Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Innocent Ciron de

Paratitla ... In ... Libros Decretalium Gregorii IX.

[1-3] : In Tres Priores Libros Decretalium Gregorii IX.

Vindobonae: Trattner, 1761

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112

Band (Druck) Freier Zugang PUBLIC DOMAIN

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0001
DFG

~~XXXII.V.15.~~

~~J.C.~~
~~29.5.~~

J. C. 29.

J. b. — 1016. (1)

882

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn817456112/phys_0004
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0005
DFG

INNOCENTII CIRONII

IVRIS VTRIVSQVE

PROFESSORIS, CANONICI,

ET

ECCLESIAE AC ACADEMIAE TOLOSANAE

CANCELLARII

PARATITLA

IN

TRES PRIORES LIBROS

DECRETALIVM

GREGORII IX.

VINDOBONAE,

TYPIS IOANNIS THOMAE TRATTNER, CAES. REG.

AVLAE, NEC NON INF. AVSTR. ORDINVM TYPOGR.

ET BIBLIOPOLAE.

M. DCC. LXI.

Universitäts Bibliothek Rostock

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0007

DFG

Ex Bibliotheca Academiae Rostochiensis

Ex Bibliotheca Academiae Rostochiensis

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn817456112/phys_0008
DFG

INNOCENTII CIRONII
DEDICATIO.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO
DOMINO
D. CAROLO DE MONTCHAL,
ARCHIEPISCOPO TOLOSANO
INNOCENTIVS DE CIRON
FELICITATEM.

Habes, PRAESVL ILLVSTRISSIME *laborum meorum fructum, quorum tu impensius rationem exegisti: serius quidem, quam par fuit, si debitum, ocyus, si rei pretium expenderis. Solent foeneratores obaeratorum moras vsuris amplioribus plectere: cessabit in me ratio ista, quo enim magis diem subtraxi, eo minus reum me profiteri audeo. Nec enim vnquam mentem meam & animum ambitionis & gloriae oestrum impulit, cum post illustres, & praestantes viros, qui iuri pontificio manum admouerunt, meam addere superuacaneum existimarim. Quid ergo, vanum, imo ridiculum, dicta iam, excussa, discussaque decantare? hoc facile mihi persuasum, nisi hisce impedimentis tua fuissent praecepta anteponenda, & vinci obsequio satius, quam silentii pertinacia vincere. Nihil est* PRAESVL ILLVSTRISSIME, *quod*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0009
DFG

tuae censurae non debeam; partum hunc tenellum, nutantem pene & collabantem ὡς τὸ ἀμβλωθρίδιον offero.

Qui enim fieri potuit, vt hunc anniculum tibi denegem, qui mihi faecundissimum tuae solicitudinis gregem credidisti? Patres vix deformes, & asperos naturae lapsus in filiis agnoscunt, & vitia, quae omnium oculis patent, caeci ignorant. Vix ego hac in parte errarim, qui lubens operis huius leuitatem sentio, & nisi vim tua fecisset autoritas, lubenter a proposito resiluissem. Accipe igitur, Praesul Illustrissime, hanc meam operam, & parce ingenuitati meae; ita fiet, vt te autore, te patrono omnem culpae naeuum eluam, & si quid dignum sit tuis oculis & publica vtilitate, tuum erit, quod a tua singulari munificentia, consilio, & doctrina, tuaque insigni literaria penu accepi. Tolosae pridie Kalendas Nouembris, Anno cIↃ. IↃc. XXXXIV.

IN-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0010
DFG

INNOCENTII CIRONII
PRAEFATIO
AD LECTOREM.

Iuris canonici cognitionem adeo exquisitam videmus nostro seculo, vt in omnibus non solum ecclesiasticarum, sed etiam secularium causarum tribunalibus vulgo iactari experiamur; tantamque mixturam agnoscimus, vt crebro quaestiones, & controuersiae ciuiles autoritatem sumant ex pontificum decretis & sacris canonibus, & e conuerso ecclesiasticae vim & robur ex iure ciuili, & principum constitutionibus capiant, vixque discerni possit, quaenam lites, sacrae an profanae, forum magis impleant. Ex quo enim vulgari coepit ius pontificium, ita radices egit, tantumque profecit vna scintilla, vt omnium literatorum, iudicum, & causidicorum animos incenderit. Sub HONORIO III. primum canones & decreta legum vicem subiere, & ab omnibus populis obseruari coeperunt. Nam quamuis publice iuuentuti pellegerentur, non tamen in iudiciis secularibus admittebantur, praeterquam in Italia, & ditionibus ecclesiae Romanae, vt coniicere licet ex prima constitutione INNOCENTII III. in tertia collectione, & prima constitutione ipsius Honorii ad Tancredum archidiaconum Bononiensem, quibus eas collectiones publicari, & ab aliis tam in iudiciis, quam in scholis recipi iubent, sicuti de praedecessorum

ſuorum conſtitutionibus factum fuerat. Quorum temporibus emerſit grandis doctorum ſylua, quae totam Italiam impleuit. Ac poſtmodum Honorius vltra ditionem eccleſiae ius canonicum obſeruari voluit, vt patet ex conſtitutione ſua in *cap. ſuper ſpecula de priuileg.* in quo omnes controuerſias, non dicam eccleſiaſticas, ſed ciuiles ſine legum ciuilium ſubſidio, a ſacris canonibus definiri poſſe profitetur, iurisque ciuilis legendi facultatem tollit. Quae ſemina primum iacta facile poſtea in immenſam ſegetem excreuerunt, & apertum iter GREGORIO IX. ad compilationem decretalium euulgandam fecerunt, quam ita placuiſſe conſtat, vt ſucceſſus temporum nobis demonſtrat. De progreſſu iſtius iuris quaedam dicemus ad quintam compilationem Honorii III. quam e tenebris & puluere erutam in lucem prodire, breui Deo dante procurabimus. Nunc vero ad propoſiti mei rationem: paratitla haec, quae priuatae meae exercitationi tantum deſtinaram, in publicum produco, ſuaſu quorundam, quibus parendum mihi fuit, & quorum memoriam & ſingularem eruditionem veneror, eo praeſertim conſilio, vt praeter operam, quam ſecretiora canonum ſtudia, origo & hiſtoria deſiderant, demiſſius etiam agendo, tyronibus & rudibus faciliorem viam aperiam. In hoc autem genere ſcribendi paucos admodum habemus, vnum quidem, cuius laborem parui fecerunt, qui in huius doctrinae cognitione verſati ſunt, ANASTASIVM GERMONIVM, poſt quem prodiere paratitla, ſeu ſynaxes NICOLAI

LAI FREROTI in vniuersum iuris corpus, decretalium, sexti, Clementinarum, & extrauagantium, in quibus multa, ne dicam fere omnia desiderantur. Tum deinde accessit vir doctissimus ALEXANDER CHASSANAEVS, cuius paratitla valde commendanda, sed quae propter breuitatem maioribus incrementis egue-runt. Edidit etiam paratitla decretalium ANDREAS VALLENSIS academiae Louanienſis professor, qui quidem huius iuris praxim & vsum accurate perstrinxit. Poteramus hoc beneficium exspectare a summo viro IOANNE COSTA doctore meo, cuius auspiciis multos annos vtriusque iuris studio consumpsi; & si tantus vir ocyus ad hoc negotium se contulisset, quod in postremo aetatis suae cursu inchoauit, omnes alios, qui postea simile tentare voluissent, a multis difficultatibus, & laboribus eruisset: sed, quia primum tantummodo librum, ac partem secundi confecit, animum meum ad opus integrum impulit: cui sane pertinaciter incumbendum mihi fuit, tot enim difficultatum stimulis exagitatus recedere ab arena saepius cogitaui, eo maxime, quod ita ius canonicum ciuili cohaereat, vt vtrumque penitus ignoret, qui vnum tantum se scire contendat. Mare illud magnum & profundum tentare, & inter veterum iurisconsultorum responsa, velut minitantes naufragium scopulos irruere me oportuit. Quam maxime anxium hoc mihi fuerit, antiquo iterum me includere ludo, vix explicem, post tot doctores summi nominis, qui ius Caesareum illustrarunt, CVIACIVM praesertim,

non solum vrbis nostrae Tolosanae sed orbis totius decus & lumen, quem omnes, qui bonarum artium culmen attigerunt, νομοδιδάσκαλον agnouerunt. Nec multo minus in iure pontificio ei tribuendum est, cuius ipse viam ab aliis scriptoribus parum, aut vix tentatam patefecit: vnicus est enim inter Latinos interpretes, qui palmam meruit. Ex Graecorum scholis plures mihi fuerunt adiumento, quorum opera vti mihi persuasum, sed lubentius ad manum habui HARMENOPVLVM, ZONARAM, & BALSAMONEM iuris canonici valde conscios, sed hunc maxime, quem pluris facio, nec in eo me fallit opinio, quam docti omnes probarunt. Addo & MATTHAEVM BLASTAREM manu exaratum, quo saepius vsus sum beneficio illustrissimi nostri ARCHIEPISCOPI TOLOSANI, qui non minus liberaliter hunc, quam plerosque alios ex sua copiosissima & selectissima bibliotheca comiter exhibuit, quem nec tantum hanc opem, sed etiam suae eruditionis copiam mihi feciſſe fateor. Nec missum facio doctum virum FLORENTIVM, qui in nostra academia iuri operam dedit, & hoc ius feliciter illustrare pergit. Quanto beneficio deuinctus sim IOANNI SAMBLACATO silere non debeo, sublimis ingenii viro, & quem nihil boni in omni scientiarum genere latet; cui quanto magis veteris amicitiae nexibus adstrictus sum, tanto minus in laudes eius excurrere audeo, ne assentationis potius vitium incurrere, quam officii redditi gratiam soluere videar.

PARA-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0014
DFG

PARATITLA
IN QVINQVE LIBROS DECRETALIVM.

LIBER PRIMVS.
DE SVMMA TRINITATE, & FIDE CATHOLICA.
TITVLVS I.

I.

GREGORIVS IX. hunc iuris canonici codicem ad exemplum Iustinianei compositum, a nobiliori parte inchoauit, quae fidei, & religionis catholicae summam respicit, & praesertim a tractatu de *summa trinitate:* cum ad postrema vsque tempora controuersiae de ea diu exagitatae quodammodo sopitae, nec tamen omnino extinctae fuerint.

II. Trinitatis indiuisa substantia ὁμοουσία, iis admodum ingrata fuit, ad quos ARII venenum peruenit. Haec pestis diu grassata tam in oriente, quam in occidente, causa fuit, cur antiquum illum glorificationis hymnum, *gloria patri, & filio, & spiritui sancto*, semper in eccle-

sia

sia decantari solitum, synodus Nicaena augeri decreuerit hoc versiculo, *sicut erat in principio* &c. quem statim receptum fuisse constat ex Vasionensi, seu Vasensi concilio; vt hoc additamento vetustas, seu traditio ecclesiae demonstraretur. Cuius origo fluxit ex ipsius Domini verbis: *Euntes baptizate in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Et in eo fuit obseruantior ipsa occidentalis, quod in fine cuiusque psalmi dictum hymnum subiunxerit; orientalis vero post completos psalmos, & antiphonas, vt scribit CASSIANVS *lib. 1. cap. 8.*

III. Sicut autem trinitatis mysterium semper ab orthodoxa fide agnitum fuit, ita & nomen; non vero effictum Nicaenae synodi temporibus, vel potius post Nicaenam synodum ab episcopis Athanasio, & Eusebio cum aliis multis episcopis Alexandriae congregatis, qui ὁμοούσιόν τε τῷ πατρὶ, καὶ υἱῷ τὸ ἅγιον πνεῦμα ὡμολόγησαν, καὶ τριάδα ὠνόμασαν, id est *spiritum sanctum patri, & filio consubstantialem confessi sunt, & trinitatem nominarunt*, vt scribit SOZOMENVS *lib. 5. cap. 11.* quin potius vsu quodam generali antea receptum fuerat, & vulgo vsurpatum, vt constat ex epistola ALEXANDRI primi (quam nostri saeculi nouatores nullo iure suspectam habent) ex TERTVLLIANO *lib. aduersus Praxeam*, CYPRIANO locis pluribus, & IVSTINO martyre, in tractatu περὶ τῆς ἁγίας τριάδος; qui quidem integris seculis synodum ipsam praecesserunt.

IV. Hoc trinitatis vocabulum cum omnino Ariani tollere non possent; nouum figmentum, & ante ipsam synodum inauditum mentiebantur, eadem fraude, qua etiam *consubstantialis* nomen exosum habentes, ὁμοιουσίᾳ, id est, *similis substantiae*, substituerunt, vt exploderent consubstantialitatem, in alia Nicaena synodo habita sub Constantio, non in eadem Nicaea ciuitate Bithyniae, sed in Thracia, vt sub ciuitatis eodem nomine ignarum vulgus deciperent.

V. Similiter etiam ex vocabulo ὁμοιουσίᾳ, dempta vnica syllaba, ἑσίᾳ, id est, *substantialis* vocem proferebant, vt scribit D. HILARIVS, *tractatu de synodis;* cum sine dubio ὁμοούσιον ab ecclesia receptum fuerit, vt scribit D. AVGVSTINVS *tractatu in Ioannem: Aduersus impietatem Arianorum, nomen* ὁμοούσιον, *patres condiderunt, non rem nouam tali nomine signauerunt. Hoc enim vocatur* ὁμοούσιον, *quod dicitur, ego, & pater vnum sumus.*

VI. Ideo

VI. Ideo autem sacrosanctum trinitatis nomen auersati sunt tot haeretici, quod aut consubstantialitatem non probarent, aut vnitatem cum trinitate pugnare contenderent. Quae lis cum increbuisset, causa fuit INNOCENTIO III. abbatis IOACHIMI libellum condemnandi; cum enim is non amplius vnitatem cum trinitate contendentem asserere auderet, ne in damnatam rursus haeresim incideret, trinitatem nouo commento aggressus est, fatendo quidem vnitatem non veram, & propriam, sed quasi collectitiam, & similitudinariam, & asserendo nullam rem esse, quae sit pater, & filius, & spiritus sanctus, nec esse essentiam, nec substantiam, nec naturam; quamuis patrem, & filium, & spiritum sanctum vnam esse essentiam, vnam substantiam, vnam naturam concederet: & ita arguebat PETRVM LOMBARDVM, qui dicebat vnam quandam rem esse, quae veraciter est pater, & filius, & spiritus sanctus, & sunt tres personae, ideoque trinitatem tantum esse; at ille ex eo quaternitatem inducere Petrum asserebat, tres nempe personas, & communem essentiam quasi quartam, quam calumniam INNOCENTIVS III. *in cap. 2. concilii Lateran.* eluit.

VII. Iste Ioachim similem, non eandem cum PETRI GNAPHEI FVLLONIS episcopi Antiocheni haeresim adstruebat, qui quaternitatem introducere voluit trisagio in omnibus ecclesiis decantari solito: *Sanctus DEVS, sanctus fortis, sanctus immortalis*, addens: *qui passus est pro nobis, miserere nobis*: effingebat duos filios, vnum immortalem, alterum mortalem crucifixum, toti trinitati crucem coadunans, & vnam trinitatis substantiam asserens crucifixam. Contra illum tot celebres episcoporum epistolae leguntur: ACACII archiepiscopi Constantinopolitani, PAMPHYLI, ASCLEPIADIS, IVSTINI, & ipsius FELICIS papae III. vt patet ex *epistola ad eundem Petrum*, sententiam depositionis, & condemnationis eius continente; contra hunc etiam concilium CHALCEDONENSE, & CONSTANTINOPOLITANVM II. fuere celebrata.

VIII. Quocunque igitur modo, siue ex Petri Gnaphei, siue ipsius Ioachimi dogmate, trinitatis mysterium, & tota fides catholica, cuius fundamentum est sanctissima trinitas, destruebatur; ideo hic titulus ita conceptus fuit, quia sine trinitate salus esse non potest, imo trinitas est ipsa salus, ipsa fides; & hoc nomen salus trinitatem designare notat D. AVGVST. *in expositione epistolae ad Romanos*: ait enim lingua Punica significari tria,

& Hebraei salutem vocant *salom*, vt scribit D. HIERONYMVS *cap. 10. in Matthaeum*; quae ratio maxima fuit, cur in collocutionibus, & epistolis familiaribus salus semper soleret apponi inter Christianos, quasi praecipuum eo tempore verae fidei, & Christianae religionis argumentum, quo catholici ab haereticis discernerentur. Et ob id etiam synodus NICAENA decreuit, *vt formatae literae tribus elementis Graecis, patrem, filium, & spiritum sanctum designantibus signarentur*, vt IVO CARNOTENSIS scribit *libro de causis clericorum.*

IX. Est porro aduertenda Ioachimi fraus, qui quidem se se trinitatis fidei inhaerere effingens hanc quaternitatem ex Petri Lombardi doctrina effluxisse mentiebatur. Ideo ea quaestio mota sub ALEXANDRO III. mansit indefinita vsque ad INNOCENTIVM III. vt scribit MATHAEVS PARIS. *in Henrico II.* qui addit abbatem non proprio motu litem hanc excitasse, sed suasu Alexandri III. cui falso persuasum fuerat, Petrum contra veram Christi humanitatem docere: quae causa fuit, cur archiepiscopo Senonensi synodum Lutetiae conuocare praeceperit, sed postmodum cognita calumnia Petro illata, & detectis Ioachimi erroribus, Innocentius III. Lateranense concilium conuocauit, in quo non ipse abbas, sed ipsius libellus haeresis damnatus fuit; quem quia ecclesiae iudicio submisit, haereticus dictus non fuit; illi siquidem haeretici non censentur, qui sententiam suam pertinaciter non tuentur, sed censurae subiiciunt, *can. dixit apostolus. 24. q. 3.* E contrario quilibet prauae opinionis assertor, licet ab ecclesia non recedat, haereticus censetur, *can. haeresis ead.*

X. Fuit hic abbas vir alioquin clarus, qui monasterium Florense instituit, magni & acuti ingenii, qui etiam diuinandi laudem non minimam consecutus est, quasdam enim praestigias edidit, quae *prophetiae* vulgo vocantur; *commentaria* etiam in quosdam sacrae scripturae libros, quibus vaticinia miscuit, vt XISTVS SENENSIS in *sua bibliotheca* refert.

XI. Non ea vero mens fuit Innocentii III. vt ad hunc libellum confutandum tam solenne concilium indiceret, sed propter multas alias haereses, inter quas fuere errores ALMARICI: ille Albigensium sectae adhaesit, vt videre licet in articulis ab eo propositis, quos refert CAESARIVS *dialogo 5. cap. 2.* inter quos fuit ille impius, non aliter Christi corpus esse in pane altaris, quam in alio, & qualibet alia re; quae fuit assertio Albigensium, vt patet ex dicto concilio Lateranensi.

XII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0018
DFG

XII. Fuit hic Almaricus Carnotensis territorii, qui aegre ferens dogmata sua improbari morbo occubuit, ac post aliquot annos edita constitutione Lateranensis concilii, ossa eius exhumata, & combusta fuerunt publice, cum suis sequacibus adhuc superstitibus Lutetiae, iussu Philippi Augusti Franciae regis, vt historici narrant. Hunc autem titulum (de quo actum est) Innocentius quartae compilationi iussit praefigi, cum in tribus prioribus desideraretur.

TITVLVS II.
DE
CONSTITVTIONIBVS.

I. Vt in libris iuris ciuilis, ita & in his post ea, quae sunt iuris sacri de *constitutionibus* & *rescriptis* agitur. Eo nomine comprehenduntur in primis canones sanctorum apostolorum, secundum numerum praescriptum in *can. 1. 2. 3. 4. dist. 16.* & conciliorum generalium, de quibus *dist. 17.* synodorum prouincialium, & priuatarum, *dist. 18.* epistolae quoque decretales, *dist. 19.* & *20.* tum decreta, mandata, interlocutiones, sanctiones pragmatica, rescriptae, priuilegia; quibus plena, & integra fides, & authoritas constare debet, maxime supra leges ciuiles; edicta & constitutiones secularium principum, quae in causis ecclesiasticis neminem adstringere debent; *can. bene. dist. 96.* nisi quatenus consentiunt canonibus ecclesiasticis, & sacris scripturis. *can. non licet,* & *seqq. dist. 10.*

II. Quod si veram constitutionis significationem spectemus, & iuris ciuilis vestigia sequamur, similiter hoc iure dicemus eam esse, quam summus pontifex edidit proprio motu, & spontanea voluntate ἐξ ὀικείας φύσεως vt loquitur THEOPHILVS *ad titulum de iure naturali apud Iustinianum:* vel ad preces & suggestionem aliquorum, vel ob negotia, *l. leges. C. de legibus. l. 1. ff. eod.* & in eo tantum distabit canon, quod sit lex quaedam primitus a Domino, vel apostolis edita, vel in conciliis promulgata: constitutio vero ex emergentibus causis, & necessitatibus originem sumpserit, *cap. canonica. infra. de sent. excom.* sicut apud iurisconsultos lex & constitutio: vtraque tamen eandem plane vim habet, & auctoritatem, siue eam per epistolam pontifex statuerit, *can. in*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0019
DFG

canonicis dist. 19. siue per annotationem, siue alio quouis modo, dummodo constitutio sit generalis, & in formam edicti transierit.

III. Edicta sunt leges publicae, quae per omnes populos, & prouincias iudicum programmatibus diuulgantur, & licet ortum ex priuatorum causis sumpserint, tamen *similium causarum facta componunt*, vt loquitur *d. l. leges.* Ex quibus omnibus conflati fuerunt varii codices, tum iussu THEODOSII, cum IVSTINIANI imperatorum; sic etiam CODEX ille *canonum ecclesiae vniuersae* olim in concilio Chalcedonensi probatus fuit, & a Iustiniano confirmatus *nou. 131.*, qua statuit τάξιν νόμιμον ἐπέχειν τὰς ἁγίας ἐκκλησιαστικὰς κανόνας vicem legum habere.

IV. Hi canones sumpti fuerunt ex diuersis conciliis, quae quidem concilia eos hauserant ex sanctorum patrum scriptis, & sacras regulas vocitabant; quibus postea summorum pontificum constitutiones accesserunt; inter quas differentia adhibenda est, quod aliae sint *generales*, aliae *priuatae.*

V. *Generales* ita dignoscuntur, tum quod scriptae sint, *can. 3. dist. 1.* tum quod omnes omnino comprehendant, neminem excipiant, atque in corpus iuris sint relatae *cap. 1. h. t.* nec ad priuatos separatim pertineant, ex definitione Atteii Capitonis apud GELLIVM *cap. 2. lib. 10.* quamuis pro aliquo priuatim negotio editae fuerint, dummodo conditoris mens fuerit eas generales facere *l. 12. C. eod.* quae mens sine dubio concipitur ex eo, quod priuatas illas constitutiones in corpus iuris transferri voluerit: nec interest, quo motu pontifices eas promulgarunt, sponte, an rogati, precibus, relatione, suggestione, vel lite mota, vt de principum constitutionibus definitur in *d. l. leges.*

VI. A generalibus canonibus, vel constitutionibus distinguuntur *priuata* decreta, siue personalia, siue realia; quae tunc demum vim, & robur habere possunt, si a summo pontifice fuerint approbata, vel confirmata, etsi contra ius commune, *cap. cum accessissent. h. t.* similiter etiam valent ea, quae in synodis prouincialibus, & conuentibus vniuscuiusque dioecesis peculiariter conficiuntur, licet a summo pontifice non approbentur; quia quae decreuit synodus prouinciae, rata habentur, dummodo ad priuatam eius vtilitatem pertineant, non vero ad ecclesiae vniuersalis detrimentum; quae tunc confirmari censentur eo ipso, quod iure stabilita sunt a synodis iure congregatis, quas bis in anno fieri mandat concilium Tridentinum: vt in his tria potissimum conficiantur;

de-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0020
DFG

delicta scilicet, & crimina puniantur, mores ad optimam disciplinam redigantur, lites & controuersiae dirimantur.

VII. Non idem dicendum de statutis, siue institutis (vt elegantius loquitur *l. 1. C. quae sit longa consuetudo*) vnicuique ecclesiae propriis; quae non possunt sustineri nisi synodi prouincialis, vel dioecesanae, vel summi pontificis auctoritate fulciantur, *cap. quoniam. infra. de vita & honest. cleric.* sine vlla falsi suggestione *cap. ex parte. h. t.*

VIII. Multo minus valebunt ea, quae a laicis fiunt, *cap. quae in ecclesiarum. h. t.* etiam si ecclesiae vtilitatem respiciant, *cap. ecclesia. eod.* quia de rebus spiritualibus disponendi facultatem non habent: nisi initio constitutionis & donatiui id fuerit reseruatum iure patronatus, & fundationis: quia tunc licuit olim, & adhuc licet, statuta quaedam edere, dummodo contraria non sint legibus & canonibus: vt de iis, qui seipsos praefectos & ephoros τὰς ἡγεμένας sine episcopi confirmatione constituunt, in *can. 1. synodi Constantinop. I. & II.* vbi BALSAMON laudat constitutionem imperatoris, qua patroni statuta edere possunt, vt pro suo arbitratu bona administrentur; dum tamen nihil contra leges & canones agant.

IX. Quin etiam saepius eis beneficiorum collatio denegata fuit. Vnde INNOCENTIVS III. *epistola* CXIV. *lib.* III. *Regest.* XV. negat collationem praebendarum *Mathildi* comitissae Flandriae, quam ipsa sibi reseruauerat, & suis successoribus in fundatione cuiusdam ecclesiae in loco dotalitii sui, *Nepa* nuncupati. Idem de aliis ecclesiarum patronis statuitur, atque etiam de vniuersitatibus, quae statuta condere non possunt inconsulto summo pontifice, vel episcopo, *cap. ex literis. hoc tit.* quia mixtae sunt, auctoritate pontificia simul & regia constitutae, vt haec nostra Tolosana; ideo Parisiensis conseruatorem suum & iudicem apostolicum & regium nominat, quod confirmatur argumento sumpto ex *cap. super specula. infra de priuilegiis.*

X. Oportet autem ea statuta esse iuri conformia, vt vel defectum suppleant, vel ius iam certum confirment; quae tamen non ideo minus sunt necessaria, nec frustra edita censenda sunt, quod ius receptum contineant; quia, vt glossae annotant, duplici modo peccantes cogi possunt, iure communi, & vigore statuti.

XI. Alia sunt statuta, quae vocantur constitutiones, quae non ab ipsis vniuersitatibus & collegiis factae sunt, sed a summis pontificibus in-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0021
DFG

dultae: quales sunt, quae quibusuis corporibus, ciuitatibus, aut curiis dari dicuntur in *l. 2. C. eod.* Hae proprie *pragmaticae sanctiones* vocantur *l. vlt. C. de diuersis rescript.* ad differentiam *rescriptorum* quae priuatis dantur, *l. 1. C. eod.* & de plano ex mera & vnica summi pontificis voluntate in consistorio sacrorum procerum, & synodis proficiscuntur; ideoque pragmatica sacra vocantur, *can. vlt. dist. 101.* desumpto ex canone *12. concilii Chalcedonensis*, ad quem ZONARAS, ea προσαγμάτων ἐγγράφων id est, *edictorum* nomine nuncupat, & *can. 38. synodi* VI. τὰς πολιτικὰς καὶ δημοσίας τύπους, id est, *ciuiles ac publicos typos.*

XII. Quamuis autem ex priuatorum causis ortum habeant, quia tamen in publicam causam, & vtilitatem conuertuntur, puta collegiorum, vniuersitatum, prouinciarum, *pragmaticae* appellantur *d. l. vlt.* quo fit, vt publici iuris sint constitutiones, & ab omnibus agnosci vt tales debeant, licet non omnes tangant.

XIII. Similiter edicta quae a principibus feruntur, constitutiones & pragmaticae sanctiones promiscue appellantur, & ad idem saepius referuntur: siquidem imperatores non semper iisdem verbis loquuntur, licet eadem mente; vt cum dicunt, *generali lege sancimus;* alias *hac edictali lege*, quibus verbis leges, edicta, sanctiones pragmaticae, rescripta, constitutiones designantur, *l. 4. C. de domesticis & protectorib. lib. 12. lege pragmatica constituendum credidimus.* Id manifestum est in *cap. 64. lib. 1. legum Sicularum*, vbi rex GVILELMVS, primo ita loquitur: *hac edictali lege sancimus:* & mox addit, *praesentis pragmaticae sanctionis edictum.*

XIV. Idem plane dicendum de rescriptis & constitutionibus pontificum, quae vel epistolas, vel decreta, vel rescripta, vel pragmaticas appellamus: sic *l. 10. C. de sacrosanct. eccles.* mentionem facit coelestis oraculi, annotationis, & diuinae pragmaticae sanctionis, loquens de constitutione patriarchae Constantinopolitani: & in hoc nostro titulo cum agitur de negotiis vniuersitatum, & capitulorum, respondet summus pontifex eorum precibus, & definit controuersias in *cap. cum omnes*, & *c. cum accessissent*, *hoc tit.* Quae constitutiones nihil aliud sunt, quam pragmaticae sanctiones, *cap. 1. de rerum permut.* iuxta definitionem *d. l. vltimae*: & hoc singulare habent, vt quamuis ad preces alicuius curiae vel collegii fiant, tamen preces non continent, sicut priuata rescripta, vt refert D. AVGVST. *in collatione tertii diei cum Donatistis.*

XV.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0022
DFG

XV. Hae autem pragmaticae sanctiones, edicta, constitutiones, & similia, vel propria manu, siue annotatione principis subscribebantur, vel sacro encauto, vel sigillo insigniebantur, vt ex innumeris locis in *codice Theodosiano* patet, & ex *l. 2. C. ex quib. munerib. lib. 10. d. l. 6. C. de diuersis rescript.*

XVI. Annotatio fiebat per subscriptionem cum syngrapha breui relatione rei gestae, non vero nuda nominis appositione, *cap. 6. infra de fide instrum. Nouella 126. cap. 6.* Quo pertinere videtur subscriptio summi pontificis vulgo apponi solita, *fiat, vt petitur;* aliquando vero cum rei gestae narratione, siue annotatione adhibebatur sacrum encautum, vel sigillum, *l. 4. C. Theod. de extraordinariis criminibus*, id est sacro oraculo, seu praecepto manu principis conscripto: LVITPRANDVS in legatione: *sanctissimus dominus*, sic corrigendus Luitprandus, ἐνέτειλε, *praeceptum constituit, quod & sigillo suo signauit.*

XVII. Et ita differentia adhibebatur inter annotationem siue subscriptionem, & signum seu sigillum; nam signare, & subscribere maxime differre docemus in *nostris obseruationibus*, in quibus & de diuersis bullarum modis agimus, quando aureae, argenteae, plumbeae, vel cereae erant; quae tamen omnes saepius aureae dicebantur, etsi nullo auro illustrarentur; sicuti etiam sacra oracula dicebantur, & variis etiam nominibus, prout res postulabat, donabantur, quod summum auxilium adferrent, & e sacro principis ore proficiscerentur.

XVIII. Non absimili ratione constitutiones summorum pontificum, licet vulgo sint plumbeae, dici debent aureae bullae, cum per eas loquatur spiritus sanctus, & quae ab illis fiunt, ab ipsius diui Petri ore pronuntiata existimentur; *can. sic omnes. dist. 19. Christus enim rex regum, & dominus dominantium illis in persona Petri potestatis plenitudinem concessit*, vt ait *Clementina 2. in fine de sententia & re iudicata.*

TITVLVS III.
DE
RESCRIPTIS.

I. De rescriptis est hic titulus, & merito praecedenti subiungitur; nam rescripta & mandata sunt species constitutionum. Constitu-

ſtitutio, ſicut lex, ſui natura ius publicum facit, reſcriptum quoque, niſi ſit priuatum, veluti reſponſio ad ſingulares preces & libellos. *l. 1. C. de precibus imperat. off. l. 1. ff. de appellat.* & licet ad vnius inſtantiam petitio facta ſit, quia tamen voluit ſummus pontifex, vel princeps, ius commune facit, & proprie definit eſſe reſcriptum, vt conſtitutionis dignitatem aſſumat; ideo iure optimo omnia reſcripta, licet perſonalia, quoties de iure quicquam definiunt, generalia ſunt, *cap. 8. 9. & cap. paſtoralis hoc tit.*

II. In *capite, cauſam 18. eod.* quaeritur, quomodo haec clauſula, *quantum de iure poteritis*, ſit accipienda; papa reſpondet de iure communi, prout definitum eſt in conciliis generalibus, vel patrum decretis, *cap. ex parte. 33. cap. ab excommunicato. 41. hoc tit.* vel ſi ipſe de nouo definiat, quia *ius commune habet in ſcrinio pectoris, cap. vlt. prout Dominus nobis miniſtrauit conſultationibus reſpondere cogimur ſingulorum*, ait ALEX. III. in *cap. 1. hoc tit. in prima compilatione.*

III. Nec enim quicquam in literis & reſcriptis Deo contrarium, & ſacris canonibus inimicum emittere ſolet, *cap. 4. hoc tit. in 2. compilat.* vt cum papa mandat alicui de beneficio aliquo prouideri, ſubintelligitur, ſi dignus exiſtat, *cap. 7. hoc tit.* & hoc reſcriptum proprie vocatur mandatum, licet & mandatum dici poſſit de quocunque alio negotio; vt in iure ciuili quoties mandatur cognitio ſeu iurisdictio, *l. 4. ff. de officio eius, cui mandat. l. 6. de offic. proconſulis*: ſumitur & pro quocunque onere, quod alicui iniungitur, vt in *cap. 1. de procurat.*

IV. Denique mandatum, parum, aut nihil differt a reſcripto: *mandatum & reſcriptum dicuntur literae principis. l. 5. §. 1. de cenſib.* & paſſim hoc iure, epiſtolae, edicta, praecepta, iuſſiones, imo & ſigilla ſynecdochice pro literis ſigillatis in *legibus Longobard. lib. 2. tit. 55. cap. 2.* & *Boiorum cap. 14.* & alibi paſſim; quia literis & reſcriptis frequenter ſigillum, ſeu bulla papae apponitur, *cap. licet, & ſeq. infra, de crimine falſi, cap. nuper. infra. de fide inſtrum.*

V. Saepe annotatio vel ſubſcriptio propria ipſius manu adhibetur, vel officialium cancellariae Rom. eodem fere pacto, quo imperatores reſcripta ſua propria manu, vel quaeſtoris firmata, aut ſigillo ſeu bulla aurea emittebant, vt ſuperiori titulo diximus.

VI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0024
DFG

VI. Quae quidem maiorem auctoritatem quam simplicia habent; erant simplicia sine sigillo, aut annotatione principis vel quaestoris, eo scilicet inscio, quae magistri scriniorum, aut memoriales dabant, vt nominatim scribit VALENTINIANVS, *nouella de homicidio*, cuius verba clare arguunt ipsum CVIACIVM, qui ad *l. fin. C. de petitionib. bonorum subl. lib. 10.* scribit simplicia esse, quae subnotata a quaestore solo, vel magistro scriniorum edebantur; nam e contrario conqueritur imperator, quod rescripta illa simplicia quaestore inscio darentur; *cum rescripta*, inquit, *huiusmodi etiam viro illustri quaestore nesciente procedant.* Vnde satis patet quaestoris rescripta non fuisse simplicia; quia propter assiduas principum occupationes ad eorum aures vota supplicantium non perueniebant, sed totum iustitiae pondus penes quaestorem erat, vt liquet ex *d. nouella*, quo fiebat, vt eo etiam inconsulto magister scriniorum, & memorialis (qui scriniarii in *cap. ad audientiam. infra, de praescriptionib.* dicuntur) ad libellos responderent; quod Valentinianus in causis grauibus, veluti homicidiis, aegre tulit; & hoc est, quod innuit *d. l. vlt.* Vel cum aeternae memoriae aliquid mandare vellent, tunc id ad principem vel quaestorem referebant, vt in CHRONICO ENGOLISMENSI fauore ecclesiae fieri dicitur: *quod praeceptum*, inquit, *Bartholomaeus cancellarius eius scripsit, & ipse dominus rex Carolus manu sua, & de annulo firmauit.*

VII. Talia igitur rescripta licet priuata, ius publicum faciunt, & generalia non immerito dicimus, cum distinguimus ab iis, quae mere personalia sunt; quae quidem canonis aut constitutionis robur non habent, licet in corpore iuris inserta; quia non ea fuit summi pontificis mens, nec quaestio proposita tam ius, quam factum respicit; ita sunt rescripta gratiae, & mandata de prouidendo, *cap. constitutus. cap. mandatum. hoc tit.* & priuilegia, de quibus infra.

VIII. Inde emergit vulgaris rescriptorum diuisio, vt alia sint *iusta* siue *iustitiae*, alia *personalia* siue *gratiae*, *cap. gratiae. hoc tit. in 6.* haec ex mera summi pontificis liberalitate & beneficio, illa ex iuris ordine procedunt; haec annalia, illa perpetua, iure ciuili, *l. 2. C. hoc tit.* & in heredes transeunt, *l. 2. & vlt. C. Theod. eod.*

IX. Iure vero nostro annalia, *cap. ex parte, & cap. plerumque hoc tit.* si intelligantur secundum communem interpretum sententiam; quum re vera ex his non colligatur mentem pontificum fuisse ea efficere anna-

lia, nisi eo casu, quo antequam primum rescriptum praesentatum fuerit, aliud fuerit impetratum; nam si tunc annus excesserit, primum inutile est: inde tamen effectum est, & moribus receptum, vt omnia rescripta iustitiae fuerint annalia, condempto hac in parte iuris ciuilis ordine; & cum hoc temperamento, vt annus computetur a die, quo quis dolo, vel negligentia non vtitur.

X. Personalia vero rescripta perpetua esse vulgo existimantur, ex *cap. decet. de reg. iuris in 6.* licet iure ciuili annalia, aut saltem temporalia dicantur, *arg. l. 2. C. hoc tit.* in qua CLAVDIVS imperator respondet, *ea, quae ad ius referuntur, esse perpetua*, quasi dicat reliqua esse temporaria: quia imperatores olim beneficia personalia initio sui imperii confirmare, vel extinguere solitos fuisse certum est, *l. 6. ff. de excusat. tuto. & l. 14. C. Theod. de paganis.* Id constat ex Suetonio, Plinio, & aliis; tum etiam, quia ad heredes non transeunt, *l. priuilegia. de reg. iur.* tum, quia diem & consulem requirunt, nec aliter valent, *l. 4. C. eod.* quod ideo requiritur, vt tempus computari possit, intra quod insinuanda, & alleganda sunt, *d. l. 2.*

XI. Quae omnia coniecturam faciunt personalia esse temporalia, licet non dilucide constet: nam & difficile id probari posset, siue hoc iure, siue ciuili. Et in eo contendunt omnes iuris consulti, & se se confundunt miscentes tempora, quibus dantur rescripta, cum iis, quae ad insinuationem & allegationem requiruntur; quae tamen valde sunt distinguenda.

XII. Tempora vero, quibus durant rescripta iustitiae, licet non exhibita procul dubio perennia sunt, & ideo transeunt in heredes, *d. l. 2. & vlt. C. Theod. hoc tit.* hoc iure annalia sunt, *d. cap. plerumque.* Personalia intra quod tempus sint insinuanda nec vllo iure definitur, nisi ex supradicta coniectura. Exhibita perpetua esse dicendum est, ex *d. cap. decet*, scilicet ea, quae post litem contestatam annum euaserunt, quae vsque ad triennium durant. *l. properandum. C. de iudiciis:* nisi dolo malo factum esset, vt triennium effluueret, sic enim debet intelligi *caput venerabilis. infra, de iudiciis.*

XIII. Sed cur potius personalia rescripta aliquo tempore concludi meruerint, ratio est, quia odium secum trahunt, & pugnant cum iure com-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0026
DFG

communi: HARMENOP. *lib. 1. tit. 1.* ἐῤῥώσθω παράνομος ἀντιγραφὴ βασιλέως: id est, *ratum habeatur, quod praeter leges rescriptum est principis.* Quae causa fuit, cur OPILIVS MACRINVS in animo habuerit omnia rescripta tollere, vt iure, non rescriptis ageretur, apud CAPITOLINVM, quod gratia & fauore saepius concederentur, vt innuit *cap. 4. in 3. compil.*

XIV. Aliam differentiam ponit ius ciuile, inter rescripta iustitiae siue generalia, & gratiae siue personalia; quod illa valeant, etsi neque dies, neque consul fuerit adiectus; haec vero minime; *l. 4. C. eod.* quod ita sumendum est, leges olim & constitutiones generales siue priuatas sine die & consule auctoritatem habuisse, vt testatur D. AVGVST. *collat. diei 3. cum Donatistis:* quod non placuit CONSTANTINO imperatori, qui ius illud abrogauit, & vetuit, ne deinceps sine die & consule proferrentur in *l. 1. C. Theod. de constitutionibus.* HLOTARIVS imper. *in leg. Longobar. tit. 38. in finibus Tusciae, quae sunt absque mense, & die mensis, nullum habeant vigorem.* Quod IVSTINIANVS tamen non probauit; quum enim multas constitutiones, edicta, & rescripta optima, quamuis sine die, & consule in codicem suum referre cuperet, eis plenam auctoritatem nominatim tribuere voluit, *constitutione vnica, de nouo codice faciendo*: ideo TRIBONIANVS, cui per eandem constitutionem eadem colligere, iisque adiicere, imo & eorum verba mutare concesserat, dictae legis primae verba immutauit, & horum verborum loco, *si qua posthac edicta, siue constitutiones*, apposuit, *si qua beneficia personalia*, vt scilicet nouum ius statueret, & rescripta tantum personalia ob diei & consulum defectum expungeret in *l. 4. C. hoc tit.* quam GRATIANVS iuris huius consortem fecit in *can. dicenti. 25. q. 2.*

XV. Sed summi pontifices eam legitimam non agnouerunt; quum moris esset frequentioris in ecclesia neque diem, neque consulem decretis & epistolis adiicere: quae causa fuit, cur in accusatione Caeciliani episcopi Carthaginensis Cirtense concilium falsi argueretur teste eodem D. AVGVST. *dicto loco, cap. 17. Vnum*, inquit, *quia contra ecclesiasticam consuetudinem ipsum Cirtense concilium diem & consulem haberet.* Et adducebatur Nicaenum concilium, in quo cum symbolum fidei scriberetur, nulla temporis nota apposita fuit, quod erat necessarium: nec ideo minus decreta & constitutiones valuisse sine subscriptione, quae ta-

men addita procul dubio fidem augebat, vt factum est in synodo Romana sub IVLIO I: vnde ATHANASIVS, *lib. de synodo Ariminensi in negotio paschatis*, diem & consulem adiectos fuisse dicit, licet in dicta Nicaena synodo omissos.

XVI. Ex quibus & aliis quam plurimis synodis, epistolis, & decretis siue fidei, siue alterius cuiuscunque negotii satis constat, certam consuetudinem non fuisse; licet frequentius subscriptio adhiberetur; fidem faciunt primorum pontificum epistolae, & decreta LEONIS M. & omnium quotquot fuerunt vsque ad PELAGIVM, & ad GREGORIVM M. quos primum, reiectis consulum notis, mensem & indictionem adscripsisse videmus; quod tamen alii postea non fecerunt, NICOLAVS nempe I. qui GREGORIVM sequutus est, IOANNES VIII. GREGORIVS VII. ALEXANDER III. INNOCENTIVS III. & ceteri, qui longas & multiplices epistolas decretales ediderunt. Sed & loco indictionis, annus pontificatus poni coepit, vt videre est in epistolis INNOCENTII III. Aliquando nomen imperatoris appositum fuit, sicut fecit ZACHARIAS.

XVII. Vt vt sit, non dubitem diem & annum esse scribendum, quomodo enim fides adhiberetur, & annus, quo durant rescripta, computaretur in *d. cap. plerumque.* Quando rescriptis subscribi coeperit annus Christi, *vid. obseruat. 7. lib. 3.* Est etiam alius defectus, qui nullius momenti rescripta efficit, quoties dolo aut supina negligentia veritas reticetur, *cap. 3. hoc tit.* ideo ANASTASIVS imperator in *l. vlt. C. hoc tit.* in omnibus rescriptis & pragmaticis sanctionibus hanc clausulam exprimi voluit, *si preces veritate nitantur, l. interpositas. C. de transact.* quam nostri reges in Gallia obseruant, & in suis libris ac diplomatibus adhibent. Eam tamen omissam obesse noluit ALEXANDER III. sed subaudiendam esse semper, respondit in *cap. 2. hoc tit.* licet eam crebro apponant summi pontifices, vt in *cap. ex parte; si ita constiterit. hoc tit.* quae verba idem sonant *l. 2. C. de reuocand. donat. cap. constitutus. hoc tit.*

XVIII. Ita fit vt hae clausulae sint generales, & omnia quae proposita in libellis fuerunt, liquido constare velint, vt haec, *si ita esset, cap. olim. cap. dilectus. cap. Rodulphus. cap. significauit. hoc tit.* similiter conditio iuris semper est intelligenda, quae, licet non appositа, seruari debet, qualis est illa; *quantum de iure permittitur, cap. 1. de appellat.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0028
DFG

lat. in 6. cap. cum adeo. hoc tit. ſi dignus exiſteret, cap. cauſam quae. inf. de elect. ſemper ordo iuris ſeruandus eſt, niſi neceſſitas aliud ſuadeat, *cap. in cauſis. infra, de ſentent. & re iud.* ſic etiam iniqua conditio e contrario contemnenda eſt, & reiicienda, *cap. Quintauallis. de iureiur.*

XIX. Quae omnia ſunt admittenda in reſcriptis iuſtitiae, non in mere perſonalibus, ſeu *priuilegiis*, quae ad alias perſonas extendi non debent, quam quae nominatim deſignatae ſunt, *cap. cum olim. & cap. 40. de officio iud. deleg.* licet iure ciuili valerent & prodeſſent heredibus, & in heredes eorum, qui reſcripto vſi non eſſent, *l. 2. & vlt. C. Theod. hoc tit.* quia oblatio precum, & reſponſio principis pro litis conteſtatione habebatur, *l. dubium. eod. & l. 1. C. quando libellus principi datus.*

XX. At non ita hoc iure, quo lis conteſtata non praeſumitur ex ſola reſcripti conceſſione; quod aperte demonſtrat ALEXANDER III. *in cap. relatum. infra de offic. & poteſt. iud.* Qui litem conteſtatam definit prout ordo iuris expoſtulat *titulo de litis conteſtat. ſi lis fuerit per conqueſtionem, & reſponſionem partium conteſtata*; vt eſt in integra decretali, in concilio Lateranenſi, *parte 7.* quod & in dubium non reuocauit VRBANVS III. *in cap. graue. eod. tit. de offic. iud.* qui citatione facta litem conteſtatam fore dicit.

XXI. Nec obſtare poteſt *caput, quia. de iudiciis*, quo reſcriptum obtentum contra eum, qui vi deiecit, valere praecipit ſummus pontifex contra ſucceſſorem; id enim eſt ius ſingulare in odium eius, qui in vitium & malam fidem defuncti ſucceſſit, qualis eſt violentus poſſeſſor, contra quem interdictum *vnde vi*, licet totum perſonale, hoc iure fit mixtum, rem nempe perſequitur, & in ſucceſſorem tranſit, *cap. ſaepe. inf. de reſtitut. ſpoliat. cap. 1. de alienat. iudicii mut. cap. aduerſus. de immunitat. eccles.*

XXII. Hanc diſtinctionem pro regula canonica obſeruandam eſſe docet gloſſa, quam ſequitur PANORMITANVS, quemadmodum quoties re-ſcriptum ſucceſſorum commodum reſpicit, vel ratione dignitatis, aut officii, vel quia eccleſiae intereſt; tunc enim in ſucceſſorem tranſit, *cap. dilecti. & cap. ſignificaſti. infra, de foro competent.* quae eſt ratio capitis, *ſignificauit, hoc tit.* in quo pecunia mutuo accepta fuerat ab epiſcopo pro eccleſiae negotiis, ideo eius heres a creditoribus conueniri non debet.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0029
DFG

XXIII. Ex quibus omnibus regula generalis elicienda eſt, vt ſemper re integra reſcriptum longius non extendatur: *re integra* id eſt ante citationem factam, vt gloſſa notat ad *caput, vt debitus. infra, de appellat.* dummodo reſcriptum ſit de re non *tranſmiſſibili*, vt loquuntur interpretes, quae non conueniat heredi, ſed defuncto tantum, vt eſt fori priuilegium, *cap. clericum, & cap. cum ſit. de foro compet.* vt eſt meritum, vel crimen quod non egreditur perſonam: ſimilia exempla opportune refert gloſſa, & Dinus *in cap. is cui. & cap. quod alicui, de reg. iur. in 6.* ſemper enim in cuius gratiam reſcriptum conceptum fuerit, magis inſpici debet, quam ad quem dirigatur; nam licet ad vnum dirigatur, tamen ad plures alios pertinet, ſi in eo contineantur, *l. 1. C. hoc tit.*

XXIV. Debet etiam perſpici a quo proficiſcatur, vt debitus honos reddatur; nam literae, epiſtolae, & reſcripta ſummorum pontificum cum honore & reuerentia excipienda, & adimplenda ſunt, *cap. 5. hoc tit. Decretales epiſtolas, quas beatiſſimi papae diuerſis temporibus ab vrbe Roma pro diuerſorum patrum conſultatione dederunt, venerabiliter eſſe recipiendas;* inquit GELASIVS I. *in concilio Romano.*

XXV. Contemptus vero grauiter puniri ſolebat amiſſione bonorum, & verberum caſtigatione *in cap. 3. lib. 4. Capitularium, & tit. 7. cap. 1. legum Longobard.* Hunc honorem frequenter oſculo decerni notum eſt; nam literae, & epiſtolae principum pro ſalutatione, & reuerentia labris admouebantur, vt ex PAVLO *diacono obſeruat. 8. lib. 1.* adnotauimus.

XXVI. Sic & amicorum literae oſculo in modum adorationis excipiebantur olim, & primitus in eccleſia ex more communi, vt ſcribit THEOPHILVS ALEX. *in epiſtolis ſuis paſchalibus;* quae literae dicebantur priuatae apud D. AVGVST. *epiſt. 162.* ad differentiam earum, quae pacificae, confeſſoriae, communicatoriae, commendatitiae, decretales, paſtorales, catholicae, apoſtolicae, dimiſſoriae, circulares, ſynodicae dicuntur. *diſt. 71. & 72. can. 11. concilii Chalced. can. 7. ſynodi Antiochenae;* quae a ſummo pontifice epiſcopis & ceteris praelatis dabantur; ſicut clericae quae a clero ſede vacante apud CYPRIANVM *epiſt. 4.*

XXVII. Sunt & alia reſcripta, ſeu literae frequentes in hoc iure, quae pro ratione cauſarum, & qualitate diuerſam ſortiuntur denominationem, monitoriae in veteribus gloſſ. ὑπομνηστικὰ, *Nouella 138.*

θεῖα

Θεῖα κομμονιτώρια apud CASSIODORVM *lib. 7. epist. 27* dicuntur etiam suasoriae, rogatoriae, exhortatoriae, accensoriae, quales regi Anglorum Eduuino, & correctorias genti Scotorum misisse HONORIVM III. scribit HENRICVS *Huntidonensis*, *lib. 3. historiarum*, preces ab INNOCENTIO III. *epist. 213. lib. 1. & epist. 253. lib. 2. Registri*: tum quia summus pontifex primum verbis mitioribus vtitur; cum quod prima mandata admonitionem potius, quam iussum praeferant.

XXVIII. Sequuntur deinde praeceptoriae, quae strictius obligant, Graecis προσακτικαὶ, quibus mandatur aliquid fieri, *cap. dilectus. 27. infra. de praebend.* ad exemplum praeceptorum regiorum de quibus toties in *veteribus formulis & in legibus Salicis tit. 5. & in Capitularibus.*

XXIX. Quae sane praecepta, seu praeceptoriae literae, sicut monitoriae magis ex tenore & materia causarum, quam ex verbis ipsis dignoscuntur, *can. dudum 18. q. 2.* in quo licet hortatoriam scripsisse videatur GREGORIVS, quia tamen mens imperantis agnoscitur, praeceptoriam esse notat glossa, quemadmodum *in l. 1. C. communia de legat. volo*, *iubeo*, rogandi significatum habent, & e contrario etiam *rogo*, *hortor*, sumuntur pro, *volo*, *impero*. Hae autem literae non omnino & praecise obligant: ideo adiectum est tertium genus nempe *executoriarum*, per quas executores deputantur, *cap. constitutus. 19. hoc tit.*

XXX. Et hic ordo solet obseruari, vt monitoriae aut praeceptoriae praecedant, quamuis & executoriae solae aliquando emittantur, *cap. capitulum. hoc tit.* raro, & speciali gratia, vt docet glossa in *cap. ex insinuatione hoc tit.* Quando vero monitoriae & praeceptoriae praecesserunt, earum mentio in executoriis fieri debet, alioquin hae nullius sunt momenti, *d. cap. super literis. hoc tit.* Regulariter trium literarum ordo seruatur, nec temere refragari licet.

XXXI. Quod si hi, ad quos diriguntur, non obtemperauerint, vt in mandato de prouidendo, si beneficium alteri contulerint, valet collatio: nisi clausula irritans fuerit apposita, *cap. si soli. de conces. praeb. si quid a te fuerit ordinatum decernimus non tenere*, inquit INNOCENTIVS III. *epist. 5. lib. 2.* vel executor datus ante rem gestam inhibuerit, *cap. tibi quae. hoc tit. in 6.* & executioni rescriptum mandauerit, vtpote aliquem inuestiendo, & stallum in choro assignando apud eundem INNOCENTIVM, *epist. 213. lib. 1.*

TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0031
DFG

TITVLVS IV.

DE

CONSVETVDINE.

I. Actum est supra de constitutionibus & statutis ecclesiarum, nunc de *consuetudine*, & ita bis eadem materia excuti videtur: nam quid aliud sunt statuta, siue instituta ecclesiarum quam consuetudines? an in eo tantum differentia, quod statuta sint ius scriptum, consuetudines ius non scriptum, quod cleri & populi vsus longo tempore comprobauit §. *sine scripto. inst. de iure naturali*? minime. Nam & consuetudo nomen est generale, quod tam ius scriptum, quam non scriptum complectitur, *can. consuetudo dist. 1.* ita vt promiscue statuta, & constitutiones appellentur consuetudines, *cap. cum dilectus. & seq. hoc tit.*

II. Ergo consuetudines a iure scripto non differunt, contra sententiam D. BASILII in *can. consuetudinis. dist. 11.* qui consuetudines vocat quae scriptae non sunt, sed vel traditione apostolica, simplici ritu, obseruantia & silentio σιωπῇ roborantur.

III. Hanc differentiam vt aperte dignoscamus, diuisionem accipere debemus ex iure ciuili, inter ius scriptum, & non scriptum, quam sequutus est D. AVGVST. in *can. catholica. eod. dist.* vt quicquid in ecclesia catholica tenetur, aut scripturarum auctoritas sit, aut traditio vniuersalis; quicquid sacris scripturis definitum sit, dicatur ius scriptum; quod vero longo vsu & generali consensu receptum, ius non scriptum, & consuetudo appelletur.

IV. Traditiones enim licet hodie scriptae reperiantur, maxime quae ad fidem pertinent, multo ante receptae fuerant vsu solo, & longo annorum decursu, donec scriptis mandatae sunt. Et haec est prima iuris publici diuisio, in ius scriptum quod sacris scripturis continetur, & non scriptum quod traditionibus, maiorum institutis, & moribus per totam ecclesiam catholicam diffusum est.

V. Altera diuisio est iuris priuati, in ius quoque scriptum, quo vnaquaeque regio sibi constitutiones & statuta scriptis inferi mandauit; vel non scriptum ex solo vsu sine scriptura, vt docet D. AVGVST. *can. in his, & sequentibus, dist. 11.* quod EX PLATONE desumpsit, qui

qui *lib. 7. de legibus*, ciuitatem colligari, & consistere tradit ex his omnibus, quae leges, vel consuetudines vel instituta appellantur, ὅσα νόμους, ἢ ἔθη, ἢ ἐπιτηδεύματα καλεῖ.

VI. Et hae priuatae leges, respectu iuris communis & publici, dicuntur consuetudines & instituta, siue, vt vulgus loquitur, statuta. Sic videmus in Gallia leges Salicas vocari consuetudines, quae tamen scriptae sunt, & legum nomen accipiunt, *cap. 12. formularum Marculphi*, Frisiones, Ripuarii, Saxones, Longobardi, & aliae pleraeque nationes patrios mores asseruarunt, eosque publicis monumentis, & diptychis mandarunt, quos leges simul & consuetudines nuncuparunt.

VII. Similiter mores vniuscuiusque ecclesiae licet scriptos, & synodos prouinciales, consuetudines vocamus, si ius vniuersum summorum patrum & conciliorum generalium decreta, & canones spectemus, *d. can. catholica. Priuatis*, inquit *constitutionibus & propriis informationibus vnaquaeque pro locorum varietate prout cuique visum est subsistit & regitur.*

VIII. Nec tamen huiusmodi statuta, & consuetudines vllo pacto iuris vniuersi & ecclesiae orthodoxae destruunt auctoritatem; dummodo in his versentur, quae fidei non contradicunt, licet caeremonias, ritus, dignitates, ac ordinem viuendi peculiarem habeant, *can. nos consuetudinem. dist. 12.* verbi gratia in *cap. cum olim. hoc tit.* praecentor in quibusdam ecclesiis Anglicanis dignitatem habet, in aliis personatum, in aliis nec dignitatem nec personatum, sed simplex officium; id non pugnat cum sacris canonibus: difficilius ferri posset, vt archidiaconus dignitatem non haberet, quae & suapte natura debetur.

IX. Aliquando etsi fidei nullum sit periculum, tamen, si de splendore & dignitate totius ecclesiae agatur, consuetudines vim nullam habent; veluti iure communi clericus coram ecclesiastico iudice conueniri debet, contraria consuetudo nullius erit momenti, *cap. 8. infra, de iudiciis.* Ita etiam efficere non potest consuetudo, vt clericus reseruata ordini episcopali officia exercere possit, *cap. quanto. eod.* vel electus administrare, non habita prius confirmatione, *cap. 7. hoc tit.*

X. Denique non est tanta consuetudinis auctoritas, vt rationem simul & legem vincat, *l. 2. C. hoc tit.* quia vt recte dixit imperator, *plerumque ratio pugnat cum lege*, vbi vtrumque inesse debet; ideoque legem sine ratione, si quae sit, vincit consuetudo, cui veritas & ratio suffra-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0033
DFG

gantur, *can. fruſtra, & ſequenti diſt. 8. can. conſuetudo diſt. 12.* quae tunc derogat iuri ſcripto, cum & neceſſitas & ratio fortior reperitur, *l. 1. C. eod.* vt in *cap. dilecti. infra, de arbitris.* foeminae illuſtres & praecellentes in Gallia in ſubditos iurisdictionem habent, & arbitrium ſuſcipere poſſunt, contra iuris auctoritatem in *l. foeminae ff. de regul. iuris. can. infamis. 3. q. 7. & can. mulierem. 33. q. 5.* Et ex aduerſo per conſuetudinem ab ordinaria iurisdictione eximuntur, qui ſeruitio capitali deputati ſunt, *cap. cum contingat. infra, de foro compet.* Sic canonica portio aeſtimatur in ſepulturis, *cap. de vxore. & cap. certificari. infra, de ſepult.* idem in decimis, *cap. ad Apoſtolicae. infra, de decimis,* in electionibus, *cap. cum eſſes. infra. de teſtament.*

XI. Denique in omnibus quibus ius publicum, vel honor, vel auctoritas eccleſiae non laeditur, tunc conſuetudo fortior eſt lege, & naturam imitatur, τῇ φύσει ἐοίκεν, ait PHILOSOPHVS *lib. 7. de moribus,* iuxta dictum illud:

Multos quod partum eſt meditando permanet annos,
Atque in naturam tandem conuertitur vſus.

Imo laudabilior eſt ſaepius conſuetudo quam lex; quippe lex eſt ius coactum, conſuetudo voluntarium, δίκαιον ἑκούσιον; illa malorum, haec bonorum; illa ἐν σανίσιν, ἢ πλαις, id eſt in tabulis, ac columnis; haec ἐν ταῖς ἡμετέραις ψύχαις, id eſt, in noſtris animis cuſtodiuntur, vt eleganter dixit DIO CHRYSOSTOMVS *oratione* περὶ ἔθους.

XII. Nec tamen inferre debemus ex eo, quod rationem conſuetudinis praeualere dicit imperator *in d. l. 1.* quod lex aliqua ſine ratione lata fuerit, ſed quod maior potiorque fuerit conſuetudinis, quam legis ratio, quae minor habenda eſt reſpectu loci, temporis, aut perſonarum, *can. ſit ſancta diſt. 12.* exemplum eſt *in can. aliter diſt. 31.* Inde fit, vt *conſuetudo ſit vera rationis, ſiue legis interpres,* vt ait TERTVLLIANVS *lib. de corona militis l. 38. hoc tit.* & ita ſuperet legem, imo & deſtruat, abroget, emendet, damnet; quo factum eſt in vtroque iure, vt innumerae leges & conſtitutiones olim obſeruatae contemptae fuerint; ſic Draconis, Solonis, & Cliſtenis leges abrogatas fuiſſe ſcribit LIBANIVS in *apologia Socratis.*

XIII. Saepius tamen ac frequentius tunc demum vim tantam habet conſuetudo, cum lex deficit, cum non omnia, quae in controuerſiam venire poſſunt, legibus definita ſint, quarum defectum ſupplet conſuetudo,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0034
DFG

tudo, *l. 3. §. vsu. 12. ff. de teslib. l. 3. C. hoc tit. l. 1. de vsur.* quemadmodum etiam cum lex & consuetudo deficiunt in causis de nouo emergentibus, id esse custodiendum, quod proximum & consequens est, docet IVLIANVS in *l. de quibus. de legibus.* FABIVS *declamatione 331. si quid vltione dignum non habet lex, manifestum iudicium proximum sequi debere*, ad vicinorum leges recurrendum est, *cap. super eo. infra, de censib.* maxime in rebus ecclesiasticis regula sumi debet a metropolitana ecclesia. *cap. cum ecclesia Vulterana. infra, de electione. cap. super eo de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quae fidem, vel vniformem ecclesiae statum respiciunt, tunc enim Romana consuetudo seruanda est, *can. de his. dist. 12.* veluti in sacramentis, quae administrantur, prout Romana ecclesia praedicat, & obseruet, id est: imperat, & solet, *cap. ad abolendam. infra, de haereticis.*

XIV. Vt autem consuetudo vim & auctoritatem habere possit, tria potissimum sunt consideranda, vsus longaeuus, ac tacitus populi consensus, temporis longitudo τῷ χρόνῳ πλῆθος *d. l. de quibus, cap. cum consuetudinis. hoc tit.* & antiqua traditio, *can. decreuimus. 10. q. 1.* cuius non exstat memoria; non quidem decem annorum, vt iuris ciuilis interpretes voluerunt, sed ad minus triginta vel quadraginta annorum, iuxta *l. 2. C. de praescript. trigint. vel quadrag. annorum. cap. abbate. infra, de verb. signif.*

XV. Praeterea, quantumuis sit longaeua & diuturna, nullius est momenti, maxime si vitium trahat, *cap. vlt. infra, de praescript. cap. vlt. hoc tit.* debet enim esse vtilis & laudabilis, quae bona ecclesiae adferat: si ratio desit, tunc potius erit corruptela, quae nullo vsu & cursu temporis sustineri poterit, *can. mala. dist. 8.* nec vnquam peruersa consuetudo defendi poterit, nisi grauius malum timeatur, *can. denique dist. 4.* nec est bona ratio, quae adduci solet, ita a maioribus fuisse constitutum: qua responsione se se tueri solebant Boeotii, nec ad aliam rationem reddendam cogi posse contendebant, vt scribit AGATHARCIDES in *biblioth.* PHOTII.

XVI. Postremo desideratur, vt sit probata contradicto iudicio, id est causa cognita per sententiam iudicis, *d. cap. abbate. & l. consuetudine. ff. eod.* & his modis dicetur vera & iusta consuetudo, non corruptela.

XVII. Praeter consuetudinem aliquid minus adiunxerunt Graeci ἀχρησίαν, id est desuetudinem, quam tamen nihil aliud esse quam consuetudinem contra eos contendit CVIACIVS, de quo quid sentiam: *peculiari obseruatione* scripsi.

TITVLVS V.
DE
POSTVLATIONE PRAELATORVM.

I. Ad miniſtros eccleſiarum ſe ſe transfert GREGORIVS, de quibus agendum vtpote de auctoribus conſtitutionum, & legum eccleſiaſticarum; quorum quidem nomine non tantum epiſcopos, ſed omnes praelatos, cuiuscunque generis ſint, contineri dubium non eſt, *can. ſi in plebibus. 63. diſt.* etſi in hoc titulo agatur tantum de poſtulatione praelatorum, id eſt epiſcoporum.

II. Nomine enim praelati quoscunque alios qui vel auctoritatem ſummam, vel iurisdictionem quamlibet, vel adminiſtrationem habent contineri dicemus *infra. tit. de exceſſib. praelat.* Iam vero quia maxime hic titulus ad poſtulationem praelatorum pertinet, de ea agendum.

III. *Poſtulatio* eſt προσέλευσις, ſiue αἴτησις, ſupplicatio, ſiue petitio concors eius qui regulariter eligi non poteſt; quam gratiam ſibi fieri a ſuperiore poſtulatur. *c. 5. h. t.* in quo notanda eſt vox, *gratiae*, vt agnoſcamus poſtulationem contrariam eſſe iuri communi, & niti tantum fauore & beneficentia, quam ſuperior facit promouendo ad praelaturam eum, qui de iure promoueri non debet, vel ob defectum, vel impedimentum; ita vt quotiescunque electio, quae tota eſt ſtricti iuris, haberi non poteſt, ad poſtulationis remedium recurratur.

IV. Et vt poſtulatio ſuum ſortiatur effectum, haec potiſſimum requiruntur, conſenſus ipſius poſtulati, ſi ſit laicus, vt notat gloſſa, *in can. Oſius. 61. diſt.* rationem hanc exiſtimo, quod nemo cogendus ſit ad votum emittendum, & ordines ſuſcipiendos, *can. vbi ita 74. diſt.* ſed nec clericus. *can. geſta. 74. diſt.* niſi ob vrgentem eccleſiae neceſſitatem, *can. vlt. ead.*

V. Epiſcopi etiam conſenſus adhibendus eſt, cuius ditioni ſubditur poſtulatus, *niſi eius epiſcopus precibus exoratus concedere voluerit*, inquit *can. 2. & 3. diſt. 71.* vbi quaerit gloſſa, an diſſimulatio & conniuentia ſufficiat, quod negat, *ex can. literas. 63. diſt.* quia nemo cogitur emancipare filium ſuum; oportet ſaltem probabilem eſſe conſenſum, ſi non expreſ-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0036
DFG

preſſum: ideo in *can. primatus. 71. diſt.* dicitur, *ſine conſcientia*, id eſt ſine literis dimiſſoriis. Sic etiam monachus ſine licentia ſui abbatis, epiſcopus fieri non poteſt, nec vllum honorem in eccleſia ſuſcipere, ex decreto GREGORII in *can. quam ſit. 18. q. 2.* ſed nec ordinari, nec fieri ſacerdos, *can. ſi quis monachus. 16. q. 1.* ita magnus HINCMARVS a clero, plebe, archiepiſcopo Senonenſi, aliisque epiſcopis, cum conſenſu abbatis & fratrum monaſterii S. Dionyſii, in quo degebat, ad Rhemenſem eccleſiam electus fuit, id eſt poſtulatus, vt ſcribit FLODOARDVS.

VI. Poſtremo ſuperioris, id eſt ipſius ſummi pontificis auctoritas deſideratur, citra quam poſtulatio aliqua locum habere non poteſt, ſiue poſtulatus ſit epiſcopus, ſiue non; ſed maxime epiſcopus, qui cum iam ſpiritali matrimonio vni eccleſiae coniunctus ſit, non poteſt ſine abſolutione illius ad aliam tranſire, *cap. bonae*, & *cap. fin. hoc tit.*

VII. Requiritur ergo ad poſtulationem, vt fiat eius, qui regulariter eligi non poteſt, qualis eſt neophytus, ſecundum ſententiam Apoſtoli, quamuis D. AMBROSIVS ita fuerit vocatus, *can. Valentinianus. 63. diſt.* Qualis eſt clericus in aliqua eccleſia ordinatus, vel epiſcopus alicuius loci, qui cum ſpiritale contraxerit matrimonium, & eccleſiae ſuae ordinatus ſit, ſicut colonus adſcriptitius, *can. ſanctorum 70. diſt.* via electionis, quae tota regularis eſt & canonica, ab ea extrahi non poteſt.

VIII. Proinde magna hodie eſt differentia inter poſtulationem, & electionem, quamuis olim promiſcue vtrumque nomen vſurparetur; vnde videmus paſſim apud auctores electum dici, quem hoc iure poſtulatum dicimus: quippe quod poſtulatio, cum non ſit canonica, ſed tumultuaria, nullum ſortitur effectum, donec a ſuperiore fuerit approbata: ideo quantumuis quis poſtulatus, & ſcrutinium publicatum fuerit, poſſunt poſtulantes a poſtulatione recedere, & in alium vota ſua conuertere, poſſunt variare quomodocunque libuerit: ratio apertiſſima eſt; quod cum inhabilis ſit poſtulatus, poſſunt absque iniuria recedere, antequam ei ius quaeſitum ſit, quod nunquam fit, niſi tunc demum cum poſtulatio ſuperiori praeſentata, & ab eo comprobata fuerit, *cap. poſtulationem. hoc tit.* & quamuis praeſentatione facta poſtulantes variare non poſſint, non ideo tamen poſtulatus vllum ius habet ante confirmationem, vt omnes doctores in *dicto cap.* ſentiunt; in electione ſecus eſt, vt ſuo titulo dicetur.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0037
DFG

IX. Aliud postulationis genus est *nominatio*, quae fit duarum, trium, aut plurium personarum; nec enim electio dicenda est, quia electionis forma est, vt vnus dignior a pluribus eligatur, & concors seu maior pars capituli, vel eligentium conueniat, *can. congregatio 16. q. 7.* nominatio vero fit plurium, vt in episcopo Neapolitano eligendo tres sibi nominari mandat D. GREGORIVS *epist. 15. lib. 2.* & quoties plures eliguntur, proprie electio non est, sed nominatio: sed nec postulatio, quae proprie fit vnius; quamuis in *cap. cum olim.* nominatio etiam fieri dicatur vnius, sed id ob promiscuam nominum significationem, cum non ita subtiliter distinguantur, quin passim & reciproce sibi inseruiant, quorum praecipuam differentiam obseruauit INNOCENTIVS magnus iurisconsultus.

X. Quinimo addere possumus, non in eo tantum differre nominationem a postulatione, quod illa fiat plurium, haec vnius; sed quod postulatio tota pendeat ex gratia, & mera liberalitate superioris; non ita de nominatione, cui ipse aliquanto magis adstringitur, & ad quam sequendam cogi videtur.

XI. Sic fiunt nominationes a regibus nostris vi concordatorum, & ab vniuersitatibus in fauorem graduatorum nominatorum, mensibus Ianuario & Iulio: Aprili & Octobri simplicium, quae quidem ingerunt necessitatem, & maius robur habent quam postulationes. Exemplo quoque patronorum, quorum praesentationem, seu nominationem admittere tenetur superior, *cap. pastoralis. infra*, *de iure patronat.* ideo patronorum nominatio pro collatione habetur, *cap. 4. infra*, *de testib. cap. vlt. de conces. praeb.* dummodo qui nominatur sit idoneus, *cap. 1. de iure patron. in 2. coll.* vnde fit vt qui nominandi ius habent creare dicantur, & nominatores creatores, & nominati creaturae, *in l. 2. §. si eo*, *de administr. rerum ad ciuit. & l. si quos 59. C. de decurion.* & plerisque aliis locis.

XII. In Basilicis nominatores saepius, χειροτονῆται dicuntur; imo & in iure ciuili nominatores decurionum, fideiussores eorum habentur, *l. vlt. C. de periculo nominat.* sicut tutorum & curatorum, *l. 1. C. de magist. conueniend.* quod periculum non incumbit ratione beneficiorum nominatoribus, quia totum onus spectat ad praelatum, vel superiorem, qui habet ius institutionis, vt nonnisi praeuio diligenti examine quemquam admittat ex concilio TRIDENTINO.

TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0038
DFG

TITVLVS VI.
DE
ELECTIONIBVS.

I. Hic titulus debuerat praeponi ſuperiori, quod ſit omnino generalis, ſi attendas ad nomen electionis & ſignificationem, quae tam poſtulationis, quam nominationis & translationis, & electionis ſpecialiter deſumptae nomen deſignat.

II. Accurate quidem tractandus eſt vtpote continens materiam arduam & periculoſam, ex qua ſicut ex fonte omnia commoda & incommoda eccleſiarum pendent: vnde B. CHRYSOSTOMVS, *lib. 3. de ſacerdot.* dum ſciſcitatur, vnde tot turbae & lites in eccleſiis naſcantur; non aliunde opinatur, quam ex epiſcoporum electionibus, caſu potius ac temere, quam diligenter factis, ἐκ τῦ τὰς τῶν προεςώτων αἱρέσεις, καὶ ἐκλογὰς ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, diligenter, inquam, obſeruato ordine eccleſiaſtico, & via ſpiritus ſancti, qui omnibus electionibus praeeſſe debet, *cap. 1. & 13. Act. Apoſt. & 1. ad Titum:* quamuis enim differentia ponatur iure iſto inter electionem, quae fit per inſpirationem ſpiritus ſancti, & alias quae fiunt per ſcrutinium, & per compromiſſum; tamen in omnibus diuina gratia intereſſe debet, aliter non eſſet vera electio. Quam differentiam diſcutiemus ſi prius originem & progreſſum electionum attigerimus.

III. Sciendum igitur eſt primitus electiones immediate a Deo fuiſſe factas duodecim apoſtolorum, cum eos vel a piſcatione, vel a menſa nummulariorum, vel aliis occupationibus detentos proprio ore ad ſe euocauit. Sed & viam electionis in D. Matthia aperuit Dominus, & in eo rectae & legitimae vocationis fundamentum proponere, ac ſtabilire voluit Dominus noſter, cuius exemplum poſthac ſequerentur diſcipuli, ac eorum ſucceſſores.

IV. Is mediate electus fuit ab apoſtolis, immediate a ſpiritu ſancto, qui primum vocauit eum, & deinde vocatum declarauit congregatio. Sic enim *13. Actuum* dixit ſpiritus ſanctus; *ſegregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos:* προσκέκλημαι αὐτές. Ita in electione Matthiae vox totius congregationis erupit; *Tu Domine oſtende*

quem

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0039
DFG

quem elegeris ex his duobus vnum, & cecidit sors super Matthiam, κλῆρος ἔπεσεν, & *adnumeratus est cum vndecim*, id est suffragiis electus, συγκατεψηφίσθη: quae suffragia exquisita fuere a singulis vel publice, vel secreto, per scrutinium, vt dicitur in *cap. quia propter. hoc tit.* & hanc fuisse veram sortem, non vero fortunae euentum calculis, aut baculis commissum credendum est: neque enim id fortunae periculo commiserunt apostoli, sed voluntati Dei quae tunc aperta fuit; ita vt ipsi non tam elegisse quam declarasse Matthiam dicantur, iuxta sortem, id est voluntatem & gratiam Dei: *Sors*, inquit D. AVGVST. in *psalm. 30. res est in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem.*

V. Sic sors fuit vocatio Pauli & Barnabae, quae vt vim electionis haberet, & apostolorum auctoritate confirmaretur, & transiret in praeceptum, dixit Dominus *segregate*: diuina gratia illis effulsit, qua illustrati eos ad gentes miserunt sine fortunae periculo, sed sorte, hoc est diuino oraculo, quod glossae veteres κλῆρον χρησμὸν vocant; sicut Lyciae sortes dicuntur apud VIRGILIVM, quod per Apollinem in Lycia redderentur.

VI. In Matthia quidem duae species electionum fuere; vna sortis seu voluntatis Dei, altera suffragiorum: sed haec frequentius haberi coepit, quia Deus raro gratia illa visibili illustrat homines, sed id religioni plurium committit, quorum congregationi praesidet, quoties in nomine eius conuocati fuerint, *can. non exemplo, 26. q. 2.* non vero calculorum, tesserarum, globulorum, lapillorum, quae in vrnam, vel hydriam, vel galeam coniiciebantur: quae omnia damnantur, maxime in electionibus praelatorum. *cap. ecclesia. infra. de sortilegiis;* cui constitutioni viam praebuerunt gentilium leges apud DIONYSIVM HALIC. *lib. 2.* licet in officiis, & militiis dandis, & agris assignandis fortunae & sortis ratio haberetur, vt notum ex *Aeneidos* I. & APPIANO *in Ibericis.*

VII. Ex his, & aliis quae hoc titulo tractantur tria potissimum & nunc, & olim fuisse electionum genera colligere possumus, *per inspirationem, per scrutinium, & per compromissum.* Primum nulla requirit solennia, nec suffragiorum numerationem, sed publicum consensum, & repentinum, vltro impellente spiritu sancto, & communiter omnibus postulantibus, *dicto cap. quia propter;* sicut enim D. AMBROSIVS studiis in diuersa fluctuantibus infantis voce, sed diuino inspirante oraculo epi-

scopus

scopus conclamatur, ab omnibus vnanimiter receptus fuit, vt scribit PAVLINVS *in eius vita*; quod aliquando in summorum pontificum electionibus factum legimus, & nostro aeuo LEO XI. hac via pontificatum iniit.

VIII. Per scrutinium vero electio fit secreto, & singulorum votis diligenter conquisitis: scrutinium est diligens inquisitio, cuius ritus celebres erant in examine catechumenorum, exhibito exorcismo, apud LEONEM M. *epist. 5.* D. AVGVST. & alios: illud examen fit secreto & sigillatim, *d. cap. quia propter*, ne pateant omnibus quae aguntur, *ex can. 4. synodi Laodiceae*, & ne electiones in praesentia audientium fiant; per *audientes*, populum intelligunt ZONARAS & BALSAMON, licet verisimilius de catechumenis intelligi debeat.

IX. Fit autem electio eius in quem maior & sanior pars capituli consenserit, ratione habita zeli ad zelum, & meriti ad meritum, vt scilicet merita electorum, & dignitas eligentium considerentur, *cap. in Genesi. hoc tit.* nec semper numero est acquiescendum, cuius iudicium raro tutius, & sanius, *cap. gratum. sup. de postul. praelat.* ad quod glossa plene docet, quomodo zelus, numerus, meritum expendi debeant, qui ordo vix hoc seculo obseruatur, quo non tam eligentium dignitas, quam numerus consideratur, scilicet omnium ius aequale aestimatur ex iure communi, quod, patrias leges, dixit PRVDENTIVS *lib. I. contra Symmachum*:

Seruemus patrias leges, infirma minoris
Vox cedat numeri.

Legem curiae, dixit SYMMACHVS *epist. 27. lib. 4. vt maioris numeri antistet auctoritas*, licet *in sententiis ferendis suffragia non numeranda esse, sed ponderanda* dicat PLINIVS *epist. 12. lib 2.*

X. Porro numerus hic apud veteres saepius clam & secreto exquirebatur, vt liberior vnicuique iudicandi, vel eligendi facultas pateret, & in quem quisque vota sua dirigeret, vel scripto in tabella & membrana, vel quouis alio signo in vrnam vel arculam demisso, quod & hodie religiosiores faciunt; colligunt enim tabulas seu membranas, quas γραμματεῖα vocat PLVTARCHVS, & is, cuius nomen pluribus insertum reperitur, ab omnibus electus censetur, nec id fors dici potest, quia nullus est fortunae casus, sed his tabellis tantum voluntas designatur eligentium.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0041
DFG

XI. Per compromiſſum vero fit electio, cum vni vel pluribus, non quidem laicis, eligendi poteſtas committitur, *cap. ſacroſancta. hoc tit.* quorum iudicio ſtandum omnino eſt, niſi indignum elegerint, *cap. cauſam. 8. hoc tit.* quod fit maxime cum multitudo eligentium ſibi ipſi negotium facit: hoc conſilium praebet GREGORIVS in eligendo Napolitano epiſcopo, *epiſt. 15. lib. 2. & in cap. 10. in prima compilatione:* & hanc formam compromiſſi ſeruare tenentur compromiſſarii, alias eorum electio nulla eſſet, nec compromittentes hanc ſequi cogerentur, *cap. dilectus. hoc tit.*

XII. Quouis autem horum trium modo fiat electio, iure communi ad clerum pertinet, *eligente clero & populo*, inquit D. CYPRIANVS, *epiſt. 24. 33. & 42.* quod fuit ex apoſtolica traditione, quam patres Conſtantinopolitani ex veteri lege, ac SS. patrum in concilio Nicaeno eſſe dixerunt τὸν παλαιὸν θεσμὸν, καὶ τῶν ἁγίων ἐν Νικαίᾳ πατέρων ὅρον. D. CYPRIANVS *de diuina & apoſtolica traditione, canones eccleſiaſticos* vocat: D. ATHANASIVS *apol. 1. antiquam inſtitutionis formulam:* Concil. AVRELIAN. II. *canonicae regulae diſciplinam: caput 1. huius tit. antiquam canonum conſuetudinem;* concilium PARISIENSE I. *cap. 6.*

XIII. Per cleri nomen intelligimus capitulum, ſeu collegium, ad quod regulariter ius hoc pertinet, *cap. cum eccleſia. infra. de cauſa poſſ. cap. nobis. de iure patron.* licet ex priuilegio & conſuetudine ad capitulum ſolum, *cap. cum eccleſia. hoc tit.* D. HIERONYMVS *epiſt. 85. ad Euagrium: Alexandriae a Marco euangeliſta vſque ad Heraclcam & Dionyſium, presbyteri ſemper vnum ex ſe electum in excelſiori gradu collocatum epiſcopum nominarunt.*

XIV. Additur frequenter populi conſenſus. *cap. quanto. hoc tit. & can. plebs. can. ſanctorum. 63. diſt.* non tantum in comprobatione electionis iam factae, vt quidam ex verbis CYPRIANI colligere voluerunt, *praeſente populo, vel aſſiſtente plebe,* ſed etiam faciendae, *cap. 2. hoc tit. in 1. compil.* quod primum ſynodo LAODICENA vetitum fuit, *can. 13.* vbi definitur non eſſe permittendum turbis epiſcopos & ſacerdotes eligere.

XV. Hoc a populo ad principem translatum eſt, exemplo legis regiae, *l. 1. C. de veteri iure enucl.* quae principi non ſolum bonorum, ſed etiam corporum poteſtatem dedit, vt THEOPH. addit *ad tit. de iure naturali:* ὲ μόνον τῆς ἡμετέρας περιϱσίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν σωμάτων ἐϛὶ κύριος.

Nam

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0042
DFG

Nam cum habeant ius in capita & fortunas reges, hanc ad se facultatem aduocarunt; praesertim quod se patronos & fundatores omnium ecclesiarum in suis ditionibus profiteantur.

XVI. Sed hoc similiter prohibitum fuit praecipue NICAENA synodo *in can. omnis. can. porro 63. d.* & quamuis id saepius factitatum in plerisque regnis fuerit, non tamen sponte, sed coacte, vt testatur LVCIVS III. *in cap. 5. hoc tit. in 1. compil. si aliter fieri non possit*, inquit. Aliquando rigor ille temperatus fuit, vt electione facta regius exspectaretur assensus, *cap. cum terra. hoc tit.*

XVII. Inde tot mala in ecclesiam aliquando irruperunt, cum ignari & indigni homines, & quod peius, pueri electi fuere, vnde versus recitat IVO *epist. 67.*

Eliginus puerum, puerorum festa colentes,
Non nostrum morem: sed regis iussa sequentes.

FLODOARDVS, *lib. 4. c. 22.* refert Odalricum Aquensem episcopum, praefectum ecclesiae Rhemensi, vice filii Hugonis comitis, tunc paruuli. Hinc & magna illa exorta est tempestas inuestiturarum, quae innumeras lites, dissidia, haereses inuexit, de quibus satius est tacere, quam tot sanctissimorum patrum querelas refricare, quibus haec calamitas inexhaustas lacrymas elicuit; non ideo tamen condemnem regum nominationes a summis pontificibus comprobandas in hacce seculi corruptela: maius forte detrimentum ex electionibus timendum esset, cum res omnes ambitioni & auaritiae locum fecerint.

XVIII. Praeter hunc cleri, populi, regis consensum, olim tres ad minus episcopi interesse debuerunt, reliquorum suffraganeorum consensu & suffragio accedente, *συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων. can. 4. syn. Nicaenae, & can. 13 syn. Carthag. & can. 3. syn. VII.* quod & D. CYPRIANVS agnoscit *epist. 68. episcopi eiusdem prouinciae proximi quique conueniant, & episcopus deligatur*, iuxta *can. non licet. 63. dist.* imo & electio sine tribus episcopis nulla erat: SYNESIVS *epist. 67.*

XIX. Quod ad rem maturius exequendam cautum fuit, ita vt nomine cleri, non solum collegium, seu capitulum, sed etiam episcopos prouinciae debeamus comprehendere: nec id referendum est ad *χειροθεσίαν*, seu *χειρῶν ἐπίθεσιν*, *Act. cap. 13.* id est, manuum impositionem, consecrationem, ad quam duo, vel tres episcopi praecipue desiderantur,

can. 1. Apoſt. ſed ad χειροτονίαν ſeu electionem, quae per manuum elationem fiebat, acclamante vniuerſo populo; eligentes enim palmas attollebant, & per manus ſublatas numerabantur qui hunc vel illum elegiſſent, vt refert ZONARAS ad *dictum can. primum*: nec mirum ſi ſaepius quae de conſecratione ſunt, ad electionem referantur, & e contra, cum paſſim videas promiſcue χειροτονίαν pro χειροθεσία, & e conuerſo accipi; vnde factum eſt vt multae difficultates, & variae natae interpretationes fuerint: proprie tamen electio Graecis ἐκλογὴ *in d. can. 13. ſyn. Laodic.* & ψῆφος in *d. can. 3. ſyn. VII.* & alibi paſſim.

XX. Eſt praeterea obſeruandum in electionibus, vt vota omnium in ſcriptis redigantur *d. cap. quia propter;* quod eſt ex concilio NICAENO *d. can. 4.* συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, & *can. in epiſcopum. 64. diſt. can. legum. 2. q. 1. cum decreto ſcriptis roborato. can. Catinenſis. 61. diſt.* quod quidem decretum omitti non debet, quia eſt de ſubſtantia electionis, & continere debet publicationem, inquiſitionem, collationem, & electionem, vt ſentit optime gloſſ. *in cap. innotuit. hoc tit.*

XXI. Denique ſeruetur, forma concilio LATERANENSI praeſcripta in *d. cap. quia propter*; ſcilicet vt primo eligantur duo vel tres ſcrutatores, colligant vota ſingulorum, in ſcriptis redigant, mox fiat publicatio, & poſtremo collatio *d. cap. Cumana.* Abſentium ratihabitio deſideratur, ſcriptis etiam facienda, quos iure communi euocandos eſſe certum eſt ex *d. cap. quia. §. vlt.* ſi ſunt in prouincia & commode euocari poſſunt, *cap. coram. hoc tit.* licet gloſſ. contrarium ſentiat, quae conſuetudinem inſpiciendam eſſe dicit ad *caput coram 35.* quod confirmat ex *cap. in Geneſi*, vbi INNOCENTIVS III. adfert conſuetudinem regni Franciae; ſed ex eo non eſt inferendum ſola conſuetudine id fieri; imo vero iure communi cum conſuetudo illa deſideret, vt ex toto regno abſentes non tantum ex prouincia euocentur: alias vero certum eſt abſentes euocandos, *cap. quamuis. de off. ord. in 6.* conſuetudo intelligi debet, de valde remotis, quorum exſpectatio valde ſuſpecta & damnoſa eſſet, vt idem ipſe INNOCENTIVS III. exprimit *in cap. cum inter vniuerſas hoc tit.* non ideo tamen negem aliud ſaepius conſuetudine obſeruari.

XXII. Poſſunt quidem abſentes non intereſſe, & ſuffragium ſuum per procuratorem mittere, *cap. congregato hoc tit. d. can. 4.* ille autem ſit de gremio, alias, licet de iure non videatur repellendus, tamen optime

me dicit gloss. *in dicto cap. quia.* canonicos non facile extraneum admissuros: hi etenim ita caute sibi ius illud vindicant, vt numquam extraneum pro quocunque negotio sedentem in capitulo, sed rogantem tantum & supplicantem excipiant: cum autem dico omnes vocandos esse, intellige eos, qui iure vocandi sunt, vt excludantur qui defectum aetatis patiuntur, necdum pubertatem, scilicet 14. annos attigerunt. *cap. ex eo. hoc tit. in 6.* Concilio TRIDENTINO prouectior aetas exspectanda, quo nullus ad canonicatum cathedralis ecclesiae admittitur, nisi aetatis ad ordines sacros suscipiendos legitimae, nec vocem in capitulo habere potest, donec ordinem sacrum assecutus fuerit.

XXIII. Excommunicatus quoque electioni interesse nequit, *cap. cum inter. 16. hoc tit.* cum hac tamen distinctione, an eligens sit suspensus maiori, aut minori excommunicatione, vt latius tractabitur infra de *clerico excom.* Suspensus ab homine lata sententia, vel a canone, illo casu repellitur, hoc vero admittitur, *cap. 2. & cap. si celebrat. infra, de cler. excom.* glossa in *cap. latores. infra, de clerico excom.* & ita conciliantur canones inter se pugnantes. Similis ordo seruandus circa eos, qui eligi debent, *cap. cum Vintonienſis* & *pluribus aliis, hoc tit.* contra facientes, & indignum eligentes ea vice conferendi facultate priuantur.

XXIV. Electione vero celebrata, statim sequi debet publicatio, ne quid clandestine fieri videatur, & fraudis suspicio euitetur, non quod sit de substantia electionis *d. cap. quia in fine: quam citius commode fieri poterit*, ait GREGORIVS X. in *cap. quam sit. hoc tit. in 6.* quod restringitur ad octo dies in *cap. cupientem. §. ceterum, eod.*

XXV. Supereſt altera pars huius tit. quae respicit electum, ac eius potestatem; non enim sufficit electionem fuisse celebratam & publicatam, nisi electo praesentata, & ab ipso acceptata fuerit, quae, acceptatione facta, confirmari debet ab his ad quos regulariter ordinatio, seu consecratio dignoscitur pertinere, *dist. 65. & 66.* ab episcopis comprouincialibus, & maxime a metropolitano, vel primate, *can. 4. concilii Nicaeni;* nisi id peculiariter summo pontifici fuerit reseruatum, dicit INNOC. III. in *cap. nihil est. 44. hoc tit.* vt de archiepiscopo Capuano dicitur in *cap. cum nobis. hoc tit.* de Rhemensi in *synodo apud S. Medardum,* in causa Hincmari, & apud FLODOARDVM *in historia Rhemensi*: & peculiariter primatum, patriarcharum, & metropolitanorum confirma-

tio reseruatur, vt patet ex *epist. Simplicii papae*, sicut hodie nominatio regibus & praesertim nostro, transactione generali habita cum LEONE X.

XXVI. Et haec confirmatio maximi momenti est, cum matrimonium spirituale inter ecclesiam & electum conciliet, *cap. inter corporalia. infra, de translat. episc.* & iam gradum episcopalem sit consecutus electus, licet non omnem, sed talem vt administrationem bonorum susscipere valeat, & omnia quae sunt iurisdictionis exercere; non tamen, quae sunt maioris disquisitionis, vt notat CVIACIVS ad *cap. verum. infra, de for. compet.* sed nec ordinis, *cap. transmissam. & cap. cum in cunctis. §. cum vero. hoc tit.*

XXVII. Ante confirmationem vero administrationi se se immiscere non potest, *cap. qualiter. & cap. iam dudum. hoc tit.* nec censetur adhuc electus, ita vt aduersus eum agi possit, sicut aduersus quemuis alium priuatum, & intendere accusationem sine poena inscriptionis actor possit, eo casu, quo non probauit: secus vero post confirmationem, *cap. super his. infra, de accusationibus:* quia tunc priuilegia fere omnia in eum concurrunt, adeo vt insignibus vti valeat, corona ampla, & birro, quem nostri *camale* vocant: dummodo sit proxime cingendus, cum tunc pro cincto habeatur. Et olim coniugati, simul ac electi erant, ab vxoribus recedere cogebantur: HIERONYMVS *lib. 1. aduersus Iouinianum, & epist. 50. ad Pammachium in fine: Episcopi, aut virgines eligantur, aut vidui, aut post sacerdotium pudici.* Porro immistio, quae fit a confirmato, & administratio bonorum ecclesiae, vim possessionis habet, vt notat gloss. in verbo, *administrationem. d. §. cum vero.*

XXVIII. Differentia autem ponitur optima inter electionem, & confirmationem: quod illa conferat praelaturam & administrationem in habitu, haec in actu; illa ius, haec exercitium, gloss. *in can. quanto. 63. dist.* exemplo iudicis delegati in *cap. pastoralis. supra, de rescript.* nec est necessaria instalatio, seu missio in possessionem vt INNOCENTIVS, HOSTIENSIS, & alii sentiunt, contra sententiam ARCHIDIACONI in *cap. eum qui. de praeb. in 6.* quam litem ita componit PANORMITANVS, in *cap. transmissam. hoc tit.* aut alius est in possessione praelaturae, aut non; illo casu tenetur confirmatus assumere possessionem; aut nullus est in possessione, quia sedes vacat de facto, & tunc possessionis assumptio non est necessaria.

XXIX. Sed

XXIX. Sed hanc distinctionem non facile probarem, cum iura loquantur de quocumque electo, qui per confirmationem acquirit ius administrationis; ita tamen vt nisi possessione adepta ius spiritale non videatur adipisci, nec nisi per consecrationem plenarium ius habere; imo si eam spreuerit, & negligenter tres menses egerit absque legitimo impedimento, ipso iure priuatur, nec opus est sententia, & denuo locus fit nouae electioni, vacat sedes, & capitulum succedit, *can. quoniam. 75. dist. & can. quoniam. 100 dist. d. cap. si episcopus de suppl. negl. praelat. infra.*

XXX. Consecratio iurisdictionem confert, simul & ordinem, & fieri debet publice in ecclesia, dum missae celebratur officium, *cap. quod sicut. hoc tit.* a tribus ad minus episcopis, ita vt hic numerus videatur de substantia consecrationis, secundum gloss. in *cap. ne episcopi. de temp. ordin. infra.* idque probat ex *can. vlt. 66. dist.* contra *canonem 1. apostolorum: Episcopus a duobus, vel tribus episcopis ordinetur.* Apud SIDONIVM *epist. 25. lib. 4. Euphronius, & Patiens Ioannem consecrarunt, quem creauerunt ambo; Euphronius testimonio, manu Patiens, ambo iudicio:* vbi SAVARO anxius est quomodo id factum, vt duo consecrarint contra *canonem 39. concil. Carthag. III.* BALSAMON ad *can. 13. Carthag. syn.* scribit primitus quidem hunc canonem non fuisse obseruatum: ita vt huic incommodo synodus NICAENA prospexerit, *can. 4.* quo factum existimem, vt de consecrationis ordine trium numerus fuerit factus, & aliter consecratio facta, licet characterem imprimat, tamen effectum tollit. ARCHID. in *can. quid sit. de consecrat. dist. 2.* & GEMINIANVS in *cap. degradatio. §. poterit. de poenis, in 6.*

XXXI. Vno tantum casu ab vno episcopo consecrationem fieri posse docet *cap. 27. constitutionum Apostolicarum, tit. 8.* Si propter persecutionem, aut aliam grauem causam plures adesse non possint; dummodo afferatur decretum commissionis Ψήφισμα τῆς ἐπιτροπῆς plurium episcoporum, quod decretum vix hodie probaretur.

XXXII. In archiepiscoporum consecrationibus olim omnes suffraganei interesse debuerunt, aliter factae irritae erant, *can. 1. 66. dist.* quod confirmatur, *cap. si archiepiscopus. infra. de temp. ordin.* hodie non obseruatur: glossa, horum peculiariter consecrationem summo pontifici reseruatam fuisse coniicit, omnino male, ex *can. pudenda, 24. q. 1.* Iuri enim communi nil derogatum, sed tantum sibi praecipuam habuit papa pallii datio-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0047
DFG

tionem, quod plenitudinem poteſtatis confert archiepiſcopis, qui ſola conſecratione non omnimodam poteſtatem conſequuntur, cum epiſcopos conſecrandi ius non habeant, §. *1. can. quoniam. 100. diſt.* ſed tantum confirmandi, licet aliis poſſint demandare conſecrationis munus, *cap. 1. infra, de translat. cap. quod ſicut. hoc tit.* & ſic intelligi debet, *cap. ſuffraganeis. hoc tit.* mirum tamen, vt demandare aliis poſſint, quod ipſi non habent.

XXXIII. Tanta vero priuilegia ſequuntur conſecrationem tam epiſcoporum, quam archiepiſcoporum, vt papae fratres fiant, IVO CARNOT. *epiſt. 8.* quos ipſe in omnibus reſcriptis hoc nomine nuncupat, electos vero filios dicit, *cap. ſane de renuntiat. cap. coram de off. & poteſt. iud. cap. quam graui. infra, de crimine falſi.* imo & cardinales, qui non ſunt epiſcopi, *cap. dilectus infra, de exceſſib. praelat.* tantusque honor conſecrationi datur, vt ſingulis annis olim ſolennis eius memoria fieret, *can. ſolennitates & ſeq. de conſecrat. diſt. 1.* in martyrologiis mentio fit ordinationis s. AMBROSII, dicebatur natalis epiſcopatus: in *veteri fragmento translationis S. Martini: ſcitis quia poſt hoc triduum natalis epiſcopatus eius eſſe conſueuerat*, ſicut *natalis imperii* apud TACITVM *6. Annal.* & SPARTIANVM in ADRIANO; & quod maius eſt, olim reus vnus e carcere liberabatur IVO CARNOT. *epiſt. 53. vita S. Aniani apud Sur. tom. 6. die 17. Nouembris.*

XXXIV. Haec autem omnia, quae de electionibus diximus, ad omnes dignitates, perſonatus, & alia officia eccleſiaſtica pertinere dubium non eſt, *d. cap. cum in cunctis. §. inferiora.* vtpote praepoſituram, *cap. dudum:* canonicatus, *cap. cum eccleſia:* decanatum, *cap. cum in iure:* abbatiam, *cap. cauſam. cap. cum inter. & cap. ad noſtram:* eccleſiam parochialem. *cap. querelam.* prioratum, *cap. ſacroſancta.* atque etiam ordines ſacros, presbyteratum & diaconatum. *can. 3. ſyn. 7.* imperatorum etiam, *cap. venerabilem. hoc tit.*

XXXV. Quorum omnium electio tribus modis ſupra dictis fieri debet, non quidem viuente, aut in extremis alio agente, vel nondum ſepulto, *cap. bonae 36. hoc tit.* ſed tribus hinc diebus, *can. nullus 79. diſt.* quod gloſſa non admittit, imo ſimul ac eccleſia, vel beneficium vacat, ſtatim ad electionem procedi poſſe contendit, quod maior pars doctorum ſentit, cum tantum obitus fiat mentio in *can. epiſcopo. 8. q. 1.* idque, quod ſupra dictum eſt magis honeſtatem, quam neceſſitatem reſpicit.

TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0048
DFG

TITVLVS VII.
DE
TRANSLATIONE EPISCOPI.

I. Hic titulus pertinet ad superiores, agit enim de genere vltimo electionis a nobis propositio: sed ideo peculiarem titulum fecit GREGORIVS, quod translatio non sit minoris ponderis, quam electio; nec temere, ac inconsulto fieri debeat, ne inconstantiae vitium inuratur; tum, quod olim episcopatus, presbyteratus, diaconatus, & minores ordines nulli absque titulo, sine altari, sine paroecia, aut officio ecclesiastico darentur, cui nominatim adscribebantur, & a quo diuelli non poterant, *can. sanctorum. 70. dist.*

II. Ideo Carthag. synodus III. aequiparat translationes, & reordinationes, quasi is, qui mutat ecclesiam vel officium, reordinetur; imo etiam rebaptizationes, quae nunquam, aut raro fieri possunt, *can. non licet. de consecr. dist. 4.* vnde fit, vt quoties aliquis ad episcopatum vel ordinem sacrum, vel officium ecclesiasticum promouetur, ordinari & certo negotio specialiter adstringi dicatur, non vero ἀπολελυμένως *absolute, can. 6. concilii Chalced.* relato in *can. neminem. d. 7.* id est, vt sacras functiones, quibus locis libuerit, exercere possit, iuxta ZONARAM *ad hunc locum*: vagandi enim & excurrendi licentia olim maxime exosa, ita vt nullus absque literis commendatitiis alio pergere possit; quod vtinam hodie fieret: sed proh dolor! ordinantur aliquando vilia capita sine titulo, sine beneficio, sine officio, quae magno ecclesiae scandalo per orbem discurrunt.

III. Ergo translatio episcopi in aliam dioecesim caute fieri debet, & raro; inde KRANTZIVS *lib. 9. metrop. cap. 45.* suis temporibus coepisse frequentari translationes ait, quae antea non nisi magnis & ponderosis de causis fiebant. Non quidem prohibita fuit olim translatio, sed tantum permissa cum aliqua rationabili causa, ὡς πλέον κέρδος, id est, propter *maius lucrum. can. 14. & 15. Apost.* quod *lucrum, populi vtilitatem* interpretantur ZONARAS & BALSAMON, non vero reditus pinguiores: quibus hodie inhiant, qui episcopatum deserunt, vt alium assequantur:

tur: quod lucrum malum dicit IVSTINIANVS *nou. 3.* quo casu nullus sponte ad aliam dioecesim transire potest, sed cum iussu & auctoritate synodi, & multorum episcoporum iudicio commonitus de minori ad maiorem, de populosa ad populosiorem, & de nobili ad nobiliorem, vt loquitur INNOC. III. mandans episcopo Nannetensi Pictauios transire in *epist. 498. lib. 1. regist.*

IV. Haec translatio dicitur proprie μετάθεσις; alia est μετάβασις, id est *transitio*, quae etiam licita est, quando quis episcopatum non habet, vel est eiectus, vel alio pacto destitutus, qui episcoporum iudicio in vacantem ecclesiam transire iubetur.

V. Est etiam ἐπίβασις, *inuasio*, quae fit malis artibus; nullo consilio, cum quis propria auctoritate inuadit ecclesiam, quae omnia optime distinguit BALSAMON in *supplementis ad can. 15. syn. Nicaenae*, & ita docet intelligendos *can. 2. syn. Sard. & canonem 16. syn. Antioch.* Eadem ratione presbyter, diaconus, aut quiuis alius in aliam ecclesiam, vel ministerium inconsulto proprio episcopo transire prohibetur, *can. 15. Apost.*

VI. Successu vero temporis effectum est, vt translationes, vtpote in maiorum causarum numero positae, soli summo pontifici fuerint reseruatae, vt est in *cap. quod translationem. infra. de off. legati*: quia opus fuit dispensatione, quae ab alio concedi non potuit, *cap. 1. 2. & 4. hoc tit.* ideo in *can. mutationes. 7. q. 1.* addita sunt haec verba a GRATIANO, *auctoritate huius sanctae sedis, & non tamen sine sacrosanctae Rom. sedis auctoritate & licentia*, quae desunt in editionibus decretalium epistolarum; eadem ratione, qua supra diximns confirmationes fuisse reseruatas sedi apostolicae, ita vt nec legatus id ius habeat, nisi speciali indulto. *cap. si abbatem. §. fin. de elect. in 6. in d. cap. quod translationem.*

VII. Non ita de abbatibus, sicut de episcopis; illorum enim translatio non ad papam iure ordinario pertinet, *can. abbas 18. q. 2.* nisi immediate pendeant a Romana ecclesia, *cap. cum venerabilis. de consuetud. cap. vlt. de renunciat.* Hodie in Gallia abbatum translatio sedi apostolicae reseruata etiam fuit, transactione regni generali.

VIII. Clericorum vero vero mutationes ad episcopum plane spectant, *can. 15. Apost. & can. 16. Nicaenae syn.* ita, vt cogendi sint ab episcopis, qui eos vel ad altiores gradus, officia grauiora, & digniores ecclesias propter ecclesiae vtilitatem, non vero ad minores, prouehere

vo-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0050
DFG

volunt, vt recte annotat BALSAMON ad *can. 34. syn. Carthag.* ipsi vero citra voluntatem episcoporum alio transire, vel alterius iurisdictioni se subiicere nequeunt, *cap. significasti. inf. de foro compet.* Idem de monacho sine sui abbatis licentia, *cap. non est. inf. de regularib.* Et haec quidem de translationibus episcoporum, abbatum, & ceterorum.

IX. Est etiam alius translationis modus non omittendus, non quidem personarum, sed locorum, & ecclesiarum, seu sedium episcopalium, quod fieri non potest propria & singulari voluntate episcopi, sed causa cognita, μετὰ συνοδικῆς διαγνώσεως, inquit BALS. *ad can. 74. syn. Carthag.* tribus potissimum de causis: ob persecutionem, *can. temporis. 7. q. 1.* ob difficultatem locorum, veluti aeris intemperiem, *arg. can. quorundam. 74. dist.* ob melioracionem, *can. si quis vult. 16. q. 7.* quae distinctio est D. AVGVSTINI in *can. tribus.* de *consecr. d. 1.* quod & de abbatiis, & aliis ecclesiis dicendum; adhibito nempe consensu episcopi, & fratrum, in *d. can. si quis.* & apud INNOC. III. *epist. 179. lib. 1. Regesti.*

TITVLVS VIII.

DE

AVCTORITATE, ET VSV PALLII.

I. Hic titulus pendet a superioribus, quibus de electionibus, translationibus, confirmationibus, & consecrationibus episcoporum egimus, quibus addi debuit *pallii* traditio, in augmentum plenariae potestatis archiepiscoporum, & metropolitanorum.

II. Sine eo enim fastigium pontificiae dignitatis non attingunt, nec vere, & proprie archiepiscopi appellari possunt, *cap. 3. hoc tit.* nec episcopos consecrare, synodos celebrare, ordinare clericos, conficere chrisma, *cap. quod sicut. supra, de electione:* licet olim hoc fieret, vt licet colligere ex *epist. 1.* GREGORII VII. *lib. 9.* Non quod pallium quidquam addat consecrationi iam factae quantum ad ordinis ministerium, sed potius ad plenitudinem iurisdictionis.

III. Hoc non tam ex veteri ecclesiae instituto, quam ex apostolicae sedis, & totius Europae consuetudine fieri dicit PASCHALIS II. in *cap. 21. in 1. compil. cap. ad honorem. hoc tit. Priscam sedis apostolicae consuetudi-*

nem vocat GREGORIVS, *epist 50. lib. 4.* idque in signum obedientiae & subiectionis, cui magis adstringuntur archiepiscopi, quam episcopi, *maior nobis solicitudo ecclesiarum, & cura populorum, propter pallia credita, & recepta, quam ceteris episcopis incumbit*, ait S. BONIFACIVS Mogunt. *epist. ad Cuibertum*; nam tunc iuramentum praestant fidelitatis, & fidei catholicae vnitatem profitentur: sed & facultatem consecrandi episcopos accipiunt, quae cum olim tota esset penes summum pontificem, hoc signo concessa fuit archiepiscopis, *d. cap. 21.*

IV. Imo potestas ipsa summa & suprema aliquatenus pallio communicatur ipsis archiepiscopis, & metropolitanis, qui papae vices supplent. GREG. *epist. praedicta*: *Quod vero iuxta antiquum morem vsum pallii, ac vices sedis apostolicae postulasti*, inquit, *absit, ne aut transitoriae potestatis culmen, aut exterioris cultus ornamentum, in vicibus nostris ac pallio quaesisse te suspicer.* Quae epist. scripta est ad Vigilium episcopum Arelatensem: RABANVS MAVRVS de *ordine Antiphonarii: Propter apostolicam vicem pallii honor decernitur;* ideo ab ALEXANDRO III. *epistola 23. edita cum epistolis Petri Cellensis* archiepiscopus Lundensis, sedis apostolicae legatus dicitur.

V. Itaque pallii datione fiunt archiepiscopi sedis apostolicae legati: quod tamen ingessit dubitationem glossae in *can. pallium. 100. dist.* ideo dixit priuilegio id factum in gratiam episcopi Augustodunensis, sed quare? Quia scilicet pallium iure communi archiepiscopis concessum fuit, idque petentibus; at vero episcopis nusquam, nisi ex peculiari priuilegio, quoties summus pontifex eis vices suas conferre voluit.

VI. In Graecia non solum patriarchas, primates, & metropolitanos, sed etiam omnes episcopos palliis vti refert LVITPRANDVS *Cremonensis* in *legatione ad Phocam*, & rationem addit, quod per vim Theophylactus patriarcha Constantinop. obtinuerit posse vti & successores suos pallio, non petita licentia a summo pontifice; quod ius sensim in omnes episcopos Graeciae irrepsit.

VII. Hi autem episcopi, quibus ius pallii ex priuilegio concessum erat, metropolitani, vel archiepiscopi nomine gaudebant, dicti secundi metropolitani a Graecis, ad aliorum, qui iure praecipuo primi dicebantur, differentiam, vt scribit HINCMARVS *Rhem. in opusculo ad Hincmarum Laudunens. c. 17.* & BALSAMON ad *can. 12. concilii Chalcedon.*

VII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0052
DFG

VII. Pallium ergo denotat iurisdictionem in alios episcopos suffraganeos; nec quidquam facit ad sacerdotium, nec ad consecrationem, quo dempto archiepiscopus nil differt ab episcopo: *Alia sunt sacerdotii, alia pallii*, inquit NICOL. I. in *quadam epist. apud Krantzium lib. 1. Metrop. cap. 39.* quae verba vt efficacia repetit ALEX. II. *in epist. ad archiepiscopum Dioclien.*

IX. Pallium est beneficium non personale, sed reale, quod datur ratione loci, & loco adhaeret, ita vt transiens ab vna ad aliam sedem nouo pallio sit honorandus, *cap. bonae. de postul. praelat.* nec extra prouinciam deferre potest, *cap. cum super. hoc tit.* nisi gratia speciali sit indultum. *cap. ex tuarum. hoc tit.* Solus Romanus pontifex hoc potest *d. cap. ad honorem.* Sed nec quotiescunque libuerit deferri potest; sed iis diebus quibus definitum fuerit, *can. porro. de consecrat. dist 1.* D. GREGORIVS *epist. 54. ad Ioannem: Tibi non putauimus ignotum, quod pene de nullo metropolitano legimus extra missarum solennia vsum sibi pallii vindicasse.* Dies quoque quibus ferre pallium licet enumerantur pluribus locis, *dict. epist. Alex. II.* & apud INNOC. III. Consuetudine quidem hic ordo infringi potest, vt idem GREGORIVS respondet, *in epist. 78. lib. 7.* quae omnia expressa habentur *dist. 100.*

X. Vtilitatem non exiguam induxit pallii datio, quippe terminos prouinciarum constituit, intra quos quiescere deberent variae sedes episcoporum, & paroeciae, vt *obseruatione peculiari* docebimus.

XI. Nunc agendum de forma & qualitate huius pallii, cum de ratione egerimus. Pallium torques est, imperii ecclesiastici summam denotans, ad exemplum Romani, in quo imperatores cum maiestatem suam alicui communicare vellent, dabant vsum pallii & purpurae, vt constat ex CAPITOLINO *in Albino;* & in Gallia torquati milites dicuntur, qui ordine regio insigniuntur.

XII. Hunc torquem SYLVESTRVM primum gestasse historici docent, quo non tantum ipse, sed eius successores εἰς τὰς προελεύσεις in processionibus ad imitationem imperii Romani vtebantur; quod ex eo confirmari videtur, cum ante Syluestrum pallii mentio nulla fiat, & primus MARCVS eius successor, hoc episcopo Ostiensi communicauerit, apud ANASTASIVM *bibliothecarium.* Pius imperator Constantinus fidei Christia-

nae zelo incensus ad summam auctoritatem reuocare voluit statum ecclesiae, ideoque ingentia dona, & insignia ei contulit, vt videre est apud eundem.

XIII. Quidam vero pallii originem altius repetunt, a LINO nempe D. Petri successore, & assessore, qui ephod praesulibus in signum auctoritatis concessit. Ephod duplex fuit, vnum quod pro tunica linea sumitur, simplex & lineum: aliud quod nunc superhumerale est summorum pontificum, ex hyacintho, purpura, cocco, byssoque contextum, vt videre licet apud ANASTASIVM *Sinaitam*, & ARNOLDVM abbatem Bonaeuallis, *tractatu de vltimis verbis Domini.* Huic torqui successisse dicunt pallium; imo & a D. PETRO communicatum; nam & scribit RVPERTVS, *lib. 1. de diuinis officiis, cap. 27.* Maternum a B. Petro missum ad ecclesiam Treuerensem pallium suis successoribus reliquisse, quod scilicet a suo principe acceperat.

XIV. Vt vt sit, communicatum pallium episcopo Ostiensi vtpote omnium episcoporum digniſſimo, a quo summus pontifex consecrari debuit, ad primates & patriarchas successu temporis translatum fuit; tum deinde ad archiepiscopos & metropolitanos, postremo ad episcopos singulari quodam priuilegio, vt ex GREGORII *epistolis* notum est.

XV. Illo autem torque imperatorio non vsos fuisse pontifices constat, sed fascia ex candida lana contexta, in modum circuli humeros constringente, vt docet ONVPHRIVS, quia Phrygium, seu Phrygionicum opus erat arte maxima elaboratum, & acu pictum a Phrygibus, quos primos acu pinxisse refert PLINIVS *lib. 8. cap. 48. En broderie.* VIRG. III. AENEID. *Et capite ante aras Phrygio velamur amictu.* Cui fastui renuntiarunt pontifices, lana candida contenti, vel etiam byssо, qui apud molles & delicatos non inferior serico, nec lino. Inter lanas gossipium, xylon, & bombyx aestimantur apud PLINIVM *lib. 19. cap. 1.* quae Indi ex arboribus colligunt apud PHILOSTRATVM, & ARRIANVM; vel ex conchis marinis apud TERTVLLIANVM *lib. de pallio. cap. 76. De mari vellera, quae muscosae lanositatis lautiores conchae comant.* Quibusdam linum, aliis lana apud POLLVCEM; vnde fit vt pallium D. GREGORII ex byssо candente contextum fuerit, nullis acubus perforatum, ad luxum vitandum: nec tantum ex sola lana fiebat pallium, sed simul ex lana & lino, licet contrarium sentiat ISID. PELVS. *epist. 136. lib. 1.* Solae cruces

inser-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0054
DFG

inſertae filis aureis, & ſubtemine ſerico, vel bractea textae erant, VENANT. FORTVNATVS agens de pallio Gregorii Turonenſis, *lib. 2. epigr. 3*

Serica cui niueis agnata eſt bractea telis,
Et textis crucibus magnificatur opus.

Vbi melius forſan legendum, *agnaua*, vt & in quibuſdam codicibus: vel etiam imaginibus & picturis illuſtrabatur, vnde pallium dicebatur *geniatum*, *fait a images*, *au vif*; ſicut apud CASSIODORVM, *geniatum tribunal*, apud CAPITOL. *in Pio*, *geniatus vultus*.

XVI. Licet autem hoc pallium omnibus metropolitanis debitum fuiſſe videatur, non tamen niſi praeſentibus vel obnixe poſtulantibus datur, vt docet IVO CARNOT. *epiſt. 250. & 254.* fortiter, inquit GREGOR. *epiſt. 5. lib. 7.* quod putem pro arbitrio ſummorum pontificum factitatum: ſaepius quippe ſatis fuit miſiſſe nuntios, *can. quoniam 100. diſt.* licet VRBANVS II. *epiſt. ad archiepiſcopum Mediolanenſem*, ſe non niſi praeſentibus conceſſiſſe profiteatur, *quod quidem dignitatis genus nulli ante te niſi praeſenti conceſſum eſt*, apud PLATINAM.

XVII. Et hoc quidem pallium de corpore B. Petri tantum ſumi ſolitum fuit, *cap. ſignificaſti ſupra*, *de elect.* quod intelligendum eſt de altari; quia ſcilicet altaria primum erigi coeperunt ſuper ſepulcra martyrum & confeſſorum, quae dicebantur *memoriae*. *Primus Anacletus memoriam B. Petri conſtruxit*, inquit ANASTASIVS, & adhuc in noſtra Toloſana ciuitate in capella S. Raimundi, iuxta S. Saturnini eccleſiam, altare maius tegit corpus ipſius S. Raimundi: ſuper altare autem D. Petri ſummus pontifex benedicit pallium, vnde VRBANVS II. *epiſt. ad Bernardum archiepiſcopum Toletanum* ait; *pallium tibi ex Apoſtolorum Petri & Pauli benedictione contradimus.*

XVIII. Praeter pallium aliquando ſummi pontifices ſandalia, mitram, & alia mittebant: ita IOANNES VIII. Photio patriarchae Conſtantinopolitano, imo & crucis ante ſe deferendae facultatem, raro quidem archiepiſcopis & metropolitanis, niſi etiam primatus, aut patriarchatus iure niterentur, ſic ALEX. II. crucem ante ferre permiſit archiepiſcopo & primati Sclauoniae & Dalmatiae *in ſuprad. epiſt.* & INNOC. III. Theſſalonicenſi *in epiſtola nuper edita*, quem ab antiquo primum poſt quatuor patriarchas, & vicarium ſedis apoſtolicae dictum fuiſſe ſcribit, *lib. 15. Regiſtri.* Certum eſt quidem omnes epiſcopos ius crucis ad collum

appen-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0055
DFG

appensae habere, ideoque σαυροπάτας vocatos fuisse in *concilio Constantinop. VIII.* sed & sandalia, mitram, baculum, & cetera ornamenta, quae ad mysterium consecrationis, non ad priuilegium pertinent. Plura hic adiici possent, quae ad iura primatum & reliquorum spectant, quae inferius ad titulos de *maioritate* & de *appellationib.* dicentur.

TITVLVS IX.
DE
RENVNCIATIONE.

I. *Renunciatio* aptissime connectitur superioribus, qua locus fit electioni, vel translationi vacantibus beneficiis per renunciationem, siue cessionem: quae quidem non minoris est ponderis, quam cetera mutationum genera; quia frequenter contingebant horum causa, qui vltro & sponte renunciabant, siue spe pinguioris fortunae: raro tamen audiebantur, imo renunciatio prohibebatur non tantum iis, qui digni sacerdotio erant, verum etiam aliis, vt est in *epist. canonica Cyrilli Alexandrini.*

II. Qui enim adeptus est aliquam dignitatem vel officium, & ad ordines aliquos promotus est, iam addictus & mancipatus ecclesiae habetur, & in eo manere debet ad quem vocatus est, *can. clericus. 21. q. 1. perpetuo perseueret*, inquit *can. sanctorum. 70. dist.* exemplo adscriptitiorum & conditionalium hominum *in l. defensionis. C. de iure fisci*, qui quidem ad aliam dignitatem, vel officium, vel militiam aspirare non possunt, *l. scripturas C. qui potiores in pign.* De quibus etiam meminit INNOC. III. in *epist. ad Colocensem episcopum lib. 15. Registri & alibi saepius:* qui si recedant ab officio & munere suo, furtum sui faciunt, & vt fugitiui repetendi sunt, *l. cum satis. C. de agricol. & censit. lib. XI.* Ita erat olim in omnibus titulis beneficiorum, quos deserere summum erat piaculum, & qui renunciabant ad id redire cogebantur, *can. non oportet. & can. si qui vero. 7. q. 1.* sicut desertores milites ad suum ducem cum elogio mittebantur, *l. 3. ff. de re milit.*

III. Inter ordinatum & intitulatum alicui beneficio & ecclesiam, matrimonium contrahi dicitur, quod vnius partis tantum arbitrio dissolui non possit: *Contrahitur vltro, citroque per mutuum consensum eligentium & electi, quasi coniugale vinculum spiritualiter est contractum. cap. cum inter canonicos.*

supra

supra, *de elect.* cui vinculo electus renunciare sine aliorum consensu non potest: sicut nec post confirmationem, nisi de licentia summi pontificis, ad quem pertinet confirmatio, *cap. inter. sup. de translat. episc. De licentia nostra cedas*, inquit *cap. nisi. hoc tit.*

IV. Summus pontifex solus potest soluere coniugium spirituale; quia tunc non homo, sed Deus cuius vices gerit in terris id exsequitur, *cap. quanto. sup. de translat. episc.* licet enim primatibus, & metropolitanis id concessum fuerit, *can. denique. 6. q. 3. can. 16. synod. Constantinop.* Cautius tamen id ius reseruatum fuit ab INNOCENTIO III. vt supra titulo *de electione* notaui; & saepius summi pontifices renunciationem citra manus suas factam comprobarunt, pro pace, & necessitate ecclesiae, vt profitetur ALEX. III. de renunciatione Lingonienſis episcopi coram Aeschilo archiepiscopo Lugdunensi facta, *in epist. 23. edita post epistolas. P. Cellensis*, & in *cap. 1. in prima compil.* ad exemplum legum ciuilium, quae prohibent abdicationem legati Caesaris, praesidis, & correctoris prouinciae citra auctoritatem principis, *l. penult. de off. praesid.* Apud LIVIVM volentem se abdicare magistratu prohibet senatus & populus, & distinguunt optime iurisconsulti inter abdicationem & cessionem, quod illa Graecis ἀποκήρυξις proprie sit spontanea repudiatio, & declaratio se nolle amplius magistratum gerere, sine vllius iudicio & approbatione, & cessio fit in iure causa cognita, auctore praetore, vel nutu principis, & haec renunciatio ἀποταγὴ, καὶ ἐξάιτησις Graecis canonibus, sine nutu, vel summi pontificis, archiepiscopi, episcopi, vel praefecti fieri non debet: quod ideo factum est, ne temere, ac sine iudicio superioris fiant renunciationes, sine probatione ἀδοκιμάσιας ἀποταγὰς vocat *can. 5. syn. I. & II. Constantinop.*

V. In quo aduertimus summam illam rationem temporis ad probationem praefigendi iis, qui monasticam vitam amplecterentur, nempe triennii, quod tempus pro varietate consuetudinum & locorum breuius, vel longius habitum fuit, quo elapso non licebat diutius vagari & propositum relinquere; idem clericis ne beneficia sua episcopo inconsulto deserant, suadet, *cap. admonet & c. pen. h. t.* Sic etiam & de episcopis, quorum non nisi, diligenti & canonica examinatione facta, renunciatio est admittenda, cum quidam, veluti propter exactorum vexationes, vicinorum inuasiones populi inobedientiam, pusillo & abiecto animo suis episcopatibus renunciant, inquit BALSAMON ad *can. 16. dictae syn.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0057
DFG

VI. Casus certi & determinati sunt, quibus cessio admitti debeat, propter conscientiam criminis, ob corporis debilitatem, scientiae defectum, malitiam plebis, graue scandalum, & irregularitatem, super quam dispensari non potest. *cap. nisi. hoc tit.* non vero leuibus de causis, aut propter tranquilliorem vitae cursum, vtpote monasticae, quod & Gregorium, theologum, & Macrem quendam Dei famulum fecisse perhibetur, cuius examinatam cessionem patriarcha Lucas reiecit, eo quod is renunciasset non ὡς ἀνάξιος, ἀλλ' ὡς μὴ ἄξιος, *non vt indignus, sed potius non dignus*, vt idem BALSAMON refert: quod & ita definitum fuit a synodo EPHESINA in *epistola ad synodum Pamphyliae*, super libellum renunciationis Eustathii metropolitani, qui tamen postea poenitentia ductus honorem & appellationem episcopi sibi concedi postulauit, atque obtinuit; ita tamen vt sacra facere, & quempiam ordinare inconsulto episcopo non posset, quod hodie passim conceditur.

VII. Ad episcopatus vero curam & beneficii possessionem redire non potest, qui rite renunciauit, *cap. ex transmiss. cap. in praesentia. hoc. tit.* & licet renunciando iurauerit, id non ad electionem, de qua nunquam cogitauit, extendendum est, vt docet glossa, *cap. clericus. infra, de iureiurando.*

VIII. Qui vero formam renunciationis debitam contempserit, licet illa renunciatio sit nullius momenti, tamen in poenam ipsius valet, quatenus priuetur beneficio; vt de eo qui in manibus laici renunciauit, *cap. quod in dubiis. hoc tit.* quamuis alias renunciatio illicita, quae iure non seruato facta est, etsi nullius momenti, non tamen priuet renunciantem. *cap. admonet. hoc tit.* quia scilicet, sicut de manu laici beneficium accipere grauissimum est, ita & renunciare in eius manibus, *can. si quis deinceps. 16. q. 7.* IVO CARNOT. *epist. 131.* Nec obstat *can. Gonsaldus 17. q. 2.* quamuis in manu aduocati renunciauerit, quia id fecit sui non compos, sed morbo coactus: imo & iste aduocatus non erat mere laica persona, sed aliquatenus ecclesiastica; aduocatus enim est defensor ecclesiae, & cui beneficiorum saepe competit praesentatio, *cap. praeterea. & cap. cum autem. infra, de iure patronat.* vt latius suo titulo dicetur infra: licet alias rerum ecclesiasticarum dispositio nulli laico, etiam religioso, competat, vt scribit INNOCENT. III. *epist. 347. lib. 1. Reg.*

IX. Sed nec omnis renunciatio valet, licet facta coram legitimo superiore, nisi etiam id libello, vel supplicatione in scriptis fiat, vt docet D. GREGORIVS *epist. 51. lib. 7.* TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0058
DFG

TITVLVS X.

DE

SVPPLENDA NEGLIGENTIA PRAELATORVM.

I. Incuria, & negligentia est species quaedam renunciationis, per quam praelati, & patroni, quibus facultas datur eligendi, vel praesentandi ius suum hac vice amittunt, & ius deuoluitur ad superiorem.

II. Quae quidem negligentia varie sumenda est, quotiescunque electio, vel collatio facta non est, vel iure non facta, vtpote indigna persona scienter electa, quo casu ius deuoluitur ad superiorem, *cap. cum Vintonienſis. ſupra, de elect. & hoc tit.* si intra sex menses concilio Lateranensi sub Alexandro III. praestitutos electio facta non fuerit, vt de electione archidiaconi dicitur, *in cap. licet*, & cantoris. *in cap. vlt. hoc tit.*

III. Haec negligentia computatur a tempore notitiae, *d. cap. licet. cap. quia diuerſitatem. infra, de conceſſ. praeb.* & hoc in beneficiis simplicibus; nam in praelaturis tres tantum menses conceduntur, propter maius periculum, *cap. ne pro defectu. ſupra, de elect.* quod statuit INNOC. III. & quantum ad episcopatus, & archiepiscopatus *concilio Lateranenſi* sub ALEX. III. derogatur, & sex mensium tempus pro personatibus & dignitatibus minoribus tantum obseruari voluit in *cap. dilectus. infra, de conceſſ. praeb.* & id non a die vacationis, vt dixi, sed notitiae computandum esse dicitur, *in d. cap. quia in fine*, a quo tempore quis facultatem eligendi vel conferendi habuit; tunc enim vtile tempus habetur, quo experiundi potestatem habet is, cui competit actio, *l. 1. ff. de diuerſ. & temp. praeſcript. ex quo cognouit*, ait *l. 6. de calumniatorib.* nec currit ignoranti, sed tantum tempus quod dicitur continuum, *l. 2. quis ordo in poſſeſſ. ſeruetur*, in qua VLPIANVS bene distinguit, vt dicatur vtile, in quo dies omnes vtiles sunt, scilicet vt per singulos dies scierit, & potuerit. Sic dies cretionis numerantur apud VLPIANVM *tit. 22. Cernito in diebus centum proximis quibus ſcieris, poterisque.*

IV. Quidam tamen generaliter existimarunt notitiam siue scientiam ita spectari, vt nunquam sit in mora, qui nunquam scierit: quod CLEMENS V. ita interpretatur, in *Clement. de conceſſ. praeb.* ad tollendas dubi-

tationes vulgo emergentes, vt tempus tunc demum currat, cum in loco, vel ecclesia beneficii nota fuerit vacatio, aut per se, vel per alium scire quis potuerit: ei enim tunc negligentia imputatur; supina enim & dissoluta ignorantia, est ignorare quod omnes norunt, de qua PAPINIANVS in *l. cum sex. de aedilit. edict.* vocat παροιμίας, seu voces de via, aut propatulo collectas, quocunque denunciante, vt ait gloss. in *l. item veniunt. §. petitam. ff. de petit. hered.*

V. Imo vero videtur monitio necessaria, ita vt illi ad quos ius conferendi pertinet, sint admonendi INNOC. III. *in epist. 21. lib. 2. Idoneis personis*, inquit, *valeas conferre, si iuxta concilii Lateran. constitutionem illi ad quos pertinent ad commonitionem tuam neglexerint ordinare:* & *epist. 151. lib. 1. Canonice moneas, vt infra mensem post admonitionem vestram, personam idoneam eligant in pastorem.*

VI. Alia est negligentia, quae fit data opera, vel dolo a scientibus, vel cum impedimentum aliquod est, quo fit vt inutilis fiat & inhabilis ad agendum de iure, sicut de syndico dicitur in *l. 1. §. vlt. quod cuiusque vniuersit.* vel propter crimina, quae eum irregularem faciunt, & inutilem, ita vt pontificale officium exercere non possit, *cap. ex literis. infra, de excessib. praelat.* quae negligentia dolo comparatur in *can. 1. 86. dist.* & excommunicationem saepe infert, *can. placuit. 11. q. 3.* quam etiam sequitur suspensio vel degradatio. *can. dictum. 81. dist.*

VII. Negligens etiam dicendus est, qui citra crimen & culpam senio aut infirmitate perpetua laborat, cui datur coadiutor, *can. quamuis, & seq. 7. q. 1. & cap. 2. hoc tit. in 6.* & tunc omnis potestas & iurisdictio ad superiorem non deuoluitur, *cap. 1. hoc tit. in 6.* quia iurisdictio non pendet ab archiepiscopo, nec ad eum deuoluitur, nisi via appellationis, sed tota ad capitulum socium suum & consortem, *cap. cum olim. infra, de maiorit. & obedient. & cap. vnic. eod. tit. in 6.*

VIII. Negligens etiam dicitur electus, qui munus suae consecrationis intra tempus a iure definitum spernit, *can. quoniam. 75. dist. can. quoniam. 100. dist.* qui propter negligentiam priuandus est munere consecrationis, imo & deponendus; quod solus metropolitanus facere potest: & in eo differentiam agnoscere debemus inter electum & consecratum; quod ille deponi a metropolitano possit, hic non nisi a summo pontifice, ad quem diximus cessiones, translationes, depositiones pertinere. Inde etiam

col-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0060
DFG

colligere licet, canones illos, qui ipso iure priuari dicunt episcopum, sententiam requirere, *d. cap. quoniam.* quod etiam sentit PANORMIT. in *cap. cum in cunctis. §. cum vero, supra, de electione.*

IX. Et tunc demum, cum negligentia electi examinata, & episcopus iure suo motus est, ad capitulum spectat ius electionis, & nedum priuato episcopo capituli est prospicere rebus spiritualibus, & temporalibus, sed & oeconomum constituere, *cap. 16. sess. 24. concil. Trid.* Nec enim metropolitanus hucusque manum extendere potest, ἀλλ ὑπὸ παραφυλακὴν ἔσωσαν τῷ κλήρῳ τῆς ἐκκλησίας: id est, *sed sint sub custodia cleri ecclesiae*, inquit *can. 35. syn. VI. in Trullo*, qui refertur *in canone, non liceat 12. q. 2.* & solius capituli est administrare, *cap. fin. hoc tit. in 6.* quia nempe capitulum in his, quae iurisdictionem tangunt, episcopo succedit, *cap. cum olim. infra, de maiorit. & obedient.* Episcopus siquidem cum capitulo vnum corpus componit, vt diserte scribit ALEXANDER III. in *cap. quanto, & cap. nouit. infra, de his, quae fiunt a prael. sine conf. cap.*

X. Ideoque vacante sede, capitulum confirmat & reiicit electiones, absoluit a sententia excommunicationis; distinctione tamen habita, prout optime distinguit glossa in *dicto cap. cum olim. & cap. illa, ne sede vac. cap. vnic. de maiorit. & obedient. in 6.* quae quidem in omnibus iuribus succedere capitulum ait, praeterquam in collationibus praebendarum, quas reseruari debere futuro successori contendit HONORIVS in *dicto cap. illa.* quod tamen vix constare potest, propter periculum imminens, si diutius ecclesiae vacent.

XI. Hoc ius accurate seruat nostrum capitulum ecclesiae Tolosanae, cui creandi vicarios, & res ecclesiae procurandi facultas a pluribus retro seculis competit: & notandum, in quo multi peccant, capitulum non tantum posse decernere de rebus ecclesiae, & iurisdictionem assumere, sed & sedem vacantem pronunciare, quamuis sententia priuationis secuta non fuerit: quia dupliciter vacat ecclesia; vere & de facto, cum iam sententia lata est, vel mors interceſſit; quo casu nulli dubitant ad capitulum ius omne pertinere; aut vero intellectu & interpretatione ob negligentiae casus supradictos, qui suspendunt electum vel promotum, & inhabilem reddunt, & sedem, quantum ad ecclesiae administrationem, vacantem efficiunt; sedes etenim vacat, nec tamen ecclesia caret episcopo.

XII. Sic censuerunt multi in quaestione diutius agitata, ob negligentiam in petenda consecratione cardinalis de la Valette archiepiscopi electi. Idem existimo in electo nondum confirmato, nondum consecrato, qui ob negligentiam non assumpsit possessionem, nec se immiscuit administrationi: tunc enim capituli est eius supplere vices, quem ecclesia sponsum suum, nisi per confirmationem non agnoscit, *can. sicut. 7. q. 1. cap. inter corporalia. supra, de transl. episc.* & vt negligentiae casus sint aperti, electo primum datur mensis ad deliberandum, num electioni de se factae consentire debeat; postea tres habet menses a tempore electionis ad petendum confirmationem, *cap. quam sit. de elect. in 6.* tres alios ad petendam consecrationem *d. can. quoniam, & can. 2. 72. dist.* Si est archiepiscopus habet adhuc tres alios menses ad petendum pallium, *can. 1. 100. dist.* vt distinguit glos. in *cap. si electio.* in verbo, *aliam. de elect. in 6.* quibus locis semper concluditur capitulum ius habere per tales negligentias nouam faciendi electionem, & consequenter suscipiendi omnem administrationem.

XIII. Sed quia in hoc regno transactione solenni pontificia & regia, electiones sublatae sunt, & regiae nominationi hoc ius attributum est, capitulum cum de nouo eligendi facultatem non habeat, non potest etiam episcopum priuare, & sententiam in eum ferre, sed tantum ius declarandi sedem vacantem, ob inutilitatem, vel alios certos defectus, illaesum & illibatum retinere.

TITVLVS XI.

DE

TEMPORIBVS ORDINATIONVM.

I. De electionibus & postulationibus praelatorum supra; iam transeundum ad proprium munus ipsorum, quod quidem praecipuum est in *ordinationibus*, in quibus & collationes olim fiebant ecclesiarum, *can. Sanctorum. 70 dist.*

II. Institutio ecclesiastica est, vt extra ieiunia quatuor temporum ad sacros ordines nulli promoueantur, *cap. 2. hoc tit.* quod ius est vetustissimum, & a nascentis ecclesiae initio duxit exordium, *can. 13. Apostolorum*; quo constat, tempore ordinationum fieri solita ieiunia. Hoc tempus

pus ZEPHYRINVS papa congruum vocat, in *can. 31. 75. dist.* quod & S. SYLVESTER solitus fuit obseruare, dum presbyterorum & diaconorum ordinationes faciebat, mense potissimum decembri; vt certum est ex ANASTASIO *bibliothecario*, & *pontificiali;* idque a B. Petro vsque ad B. Simplicium durasse scribit AMALARIVS FORTVNATVS *lib. 2. cap. 1. de eccles. off.* argumento sumpto ex ipso pontificali, in quo reperitur, Simplicium ordinationes fecisse mense decembri, & februario; quod quidem non erat constitutionibus cautum, donec GELASIVS I. quarti mensis ieiunio, septimi, & decimi, quadragesimalis initii, ac medianae quadragesimae die ordinationes fieri debere definiuit, *epist. 9. can. fin. 75. dist.* quem tamen ordinationes non fecisse nisi iisdem temporibus, quibus Simplicius, scribit idem ANASTASIVS.

III. Haec quatuor tempora tandem ita accurate fuerunt obseruata, vt nullus episcopus extra ea ordinare potuerit, & qui aliter egisset, suspensione plecteretur. Exemplum praebet *cap. 2. hoc tit. in 2. compil.* in quo Clarienfis episcopus, quod in vigilia assumptionis Deiparae quemdam in presbyterum ordinasset, ab episcopali administratione suspensus fuit. Simili etiam iure promotus extra illa tempora, ordinum suscep-torum fructu carebat, *cap. cum quidam. hoc tit.* hunc tamen rite ordinem suscepisse & charactere insignitum fuisse non est dubitandum, licet ministerium interdictum ei esset, *cap. consultationi. hoc tit.*

IV. Duplex porro tempus in his considerandum est, stata nempe, & certa quatuor anni ieiunia, quibus id licuisse diximus; tum etiam interstitia quae transgredi nemini fas fuit, ita vt certus, & definitus annorum cursus, vnicuique ordini constitutus foret, antequam ad alium peruenire posset, quod clarius expressisse ZOSIMVM indicant eius epistolae, ex quibus sumptus est *canon, in singulis. 77. d.* Tum etiam aetas ipsorum ordinandorum expressa fuit in subdiaconis 20. annorum, in diaconis 25. presbyteris *30. can. 14. & 15. synodi VI. in Trullo, & tota dist. 77.* quae omnia paululum immutata sunt *concilio Trident. sess. 23. cap. 11. & 12.*

V. Et sicut distincta sunt tempora; ita & ordinationes, ne plures sacri ordines vna, eademque die conferri possent, *cap. 13. & 15. hoc tit.* nec etiam minores cum aliquo sacro, nisi alia fuerit loci consuetudo, vt censent doctores in *cap. de eo, & cap. dilectus. hoc tit.* in quo dispensare posse episcopos autumant, sicut in collatione ordinum minorum: non vero vt

duo

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0063
DFG

duo ordines sacri conferantur, etsi inueterata regionis consuetudo id tulerit, *cap. 2. hoc tit.* Sed nec ipse metropolitanus id permittet, *cap. dilectus.*

VI. Solus summus pontifex his legibus solutus est, qui vbicumque, & quandocumque voluerit duos, vel tres, vel simul omnes suprema sua auctoritate conferre potest, *d. cap. de eo.* vel aliis gratiam facere, *d. cap. dilectus.* Sic enim CLEMENS VI. Imbertum Delphinatus principatu abdicato, nocte Natalis Domini ad omnes sacros ordines vno ductu promouit, vt refertur in historia ipsius Clementis, sumpta ex bibliotheca Fuxensi.

VII. Minores certe ordines omnes simul & semel vno, eodemque die, extra quatuor ieiuniorum tempora conferre possunt episcopi, nisi consuetudo obstet, inquit gloss. ad *d. cap. de eo.* Non quidem cum subdiaconatu, quia cum sit ordo sacer seperatim dari debet, licet quidam contrarium censeant, vbi consuetudo id facit, cui sententiae inhaerendum vix existimauerim.

VIII. Quod ad locum attinet in ecclesia cathedrali ordinationes fieri debere monet *concilium Trident. sess. 23. cap. 8.* vel si alibi magis idonea ecclesia seligatur, praesente clero, & canonicis adstantibus, quorum consilio & approbatione talia peragantur, *can. 22. concilii Carthagin. IV.* Sicut in omnibus aliis negotiis, *cap. quanto. de his quae fiunt a praelat.*

IX. Qua de re plures sunt constitutiones antiquae & nouae, quibus facile illuditur hoc tempore, dummodo tamen ecclesia illa intra dioecesim existat; non enim fines transgredi potest episcopus ἔξω τῶν ἑαυτῆ ὅρων, *can. 35. Apostolorum;* nam hoc casu quidam nec characterem imprimi dixerunt, ac ea quae ab ipso geruntur irrita fieri ἄκυρα πεπραγμένα *can. 13.* synodi Antiochenae, ἄκυρον εἶναι τὴν χειροθεσίαν, in *can. 22.* quod etiam refertur in *can. 6. & 7. 9. q. 2.* quia scilicet non est maior defectus quam potestatis.

X. Hoc est, quod obiiciebat IOANNES *Constantinopolitanus* Epiphanio, quod in sua ecclesia ordines contulisset, καὶ νῦν ἄυθις ἐπιτρέπεις σαυτῷ, *iam tibi ipsi facis potestatem,* vt scribit SOCRATES, *lib. 6. cap 13.* verumtamen contrarium fuit concluſum, characterem nempe impressum rite fore; & quod dicunt constitutiones antiquae nullas esse tales ordinationes, benigno intellectu ad executionem ordinum referri debere scribit gloss. in *cap. eos. hoc tit. in 6.* Ita enim VRBANVS papa II. Hugoni archiepiscopo Lugdunensi rescribit in *can. Lugdunenſis 9. q. 3.* quasi per praesumptam

pro-

proprii episcopi licentiam; quae certe non excusat, nisi dimissoriis literis expressa sit, *cap. 11. hoc tit.*

XI. Idem ius statuitur, si quis episcopus in sua dioecesi alienum clericum ordinauerit, *tota dist. 71.* Inde orta est grauis contentio inter Graecos & Latinos, quod passim Graeci Latinos, Latini Graecos ordinarent, hac de re habeo *peculiarem obseruationem cap. 9. & 11.*

XII. Monachi eandem a suis abbatibus & praepositis ἡγεμένοις, acceptam licentiam episcopis praesentare debent, *cap. ad aures. hoc tit. & tota dist. 58.* alioquin ab ordinum acceptorum executione suspenduntur. Possunt quidem abbates ex priuilegio minores ordines conferre, dummodo manus impositionem ab episcopo acceperint, & presbyteri gradum consecuti fuerint, ex generali statuto ecclesiae ἐν ἰδίῳ μοναστηρίῳ καὶ μόνῳ ἑκάστῳ ἡγεμένῳ ποιεῖν, id est, *in proprio monasterio etiam vnicuique abbati facere licet cap. 7. synod. Constantinop.* quod ideo factum, ne monachi cellis suis derelictis vrbes obire & episcopos adire cogerentur, vt inibi docet BALSAMON.

XIII. Id praecipuum habuerunt omnia ordinum capita, abbates generales S. Benedicti, Cassinenses, Cluniacenses, Cistercienses, & Praemonstratenses, quibus ius annuli, mitrae, & chirothecae datum fuit: cui tamen honori Praemonstratenses renunciarunt, & consequenter ordinum collationem amiserunt, *ne forsitan ex his aliquod elationis supercilium assumerent,* inquit INNOC. III. *epist. 196. lib. 1. Registri.* Non aliis vero, quam suis monachis & conuersis abbates conferre ordines potuerunt, nisi ex indulto & licentia episcoporum, *cap. 10. sess. 23. concilii Trid.* qui si non sibi subditos ordinauerint poenas iuris non effugiunt; simul cum iis qui ordines acceperunt, quibus tamen πρώτη σφραγὶς primus character impressus manet, sicut iis, qui ab alieno episcopo acceperunt, *can. 16. Apostolorum.*

XIV. Haec praerogatiua gerendi insignia pontificalia pluribus peperit fastidium, cum sit hic honos tantum episcopis debitus, de quo conqueritur PETRVS BLESENSIS, *epist. 90. insignia episcopalis eminentiae in abbate nec approbo, nec accepto.* & hunc abusum condemnat D. BERNARDVS *epist. 42.* De illa tamen liberalitate a summis pontificibus concessa, cur conqueri non debeant episcopi, scribit fuse GOFFRIDVS *epist. 27. lib. 2.* CLEMENS tamen IV. distinctionem adhibere voluit, vt coram episcopis abbates mitris, gemmis, laminisque aureis vel argenteis vti non

possent, vt refert SIRMONDVS *in notis ad eandem epistolam.* Hac de re est vltima constitutio CLEMENTIS IV. quam cum aliis penes me habeo.

TITVLVS XII.

DE

SCRVTINIO IN ORDINE FACIENDO.

I. Ordinationem praecedere debet *scrutinium;* ideo & titulus de scrutinio apponi debuit. Scrutinium est certa quaedam & legitima examinandi forma, ἐξετασμὸν siue ἐξέτασιν, Graeci canones vocant, id est quaestionem & criminis inquisitionem, quam δοκιμασίαν, καὶ τῆ βίᾳ αἵρεσιν, *vitae electionem* vocat *syn. VI. in Trullo. can. 22.* haec omnino praeuia esse debebat, vt sine ea ordinati essent deponendi, ex decreto Nicaenae synodi, in *can. si qui sine, dist. 80.*

II. Primitus hic ordo statutus fuerat, vt admitterentur contradictores seu accusatores aduersus ordinandos, vt crimina & defectus in lucem prodirent; & ne tamen passim, & de triuio illi accusatores admitterentur, fiebat prius accusatorum examinatio, ἀνάκρισιν vocat *canon 19. concilii Nicaeni*, & BALSAMON ἐξέτασιν intra tres menses, *Nou.* IVSTINIAN. *6. quomodo oporteat episcopos &c.* Id vero non tantum de scrutinio episcoporum, sed omnium clericorum intelligendum est, imo & monachorum, qui olim ab episcopo examinari solebant, *can. 40. & 81. synodi VI. in Trullo.*

III. Haec examinatio triennium durabat, *can. 5. synodi VII. Constantinop.* cui tempori successit annus probationis: vita, mores, doctrina, genus expendebantur, *can. definimus 4. q. 1. & can. omnibus. 2. q. 4.* tam obnixe & fortassis nimium pertinaciter, vt in pluribus regionibus non admitterentur, nisi qui ex ordine sacerdotali ortum traxissent; exemplo Iudaeorum, qui ex tribu Leuitica solum sacerdotes admittebant, & in eo damnat Armenios *syn. VI. can. 33.* quod etiam BALSAMON Athenienſibus, & Mesembricensibus obiicit.

IV. Doctrinae quoque examen sanctum fidei symbolum, & diuina dogmata apprime sciri desiderabat, *can. nulli, & seq. dist. 38.* Quae quidem scriptura sua ordinandi firmare debebant, & his etiam se se inscribere; quod tamen se non vidisse asserit BALSAMON ad *can. 19. syn. Carthag.*

asserit-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0066
DFG

asseritque episcopos tantum, non clericos reliquos, huic inscriptioni adstringi debuisse. Mirum, cum ἐπιγραφὴ nihil aliud sit quam assertio, & in scriptis redacta testificatio doctrinae, quam quis tenere debeat, quae in locum sacramenti corporalis successit, a quo absoluuntur omnes clerici, vt ipsemet BALSAMON agnoscit *ad tit. 9. cap. 27. Photii.*

V. Sicut vero fidei confessionem ordinandi in scriptis mandabant, & ita se inscribebant, sic etiam ex aduerso accusatores per eandem κατάθεσιν periculum sui faciebant, *can. 6. syn. II. Constant.* idemque clericos feciisse BALSAMON non aduertit in *epist. Basilii archiepiscopi ad corepiscopos*, obiicientis, quod praeter suam conscientiam & citra legitimum examen multi ad ordines admitterentur, & pro libitu se se inscriberent, atque in clericorum ordinem referrent: quem sacerdotalem catalogum vocat *can. Apostolorum. 8.* idque prohibet BASILIVS, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἑαυτὸν ὅτε βέλεται παρεγράφειν id est, & *nemini liceat quando velit seipsum inscribere.*

VI. Porro examen fit per priorem diaconum, id est archidiaconum; cuius officium est omnes prius ordinandos examinare, vt quos idoneos repererit, episcopo repraesentent, *cap. vt nostrum. infra, de officio archidiac.* ideo in hoc capite vnica formula proponitur, qua archidiaconus petat nomine ecclesiae, vt aliquos ad ordines promoueat episcopus, qui tunc prius ab ipso dignitatis testimonium accipit.

VII. Eadem ferme ratione, qua in conferendis ordinibus scrutinium illud obseruabatur, ita & in assignandis ecclesiis, quae presbyteris ad annum commendabantur, vt si incapaces reperirentur, aliis darentur: hoc notat ALEX. III. *in epistola ad Ambianum episcopum, edita post epistolas P. Cellensis: significas*, inquit, *quod praedicto Danieli praescripta ecclesia non fuerit concessa, sed ad probationem vsque ad annum commendata.* Quod munus probationis olim dabatur corepiscopis, quos suo tempore exoleuisse refert in illud Basilii, BALSAMO: Et omnes clericos fieri ab episcopis, κατὰ μόνην δοκιμασίαν αὐτῶν, *per solam ipsorum probationem.*

TITVLVS XIII.
DE
ORDINATIS AB EO, QVI EPISCOPATVI RENVNCIAVIT.

I. Quae superius dicta sunt, pertinent ad ordinationes, quae fiunt ab episcopis; sed quia distinguendum est inter episcopos veros & legitimos, ideo hic titulus subiungitur, vt sciatur an ordinatio bona sit, quae fit ab episcopo, qui episcopatui renunciauit.

II. Olim episcopi liberius renunciabant suis episcopatibus, quod citra dispensationem summi pontificis fieri non posse supra demonstrauimus *tit. de renunciatione.* Hic distinctio adhibetur, vtrum cessio sedis & loci tantum facta fuerit, an vero ordinis & dignitatis: nam si loci tantum, reseruatur episcopo facultas munia pontificalia exercendi & ordines conferendi; si loci & ordinis, vtrumque amittit, nec quicquam praeter minores ordines conferre potest, quia hi etiam a non episcopis dari potuerunt, *cap. cum contingat. infra, tit. sequenti, can. quoniam, 69. dist. & cap. 1. hoc tit.*

III. Quam distinctionem libere non esse admittendam dicent plerique: dubia enim emergunt, vtrum episcopus possit renunciare loco & ordini; loco quidem sine dubio ex indulgentia summi pontificis, vt fuse diximus supra, *tit. de translatione, & de renunciatione*, ordini vero, qui fieri potest? character est indelebilis, sola enim degradatione id fieri potuit: nec tamen id nouum; antiquitus enim plurimos & sedi pontificali, & dignitati, siue ordini renunciasse constat: vnde est, quod Eustathius in *concilio Ephesino, cap. 1. tom. 2.* cum cessisset episcopatu, lacrymans petiit, vt sibi nomen & honor episcopi relinqueretur, quod factum; ita tamen vt propria auctoritate quemquam non ordinaret, nisi assumtus & vocatus: sic rescripsit *synodus Ephesina conuentui Pamphyliae.*

IV. Solebant plerique episcopi taedio tum laboris & curae, cum solitariae, tranquilliorisque vitae desiderio episcopatibus renunciare, quod damnat *can. hoc nequaquam. 7. q. 1.* quod a perfectiori vitae instituto ad ignobilius descendere viderentur: eadem plane ratione, qua in concilio Aquisgranensi statuitur, ne canonici cucullas monachorum induant.

V.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0068
DFG

V. Quomodo igitur potuerint episcopi suis episcopatibus, ac simul ordini renunciare non est expendendum, cum id fieri nequeat, nisi ob crimen, & καθ' αἵρεσιν praecedentem; idque intelligendum quoad sui officii & ordinis executionem, cum sedem non habeant, nec dioecesim, nemini proprio iure ordines conferre possunt, nisi eo modo, quo & minores a non episcopis conferuntur: quae distinctio est PANORMITANI & omnium fere doctorum, qui & inde colligunt episcopatum esse ordinem.

VI. Sed nec episcopus χολάζων, in ecclesiam vocantem transire, illicque pontificalia exercere propria auctoritate potest. *can. 16. Syn. Antiochenae.* Illi episcopi dicuntur vagi, errantes, vacantes, seu βαχάντιβοι apud SYNESIVM, *epist. 67.* Scoti in *concilio Matisc. II.* Sed cur? vide *peculiarem obseruationem 14. lib. 1.* Sentiendum est episcopos iuri suo causa cognita renunciare potuisse, sed non ordini & characteri, qui exui non potest, sed quantum ad executionem suspendi: ideoque & qui ordinati fuerint a talibus episcopis, ordines quidem recipiunt, sed ab executione remouentur, donec, si ignoranter promoti fuerint, a proprio episcopo fuerint dispensati, si scienter, a summo pontifice, quam puto, fuisse mentem ALEX. III in *cap. 1. hoc. tit.* Idem est de ordinatis ab episcopo suspenso, excommunicato, vel schismatico in *cap. 2. & can. ab excommunicatis. & can. ordinationes. 9. q. 1.* Qua de causa cum IVO *Carnotensis* requisitus a Guilelmo Ebroicensi, electo Dunelmensi, an posset suspensus metropolitanus ordines conferre, remisit hunc ad sedem apostolicam *epist. 157.* FLODOARDVS *lib. 3. historiae Rhemensis. cap. 11.*

TITVLVS XIV.

DE AETATE, ET QVALITATE, ET ORDINE PRAEFICIENDORVM.

I. Et hic quoque titulus ad ordines pertinet, qui alias inscribitur *de aetate & qualitate ordinandorum, & praeficiendorum* in quibusdam libris, & melius vt existimo, vt ex sequentibus patebit, quem auget quarta compilatio, de aetate, & qualitate ordinandorum, praeficiendorum, & ordinantium; quia & hos omnes complectitur.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0069
DFG

II. Distinguuntur ordinationes a praefecturis & officiis, de quibus sequentibus titulis: ordinantur enim, qui sacris initiantur ἱερωμένοι, vt sunt episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi: ordinantur minores clerici etiam per manus impositionem διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς, & characterem accipiunt per tonsuram, διὰ σφραγῖδα ἐπικερῖδος, vt docet BALSAMON *can. 13. synodi VII. Constantinop. & can. 77. synodi VI. in Trullo*; nec sola & simplici benedictione id fieri, sed manus impositione docet aperte *can. 33. eiusdem*; quamuis a quibusdam aliud sit scriptum, qui σφραγῖδα accipiunt pro ἱερολογίᾳ, cum sit re vera character, sigillum, seu impressio per tonsuram.

III. Fefellit eorum opinionem, quod hanc σφραγῖδα in modum crucis fieri legerint, quod tamen in omnibus cuiuslibet characteris collatione fieri, non in sola benedictione certum est. Nec quicquam facit *can. 51. Basilii ad Amphilochium*, qui distinguit sacros ordines, qui per χειροτονίαν fiunt, ab aliis qui per σφραγῖδα: cum tamen omnes per χειροθεσίαν, id est, *manus impositionem* assumantur: nam & baptismus characterem imprimit, *can. displicet. 23. q. 4. characterem dominicum portatis in sacramento quod accepistis*, cum agit de Christianis in genere: idem in *can. quomodo. de consecrat. dist. 4.* & alibi saepe.

IV. Veruntamen characteris, seu manus impositionis plurima est differentia; alia est manus impositio consecratoria, alia confirmatoria, alia curatoria, vt optime notat glossa in *can. manus, 1. q. 1.* Theologi characteris impressionem tribus proprie casibus fieri dicunt, in baptismo, confirmatione, & ordine apud D. THOMAM; & hic ordinis character omnes tam minores, quam maiores ordines complectitur: quam etiam differentiam aduertit ZONARAS ad *can. 2. synodi Chalcedonensis.* Sed in hoc est discrimen, quod vtrumque & χειροτονία & χειροθεσία in sacris ordinibus reperitur, in aliis designatio tantum ab episcopo cum χειροθεσία.

V. Alia praeterea est manus impositio non valde aliena, quae character imperatoris dicitur in *can. quemadmodum. 23. q. 7.* sicut & in regum vnctionibus. *cap. vnico, infra, de sacra vnctione.*

VI. Alia adhuc est valde inferior, quae solam benedictionem spiritualem complectitur, sine characterе εὐλογίαν πνευματικὴν, de qua *cap. 39. lib. 8. constitutionum apostolicarum*, quod inscribitur, χειροθεσία ὀρθρινὴ, id est *impositio manus matutina*, cum episcopus populum suum benedicit: ἔπιδε ἐπὶ τὸν λαόν σϐ, τοῦτον τὰς κεκλικότας σοὶ τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς,

id

id est, *respice populum hunc, hos dico, qui tibi sua capita inclinarunt.*

VII. Altera pars rubricae est, *praeficiendorum;* quo nomine continentur, qui non ordinantur proprie, sed eliguntur, nec inter ordinum gradus censentur, vt sunt dignitates omnes, officia ecclesiastica, & praefecturae, licet aliquando manus impositionem citra σφραγῖδα ab episcopo recipiant, vt sunt abbatiae.

VIII. Nam abbates proprie praefici dicuntur in *cap. cum contingat, & seq. hoc. tit.* desumpto ex *cap. 1. & 2. in quarta compilat.* Hi dicuntur καθηγέμενοι, & praefectura monasteriorum, ἡγεμενεία, quam ex episcoporum permissione capiunt abbates, vt scribit BALSAMO *ad can. 14. synodi VII.* nec possunt officium exercere, quin sint sacerdotes, vt idem scribit ad *can. 6. synodi Carthag.* quia & confessiones audire debent, & lectores ordinare, & tonsuram conferre possunt, licet ex laicorum numero possint assumi ἐξ ἀνάγκης ἕπεται τὸ εἶναι τὸν καθηγέμενον ἱερέα, id est, *necessario sequitur esse sacerdotem.* Scio quidem & ἡγεμένες pro episcopis accipi, & pro quibuslibet aliis dignitatibus, quibus praecipue autoritas data est, apud D. PAVLVM *cap. 13. ad Haebreos.*

IX. Archidiaconi, archipresbyteri, decani, primicerii, & alii, qui suo munere funguntur, non per ordinationem & manus impositionem qua character imprimitur, fiunt, sed per solam benedictionem, & ita dicuntur ordinari in *can. nullus. & seq. dist. 60.* vbi ordinatio & institutio promiscue vsurpantur; sicut apud SVETONIVM *in Domitiano: Visum proxima ordinatione praeficere Aegypto Metium Rufum:* vel etiam ordinatio sumitur pro οἰκονομία & administratione, vt explicat gloss. in *can. episcoporum 74. dist.* Sic ordinatio orientis sumitur apud eundem SVETONIVM in *Nerone cap. 40.* quod genus ordinationis ad dignitates & officia, quae sequentibus titulis exponuntur, pertinet.

X. De foeminis loqui non est alienum, quae nomine προκαθημένων continentur in *can. 11. synodi Laod.* quae & praesidentes, & presbyterae dicebantur: hae quidem ingredientibus foeminis in ecclesiam veluti quodam magisterio fungentes praeerant, ac eas πρὸς ἐυταξίαν in suo ordine consistere iubebant, vt ZONARAS & BALSAMO scribunt.

XI. Presbyterae supra annos aliquot post sexagesimum assumebantur: diaconissae vero viduae in anno sexagesimo ex decreto APOSTOLI *1. ad Timoth. cap. 5.* χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλατλον ἐτῶν ἑξήκοντα. Virgines

gines autem quadraginta annorum ex patrum decreto assumi, dicit BALSAMO ad *can. 19. synodi Nicaenae, & can. 40. syn. VI.* Quas quidem ab ecclesia eliminatas existimandum est synodo LAODICENA, prohibet enim ἐν ἐκκλησίᾳ καθίσαθαι id est, *constitui*, seu *praefici*.

XII. Scio quosdam hoc de ordinatione sumere, alios de manus impositione, nam & in *can. 40. syn. VI.* χειροτονεῖθαι dicuntur ex *synodo Nicaena can. 19.* non tantum benedictione fieri, sed etiam consecrari per manus impositionem certum est: & in eo agitur tantum de his virginibus, quae ante quadraginta annos schemate solo contentae, sine manus impositione inter laicas censebantur, non de iis, quae iuxta legitimum tempus consecrationis receptae erant.

XIII. Quicquid sit, & ordinari amplius, & praefici prohibitum esse LAODICAENA synodo dicendum est, quod & confirmat ZONARAS, cum ait, canonem decernere vt eae vltro γίνεσθαι ἢ ἕτως καλεῖσθαι, *ne fiant, neue his nominibus appellentur*, imo nec benedictionem aliam accipiant, quam quae communiter populo impenditur, vt est constitutum in *can. 26. concilii Arausicani primi*, quod repetit *Epaunense can. 11.* quo consecratio viduarum vetatur, sola benedictione simplici reseruata; quam etiam benedictionem propter earum fragilitatem sustulit *can. 18. synodi Aurelianensis II.* In responsis BALSAMONIS *ad interrogata Marci patriarchae Alexandrini, cap. 35.* dicitur propter menstruorum inquinationem a ministerio fuisse eiectas, cum antea gradum, βαθμὸν, ad altare haberent.

XIV. Quin multum prodessent primis temporibus non est dubium, vbi morum seueritas vigebat, ita vt mulieres baptizandae ante presbyteros, aut diaconos non nudarentur, sed frons tantum ab eis vngeretur, reliqua corporis pars a diaconissis, vt rite exponitur in *cap. 15. Constit. Apostolicarum. lib. 3.* ἐ γὰρ ἀνάγκη τὰς γυναῖκας ἀνδρῶν κατοπτέυεσθαι: *non enim opus est vt viri inspiciant foeminas.*

XV. Iam persequamur sigillatim, quae ad materiam huius tituli pertinent. Aetas & ceterae qualitates desiderantur propter titulos, siue beneficia, sine quibus olim nemo ordines recipiebat, ex *decreto* EVARISTI, & ex *concilio* CHALCED. ordinatio sine titulo nulla erat ipso iure, *can. neminem. 70. dist.* ideo ordinans sine titulo de suo alere tenetur, *cap. accepimus. hoc tit.* eos scilicet, quos ad sacros ordines promouit, non vero reliquos; quamuis in *cap. 2. infra. de praebendis*, ita fuerit definitum.

XVI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0072
DFG

XVI. Triplex est titulus, vt notum est, beneficii, siue ecclesiae, quae est in ciuitate aliqua, pago, vel martyrio, id est, templo martyribus dicato, vt notat ZONARAS ad *canonem 6. concilii Chalced.* monasterii, vt ibi etiam dicitur; nam licet monachi vulgo ad ordines aspirare non possent, sed laicorum numero censerentur, & missas perraro celebrarent, imo nec audirent, vt constat ex P. BLESENSI *epist. 86. & 123.* habebant tamen aliquos qui in solitudinibus & monasteriis missas celebrarent, vt refertur in *can. Eleutherius. 18. q. 2.*

XVII. Patrimonii quoque titulo ordines dabantur, quod noui iuris esse existimauerim; nam quod glossa in *d. can. neminem. locum possessionis*, pro *patrimonio* intelligit, non est exaudiendum; GRATIANVS enim loco ἢ κώμης id est, *pagi*, possessionis vocem apposuit. Temporibus quidem D. HIERONYMI ad patrimonium ordinatos fuisse clericos quidam coniiciunt ex *can. vlt. 16. q. 1.* quod aperte dicitur in *cap. episcopus. infra, de praeb.*

XVIII. Inter hos tres titulos praecipuus semper fuit titulus ecclesiae, seu beneficii, cuius causa scrutari merita, aetatem, mores debet episcopus, abbates, praepositi, archipresbyteri, & ceteri ecclesiarum praelati ad sacerdotium promoueri debent, ceteri ad ordinem dignitati & officio conuenientem, *cap. 1. hoc tit.* & quidem presbyteri vigesimum quintum annum attingere debent, ex decreto ALEXANDRI III. in concilio Lateranensi, *cap. cum in cunctis. supra, de elect. cap. 4. licet eod. in 6. & cap. 12. sess. 23. concilii Trident.*

XIX. Aetas illa vocatur a iurisconsultis legitima, sine qua nemo contrahere, vel officium publicum exercere potest, *lib. 1. ff. de minorib.* Senatores Romae infra hanc aetatem non fiebant, vt scribit DIO CASSIVS. *lib. 51.* L. Iunius Tribunus plebis vnicuique magistratui aetatis legem dixit, apud LIVIVM *lib. 10.* Seuerior multo fuit Lycurgus qui sexagesimum annum constituit apud PLVTARCHVM, vnde senatus, ac γερουσία nomen accepit.

XX. Multo ergo magis in iis qui ecclesiarum & populi curam suscipiunt desiderari debuit prouectior aetas; in episcopis quidem triginta annorum, *d. cap. cum in cunctis.* quae olim in omnibus presbyteris requirebatur, *can. 14. syn. VI. in Trullo, & can. 11. synodi Neocaesarienses.* Diaconi vero & subdiaconi olim vigesimum quintum annum exigebant, hodie vigesimum tertium, & vigesimum secundum. *cap. generalem. hoc tit. in 6.*

XXI. Equidem in beneficiis curam animarum non habentibus facilius dispensari potest, vt sunt canonicatus ecclesiarum cathedralium, licet personatum, vel dignitatem habeant, cum quibus episcopus dispensare potest, *cap. vnico, in 6. hoc tit.* nisi tales sint, quibus sit annexus, ordo presbyteri, diaconi, vel subdiaconi, quorum dispensatio soli summo pontifici reseruatur. Quamuis enim concilio TRIDENTINO omnibus ecclesiarum cathedralium canonicis ordo sacer iniunctus sit; tamen id communiter non obseruatur, quoties ab ordinariis canonicatus conferuntur, qui eos conferre possunt iis, qui decimum quartum aetatis annum attigerunt, glossa in *cap. si eo tempore. de rescriptis in 6.* secundum ius antiquum; hac conditione, vt quis vocem non habeat in capitulo, donec ad subdiaconatum peruenerit, *cap. vlt. Clement. huius tit.* Beneficia vero mere simplicia in septennio conferuntur, iure communi, licet concilio TRIDENTINO annus decimus quartus sit exspectandus.

XXII. Et quamuis aetas in omnibus ordinibus definita sit ad obtinenda beneficia, papa sine dubio potest dispensare in iis quae curam animarum habent, sicut quantum ad residentiam, *cap. licet canon. de elect. in 6.* vnde colligunt doctores residentiam esse iuris positiui.

XXIII. De ordinantibus est vltima pars rubricae in quarta compilat. quam attingere debemus, quia & de his agitur hoc tit. nam non solum ordinandi, sed etiam ordinatores scientia moribus, aetate praestare debent, ne incapaces ordinent: *cap. penult. & vlt. hoc tit.* debent enim inquirere eorum vitam, genus, patriam, aetatem, institutionem, locum vbi educati sunt; si sint bene literati, si fidem catholicam teneant, vt est in *can. quando. 24. d.* ne poenam eandem incurrant, quam in electionibus infligi eligentibus diximus *supra, tit. de elect.*

XXIV. Scientia potissimum ad hunc effectum desideratur, quia ipsi decreta conciliorum, & sacros canones auribus ordinandorum inculcare debent, *can. placuit. 28. dist.* & vt ordinandi ritus & caeremonias ecclesiae discant, & rationem reddant, eis praebere debet ordinans librum officiorum, quem *libellum officialem* vocat *can. quando. 38. d.* qui quidem libellus an sit κοντάκιον, de quo toties CODINVS in *lib. de officiis Constant.* BALSAMON in *respons. 5. ad Marcum patriarcham Alexandrinum*, in quo continebantur canones, troparia, odae, εἱρμοὶ, σιχηρὰ, καθίσματα; & cetera, quae cum modulatione canebantur, vt annotauit GRETSER. *ad dictum Codinum.*

XXV.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0074
DFG

XXV. Denique omnia iuris diuini & humani arcana in ſcrinio pectoris habere debet, vt ab ordinandis rationem exigere poſſit, qualiter ſuſceptum officium celebrent, vt eſt, *d. can. quando.* Ideo inter alia inſignia pontifex in veteri teſtamento rationale officii, ſeu λόγιον ad pectus geſtare ſolebat, in quo erat δήλωσις; καὶ ἀλήθεια, id eſt, *declaratio, doctrina, vel veritas*, praecipua epiſcoporum munera, vt ex eo admoneretur pontifex, & per eum populus, de his quae in ſuo officio, ſacrificiis, & ſacerdotio conſideranda forent, *cap. 28. Exodi.* Erat autem illud rationale breuis pannus, ex auro & quatuor coloribus diſtinctus, palmi magnitudine, cui intexti erant duodecim lapides, virtutum figuram ſignificantes, vt patet ex *d. cap. 28.* & late docet D. HIERONYMVS *epiſt. ad Fabiolam 128.*

XXVI. Similis conſuetudinis ſolennem obſeruationem Aegyptiorum ſacerdotes habuiſſe reperio apud AELIANVM *lib. 14. variae hiſt. cap. 24.* qui imaginem ex ſapphiro ornatam collo geſtare ſolebant: ſapphirus enim caeruleus eſt, & aureis guttulis, ſiue notis ſplendens, apud PLINIVM *lib. 2. cap. 9.* qui ad ſolis radios igneum veluti fulgorem emittit, quo homines ſeculi negotiis occupatos, qui Deum ſupra omnia, & proximos ſicut ſe ipſos diligere ſtudent, ſignificari docet D. AMBROSIVS in *cap. 21. Apocalypſis.*

TITVLVS XV.

DE

SACRA VNCTIONE.

I. Nec male ſequitur titulus iſte, quum in ordinationibus *vnctio* adhiberi ſoleat, quam eſſe multiplicem docet. Alia eſt vnctio pontificum, alia ſacerdotum, alia regum, alia catechumenorum, confirmandorum, infirmorum, & altarium, ſiue eccleſiarum.

II. Pontificum quidem, quod ſumptum eſt ex veteri teſtamento, cuius caeremonias, iuxta quas vncti fuerunt Aaron & filii eius, deſcribit *cap. 29. & 30. Exodi.* Vnguentum quo liniebantur ex myrrha, cinnamomo, calamo, caſia & oleo confectum erat, eaque vnctio fiebat tribus

in partibus: effundebatur super caput, manus replebantur oleo, vestes etiam perungebantur; quod hodie fere seruatum, vt pontifices nouae legis ad caput & manus vngantur, vestes vero benedicantur.

III. Caput solius pontificis vngitur, vt demonstretur principatus, imitando Dominum, qui caput est ecclesiae; D. AVGVSTINVS: *imitando illum*, inquit, *qui caput est ecclesiae, per vnctionis gratiam fit, & ipse caput ecclesiae sibi commissae: propter auctoritatem & dignitatem*, ait INNOCENT. III. *in hoc tit.* Qua quidem vnctione, ita imprimitur character, vt deleri & tolli non possit; ideoque olim pontifices mitram suam, seu cidarim mouere, & caput detegere prohibebantur, *cap. 21. Leuitici*, τὴν κεφαλὴν οὐκ ἀποκιδαρώσει id est, *caput suum non decidarabit*, vt vertunt septuaginta interpretes.

IV. Manus vero vnguntur, quia tunc *benedicendi & consecrandi potestatem episcopus accipit*, inquit INNOCENTIVS; quod commune habent sacerdotes cum episcopis, propter sacramentorum administrationem, *can. generaliter. 16. q. 1.* quorum ideo manus repleri & consecrari dicuntur, *Numer. 3. quorum repletae & consecratae manus, vt sacerdotio fungerentur, cap. 13. Paralip. 2. quicunque volebat, implebat manum suam & fiebat sacerdos.* Repleri dicuntur manus, vel ob vnctionem, vel quod ipsi in ipsa consecratione victimas & holocausta offerrent; vel etiam quod eorum manus donis & oblationibus cumularentur, vt & hodie obseruatur.

V. Vnctionem illam sequitur manus impositio, & characteris impressio; & tunc omnis potestas spiritalis impenditur: osculum vero pertinet tantum ad inaugurationem, sicut & orarii, annuli, & baculi traditio, quae sunt mystica iurisdictionis iam impensae insignia. Ideo Marinus legatus veteris Romae in *synodo VIII. Constantinopolit.* introducto Photio scipioni innixo dixit: *Eripiatur illi de manu baculus, est enim ecclesiasticae dignitatis symbolum;* & tunc demum cum depositus aliquis episcopus restituebatur, haec omnia illi reddebantur, *can. 27. concilii Tolet. IV.*

VI. Per baculum iurisdictio, & ligandi ac soluendi potestas designatur: INNOCENT. III. *epist. 79. lib. 2. regist.* DVRANTVS *lib. 2. de ritib.* genus praecipuum inuestiturae abbatum & episcoporum esse scribit D. BERNARDVS, *sermone de baptismo.* Baculus ille, alias sceptrum vocatur ab OTHONE FRINSINGENS. *lib. 2. cap. 6. de gestis Friderici I.* vulgo virga pastoralis apud IVONEM *epist. 8. & 236.* & alibi passim. Qua qui-

quidem virga, seu baculo olim imperatores sibi ius dandi episcopatus arrogare voluerunt eo potissimum argumento, quod olim in electionibus simul cum clero & populo intercederent, quo etiam iure vsi Christianissimi nostri reges; non quidem vt pastoralis muneris ius impendere cogitarent, sed tantum bonorum temporalium, & fundi ecclesiastici vsum redderent, vt est apud IVONEM, *epist. 60.* quod, quia notissimum, nec probationibus, nec auctoritatibus est confirmandum; cum innumeri libri de inuestituris referti sint. Hoc vnicum adnotandum, solum summum pontificem baculo non vti solitum, inquit INNOCENT. non quod incongruum esse iudicet, sed propter duplicem rationem historicam, & mysticam, de qua videnda est *peculiaris obseruatio 14. lib. 1.*

VII. Annulus vero administrationem familiae, & suppellectilis ecclesiae custodiam designat INNOC. III. *epist. 526. lib. 1. vt in l. cum pater §. pater pluribus de legat. 2.* Sic enim heredes fiebant apud AELIVM SPARTIANVM *in Adriano*, VALERIVM MAX. *lib. 7.* IVSTINVM *lib. 12.* quae fuit etiam causa cur pronubis daretur annulus apud CLEMENTEM ALEXAND. *in paedagogo.*

VIII. De vnctione catechumenorum, tum etiam ecclesiarum, & altarium dicetur commodius suis titulis, infra. Restat confirmatio, quae pertinet εἰς τὴν τῦ ἐλαίυ χρίσιν, *ad olei vnctionem:* haec fit more athletarum ad confirmandos Christianos in pugna contra diabolum, *can. spiritus sanctus, de consecrat. dist. 5.* cuius effectus diuersus est ab effectu baptismi, licet vtraque vnctione imprimatur character, passimque omnibus Christianis impendi debeat, *can. omnes fideles, ead. dist.*

IX. Differentia maxima est inter baptismatis & confirmationis vnctionem, quod illa a quolibet sacerdote, haec a solo pontifice fieri debeat, *can. de his, ead. can. quamuis. 68. dist. can. presbyteros. 95. dist.* Cuius differentiae rationem aliam quaerere non debemus, quam quae a D. GREGORIO datur; nempe vsus, & vetus consuetudo, *can. 1. ead. dist. 95.* & a pontifice ieiuno, nisi ex magna necessitate, *can. vt ieiuni, & seq. ead. dist. 5. de consecrat.*

X. Regum vnctio dissimilis est a superiore, quae fit in brachio dextro, non in capite, vt olim in veteri testamento, quo sacerdotium, & regnum coniungebantur: imo etsi reges non essent sacerdotes, capite tamen inungebantur, sicut Saul & Dauid a Samuele, Salamon a Sadoco,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0077
DFG

Ioas a Ioiada, Iehu ab vno ex filiis prophetarum. Quae vnctio in nouo testamento a capite ad brachium translata est, vt ait hic summus pontifex: plures tamen a capite ad pedes oleo inunctos fuisse constat, vt reges Romanorum ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν, apud THEOPHANEM, *in Chronico*: & ita Carolum M. inunctum fuisse refert CONSTANTINVS MANASSES, quod est contra Ordinis Rom. seriem.

XI. Ea vnctio frequentius fiebat ex oleo sacro, licet aliquo communi oleo perunctos, vt Saulem, fuisse constet, Dauidem etiam, quem alii sacro perunctum existimant, & probant ex *Psalm. 88. Oleo sancto meo vnxi eum*, cuius sententiae est GENEBRARDVS. Oleum sacrum in vasa magna tabernaculi asseruabatur, confectum primum a Moyse, quod durauit vsque ad Babylonis captiuitatem, simili prodigio quo ampulla regum nostrorum inungendorum sanctum chrisma indeficiens suggerit, vt idem asserit; qui & distinctam fuisse regum & sacerdotum inunctionem refert, vt illorum fieret in fronte inter palpebras in modum coronae; sacerdotum vero in modum crucis; vtrorumque tamen vnctio regiam tribuit honorificentiam, vt ait D. AMBROS. in *epist. 2. ad Corinthios*, iuxta illud D. PETRI: *Quia sumus genus regale per vnctionem spiritalem.*

TITVLVS XVI.
DE
SACRAMENTIS NON ITERANDIS.

I. Ordinatio, siue ordo est sacramentum, de quo, cum iam dictum sit, merito additur hic titulus, *an sacramenta debeant, & possint iterari;* quorum quidem generalis est lex, vt quatuor repetantur, eucharistia, poenitentia, extrema vnctio, & matrimonium; cetera tria nunquam, baptismus, confirmatio & ordo: quamuis olim & extremam vnctionem repetere non esset licitum, vt ex D. AVGVSTINO, & AMBROSIO probat IVO CARNOT. *epist. 257.* quod effectum fuit *concilio Trident. sess. 14. cap. 3.* contra id quod continetur in *canone, nihil de poenit. dist. 3.*

II. Rationem differentiae sumimus, ex eo quod in illis character non imprimitur, sicut in his: siquidem in baptismo ἡ σφραγὶς πίστεως, *character fidei* imprimitur, in confirmatione τῦ πληρώματος τῦ ἁγίυ πνεύματος,

id

id est *plenitudinis spiritus sancti;* in ordine vero ἡ σφραγὶς τῆς ἐξουσίας, *character potestatis*, *can. quod quidam*, *1. q. 1. can. licite. 32. q. 7.* ideoque iterari non debeant, *can. non licet 107. de consecrat. dist. 4.*

III. Et quidem in primis baptismum non posse iterari omnes ferre censuerunt, dummodo esset rite factus, alioquin iterum posse conferri dubium non est: licet enim ab haereticis praestetur, modo iuxta formam a Domino praescriptam, valet baptismus, *can. ostenditur. & can. ab antiqua. de consecrat. dist. 4.* siue a laico, *can. in necessitate:* siue a pagano. *can. Romanos. ead.* siue ab apostata. *can. nullus.* Hoc tantum additur, vt sola eis gratia reconciliationis impendatur, per quam catholicae fidei socientur, *can. si re vera. 30. ead.* & virtutem spiritus sancti accipiant, *can. quamuis, ead.* quae datur per manus impositionem, & chrismatis vnctionem, & sanctae eucharistiae communionem, *can. si qui apud. can. venisse. can. in ecclesia, ead. & sequentib.*

IV. At quoties vel qui baptizant, vel qui baptizantur sanctissimae trinitati; vel tribus personis non credunt, sed vnam negant non adhibita forma, vt sunt Bonosiarii & Cataphryges, tunc repetendus est baptismus. Alii repetebant baptismum Christianorum, inter quos Eunomius, hostis infensissimus sanctae trinitatis, contra quos acribus poenis insurgunt imperatores in *l. 1. & 2. C. ne sanctum baptis. reiteretur, & l. domus. 49. & l. haereticorum. 56. Cod. Theod. de haereticis.* Marcionitae ter baptismum repetebant, ait EPIPHAN. *haeresi 42.*

V. In his omnibus non alia distinctio adhibenda, quam quae primum fuit accepta ab STEPHANO I. papa, vt quoties ecclesiae forma seruata non esset, toties iteraretur baptismus, contra sententiam plurimorum, qui nimio zelo quaecumque ab haereticis fiebant condemnabant, vtpote baptismum, ordinationem, manuum impositionem, & similia, iuxta decretum synodi Iconiensis, & Synadensis in *Epist. Firmiliani apud* S. CYPRIANVM *epist. 75.* & epistolam concilii Antiocheni apud EVSEBIVM *lib. 7. cap. 6.* & NICEPHORVM, *lib. 6. cap. 7.* Fundamentum sumebant ex *can. Apostolorum. 68.* quo baptismus & ordinatio ab haereticis facta reprobantur ὅτι ἔτε κληρικὸς, ἔτε πιστὸς ποιεῖ, *quo neque clericos, neque fideles facit.* Haereticos intelligunt Apostoli, qui cum ecclesia catholica non conueniunt, nec eius formam sequuntur; ideo baptismus repetitur, sicut & ordinatio, quod proprie non dicitur reiteratio, quia *quod non*

osten-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0079
DFG

ostenditur gestum, non videtur iteratum, inquit, Capitulare 329. lib. 7. Quod si in iis, quae iuxta formam & ritum ecclesiae desiderantur aliquid omissum fuerit, hoc caute supplendum esse dicitur in *cap. 1. & vlt. hoc tit.* Quae suppletio fieri debet iisdem diebus, quibus & ordines conferuntur. *cap. 2. hoc tit.*

VI. Quod attinet ad sacramentum confirmationis, ne iterari debeat iisdem rationibus vtendum est; nam & confirmatio ita olim baptismo cohaerebat, vt coniunctim semper darentur, imo & confirmatio esset perfectio baptismatis, ideoque τελείωσις vocatur, & perfectio a S. AMBROSIO *lib. de sacramentis:* consignatio per vnctionem apud PAVLVM *2. Corinth. 1.* & consummatio ac signaculum diuinum, apud CYPRIANVM *epist. 73.* cuius sacramenti collatio penes episcopos semper fuit, *cap. 10. lib. 3. Apostolicarum constitutionum.* Vtrumque illud sacramentum olim duobus statis temporibus coniunctim dabatur, *capitul. 185. lib. 6.* in festo paschatis, & pentecostes: & simul ac baptizatus aliquis erat, ad confirmationem recipiendam episcopo offerebatur, D. DIONYS. AREOPAGITA, *cap. 2. de coelesti hierarchia*: & tunc demum is vtroque sacramento nasci dicebatur, apud CYPRIANVM *epist. 72.* qui & rationes affert, cur iteratio in tribus istis sacramentis prohibeatur, *lib. de ablutione pedum: Nemo sacros ordines semel datos iterum renouat, nemo sacro oleo lita, iterum linit, aut consecrat; nemo impositioni manuum vel ministerio derogat sacerdotum, quia contumelia esset spiritus sancti, si euacuari posset, quod ille sanctificat.*

TITVLVS XVII.

DE FILIIS PRESBYTERORVM ORDINANDIS, VEL NON.

I. Superioribus titulis actum de variis ordinationum impedimentis, quibus & hoc additur circa filios presbyterorum. Quaerendum in primis de quibus agatur *hoc tit.* an de his, qui ante sacerdotium ex legitimo matrimonio nati; an vero post sacerdotium, vel ex matrimonio, vel ex concubitu.

II. Non est hic adducendum vetus iurgium Graecorum circa matrimonium; de his enim agetur *infra, tit. qui clerici, vel vouentes matrim.* Haec tantum hic statuenda regula est, alios dici & esse legitimos ex matrimo-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0080
DFG

trimonio sacerdotum ante sacerdotium; alios esse spurios, ex illicito nempe concubitu.

III. Vtrosque ab ordinibus arcent constitutiones huius tituli, sed diuersimode; si quidem natos ex legitimo matrimonio ordinari non prohibent vllae leges, praeterquam in paternis ecclesiis, *cap. 3. hoc tit.* ne successio hereditario iure introducatur, *cap. ad extirpandas. 11. hoc tit.* nisi media aliqua persona interceserit, *cap. ex transmissa. hoc tit. cap. consuluit. infra, de iure patronat. can. apostolica. 8. q. 1.* In quo tamen fraus inesse potest, quippe per mediam personam ad paternum beneficium filii facile peruenire possunt: quod iure ciuili vetitum est, ne tacito fideicommisso legibus illudatur, quae turpes personas institui nolebant, *l. non intelligitur. ff. de iure fisci, & §. 1. Instit. de fideicommiss. hereditatib.* & vt ait D. HIERONYMVS *per fideicommissa legibus illudimus.* Ideo *l. 45. C. de episcopis & clericis*, ait: *Nec per interpositas personas.*

IV. Nec solum a beneficiis paternis arcentur filii presbyterorum; sed etiam ab omnibus honoribus, sic in *legibus Longobardorum, tit. vlt. lib. 3.* prohibentur fieri notarii, comites sculdasii, id est pedanei iudices. Ex iusta tamen causa sedis apostolicae iudicio comprobata, successio admittitur, *cap. ex tua. hoc tit.* apud Iudaeos non nisi ex genere sacerdotali, & tribu Leuitica ad sacerdotium admittebantur, quod & sequutos fuisse Armenios docet *syn. VI. in Trullo, can. 33.* quae quidem intelliguntur de filiis legitimis.

V. Et quoties hic agitur de filiis presbyterorum & clericorum, natos intelligere debemus ante sacerdotium, quos cum ad sacerdotium veniebant patres e domo sua dimittere iubebantur, propter publicam honestatem, eosque tenebantur emancipare, vt essent semoti a consortio reliquorum hominum, *can. 33. syn. Carthagin.* Ideoque nominatim spectaculis & ludis scenicis interesse vetabantur. *can. 15. eiusd. synodi*, καὶ ὥσε τὰ τέκνα τῶν ἱερέων κοσμικαῖς θεωρίαις μὴ προσιέναι, id est, *vt filii eorum qui sunt sacrati ad mundana spectacula non accedant.*

VI. Spurii vt turpes personae constitutionibus ecclesiasticis repelluntur, *cap. vlt. hoc tit. cap. consuluit. infra. de seruis non ordinandis.* Talis soboles olim in veteri lege ita erat damnata, vt vsque ad decimam generationem ecclesiae ingressu interdictum ei esset, *cap. 23 Deuteron. cap. per venerabilem, infra, qui filii sint legitimi.* Quod quidam referunt tantum ad sanctuarium,

alii vero ecclesiae nomine societatem intelligunt, & coetum Iudaeorum; apud quos manzeres, vtpote extranei, iura ciuium non habebant, non vero intelligendum, vt a sacris & templo arcerentur. Verum nec hoc iure differentiam ponere debemus inter natos ex concubinis, & ex stupro: nam licet illi iure ciuili quasi legitimi haberentur, quia talis consuetudo licita erat *l. 5. C. ad senatus consult. Orphitianum*, iure tamen pontificio talis coniunctio damnatur, *can. audite. 34. dist.*

VII. Hodie haec distinctio adhibetur, vt filii legitimi sacerdotum beneficium paternum adipisci non possint, aliud tamen in eadem ecclesia possint, *cap. ad haec. hoc tit.* cui vulgo opponi solet quod dicitur in *cap. ad abolendam, ne canonicorum filii, maxime spurii, in eadem ecclesia instituantur*, verbum, *instituantur*, ponitur pro *succedant: maxime*, glossa interpretatur, *tantum;* quasi soli spurii prohibeantur, non vero legitimi; cum tamen aeque legitimi ac spurii in beneficiis parentum succedere non debeant: legitimis quidem datum est, vt ad ordines promoueantur, *cap. 2. hoc tit. in 2. compil.* cuius verba notanda sunt: *sacerdotum vero filios, & maxime in sacerdotio genitos non sinit succedere parentibus consuetudo, ne laicis scandalum generetur.*

VIII. Ita fit, vt filii sacerdotum & canonicorum admittantur in eadem ecclesia, qua pater: sicut de filiis episcoporum dicitur in *cap. ad hoc.* non vero si filii sint illegitimi, *cap. cum decorem. hoc tit.* nisi eo casu, quo monachi fiant in regulari aliqua congregatione, tunc enim ordines eis conceduntur, *cap. 1. hoc tit.* quod & statuit VRBANVS II. in *concilio Claromontensi. can. 25.* & ALEXANDER III. in *concilio Lateran. parte 19. cap. 2.* Ratio differentiae petenda est ex *d. cap. ad abolendam;* publicum enim scandalum generatur, quoties in secularibus ecclesiis introducuntur, vbi summus populi concursus fit: non aeque in monasteriis, quae sunt recessus solitariae vitae, & veluti carceres, *can. luminosò. 18. q. 2.*

IX. Ex dispensatione vero summi pontificis, non vero episcopi, filii isti sacerdotum, sicut & omnes nothi ad ordines admitti possunt, si morum honestate & scientia commendentur. *cap. ex tua. hoc tit. can. nasci. 56. dist.* ita vt non solum ad beneficia quaecumque & dignitates promoueri valeant, sed etiam ad episcopatum. *can. apostolica, & seq. ead.* dum tamen dispensatio peculiariter ad episcopatum tendat, vt est in *epist.* CLEMENTIS IV. *353. ad Ariminianum Asturicensem electum.*

TI-

TITVLVS XVIII.
DE
SERVIS NON ORDINANDIS, ET EORVM MANVMISSIONE.

I. Personis, quae ad ordines admitti non debent, annumerantur serui, qui tam iure ciuili, quam canonico personam non sustinent: sed pro nullis, imo fere pro mortuis habentur, *l. 32. & antepenult. ff. de reg. iuris.*

II. Repelluntur ii, quibus nulla natalium, nulla morum honestas suffragatur, *can. admittuntur, d. 54.* ideo prius libertate donandi sunt, *cap. 3. hoc tit.* quae lex a primis ecclesiae cunabulis fundamentum accepit, & licentiam dominorum expetiit, *can. 82. apostolorum.* facta manumissione secundum iuris solennia, vel testamento, vel per tabulas, vt est in *canone 21. syn. Aurelianens. III.* Quod ideo dicebatur *auctoritatis testamentum in antiquitatibus Alemannicis*, editis a GOLDASTO, *tit. de manumissione, vbi formula refertur integra, & apud* CVIAC. *14. Obseruat. cap. 17. ingenuitatis vel manumissionis titulus in concilio Rhemensi, cap. 1. apud* BVRCARDVM *lib. 2. cap. 26. vel charta absolutionis, apud eundem,* τὸ τῆς ἀπολύσεως προγραμμα, vt loquuntur Graeci. Absolutio idem est, quod manumissio in legibus *Vuisigothorum tit. 1. l. 2. lib. 9.* quia cum serui manumittebantur, vinculis & catenis soluebantur, inde *absolutus* dicitur *manumissus* in *veteribus glossis*, & in *canone 5. d. 54.*

III. Manumissio in ecclesia publicari debuit pro ambone vel vmbone ad lectorium, vulgo pulpitum δεικτήριον καὶ ἀκροατήριον apud BASILIVM *Seleuciae, lib. 2. de Thecla*, & apud ANASTASIVM *in Leone IV.* Vel etiam manumissio publicabatur ad cornu altaris in *Capitulari 88. lib. 1.* Quod ideo fiebat, ne falsis manumissionibus veri domini seruis suis priuarentur, & in detrimentum rei familiaris.

IV. Olim quidem non sufficiebat scientia & conniuentia dominorum, sed ipsa concessio & liberatio, vt est in *d. can. 82.* tum deinde effecit IVSTINIANVS, vt si seruus in clerum fuisset cooptatus ignorante domino, intra annum dominus ius haberet redhibitionis ἀναλήψεως, *can. si seruus, 19. ead. cap. 2. hoc tit.* si vero monachus factus fuerit, datur triennium domino, *can. si seruus. 54. dist.* imo etsi episcopus factus sit sacro vestitu

exui, & in ſeruitutem retrudi debere ait HARMENOP. *tit. 14. lib. 1. nouella* vero *Leonis 10.* annus ille ſublatus fuit, & perpetua reuocatio data. Sic legibus *Longobardorum lib. 1. tit. 33. cap. 2.* ſi quis ſeruum ſine voluntate domini clericauerit, reuertatur ad proprium dominum; idem ſi ſeruus monachus factus eſſet, *d. nouella Iuſtiniani*, & *capitulari 227. lib. 5.* reuocatio intra triennium competit.

V. Non ita in epiſcopatu, nam eo ipſo quod ſeruus fit epiſcopus, conſequitur libertatem, nec redhibitio domino competit, nouella ipſa Iuſtiniani, *cap. 4.* ad exemplum filii fam. *nouell. 81.* quod improbauit LEO III. *nouella 11.* qui quaſi ex profeſſo Iuſtiniani conſtitutiones aggredi videtur. Hanc nouellam Iuſtiniani reſtringere debuit BALSAMON ad priuilegium patriarchae Conſtantinopolitani; cuius inſignia facit tanti ponderis, vt quemlibet ſeruum per epiſcopalem honorem eximat a ſeruitute, contra ius commune, quod nulli ſeruo parcit; & ita obſeruatum fuiſſe docet IVO CARNOTENS. *epiſt. 102.* qua Beluacenſem electum quidam calumnioſe ſeruilis conditionis eſſe ſuſpicabantur; *Obnoxietas*, inquit, *parentum a nullo viuente legitime comprobari poteſt.* Hac voce vtitur *can. 2. concil. Matiſcon. II.* licet SIRMONDVS legendum putet *obnoxiationem.*

VI. *Obnoxietas* ſumitur pro ſeruitute, & pro qualibet alia conditione minus ſeruili, qua continentur liberti, *can. vlt. ead.* originarii, adſcriptitii, capite cenſiti, coloni, ὁμόκηνσοι, qui praedia in cenſum publicum relata poſſident & ὁμοδουλοί, id eſt, conſerui agricolae apud SOZOMENVM; & conditionales, qui alicui certae conditioni ſunt adſtricti *d. can.* admittuntur, *nouella* IVLIANI *115. c. 455.* de quo conqueritur AGOBARDVS, *tractatu de priuileg. & iure ſacerdotii: Habeo vnum clericionem, quem mihi nutriui de ſeruis meis propriis, aut beneficialibus, ſiue pagenſibus, volo vt ordines eum mihi presbyterum.* Hi omnes aequales fere ſunt libertis, qui operas patrono praeſtare debebant fabriles, & induſtriales, ſi iuratae & promiſſae eſſent ex *L. Papia;* at officiales natura debebantur ipſi tantum patrono, reliquae quibuslibet pro voluntate patroni, *l. ſi non ſortem. §. libertus, de condict. indebit. l. 9. & toto tit. de operis libertorum.*

VII. Vnicum hic notandum eſt, quasdam eſſe ſpiritales operas, quae retineri & exigi iuſte poſſunt, vt canonicarum horarum recitatio, *cap. nullus, & cap. eo libentius. hoc tit.* ſacrorum myſteriorum celebratio, *can. frequens. 54. diſt.* imo etiam & negotia eccleſiae tenentur gerere, alio-

quin

quin in seruitutem rediguntur, *can. diaconi, 12. q. 2.* ac honorem & patrocinium impendere; ita vt nec testes, nec accusatores esse possint, *can. episcopus. 58. ead. dist. vt quorum*, inquit, *libertas pernicioſa est, sit salutifera seruitus. can. octauo ead.*

VIII. Porro adnotandum est ex supradictis seruos non solum ad sacros ordines promoueri non potuisse, sed nec ad inferiores; omnes enim comprehendit. *d. can. ex antiquis.* Quia tamen haec regula strictius obseruari consueuerat circa ordines sacros, *can. 2. & can. de seruorum. dist. 54.* ideo INNOCENTIVS III. respondet idem ius statuendum esse in subdiaconatu, *cap. miramur. hoc tit.* & quidem certum est omnes veteres canones legem fecisse generalem, idcirco de clericatu loquitur *can. 1. d. distinct.* de gradibus omnibus ecclesiasticis, quorum titulo etiam minores clerici continebantur, *can. de rebus ead.* quod non solum pro ecclesiae honore factum est, sed etiam in gratiam dominorum *d. can. 82.* Et hoc ita religiosum fuit, vt in consecratione episcoporum nominatim praeciperetur, ne seruos promouerent, *cap. consuluit. hoc tit.* atque etiam vulgo cum licentia dominorum non licuit, sed parcius & secundum mensuram, vt ait *capitulare 113. lib. 1.*

TITVLVS XIX.

DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA ORDINANDIS, VEL NON.

I. Cur Raymundus compilator specialem hunc titulum ediderit, merito quaeri potest; cum incongruum videatur primo intuitu actores, procuratores, syndicos, tutores, & huiusmodi homines rationibus alienis obstrictos non posse ad ordines promoueri. Quod confirmat *can. 33.* FVLGENTII FERRANDI, *vt clerici, apothecarii, vel ratiocinatores, non ordinentur.*

II. An propter praescriptionem fori, qua clerici causam dicere coram iudice cincto non tenentur, ex constitutione SYLVESTRI apud ANASTASIVM? *cinctum dicimus*, inquit CASSIODORVS *in psal. 29. quando eius fasces, honoresque declaramus*, de quo suo loco: verior & probabi-

lior ratio est Raymundum compilasse decretales miscendo ius antiquum cum nouo, quamuis suo forsan tempore seruitus non esset in vsu.

III. Certum est enim debitores, & quoscunque rationibus obnoxios, & obaeratos corporum obligationibus fuisse obnoxios, imo seruos fuisse creditorum; & quamuis sublatas fuisse duras corporum obligationes dicat LIVIVS *8. ab vrbe cond. dec. 1.* non tamen omnino erepti sunt ab eorum imperio, & dominio: ideoque recte dicit *cap. vnicum. hoc tit. ante libertatem adeptam*, id est, nondum rationibus redditis, *ecclesiam infamari;* quia scilicet talis obnoxietas, licet non sit vera seruitus, non tamen longe abest.

IV. Nihilominus certum est apud quasdam gentes seruorum conditionem diutius in ecclesia durasse, & non omnino eliminatam fuisse, quod testantur constitutiones FRIDERICI II. imp. in *regno Neapolitano*, & ipse BARTOLVS suo seculo desiisse narrat: vnde fiebat, vt qui alienis rebus essent obstricti, redire ad pristinum negotium cogebantur, vt de curialibus refertur in *can. praeterea. 51. dist.* quorum plerique ludis secularibus, & publicis voluptatibus inseruiebant, *l. Circensium. 20. C. de discussoribus, lib. 10.* Serui enim erant reipub. ac *viscera ciuitatum*, vt ait *nouella* MAIORIANI, senatores aliarum ciuitatum, praeterquam maioris, vel nouae Romae *l. omnes 33. C. de decurionibus lib. 10.* Ex eorum ordine creabantur tributorum publicorum susceptores, *l. 8. C. de susceptoribus. eod. lib.* Similiter & sacrarum largitionum exactores, quos *Rationales* summarum, vel summae rei vocat, *l. 3. C.* si propter publicas pensitationes; vnde & procurator Caesaris ὁ τῆ μεγίστε πράγματος προστατεύων apud EVSEBIVM vocatur *lib. 2.* vt etiam adnotauit CVIACIVS *obseruat. 32. lib. 8.* idem est actor dominicus apud GREGORIVM TVRONENSEM *lib. 9. cap. 38.* & *capitulari 3. & 41. lib. 4.*

V. Idem dicendum de priuatarum rerum Rationalibus, qui omnes dicuntur Rationales, quia ratiociniis, siue polypticis obnoxii sunt, & ratiunculas ἀποσεσημειωμένα, *l. 2. C. Theod. de discussorib.* λογαρίδια, veteribus glossis, reddere tenentur ratiociniorum praepositis, quos Athenienses λογισὰς vocabant, apud PLVTARCHVM & ARISTOT. *Politic. 6.* vnde & λογιστήρια scholae ratiocinatorum dicuntur apud IVLIVM POLLVCEM.

VI. De his exactoribus satius intelligere caput vnicum huius tituli, non de executoribus, suadet ANTON. AVGVSTINVS, cui non assentior; recte enim dicit *executores*, seu *curatores* pupillorum ἐπιτρόπες, quibus prae-

praecipue teſtator curam pupillorum & legatorum praeſtandorum committit in *l. 107. de legat. 3.* quos ideo miniſtros ὑπηρέτας *Baſilica* vocant, *diſpenſatores legatorum nouella* MARTIANI, *de teſtamentis clericorum.*

VII. Licet autem clerici ad tutelam cogi non poſſint, tamen hortantur eos omnes conſtitutiones ad curam & defenſionem pupillorum, & executionem teſtamentorum, *can. peruenit. 85. diſt.* ita vt ii quibus executio demandatur, tutores improprie vocentur, vel curatores, vt perſpicuum eſt ex *nouella* LEONIS *68.* ἐπιμεληταὶ apud LAERTIVM; inde fit vt *executio* ſumatur pro *tuitione, defenſione,* ſiue *procuratione* in *can. defenſiones. 2. diſt. 87.* Ex quibus apparet, quam varie ſe ſe torqueat gloſſa *in cap. vnico*, recedens a vero ſenſu horum verborum *procuratores*, *actores*, *executores*, *ſeu curatores*, quos proprie ad perſonas pupillorum, magis quam ad alia munera & negotia referre debemus.

TITVLVS XX.
DE
CORPORE VITIATIS ORDINANDIS, VEL NON.

I. Perſequitur Gregorius ordinum impedimenta; inter quae hoc titulo agitur de corporali vitio; claudos ſiquidem, caecos, deformes, ac debiles ad munera eccleſiaſtica non admittendos eſſe ſacrae ſcripturae docent: quod obſeruabant gentiles apud DIONYS. HALICARNASS. *lib. 2. cap. 3.* Pari ferme ratione, qua apud iurisconſultos capite minuti, qui non ſunt integri corporis, integrae frontis, ad honores & munia publica non admittuntur, *l. 5. ff. de capit. diminut.*

II. Apoſtolorum & veterum patrum ſanctionibus inter corporum defectus diſtinctio habita fuit, ſi fungi officio non ſinant: tales quidem non vt polluti, non vt indigni, ἐκ ὡς μεμιασμένοι reiiciuntur, ſed ob eam tantum cauſam, ne eccleſiaſtica officia impediantur, vt de ſurdis & mutis loquitur *canon. 78. apoſtolorum:* ideo vno oculo orbatus, vel aliqua corporis parte oblaeſus non eſt reiiciendus; quamuis in *can. vlt. 55. diſt.* vno oculo orbatus caſu, & non propria voluntate a ſacerdotio repellatur; atque etiam, quod maius eſt, macula in oculo dubitationem ingerat, in *cap. 2. hoc tit.* quod intelligendum eſt de graui deformitate quae ſcandalum pariat,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0087
DFG

riat, cum potius in ordinationibus attendenda sit animi, quam corporis deformitas: licet iurisconsulti in redhibitionibus vitium animi non considerent, *l. 4. ff. de Aedil. edict.*

III. Si enim vitia quantumlibet leuia in animalibus ad sacrificia destinatis expendebantur; quanto magis in personis Deo dicandis. Maximum sane vitium illud est, quod descendit ex defectu scientiae & morum, *can. vlt. 49. dist.* Ideoque PHILO *Judaeus lib. de temulentia*, putat Mosem cum prohibuit spadones & exsectos ingredi templum Domini, denotasse per sterilitatem corporis, defectum sapientiae.

IV. Est & alius corporis defectus, qui solet esse impedimento, quoties quis seipsum de industria mutilauit, vel exsecuit *can. 22. apostol.* non ita de eunuchis, siue thlibiae sint, qui ab infantia per collisionem fiunt, siue thlasiae qui per ruptionem, contusionem, & compressionem, vel ectomiae, qui per excisionem, vt notat CVIACIVS in *l. 6. ff. de liberis & posth.* & BALSAMON ad *can. 24. apostolorum*, & iurisconsultus in *l. spadonum. ff. de verb. signif.* quo nomine non comprehenduntur, qui ab hostibus, vel per vim excisi sunt, *can. 7. & 8. dist. 55.* vel qui ob morbum, *can. 9. & cap. ex parte, hoc tit.* denique spadones, qui tales nascuntur, non fiunt; quibus nulla corporis pars deest, sed vis tantum & facultas generandi, *l. 9. de liber. & posth.* hos leges ciuiles nec a testamenti factione, nec a matrimonio, nec ab adoptionibus arcent, *d. l. 6. & l. 40. §. spado. de adoptionib.* spes enim manet, sublato impedimento, vt possint gignere, addit HARMENOPVLVS *tit. 8. lib. 2.*

V. Dixi autem de industria, siue sponte factos eunuchos a sacris prohiberi, non tam rei vitio, quam in poenam temeritatis, *can. 4. 5. & 6. dicta dist.* φονεὺς γὰρ ἑαυτῷ ἐστιν, id est, *est enim sui homicida, & Dei contrariatur opificio, d. can. 23. Apostolorum*, τῷ Θεῷ δημιουργίας ἐχθρὸς, id est, *hostis opificii Dei, can. 22. Apost.* tales ab ecclesiae ingressu prohibebantur in *capitularibus* CAROLI M. *lib. 6. cap. 49.* Olim sectio & castratio vulgo in vsu erat; vnde grauia mala oriebantur, donec paulatim imperatorum legibus prouisum fuit, capitali poena addita, *l. 1. C. de eunuchis;* quod & IVSTINIANVS generali lege statuit *nou. 142.* vt & antea DOMITIANVS apud SVETONIVM.

VI. Nec

VI. Nec vero solum a sacerdotio prohibentur, qui sponte se se excindendos praebuerunt, quod capitale illis erat, *l. 4. ad leg. Cornel. de sicar.* sed etiam qui iam clero adscripti sunt, dignitatis gradu priuantur, *can. si quis. 55. dist.* ideo sacerdotio priuatum fuisse Leontium narrant SOCRATES, *lib. 2. cap. 21.* & THEODORETVS *lib. 2. cap. 24.* ORIGENES quoque in hunc errorem lapsus est, improbe accipiendo dictum apostoli MATTH. *19. beatos esse qui se castrauerunt propter regnum caelorum;* cuius exemplo ingens haeresis orta est, vt liceret palam se se exscindere apud EPIPHANIVM, AVGVSTINVM, NICETAM & alios.

TITVLVS XXI.

DE

BIGAMIS NON ORDINANDIS.

I. Sequitur aliud ordinandorum impedimentum *bigamia*, quam ipso nascentis ecclesiae exordio a sacris explosam fuisse testatur *canon 17. Apostolorum*, iuxta illud *Leuitici cap. 21. Sacerdotes mei non plus nubent.*

II. Vnde factum, vt semper ordines denegati fuerint his, qui binas nuptias sortiti essent; quod Nicaeno concilio fuisse decisum scribit s. AMBROSIVS *epist. 88.* relata in *can. cognoscamus, 34. dist.* & ita ab ecclesia seruatum, vt etiam apud Arianos haec lex locum habuerit, vt scribit EPIPHANIVS *haeresi 30.* Sicut apud gentiles Flamen Dialis monogamiae adstringebatur, apud PLVTARCHVM in quaestionibus, TIT. LIVIVM, & TERTVLLIANVM, *lib. de exhortatione castitatis: Certe Flaminica non nisi vniuira est, quae & Flaminis lex est.*

III. Huic sententiae protinus accedunt omnes ecclesiae constitutiones, tam veteres quam nouae. Et quidem bigamia varie accepta fuit; vna & praecipua, quae respicit iterata coniugia; ita vt qui semel vxorem duxit, ad sacros quidem ordines admittatur, *can. vna tantum,* & *seq. 26. dist.* indignus vero sit, qui secundas nuptias expertus sit; secundae enim nuptiae licet numquam damnatae, tamen veteribus exosae fuerunt, vt dicemus infra, *tit. de secundis nuptiis.*

IV. Bigamus etiam habetur, qui viduam, aut ab alio corruptam duxit, *can. lector. 34. dist. can. si quis viduam. 50. dist. d. cap. a nobis. hoc*

tit. & quicunque non virginem duxerit, *cap. 2. inf. de clericis coniugat. can. curandum. 34. dist.* Imo & quod asperius est, is, cuius vxor adulterium commisit digamus habetur, *can. si cuius ead.* denique ii, qui voto se adstrinxerunt, si deinde contrahere matrimonium velint, τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρώτωσαν, id est, *digamorum definitionem, siue poenam impleant,* inquit *canon. 19. synodi Ancyranae, can. quotquot 27. q. 1.* quae poena varia est; nam praeter sacrorum prohibitionem, alia est in *can. 14. & 60. D. Basilii ad Amphilochium.*

V. Similiter bigamus is habebatur, qui binas concubinas diuerso tempore habuisset, quia concubinae olim vxorum loco erant *can. is qui 34. dist.* quoties eo animo retinebantur, vel ad aliam diuertendi propositum non habebant, *can. solet. 34. q. 2.* Vocabant Graeci concubinam ἡμίγαμον, id est *seminuptam;* sed postea vt scortorum, concubinarum consortium damnatum fuit *l. 7. C. de naturalib. lib.* tum deinde *nouella* LEONIS *philosophi 91.*

VI. Et ita effectum consequenter, vt priscorum temporum austeritas temperata sit, & tota lex conuersa aduersus eos, qui binas nuptias ineunt, vel viduas ducunt, *cap. vlt. hoc tit.* qui irregulares fiunt, *cap. tam literis, infra, de testibus,* reliqui vero irregularitatem non incurrunt, *cap. quia circa, hoc tit.* quod defectui nostrorum temporum tribuit PELAGIVS in *can. fraternitatis. 34. dist.* Idem est de nubentibus post votum, *can. quidam. 27. dist.* nisi professionem emiserint, *can. 5. dist. 30.* expressam vel tacitam, *cap. statuimus. inf. de regularib.* qui tamen inter adulteros non censentur, *can. quidam. 2. 27. dist.* Nec etiam bigami habentur, qui in matrimonium iterum consenserunt, dummodo corporum commixtio non sit secuta, *cap. debitum. hoc tit. opere non secuto,* vt loquitur *cap. fin. hoc tit.*

VII. Postremo inter bigamos *hoc tit.* reputantur, qui duarum ciuitatum ecclesiis conscribuntur, vel duo beneficia obtinent, *cap. 10. concilii Chalcedon.* qui enim *ab vna ecclesia ad aliam transeunt, velut quadam moechatione id faciunt,* inquit IVO CARNOT. *epist. 154.* atque etiam adulterari dicuntur in *epist. 131.* quod malum diutius viguisse in Gallia conqueritur ALEXANDER III. in *cap. 1. de praebendis, in 2. compilatione.*

TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0090
DFG

TITVLVS XXII.
DE
CLERICIS PEREGRINIS.

I. Et hic quoque titulus ordines respicit, ad quos *peregrini* non sunt admittendi tam priscis quam recentioribus ecclesiae constitutionibus: peregrini sunt quos τὰς ξένους, id est *externos* vocat *can. 32. apostolorum*, vulgo *alieni* vocantur, qui nempe sunt ex alia parochia siue dioecesi, *can. 1. dist. 71. ex aliena cathedra, can. 21. concilii Mileuit.* Nam certum est saepius parochiam sumi pro dioecesi *cap. 15. lib. 4. Capitularium*: sicut e contario etiam dioecesim pro paroecia *cap. 45. lib. 7. Capitularium, can. 2. concilii Tolet. XII. & can. 4. Carthag. II.* vt notabitur *infra, de parochiis.*

II. Aliquando dioecesis nomine intelliguntur primatum vel patriarcharum sedes; sic intelligendus, *can. 9. concilii Chalced.* vbi BALSAMON dioecesim interpretatur, quae multas sub se habet prouincias, cui praeest exarchus: imo etiam summus pontifex totius vniuersalis dioecesis, siue ecclesiae dicitur in *concilio Arelat. I.* sed *hoc tit.* de priuatis tantum agitur, quo cauetur, ne vllus episcopus alterius episcopi dioecesanum assumat, & ciuem sui loci faciat, vt loquitur *can. 42. concilii Africani*, vel instituat, *cap. vlt. hoc tit.* vel ad ordines promoueat sine literis commendatitiis proprii & legitimi episcopi, alias irrita fiat ordinatio, vt statuitur conciliis *Nicaeno, Chalcedonensi, Sardicensi*, & aliis *can. 1. & sequentib. dist. 71.* nec statur iuramento eius, qui iurat se ordinatum, *cap. 2. hoc tit.*

III. Has literas commendatitias differre a dimissoriis notat *can. 11. concilii Chalced.* Commendatitiae dabantur omnibus Christianis peregrinantibus, ne fidei suspicionem ingererent iis regionibus, ad quas proficiscebantur, vt constat ex *D. Paulo 2. ad Corinthios, cap. 3.* συςατικὰς vocat *can. 8. syn. Sardicen.* Has impius Iulianus inter gentiles exerceri voluit, τὰ συνθήματα τῶν ἐπισκοπικῶν γραμμάτων, id est, *formulas literarum episcopalium*, quasi simia Christianarum obseruationum, vt hoc figmento gentilitiam religionem attollendo alteram deprimeret, vt scribit SOZOMENVS, *lib. 5. cap. 15. & 16.* Dimissoriae vero solis clericis dabantur,

quibus significabatur eos ex voluntate ac dimissione antistitis discessisse, vt ex decreto Sixti refert ANASTASIVS. Has & pacificas vocabant, quia litem & contentionem inter episcopos tollebant in ordinibus conferendis, vt notat BALSAMON. In eo differentia erat, quod clerici qui commendatitias haberent, non possent ab alio episcopo suscipi, id est alienae ecclesiae adscribi, nisi etiam dimissoriae essent adiectae, vt idem BALSAMON ad *can. 10. syn. 7.*

IV. Formatae dabantur episcopis ex ipsius Sixti decreto, de quibus OPTATVS MILEVITANVS, & D. AVGVSTINVS *epist. 163. nouella* IVSTINIANI *5.* imo & ceteris clericis, vt plene SIRMONDVS ad *epist. 3. lib. 6.* SIDONII APOLL. Formatae dicebantur quod in his signi episcopalis forma impressa erat, sigillo, seu bulla in illis apponi solita: ideo Graeci vocant τετυπωμένην: & licet solius episcopi signum sufficeret, tamen in transmarinis quinque episcoporum sigilla requirebantur, *cap. 1. hoc tit.*

V. Hae literae pro qualitate rei, & negotii, varia nomina assumunt, dicuntur tractoriae, synodicae, circulares, apud BARONIVM *ad annum Christi 142. num. 6.* Episcopi quidem formatas accipere debent a proprio metropolitano *d. can. 8.* GREGOR. *epist. 8. lib. 7.* quas episcopis significare debebant, vt obtenta licentia eorum prouincias ingredi liceret, & in eis ordines conferre, & cetera munia pontificalia exercere, *can. 13. syn. Antioch.*

VI. Quod facit ad dubitationem, quam plerique mouent, an liceat saltem missam celebrare pontificalem in aliena dioecesi, inconsulto proprio episcopo. BALSAMON priuatim quidem posse missam celebrare innuit, licet id verbis expressis non asserat *ad can. 20. syn. VI. in Trullo*, publice vero minime: hinc ingens fuit querela olim Ioannis Constantinopolitani contra Epiphanium; *ministros*, aiebat, *ordinasti in ecclesiis meae dioecesis, & antequam tibi a me potestas permissa, tua ipsius auctoritate sacra mysteria celebrasti;* εἶτ' ὅτι προταγεὶς παρ' ἐμοῦ ἐν αὐταῖς ἐλειτούργησας, scribit SOCRATES *lib. 6. cap. 14.* Non distinguitur publice, vel priuatim id actum fuerit; nam & vtrumque sacris canonibus intelligi credendum est.

VII. Quam dubitationem disertissime aperit AVCTOR *constitutionum apostolicarum lib. 2. cap. 58.* agens de omnibus peregrinis, siue laicis, siue clericis, qui ex sua in aliam paroeciam, siue dioecesim conuolassent, cum literis commendatitiis: quomodo sit diaconus, presbyter, vel episcopus excipiendus, sic episcopum loci admonet, ἐρωτήσεις αὐτὸν ὦ ἐπίσ-

κοπε

κοπε προσλαλῆσαι τῷ λαῷ λόγες διδακτικὲς, ἐπιτρέψεις δ' αὐτῷ καὶ την εὐχαριςίαν ἀνοῖσαι, id est, *rogabis eum, episcope, vt sermonem habeat ad populum docendi causa, deinde committes ei, vt offerat eucharistiam.* Addit postea, si episcopus peregrinus tanquam sapiens, hunc honorem recuset, coge saltem εὐλογίαν impendat. Qui locus valde singularis est, & quem libentius refero, quod hac tempestate etiam in nostra ecclesia Tolosana, episcopus quidam suffraganeus contra mentem sui metropolitani id ius sibi arrogarit.

VIII. Vnico tantum casu id concessum fuisse videtur extraneis episcopis, qui desumitur ex *can. 14. apostolorum*, si sit aliqua causa rationi consentanea ad maius lucrum, & bonum ἐκ ἀφ' ἑαυτῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων, id est, *idque non ex se, sed multorum episcoporum iudicio*, quod quidem iudicium synodalem permissionem interpretatur BALSAMON; additque quendam episcopum sibi hoc ius voluisse arrogare, tum quod dictus canon poenam non indixisset, tum quod munus episcopale sit docere populum, vel dare characterem, quae sententia damnata fuit synodo.

IX. Quidam etiam episcopos extraneos posse celebrare existimarunt, quoties a populo vocantur, ex *can. 13. synodi Neocaesariens.* quod constanter reprobat BALSAMON, nisi episcopo permittente κἂν μεταπαλῆται ὑπὸ τῦ ταύτης λαῦ, id est, *etiam si ab eius populo accersitus fuerit.*

X. Quantum vero attinet ad presbyteros, diaconos & ceteros clericos, certum est eos in aliena ecclesia celebrare, vel adscribi sine dimissoriis & consensu proprii episcopi non posse *d. can. 13.* solum patriarcham Constantinopolitanum hanc praerogatiuam habuisse idem contendit ad *can. 10. syn. VII. Constantinop.* Carthaginensem idem ius habuisse refertur in *can. 59. synodi Carthaginensis*; sic archiepiscopum primae Iustinianae, seu Bulgariae, *nouella Iustiniani 132.* archiepiscopum nouae Iustinianae seu Cypri, *can. 39. synodi VI.* vt ab eodem ex priuilegio fuisse indultum refertur, eos παροικιαρίας ἐπισκοπῦς vocatos reperio.

XI. Simile priuilegium concessum fuit a Zozimo, Arelatensi metropolitano, & vt omnibus e Gallia Romam euntibus formatas daret, *epist. 5. & 9.* Sed re vera solus summus pontifex id habet pleno & summo iure, reliqui ex gratia & indulgentia; sicut etiam id habet praecipuum, ne qui aliquem ordinem ab eo acceperint, ab aliis episcopis sine speciali dispensatione ad alios promoueri possint, vt est in *epist 22. lib. 1. Regist. INNOCENT. III.*

XII. His addo nec olim episcopis licuisse aliquos suae dioecesis ad clericatum promouere absque dimissoriis, & placitis regiis, quae *praecepta de clericatu* dicebantur in *cap. 19. lib. 2. formularum* MARCVLPHI, quod etiam continetur in *can. 6. synodi Aurelianens. I.* nec id tam iure, quam propter necessitatem & penuriam hominum, ex crebris bellis imminentem, vt refertur in *cap. 120. lib. 1. Capitularium;* nec enim solebant hanc licentiam a principe exigere, nisi qui publicis rationibus, seu polypticis censiti & inscripti essent, vt est apud FLODOARDVM *Rhemensem, lib. 11. cap. 5.*

TITVLVS XXIII.
DE
OFFICIO ARCHIDIACONI.

I. De iis quibus ordines conferri debeant, actum est; nunc transit ad officium *archidiaconi*, qui ordinandorum curam habere debet. Archidiaconus est primus diaconorum apud HIERONYMVM *epist. ad Euagrium.* Archileuita dictus est, sicut archiepiscopus, primus & caput episcoporum, archipresbyter, presbyterorum, archicapellanus, capellanorum in officiis aulae Constantinopolitanae.

II. Primus diaconorum fuit S. STEPHANVS patronus nostrae ecclesiae Tolosanae, cuius officium fuit assistendi B. Iacobo apostolo, sicut Timothei Lino & Cleto, Anacleti & Clementis Petro, in *epistola* B. IGNATII *ad Trallianos*, & Laurentii Sixto II. quem ideo dictum fuisse archidiaconum scribit ANASTASIVS *bibliothecarius in vita ipsius Sixti;* & ita initio nascentis ecclesiae id factum fuisse *caput 6. Actorum* probat, quod confirmat D. CYPRIANVS, *epist. 64. Diaconos post ascensum Domini, apostoli sibi constituerunt, sui & ecclesiae ministros.*

III. Septem etiam numero Romae primus statuit *Euaristus*, qui presbyteris per septem titulos, siue ecclesias ministrarent, quos postea per titulos etiam, siue regiones diuisit Fabianus; qui numerus & in aliis postea ciuitatibus constitutus fuit, *can. 15. Neocaesarienſis synodi*, & ex decreto Calli papae; horum cura fuit alendorum pauperum per illas regiones, quas *diaconias* vocabant apud GREGORIVM *epist. 24. lib. 9.* & pas-

passim apud eundem ANASTASIVM, inde dicti fuerunt *regionarii*, postea *cardinales*, quod cardini & custodiae vnius tituli addicti essent.

IV. Nec tamen tantum pauperum alendorum curam diaconi habuerunt, sed etiam legendi euangelium, ministrandi altari, praedicandi etiam, apud eundem GREGORIVM *epist. 44. lib. 4. In diaconatus ordine constituti modulationi vocis non inseruiant, quod ad praedicationis officium, eleemosynarumque studium vacare congruebat:* consequenter omnibus negotiis ecclesiae praepositi fuerunt.

V. Qui numerus cum tanto oneri superesse non posset, auctus est Romae, & quatuordecim constituti, & eorum officium diuisum; vt alii praedicantem episcopum custodirent, ex decreto Euaristi, qui idcirco testimoniales dicti fuerunt. Alii tum in palatio & basilica Lateranensi pontifici celebranti aderant, *palatini* siue *basilicarii* dicti; alii stationibus & litaniis, vel precibus publicis intererant, dicti *stationarii;* alii denique pauperum & viduarum necessitatibus prouidebant, ac totius cleri victum procurabant, ex fidelium oblationibus, & ecclesiae reditibus, qui a subdiaconis colligebantur, vt ex perantiquo codice Vaticano refert BARONIVS *ad annum 1075. num. 19.* & ONVPHRIVS.

VI. Eandem diaconorum distinctionem ex D. CHRYSOSTOMO refert *syn. VI. in Trullo, can. 16.* Quorum omnium antiquior dictus fuit archidiaconus, quod nomen primis seculis fuit inauditum fere vsque ad Nicaenum concilium, *can. 58.* iuxta editionem ALPHONSI PISANI: vsurpatur postea a D. HIERONYMO, AMBROSIO, GREGORIO, LEONE.

VII. In huius autem archidiaconi defectum, sequens eius vices supplebat, *can. perlectis. 25. dist.* vel is, cui ipse praecipiebat, *cap. 2. hoc tit.* nam diaconi sub eius potestate erant, quorum ipse lites & controuersias componebat, ita & reliqui minores ordines; quippe presbyteris altaris sacrificio intentis, vniuersum orationis officium, & quaecunque ad ecclesiam pertinebant, disponebat, ne aliter laici & seculares magistratus hanc prouinciam vsurparent, vt est in *can. 57. dictae synodi Nicaenae.*

VIII. Quae ratio fuit cur archidiaconi omnium rerum & causarum ecclesiae perscrutatores & examinatores quasi *περιοδευταὶ*, & circumcursatores essent, *can. 57. synodi Laodicenae, & can. 14. synodi Neocaesariens.* Quoties enim aliquid gerendum esset, ipsis demandabatur, quasi etiam missis & tabellariis, qui omnia negotia, epistolas, & literas deferebant;

vnde

vnde Hermes archidiaconus delator fuit epistolarum Rustici Narbonensis ad Leonem papam *epist. Leonis 92.* Silentium verbi diuini indicebant, *epist.* D. HIERONYMI *ad Pammachium 61. Archidiacono praecepisti, vt talia disputans conticesceret*, & paulo post: *quando eum per archidiaconum tacere iussisti.* Omnium denique negotiorum promotores erant, & id ius eis concessum a primis temporibus vsque ad postrema fere peruenit, vt ex *d. can. perlectis* patet, & ex decreto INNOCENTII III. in *cap. 7. hoc tit.* Ideo & *alae* episcopi in dicto Nicaeno concilio, atque *oculi* episcoporum dicti sunt ex *ordine Romano* in *cap. 1. hoc tit.*

IX. Omnis denique honos post episcopos ad eos translatus fuit, veluti dalmaticae vsus, qui primitus tantum episcopo debebatur ex decreto Sylvestri in *can. 6. synodi Romanae.* Et ita factum est, vt archidiaconi officium in summam dignitatem versum sit, & ex demandata iurisdictione, quasi ordinaria ei tributa fuerit, vt constat ex epist. ISIDORI in *d. can. perlectis.* Ideoque archidiaconus *secundi ordinis antistes* dictus a SIDONIO, *epist. 11. lib. 4.* & *secundi ordinis sacerdos*, *epist. 25.* Antistes fuit ordine in secundo: quem locum de presbytero non esse intelligendum contra viri doctissimi & religiosissimi sententiam in *obseruationibus meis* ostendo. Id confirmat PRVDENTIVS in *Coronis.*

Leuita sublimis gradu, & ceteris praestantior,
Claustris sacrorum praeerat, coelestis arcanum domus
Fidis gubernans clauibus, votasque dispensans opes.

Omnes quidem diaconi eandem auctoritatem non habuerunt, sed primus tantum, cui prima sedes post episcopum in ecclesia data est ante presbyteros, *d. can. 57.* Alii erant diaconi inferioris gradus, quos diaconos minores, seu communes vocabant, ita *lib. de officiis aulae Constantinop.* Archidiaconus, πρῶτος τῶν κοινῶν διακόνων vocatur: quod factum fuerat propter excrescentem diaconorum numerum, vt vult gloss. in *can. diaconi. 7. dist. 93.*

X. Et sicut archidiaconi episcoporum ministri tantum facti sunt, ita & reliqui diaconi presbyterorum, *can. diacon. 17. ead.* nec tamen omnes diaconi eandem auctoritatem habuerunt sicut primis temporibus, quamuis & se presbyteris maiores esse asserere ausi fuerint: quippe archidiaconi, vt se curis eximerent, plura reliquis sibi subditis diaconis demandabant, sicut primitus episcopi & presbyteri fecerant. Solus archidiaconus τὴν ἱερὰν

ἱερὸν βίβλον, id est, *sacrum codicem* legebat, quod postea omnibus diaconis datum est, teste SOZOMENO, *cap. 19. lib. 7.* & constat dilucide ex *cap. 2. hoc tit.* Et ita parem auctoritatem sibi arrogarunt, & presbyteris anteferri & primas sedes occupare conati sunt; de quo conqueritur D. HIERONYMVS in *can. legimus, dist. 93. Cum non sic deferri sacerdotibus viderent, per hoc anteferri sè putabant,* inquit D. AVGVSTINVS *quaestione ex vtroque 101.* quos condemnat *Nicaenum concilium, can. diaconos, & can. peruenit,* & *Toletanum IV. can. nonnulli, dist. ead.* Et rursus omnis illa dignitas solis archidiaconis reseruata est; tamque obnixe, vt ipsi presbyteri effici contempserint, & presbyteratum veluti quandam degradationis speciem existimarint, vnde tres epistolae D. GREGORII *14. 15. 16. lib. 2.* de Honorato archidiacono, quem Natalis episcopus sacerdotem efficere volebat: eiusdem opinionis fuit P. BLESENSIS archidiaconus Bathonienſis *epist. 123.* vir alioquin pius: ita error hic in animos irrepserat.

XI. Nec solum presbyteris, sed etiam episcopis aliquando anteponi voluerunt, & ita eos contempserunt, vt nec ipsis obedirent, altaria sibi erigerent, & populum priuatim colligerent, & regerent, *can. 77. concilii Eliberitan. can. 5. synodi Antiochenae, & d. can. diaconos, dist. 93.* iura denique epiſcopalia perciperent, synodaticum, cathedraticum, auxilia, hospitia, procurationes, & alias consuetudines, *epist. 151.* eiusdem PETRI BLESENS. bona omnia & reditus ecclesiae dispensarent, contra sacrorum canonum regulas, vt probat IVO CARNOT. *epist. 113.* quos talia, non iure proprio, sed de mandato, & ordinatione episcoporum facere debere contendit, nec illis suffragari epistolam ISIDORI, nec ORDINEM ROM. in quibus nominatim episcopi iussio desideratur, quam tamen ipsi spernebant & auaritia moti etiam ius dicebant, D. AMBROSIVS in *cap. 18. Apocalyp. Est & aliud scelus valde pessimum, quod ab iis, qui archidiaconi vocantur, committitur; nam ab adulteris presbyteris pretium accipiunt, & tacendo malum consentiunt, quod per auctoritatem, quam ab episcopis acceperunt, emendare possent.*

XII. Eorum autem potentiam altius quam par fuerat euectam, postea non nisi difficile episcopi fraenare potuerunt, ideo dubiam & incertam fuisse, & de ea dubitasse profitetur INNOC. III. iuris alioquin peritissimus, nec aliunde eam haurit, quam ex *ordine Rom. in cap. 1. hoc tit.* & ex *epist.* ISIDORI in *d. can. perlectis,* vt expresse respondet in *cap. ad haec hoc tit. Consuluit tua fraternitas, quid ad officium archidiaconi pertineat, no-*

prout possumus respondemus. Atque his potissimum fretus testimoniis docet archidiaconum esse oculum, & vicarium episcopi, cui omnis solicitudo ecclesiae incumbat, clericos in ecclesiis instituat, visitet, suspendat, excommunicet, iudicet, absoluat, & solo sit minor episcopo, imo sit secundus episcopus, ad quem totus labor deueniat, insignibus apud episcopum tantum remanentibus vt ait SIDONIVS, *dicta epist. 11.*

Ille insignia sumpsit, hic laborem.

XIII. Dignitates & officia ecclesiastica cum imperio & iurisdictione Graecis ἀρχοντίκια ansam praebuerunt, vt se passim vicarium episcopi asseruerit, eo quod patriarchae & metropolitani vices gereret, temporibus, quibus magis, quam nostris supra suffraganeos episcopos eminebat, vt videre licet apud ZONARAM & BALSAMONEM in *can. 6. synodi VI. in Trullo, & can. 39. synodi Nicaenae,* iuxta editionem TVRRIANI: & inde factum est, vt is archidiaconus primas sedes occuparit supra omnes presbyteros, vt hodie passim videmus, licet non vbique id probatum fuerit; ideo BALSAMON distinguit, vt non in sacro tribunali, sacrificii & orationum tempore, nec alias antecellat; nisi tunc demum, cum extra ecclesiae limen propter aliqua negotia episcopi vices gerit.

XIV. Igitur ex his omnibus certum ius statuere debemus, archidiaconum iure proprio non esse oculum & vicarium natum episcopi, sed quatenus ei ab episcopo permittitur; quippe a primis ecclesiae cunabulis nihil potuit, nisi vt minister, *cap. 4. & 5. hoc tit.* hodie vero, quatenus consuetudo indulget; eadem ratione qua olim *chorepiscopi, archipresbyteri, & vicedomini episcoporum vicarii dicebantur,* in *capitularibus* CAROLI M. & CALVI, & alibi passim. Ideo GREGORIVS, cuius iussu decretalium corpus compilatum est, omnia haec non aliunde, quam ex consuetudine metitur: locus est insignis in *cap. dudum. de elect.* quod confirmant omnes glossographi in *d. cap. ad haec.*

XV. Inprimis nulla datur archidiacono iurisdictio, nisi in suo archidiaconatu, quantum praebet consuetudo; vel ex statutis cuiusque ecclesiae, quae vim & auctoritatem ab episcopo sumpserunt; ita fit in praesentatione & institutione ecclesiarum, *cap. 4. & vlt. hoc tit.* quam, quoties ea vtuntur, ad episcopum referre debent, qui confirmandi, vel infirmandi ius habet, *can. omnes basilicae, & seq. 16. q. 7.* ARNVLPHVS *epist. 27.* ad *Alexandrum P.* agens de electione archipresbyteri, *cum ab archidiacono facta*

cta ad episcopale de consuetudine referatur arbitrium, eumque potest auctoritate sua, nisi fuerit idonea, reprobare.

XVI. Nulla quoque visitatio, excommunicatio, suspensio, absolutio archidiacono competit, nisi ex consuetudine, *cap. 1. infra, de eo qui furtiue ordines suscepit;* vel quoties curam habet animarum, *cap. cum in cunctis. supra, de electione,* & ita intelligendum *cap. 3. infra, de offic. iud. ord.* Quam distinctionem probat concilium Tridentinum, & eum tantum vicarium episcopi sustinet, qui curam habet animarum, *cap. 12. sess. 24.* non vero alios, qui nec iurisdictionem, nec curam habent animarum, quos nec doctores nec licentiatos, sicut illos esse oportet, vt declarat congregatio. Vnde ius certum statuere debemus, archidiaconos ex vi suae dignitatis nihil tale habere, nisi quatenus antea eis concessum est: quod verba concilii demonstrant in *cap. 3. eiusd. sessionis; vbi hactenus visitationem exercere legitime consueuerunt.*

XVII. Alias iure communi receptum, archidiaconos nusquam dici vicarios, nisi vnico casu, absentibus episcopis, & nullo vicario constituto, vt quidam doctores censent, quod neque ego verum esse existimo, imo potius ad capitulum totum ius deuolui, sicut fit sede vacante; glossa in *cap. vn. de maior. & obed. in 6.* & doctores in *cap. eam te. de rescript.* Haec fusius tracto, tum propter crebras hodie exortas contentiones, in quibus varie ius nostrum torqueri expertus sum; cum quod ea dignitate functus alias sim.

TITVLVS XXIV.

DE

OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

I. Post archidiaconum proponitur *archipresbyter*, primus presbyterorum, primas tenens post episcopum, qualem fuisse Petrum quendam in ecclesia Alexandrina, πρωτοπρεσβύτερον dictum refert SOCRATES *lib. 6. cap. 9. nou.* IVSTINIANI *123.* quod in his quae spectant ad diuinum officium vices agat episcopi, *cap. 3. hoc tit.* & hac ratione archidiacono anteponatur apud D. HIERONYMVM *epist. 4. ad Rusticum.*

II. Decanus etiam vulgo appellatur in *can. 2. dist. 60. cap. 7. superioris tit.* quia praeesse decem ad minus presbyteris debuerat, ad exemplum

decani militaris apud VEGETIVM, *lib. 2. cap. 13.* & ipsemet esse debet presbyter, sicut archidiaconus esse debet diaconus, *can. 1. & sequentibus dist. 60.*

III. Nomine presbyteri olim parochi intelligebantur, *can. 6. concilii Chalcedon. can. 12. synodi Sardicens.* qui quidem a D. Petro fuerunt instituti viginti quinque in vrbe Roma, & crescente Christiana religione passim non solum in ciuitatibus, sed etiam villis, vt ex DAMASO & ANASTASIO constat.

IV. Statutis ergo presbyteris in minoribus ciuitatibus & villis, qui curam populi haberent, ne episcopi nimiis occupationibus & curis implicarentur, inter eos presbyter vnus constitutus est, qui ceteris praeesset, quem chorepiscopum vulgo dixerunt, siue *periodeutam*, id est discursorem & visitatorem, qui obseruare debebat, τὰ ψυχικὰ σφάλματα, id est, animarum delicta, ait BALSAMON ad *can. 57. synodi Laodicenae.* Vnde colligere licet in ciuitatibus, in quibus erat episcopus, munus praecipuum fuisse episcoporum missas coram populo celebrandi, sicut chorepiscoporum, & presbyterorum in reliquis siue vrbibus, siue villis & pagis.

V. Hi chorepiscopi, quia nimiam sibi auctoritatem arrogabant, & nominis affinitate iura episcopalia inuadebant, de medio fuere sublati circa Caroli M. tempora, vt ipsemet contigisse refert *in cap. 119. lib. 6. & cap. 318. lib. 7. capitularium;* quamuis antea reiecti fuissent a DAMASO, vt est in *ep. 5.*

VI. His successerunt archipresbyteri, qui curam haberent aliorum presbyterorum, siue plebanorum, & horum negotia ad episcopum, vel archidiaconum deferrent, *cap. vlt. hoc tit. & cap. 7. superiori tit.*

VII. Hi vulgo etiam decani rurales dicti sunt, ad differentiam ciuitatensium: nam in ciuitatibus & episcopatibus est decanus, siue archipresbyter, qui, vt dixi, vices agit episcoporum, in his, quae missae sacrificium, confirmationem, confessionem, baptismum & eucharistiae ministerium spectant, *cap. 3. hoc tit.* quae omnia sua origine ab episcopo expediebantur.

VIII. Hi presbyteri initio ecclesiae in vrbe Roma dicebantur presbyteri cardinales, quod numero aucto per titulos, siue cardines diuisi essent, ex decreto Anacleti apud DAMASVM. His etiam cura fuit in defectum archidiaconorum, pauperes alendi, atque etiam bona ecclesiae dispensandi τῶν κυριακῶν χρημάτων καὶ πτωχικῶν apud BALSAMONEM in *can. 14. synodi Neocaesarienſis.*

TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0100
DFG

TITVLVS XXV.
DE
PRIMICERIO.

I. Agitur hoc tit. *de primicerio*, qui subest archidiacono, & consequenter de aliis officiis. Primicerius stricte hic sumitur, non ex vera & genuina significatione, quae primam & praecipuam cuiuscunque conditionis dignitatem denotat: nam & archidiaconus dici iure potest primicerius diaconorum, archisubdiaconus subdiaconorum, archipresbyter presbyterorum in libris *Romani ordinis;* ideo sanctum Stephanum, *primicerium martyrum*, vocat D. AVGVSTINVS, *sermone 21.* quia is primicerius dicitur, qui est ὁ μέγας, magister & primus in aliquo ordine.

II. Similiter apud CODINVM in *officiis aulae Constantinopolitanae* dicitur primicerius aulae lectorum, notariorum, iudicum, defensorum; idem est primiscrinius, prior scrinii, seu princeps apud LAMPRIDIVM *in Seuero*, & passim in CODICE THEOD. primipilus, centurio primae cohortis *l. 1. C. de primipilo,* quasi primus dominus, πρωτοκήριος apud SVIDAM; primiclerus in concilio Emeritensi, sed rectius primicerius, qui primus in matriculam, in tabulas, in ceram relatus sit, *can. perlectis. 25. dist.* quia tabulae appenduntur passim in ecclesiis, in quibus nomina omnium clericorum continentur, quae olim erant ceratae, quo facilius dispungi & immutari possent: sic apud iurisconsultos erant tabulae testamentariae, quae & ideo primae cerae, & secundae cerae dicuntur apud PAVLVM *5. sentent.* & IVSTINIANVM, *tit. de pupill. substit.* VITRVVIVM, *lib. 4. cap. 2. Tabellas formatas fixerunt, & eas cera caerulea depinxerunt.*

III. Sed quis in hoc tit. primicerius intelligatur, dubium est, vulgo praecentorem, seu cantorem existimant plerique *ex d. can. perlectis*, in quo munus eius est officia diuina disponere, ordinem & modum psallendi in choro statuere; SIDON. *epist. 10. lib. 4.*

Hic sollennibus annuis parauit,
Quae quo tempore lecta conuenirent.

Quem locum viri docti referunt ad munus cantoris, quod vix existimem, quia illic Sidonius hoc tribuit archidiacono, siue secundo episcopo, quod & congruit cum *cap. ad haec supra, de offic. archidiaconi.*

IV. Vt vt sit eum, qui cantui praeest, primicerium hoc loco intelligunt plerique quem *canonarchem* vocat DOROTHEVS, *doctrina 11.* & CODINVS: *canon* siquidem accipitur pro cantico seu psalterio apud *Etymologici authorem*, κανὼν ὁ τῆς ὑψώσεως τῦ σαυρῦ, id est, hymnus qui canitur in festo exaltationis sanctae crucis,& κανὼν νεκρόσιμος in festo passionis,apud GENNADIVM *cap. 3. de purgatorii igne.* Haec autem tribuuntur primicerio secundario, archidiacono vero primario, vt recte annotauit glossa in *cap. vnico hoc tit.*

V. Et sicut episcopus, & post episcopum archidiaconus in alios, qui personatum vel dignitatem gerunt, imperium habet; ita hic primicerius successiue: quo fit, vt proprie non habeat plenam & perfectam iurisdictionem, cum referendi ad superiorem necessitatem habeat, modica contentus districtione in clericos tantum minores, vt nominatim notatur in *d. can. perlectis*, in quo frequenter clerici distinguuntur a presbyteris, diaconis & subdiaconis. Quin etiam ipse cantor ex illo ordine praecipue lectorum sumebatur, vt constat ex CVROPALATA, & ex SIMEONE *Thessalonicensi archiepiscopo, lib. de templis sacerdotum*, & ex INNOCENTIO III. *lib. de mysteriis euangelicae legis cap. 3.*

VI. Vocatur autem cantor saepius magister scholarum, & caput scholae. In ecclesiis duae erant scholae; vna cantorum puerorum, & minimorum clericorum, qui diuino cultui mancipati, psallendi modum, cantum & minores literas ediscebant: *Capitulari 72. lib. 1. Scholae*, inquit, *legentium puerorum, psalmos, notas, cantus, compotum, grammaticam, per singula episcopia discant.*

VII. Cantandi enim munus & psallendi penes presbyteros & diaconos non erat, sed subdiaconos, tunc dumtaxat, cum subdiaconatus non erat ordo sacer, sed inter reliquos minores habebatur, *can. 1. & can. in sancta. 92. dist.* ex veteri & primaeuo ecclesiae instituto; ad exemplum Dauidis, qui cantores instituit coram arca foederis, inter quos praecipui erant Heman, Asaph, Etham *1. Paralip. cap. 6.* omnium primus fuit Heman, cuius vices tenere primicerium, seu scholae magistrum docet INNOCENT. III. *eod. lib. cap. 6.* Eundem *phonascum* vocat SIDONIVS *epist. 11. lib. 4.* & *praecentorem* D. BASILIVS *epist. 63.* ἔπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἑνὶ καταρχειν τῦ μέλες, οἱ λοιποὶ ὑπηχῦσι; *vni id muneris datur, vt quod canendum est, prior ordiatur, reliqui succinant.* FORTVNATVS *3. poematum:*

Cleri-

Clericus ecce choris resonat, plebs inde choraulis.

VIII. Altera schola erat eorum, qui theologiae, & rebus sacris operam dant, cui praeest is, quem nunc theologum dicimus, qui potiori titulo dicitur primicerius, & distinguitur a cantore in *cap. constitutis infra, de appellationib.* de quo in *concilio Meldensi cap. 35. Vt quisque episcopus iuxta se habeat, qui de fide & obseruatione mandatorum Dei, & praedicationis doctrina presbyteros plebium assidue instruat & informet.* Quam institutionem ALEXANDER III. generalem fecit in *concilio Lateranensi cap. 11.* & demum concilium Tridentinum. Harum scholarum meminit D. HIERONYMVS *lib. de illustrib. scriptorib.* scholae Antiochenae, in qua floruit Lucianus presbyter, & scholae Alexandrinae, in qua floruerunt Clemens, Origenes, Pantaenus & alii.

IX. Ex quibus non semper per primicerium, per caput scholae, seu scholasticum, cantorem seu praecentorem intelligi debere constat: nam & aliquando eodem nomine cancellarius accipitur, qui in primicerii locum successit, vt in ecclesia Tornacensi apud INNOCENTIVM III. *lib. 1. Regist. ep. 115.* Et in ecclesia Aurelianensi, ac Bituricensi, vt docet CVIACIVS ad *caput apostolica. de his quae fiunt a praelatis:* sed de cancellario alias.

X. Hinc vero primicerium, scholasticum, seu cantorem dignitatem meram non habuisse dicendum est, sed potius personatum, seu officium: quod ex consuetudine ecclesiarum petendum est, *cap. cum olim. supra, de consuetudine*, si legatur integrum, vt est in antiqua compilatione.

TITVLVS XXVI.

DE

OFFICIO SACRISTAE.

I. INter officia quae subsunt archidiacono est *sacrista*, idem qui thesaurarius, qui custodit omnia vasa sacra τὰ κειμήλια vocat BALSAMON ad *can. 12. synodi 7. Constantinop.* inde dictus κειμηλιάρχης, atque *Capitiarius* apud FVLBERTVM *episcopum Carnotens. epist. 103.* & passim in *consuetudinib. Floriacensib. & regulis monachorum*, σκηνοφύλαξ apud CODINVM *lib. 1.* inter officia ecclesiae Constantinop. & in Graecis lexicis forsan

san a vocabulo *capis*, quod vas sacrum significat apud LIVIVM *lib. 10.* & VARRONEM: Graecis dicitur καπίδη apud POLLVCEM *lib. 4. cap. 24.*

II. Nec solum vasa & ornamenta sacra, sed etiam acta omnia, instrumenta, & priuilegia, quibus feuda, & beneficia, & reliqua omnia iura continentur sub sacristae, seu thesaurarii manu remanere debent, vt docet INNOCENT. III. *epist. 57. lib. 1. Registri*, cuius pars inserta est in *cap. 10. infra, de poenis.* Ideoque propter huius officii maximam & ingentem curam, & continuam residentiam, quae ab eo requiritur, dignitatis honore decoratur apud eundem INNOCENTIVM III. *epist. 276. eiusdem lib.*

III. In hoc porro titulo, ni fallor, sacristae nomen sumi debet, vtpote merum & simplex officium, quod dependet a custode, seu thesaurario vberius sumpto, prout est altior dignitas in *tit. sequenti*: ita vt hoc loco sacristae munus sit praeparare vestimenta sacra, & altaria, luminaria ecclesiae: reliqua vero, quae sunt maioris ponderis, vtpote reliquiae, sacra vasa, & cetera, quae non quotidie, sed diebus solennibus exhiberi solent, a cura & solicitudine custodis dependeant.

TITVLVS XXVII.

DE

OFFICIO CVSTODIS.

I. Hic sumere iuuat *custodem*, vt amplam & egregiam dignitatem; tres enim columnas esse docet in ecclesia *concilium Toletanum, cap. vlt. hoc tit.* archidiaconum nempe, archipresbyterum, & custodem; hic de illorum consensu & auctoritate oblationes & eleemosynas distribuere debet, quod RODERICVS *Hispanus* in *speculo vitae humanae, cap. 16. lib. 2.* docet.

II. Imo in quibusdam ecclesiis tanti ponderis habetur haec dignitas, vt praeter ornamenta & priuilegia ecclesiae, regii diadematis custodiam gerat, quam ob causam idoneae personae conferri debet, ne per negligentiam *honor patriae de corona aliquam laesionem sustineat*, ait INNOCENT. III. *epist. 489. lib. 1. Registri.* CORIPPVS *lib. 4.*

Gratior augusti seruans pia gaza sacelli.

III. Vnde vocatur sacellarius, vt quidam existimant, sed verius a sacello, vt BARONIVS probat ex *epist. 27.* GREGORII *lib. 12. ad annum*

num 595. & hinc vocatur etiam saccularius, a sacculo, seu paruo sacco; saccus enim publicus denotat erarium, idem quod fiscus est apud ISIDORVM *lib. 1. cap. 20. Cestularius*, quasi cistularius in veteribus glossis.

IV. In ecclesia Constantinopolitana non longe a custode seu thesaurario erat *chartophylax;* duo erant chartophylaces, vnus archiuis ecclesiae praeerat, & os, & dextera patriarchae, σόμα, καὶ χεὶρ τῦ πατριάρχυ vocatur; sigillum eius quoque custodiebat, quod solebat in pectore gestare, vt ex BALSAMONE refertur, & ex IOANNE *episcopo Citri*, alter tabulas redituum ecclesiasticorum asseruabat, & expensarum rationes conficiebat.

V. Sed de his non est certi quippiam statuendum, propter varias ecclesiarum consuetudines, ad quas omnia haec officiorum & dignitatum iura semper referre debemus, vt nominatim glossa profitetur: nam & custodi ea omnia, quae & archidiacono, archipresbytero, & primicerio tribuuntur, defert *cap. 2. huius tit. in 1. compilatione:* licet enim iste custos, columna ecclesiae vocitetur, non tamen pari fulget dignitate cum archidiacono, cuius est proprie mandatorum executor, &, si negligens in munere suo fuerit, ab illo distringi debet, *c. 1. hoc tit.* In nostra ecclesia Tolosana quatuor sunt custodes, qui inter minores clericos & seruitores constituuntur, quales sunt quos *basilicantes* vocat canon *perlectis 25. dist.*

TITVLVS XXVIII.

DE

OFFICIO VICARII.

I. Quum de officiis & dignitatibus actum sit, de *vicariis* eorum tractandum est consequenter. Vicarios omnes habere possunt qui dignitate aliqua, vel officio funguntur.

II. Inprimis summus pontifex in *cap. 6. infra, de praesentationib.* vicarium suum in Sicilia constituit, quod refertur ad temporalem iurisdictionem, licet de mandatis coelestibus loquatur, quae diu ad summum pontificem pertinuit, donec ab Hispanis partim vi, partim dolo erepta est. Idem est de vicario in ipsa vrbe Roma, absente summo pontifice, in *cap. 5. hoc tit.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0105
DFG

III. Similiter episcopi habent suos vicarios, quos ad nutum instituunt, & destituunt, quamuis summo iure, & antiquo ecclesiae statu archidiaconus esset vicarius episcopi, & saepius ipse suum vicarium haberet, quam iurisdictionem exercebat proprio iure ex praerogatiua suae dignitatis, inuito episcopo, *cap. ad haec infra, de excessib. praelat.* & per appellationem lis deuoluebatur ad episcopum, *cap. Romana. §. ab archidiaconis. de appellationib. in 6.* In quo CVIACIVS minus prouide carpit INNOCENTIVM IV. & imperitiae arguit, quod ab archidiaconis immediate ad archiepiscopum appellari non posse dicat, sed ad ordinarium, eo quod ab archidiacono, vtpote vicario, ad eundem dirigatur appellatio contra iuris regulas, quod probatur ex *cap. penult. infra, de noui operis nunciat.* Latius hac de re in *obseruationibus meis.*

IV. Haec regula sumenda est ab officialibus seu vicariis, quibus ab episcopo iurisdictio demandata est: non posse ad episcopum prouocari, ne ab eodem ad eundem lis deuolui videatur, sicuti ad praetorem ab eo, cui praetor iurisdictionem demandauit, lis redire non potest, *l. 1. §. 1. quis & a quo appelletur.* Ab officialibus vero archidiaconorum, vel aliorum, qui ex dignitatis suae priuilegio id obtinent, sine dubio ad episcopum deuoluetur appellatio, nisi aliud priuilegium vel consuetudo suadeat, quae mens est INNOCENTII in *d. concilio Lugdunensi, cap. 1. de appellationib. in 6.*

V. Et licet olim archidiaconi vices episcoporum agerent, hoc hodie locum non habet, nisi tum demum, cum iurisdictio demandata est, & tunc non possunt suos officiales habere, quia vicarius non potest alium sine expressa licentia sibi statuere, *cap. clericus. hoc tit.* licet per se possit exsequi, quae sunt iurisdictionis ordinariae, *cap. petitio. infra, de procuratorib.* vt fusius in *obseruationibus* ostendi. Et ita ex supra dictis, vicariorum duo genera dignoscimus; vnum eorum, qui nascuntur, alterum eorum, qui fiunt.

VI. Est & tertium, eorum nempe, quibus ecclesiarum cura committitur, qui quidem presbyteri esse debent, quia animarum cura eis imminet, *cap. vlt. hoc tit.* ideo nec vnus varias potest vicarias exercere, *cap. 1. & 2. hoc tit.* multo magis si vicarius sit perpetuus, & in aliqua ecclesia institutus, *cap. ad haec. hoc tit.* qui tamen ius personatus, vel plebani sibi arrogare non potest, *cap. illud. infra, de excessib. praelat.*

VII. Olim tales vicarios potuerunt habere plebani, quibus suarum ecclesiarum curam committerent, quod vetat INNOCENT. III. in *concilio*

lio Lateran. cap. 32. nisi tunc demum, cum ecclesia parochialis cuidam praebendae, vel dignitati, monasterio, aut collegio annexa est, *cap. exstirpandae. infra, de praebend.* Atque his vicariis congrua fructuum portio, quibus sustentari, atque ecclesiae onera sustinere valeant, assignari debet, *d. cap. ad haec & cap. de monachis. infra, de praebend.* qui semel instituti temere, repelli non possunt, nisi causa a iudice cognita, *cap. 2. infra, de supplenda negligentia praelat.*

TITVLVS XXIX.

DE OFFICIO, ET POTESTATE IVDICIS DELEGATI.

I. De vicario dictum, nunc de *iudice delegato.* Inter vtrumque magna est differentia; quippe vicarius vices agit in omnibus eius, a quo constitutus est, ita vt omnem iurisdictionem assequatur, & idem consistorium faciat cum episcopo, *cap. 2. de consuetudine in 6.* non ita iudex delegatus, qui nec imperium, nec iurisdictionem habet, *l. 4. C. quomodo, & quando iudex;* sed causae tantum cognitionem, non vero executionem suae sententiae, *l. a diuo Pio. ff. de re iudicata. l. 1. §. vlt. quis & a quibus appelletur*, quia non est magistratus; & quoties in iure dicitur iudices iudicatum exsequi, intelligendum est de magistratibus: nam & omnes magistratus passim iudices dicuntur; licet olim perraro iudicarent, donec Diocletiani imperatoris constitutione iudicare, seu ius dicere iussi sunt, sublata iudicis dandi facultate, nisi in causis leuioribus, & cum grauioribus negotiis occupabantur, *l. 2. & vlt. C. de pedaneis iudicib.* Porro distinguendum est inter delegatos a principe, & alios: nam delegati a principe possunt iudicem dare, non alii: *l. a iudice C. de iudiciis.* Ideo & adsessores sibi adsciscere possunt *nouella Iustiniani 60.*

II. Iure canonico aliud est, siquidem delegatus qui habebat merum, & mixtum imperium, olim poterat quomodocunque subdelegare, *cap. pastoralis, hoc tit.* non ita iure nouo, sed tantum eae personae, quibus ipse papa committeret, *cap. statutum de rescriptis in 6.* quales sunt qui dignitatibus, & personatibus insigniuntur, qui magistratus ecclesiae habentur, τὰς ἐκκλη-

στιατικὲς ἄρχοντας καὶ προσώπες vocant Graeci, ad differentiam publicorum, quos πολιτικὲς vocant, id est locales magistratus, & externas potentias, *can. 5. synodi Antiochenae.*

III. Dignitate igitur praediti possunt subdelegare, & tunc subdelegatus non habet omnino amplam & liberam iurisdictionem, sed circa articulos sibi commissos restrictam sicut merus executor, *cap. super. 27. hoc tit.* nisi delegatus vices suas ei commiserit, *cap. 2.* & doctores in *cap. ex literis, hoc tit.*

IV. Aliquando delegatus a principe non potest subdelegare, veluti quando plures delegati sunt, & vnus impeditus alium subdelegare vult, & ei suas vices committere: quod locum habet quoties clausula haec adiecta est, *si non omnes possint de causa cognoscere, vnus poterit solus, cap. coram. 34. hoc tit.* quia penes vnum, totum iudicandi munus remanet, *cap. licet. 30. hoc tit.* sicut etiam si vnus delegatus moriatur, superstes potest cognoscere in vim ipsius clausulae, *cap. vno 42.* & *sequenti hoc tit.*

V. Delegatus etiam subdelegare non potest, quoties electa est personae industria, *cap. fin.* vel si inquisitio fieri debeat criminum, quae est meri imperii, *l. 1. ff. de officio eius, cui mandata est iurisdictio*, iure scilicet ciuili; nam hoc nostro, doctores admittunt ea, quae sunt meri imperii posse subdelegari, *cap. venerabili, hoc tit.*

VI. Porro delegati officium finitur, simulatque sententiam tulit, nam post nullam cognitionem habere potest, nisi meram executionem, *l. si vt proponis*, & *l. penult. C. de executione rei iudicatae:* & haec executionis vis annum durat, *cap. quaerenti hoc tit.* & licet potestas cognoscendi exspirauerit, non tamen exsequendi *cap. ex literis:* quia terminus, cognoscendi causae decisionem respicit, non executionem; imo quamuis litis terminus excesserit, prorogatur tamen ex consensu partium, *cap. super eo. 2. infra, de appellat. cap. de causis. hoc tit.* nec censetur delegatus officio suo functus, donec sententiam tulit, & executioni mandauit, *cap. in literis.*

VII. Sunt quidem aliae causae, quibus officium delegati vel impeditur, vel exspirat, impeditur per recusationem, *cap. causam. hoc tit. cap. licet. infra, de foro compet.* per appellationem, *cap. vt debitus, infra, de appellat.* per reuocationem, sicut & delegatus, qui commisit vices suas re integra potest reuocare subdelegatum, *cap. venerabili. hoc tit.* Exspirat morte eius qui delegauit, dummodo nec lis coepta, nec citatio vlla facta fuerit, *cap.*

gratum,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0108
DFG

gratum. 20. hoc tit. morte delegati, si nominatim personae delegatio facta fuit, non si dignitati, proprio nomine non expresso, tunc causae cognitio transit ad successorem, *cap. quoniam;* quia dignitas nunquam perit, & defunctus cum successore facit eandem personam. At delegatio facta nominatim, non excedit personam, nec vlterius extenditur: & in eo magna est differentia inter delegatum, & ordinarium; quod prorogatio iurisdictionis in ordinario multis modis fiat de consensu partium, termino finito, *cap. de causis, hoc tit.* de vna re ad aliam *cap. cum olim 1. hoc tit.* de persona ad personam, *cap. 1. infra, de alienatione iudicii mut.*

TITVLVS XXX.

DE

OFFICIO LEGATI.

I. De iudice ad certam causam delegato actum est superiori titulo; hoc vero agitur de *legato*, cui iurisdictio generalis committitur: tum etiam supra de iudice delegato, non solum a summo pontifice, sed a quouis magistratu ecclesiastico.

II. In hoc delegato tantum sedis apostolicae, quem triplicis esse generis constat: sunt enim quidam sedis apostolicae legati non ex speciali & nouo mandato, sed loci priuilegio, vel prouinciae, cui praesunt, iure ordinario a sede apostolica indulto, vt in *cap. 1. & cap. excommunicatis, hoc tit.* vel potius hunc legationis honorem ex pallio sibi dato vindicant: certum enim est pallii priuilegium secum vices sedis Romanae attrahere.

III. Quod tamen verum non est omnino; licet enim pallii datio plenitudinem conferat potestatis, & vices apostolicas secum trahat; tamen qui id habent legati iure & nomine vti non possunt, nisi ex gratia speciali; imo & legati maiorem habent iurisdictionem, quam qui pallio decorantur, siquidem ad legatos natos, vt vocant doctores, causae cognitio immediate potest deuolui omisso medio, & cum quolibet ordinario, episcopo, archiepiscopo, primate in sua prouincia existente; & hoc est, quod dicit ALEXANDER III. in *cap. 1. hoc tit.* Alii vero pallium habentes, siue sint patriarchae, siue primates, siue archiepiscopi non concurrunt cum ordinario,

nec de causis aliorum possunt cognoscere, nisi per appellationis viam, vt est in *can. nullus. can. conquestus. 9. q. 3.*

IV. Quam differentiam statuunt omnes doctores inter hos & legatos, quos vocant natos; quibus in quibusdam prouinciis hoc ius peculiariter inditum est, vt praelati nascantur legati: tales sunt Cantuariensis, & Eboracensis in Anglia, Rhemensis & Arelatensis in Gallia, Pisanus in Italia, & alii plerique vt scribit INNOCENTIVS IV. in *cap. volentes, hoc tit.* Alii sunt legati qui non nascuntur, sed fiunt, & in aliquam prouinciam mittuntur, qui quidem non ratione ecclesiae aut prouinciae, cui praesunt, sed ratione personae legationem suscipiunt, *cap. mandata. infra, de praesumptionib.* quorum quidem dignitatem maiorem esse quam aliorum contendit PANORMITANVS in *cap. excommunicatis. hoc tit.* quod vix ego verum existimo, nisi id nominatim caueatur, alioquin per dationem secundi, aequalis dignitatis, non censetur primus reuocatus, argumento *dicti cap. volentes.*

V. Tertium genus legatorum est eorum, qui dicuntur a latere, siue laterales apud IVONEM, *epist. 109.* siue a latere D. Petri apud GOFFRIDVM, *epist. 18. lib. 1.* alias legati Rom. ecclesiae in *epist. 14. lib. 2.* quos BALSAMON λεγάτες ἐκ προσώπε, id est *a facie* vocat, *in praefatione synodi VI. in Trullo:* idque ad exemplum legatorum ex latere principis, de quibus pluries in *formulis* MARCVLPHI, qui & *missi dominici* vulgo dicuntur in *capitularibus* CAROLI M. & *missi maiores* in *capitularibus* CAROLI CALVI post reditum a confluentibus. Dicti maiores ad differentiam aliorum minorum, qui modo appellantur *discurrentes* apud AYMONIVM, *lib. 5. cap. 1.* & in *annunciatione Ludouici & Lotharii*, modo *adititii*, in *edicto apud* ATTINIACVM *cap. 1.* quia in missaticis suis non morabantur, sed celeriter munus suum obeuntes discedebant: at maiores ad iustitias faciendas constituti, non ita momentanei & fluctuantes, sed stabiles erant, inde dicti *iustitiarii.*

VI. Nomen autem missorum, non tantum principum, sed etiam ecclesiae *can. 94. & 95. synodi Carthag.* legatis tributum fuit. Sic Bonifacius Moguntinensis S. Petri missus dicitur, *cap. 2. lib. 5. Capitularium.* Hi missi, seu legati maiores a latere ex consortio cardinalium assumi solent, qui papae a secretis assistunt, vt notat glossa in *d. cap. 9.* & ipsius dicuntur fratres, si sunt episcopi, *cap. 1. hoc. tit. in 6.* alias filii, *cap. licet. 49. infra, de testibus.*

VII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0110
DFG

VII. Horum dignitas splendidior & sublimior est; quippe beneficia in sua prouincia conferre possunt, quod alii legati non possunt, nisi specialiter sit eis concessum, *cap. 1. eod. in 6.* Et sic intelligi debet, *cap. literas. supra, de suppl. neglig. praelat.* Idem dicendum de excommunicatione promulgatae sententiae, illi enim tam intra prouinciam, quam extra possunt beneficium absolutionis impendere, *cap. quod translationem. hoc tit.* quod soli cardinales iure ordinario legationis possunt, quia τὴν τοποτηρησίαν ἐλευθέραν, id est, *liberam legationem* habent, *cap. ad eminentiam, infra, de sententia excommunicat.*

VIII. Quaedam sunt, quae nec his, nec illis conceduntur, vt sunt vniones, vel diuisiones ecclesiarum, & alia quae censentur semper reseruata, *cap. nisi specialis, hoc tit.* vt sunt maiores causae, fidei praesertim articulos spectantes, *cap. maiorem. infra, de baptismo.* Similiter in ecclesiarum cathedralium, vel collegiatarum, vel dignitatum electionibus & collationibus partes suas interponere non possunt, *cap. penult. hoc tit. in 6.* Leges quoque vel statuta edere nequeunt, nisi quatenus suae legationis iurisdictionem spectant: & sic intelligendum *cap. vltimum. hoc tit.*

IX. Differentia porro est inter legatos sedis apostolicae, & legatos a latere, qualis erat olim inter proconsules & praesides in *cap. legatos. hoc tit. in 6.* Proconsules, qui senatorii ordinis erant fascibus, infulis, & aliis imperii insignibus vtebantur, voluntariam non contentiosam iurisdictionem habebant, simulac vrbis pomoeria erant egressi *l. 1. & 2. ff. de offic. proconsulis*, consularem potestatem in prouinciis exercebant, apud DIONEM CASSIVM *lib. 53.* Praesides vero, id est legati caesaris, non solum ex senatorio, sed etiam equestri ordine assumebantur, & licet in prouinciis cognitionem eandam haberent, quam Romae consules, praetores, praefecti vrbi, & praefecti praetorio, *l. de omnibus. ff. de offic. praesidis:* tamen eorum dignitas & imperium finem habebat, simulatque alius in eius locum suffectus erat; quod non erat in proconsulibus, vt docet CVIACIVS *obseruat. 37. lib. 20.* praesides non habent suos τοποτηρητὰς, legatos, seu vicarios, sicut proconsules, vt notat idem ad *nouellam* IVSTINIANI *octauam.*

TI-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0111
DFG

TITVLVS XXXI.
DE
OFFICIO IVDICIS ORDINARII.

I. Iudex datus vel delegatus differt ab ordinario: nam vt dixi iudex delegatus datur ad certam cauſam, ordinarius ad omnes, ſiue ſit epiſcopus, ſiue abbas, ſiue archidiaconus, vel quiuis alius eccleſiaſtica dignitate praeditus, *cap. irrefragabili 23. hoc tit.* vel etiam plebanus, *cap. 3.*

II. Hi dicuntur ordinarii, quia in ordinem iudicum ſunt adlecti, & per adeptionem dignitatis ſuae fiunt competentes iudices; accipiunt enim legitimam perſonam & poteſtatem ab eccleſia, quos BALSAMON τῆς δικαςὰς ἐκκλησιαςικὰς ἐνορδίνας vocat, ad *can. 15. ſynodi Carthagin.* & ſaepius a partibus eliguntur vnde αἱρετὰς, *electitios*, vocat, *can. 99. eiusdem ſynodi*, quia ex aliorum voluntate iudicant: nec tamen ideo arbitri ſunt, quia arbitri cum adiectione poenae dantur. *l. diem. §. ſtare ff. de arbitris.* vt idem BALSAMON adnotauit.

III. Ea tantum differentia animaduertitur inter electitios iudices, & naturales, quod ab illis non liceat prouocare, *can. a iudicibus 2. q. 6.* ab his quibus recta via litigatores ſubiiciuntur liceat, quamuis vtrique dicantur ordinarii, & re vera ſint, quia ordinariam, legitimam, non emendicatam iurisdictionem habent, vt latius *obſeruatione 20. lib. 1.* tractaui. Hos ordinarios iudices eccleſia agnoſcit; non vero externos, ſiue locales magiſtratus, quos πολιτικὰς ἄρχοντας vocant Graeci, vulgo ſeculares, *can. placuit. 21. q. 5. cap. 2 infra, de iudiciis.*

IV. Prohibitum enim obnixe fuit omnibus clericis ante iudicem cinctum cauſam dicere, a Sylueſtro I. vt refert ANASTASIVS. Magiſtratus apud Romanos qui ius gladii habebant, cincti erant, vt ex TREBELLIO *in Salonino*, & aliis plerisque notum eſt. CASSIODORVS in *pſalmum 29. Cinctum dicimus iudicem, quando eius faſces, honoresque declaramus.* Inde *cinctuti iudices*, apud SIDON. *epiſt. 9. lib. 1. can. nullus. 11. q. 1.*

V. Imo quod magis eſt, habet eccleſia iurisdictionem ordinariam in omnes criminum reos, ita vt poſſit contra eos inquirere, vlciſci, iudicare,

cap.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0112
DFG

cap. 1. hoc tit. vt deinde in eos excommunicationis ſententiam ferat, *cap. 2.* non vero vt laicus cogatur, forum mutare, & in ius vocari coram iudice eccleſiaſtico: tunc enim ab abuſu interponeretur appellatio, *conſtitutione regia Ludouici XII.* Ideo INNOCENTIVS III. hanc iurisdictionem ad ſummariam cognitionem reſtrinxit, in *cap. nouit. infra de iudiciis*, vel tunc demum, cum fidei, vel ſacramentorum quaeſtio mouetur

VI. Quae facultas originem ſumpſiſſe a Conſtantino M. vulgo creditur, qui laicorum cauſas ab epiſcopis audiri permiſit, nobili reſcripto ad Ablauium, in *cod. Theod. de epiſcopali audientia.* Verum ſaepius immutata fuit, atque iterum reſtituta ab Arcadio, & Honorio, & Theodoſio in *l. ſi qui ex conſenſu C. cod.* tum deinde ab Honorio & Theodoſio in *l. epiſcopale. eod.* poſtremo & a Carolo M. *capitulari 281. lib. 6.* quod ab illis imperatoribus indultum fuit epiſcopis, non vt ordinariam iurisdictionem habentibus, ſed in morem arbitrorum, quoties electi fuiſſent a partibus, vt nominatim exponitur. Et in eo grauiter peccat NICEPHORVS contra Conſtantinum, quem iudicandi facultatem epiſcopis tribuiſſe in clericorum cauſis narrat, tunc demum, cum ſponte electi eſſent, cum id de laicorum cauſis dilucide dicatur, vt etiam aſſeuerat EVSEBIVS; vnde eſt, quod toties D. AVGVSTINVM valde implicatum fuiſſe negotiis ſecularibus legimus, licet Valentinianus imperator *nouella 12. de epiſcopali iudicio*, praeter religionem non potuiſſe epiſcopos cognoſcere contendat.

VII. Certum quidem eſt ſicut epiſcopi cauſas omnes audiebant laicorum, ita & publicos magiſtratus idem tentare voluiſſe in eccleſiaſticis; quod caute prohibitum fuit *can. 11. concilii Cabillon.* Solebant quidem plerique clerici id impetrare a principibus, *can. placuit 11. q. 1.* deſumpto *ex d. can. 15. concilii Carthag.* in quo, & alibi BALSAMON innuit id licuiſſe, quoties πρόσαξιν βασιλικὴν, id eſt, *mandatum imperatoris* exhiberent, *can. 19. concilii Mileuit. Nouella* IVLIANI *115. & 460.*

VIII. Ergo certum eſt ordinarium cauſas ad forum eccleſiaſticum pertinentes audire debere, & in quolibet loco ſui territorii, ſeu dioeceſis poſſe, *cap. cum epiſcopus. de offic. ordinarii in 6.* Ex quo quidam colligunt epiſcoporum tribunal certum & fixum non eſſe; imo eos forum omnino non habere, quod veteres iureconſulti auſi ſunt aſſerere; ea ratione potiſſimum, quod eccleſia fiſcum non habeat, quaſi vero non habeat multam pecuniariam, cenſum, tributum, quod in gazophylacium referebatur. Gazophylacium fiſcus

est ecclesiae, *aerarium templi*, in veteri testamento *2. Regum cap. 12.* & IOANNIS *8. cap. 20.* gaza est census, tributum, in veteribus glossis.

IX. Hoc autem tribunal in ecclesiis vel claustris constitutum fuisse dubium non est, in quibus omnes litigaturi solebant conuenire, *can. vlt. 2. q. 2.* saepius quidem tentatum a publicis iudicibus in ecclesiis ius dicere, etiam vbi de causis sanguinis, & corporali poena agebatur, quod prohibetur in *cap. cum ecclesia. infra*, *de immunit. ecclesiarum.*

X. Similiter & suos carceres habuit ecclesia, quos vocat decanicas *nouella* IVSTINIANI *79. c. 3.* & *capitulare* CAROLI M. *225. lib. 5.* IVLIANI *constitutio 73.* de quibus videnda *obseruatio lib. 1.* Haec omnia spectant ad ecclesiae immunitatem, quae suos iudices ordinarios habet episcopos, vel alios praelatos, quibus omnia iura episcopalia concessa sunt, siue legis dioecesanae, siue iurisdictionis, quae recensentur ab HONORIO III. in *dicto cap. conquerente.*

XI. Haec quidem distinctio legis dioecesanae, & iurisdictionis noua est, & quae a multis tribuitur INNOCENTIO III. in *cap. dilectus. hoc tit.* & vix aliter concipi potest, quam facit glossa in *can. 1. 10. q. 1.* quam sequuntur omnes fere iuris canonici interpretes ; nec tamen tam aperta est differentia, quin saepius vna sumatur pro altera in *d. can. 1.* Lex iurisdictionis in dando vel faciendo consistit, qualia sunt administratio sacramentorum, delictorum coercitio, visitatio, cognitio litium. Lex vero dioecesana in recipiendo, qualia sunt procurationes, euectiones, decimarum, & funerum portiones, cathedraticum, quod solet episcopus vrgente necessitate tantum exigere.

TITVLVS XXXII.
DE
OFFICIO IVDICIS.

I. Hic titulus licet separatus, pars est & membrum superiorum, & respicit tam iudices delegatos, quam ordinarios, vt nempe sciatur de quibus causis & rebus possint cognoscere.

II. Et distinguitur aut lis est contestata, vel non: primo casu potest iudex cognoscere de omnibus, quorum aequitas mouere eum potest, licet ini-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0114
DFG

initio non fuerit quaesitum; ita vt lis ventiletur, donec aequitas eluceſcat, *can. iudicante. 30. q. 5. l. iudices. C. de iudiciis;* ante litem vero conteſtatam, iudex nec interrogationibus vti poteſt, nec partes ſuas interponere: ſed quae ad cauſae cognitionem pertinent, iure actionis, vel per libelli oblationem id fiat, niſi aliter ei nominatim fuerit iniunctum, *l. aediles. 25. §. item ſciendum. ff. de aedilit. edict.* Supplere debet iudex litigantium defectus, *l. vnica. C. vt quae deſunt aduocat.* &c. *cap. fin. hoc tit.* id eſt, ius omiſſum ſupplere, quod eſt verum iudicis officium, *φάκτον δὲ, ἤτι πράξιν, ἀχὶ*, id eſt, *factum vero, ſeu negotium, non item,* vt loquitur SCHOLIASTES *Harmenopuli ad §. 18. tit. 4. lib. 1.* quia a iudice non petitur factum, ſed ius, vt ſcilicet curam habeat, *τῆς ἀκριβείας τῶν νόμων*: non vero ex praecepto principis, vt in Baſilicis habetur.

III. Poteſt & aliquando iudex partes ſuas interponere in his, quae factum reſpiciunt, licet non fuerint ab initio petita; vt ſi propter potentiam vnius alter aduocatum non habeat, tunc iudex poteſt ei aduocatum procurare, *cap. 1. hoc tit.* & ſic in omnibus aliis, in quibus non tam patrocinium, quam officium boni iudicis impenditur.

IV. In criminalibus equidem poena ex arbitrio iudicis pendere videtur, ita vt poſſit eam augere vel minuere, quod ita diſtinguit BALSAMON; aut cauſa eſt ordinaria, legibus definita, & quae *ὡρισμένην ποινὴν ἐχέτη*, id eſt, *certam poenam habet;* tunc enim iudex ex arbitrio iudicare non poteſt: aut eſt extraordinaria, & iudex extraordinarie cognoſcit: dicendum, ante ſententiam tantum id poſſe, non poſtea, quia deſiit eſſe iudex.

TITVLVS XXXIII.

DE

MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

I. Dictum ſupra de iudicum officio, nunc de honore & reuerentia agitur, quae vnicuique pro dignitatis & ordinis praerogatiua debetur. Non omnes praelati, ſeu praepoſiti aequales in eccleſia ſunt, & licet iudicum officio fungantur, pro ratione tamen & gradus qualitate diſtinguuntur: nam alii ſunt maiores, alii minores. FLOTILDA in viſionibus; *Audiebat,* inquit, *dicentem, quod bi eſſent archidiaconi & praepoſiti, iudicesque & maiores, atque decani.*

II. Maior in ecclesia est summus pontifex, qui proprie dicitur maximus, reliqui maiores, sunt, patriarchae, primates, episcopi, qui inter se gradum maiorum & minorum obseruant; ita vt per omnia honorem & reuerentiam praeeminentiae sibi vnusquisque dependat, & quae ipse exigit, alteri vicissim reddat, vt loquitur *can. quanquam. 23. d.* Quoties enim quis ad altiorem ecclesiae gradum ascendebat, maiorari, & maioritatem obtinere, quoties ad inferiorem descendebat, minorari, & minoritatem assequi dicebatur. Ita archiepiscopus Apamiensis translatus in Tripolitanum episcopatum, nouo promotionis genere, non promotus, sed minoratus dicitur ab INNOCENTIO III. in *epist. 50. & 117. lib. I.*

III. Hoc autem maioritatis nomen nihil aliud sonat, quam imperium a quouis exerceri solitum siue inferioris, siue altioris gradus. *In constitution. canonicorum regularium S. Augustini cap. de forma, & honestate habitus. In cathedralibus*, inquit, *ecclesiis abbates, seu praepositi, priores, seu alii maiores.* Ita doctores puerorum, seruorum, & rusticorum in pagis & villis vocabantur μειζότεροι, qui quidem sacerdotii gradum adepti erant, sed tamen interdictus illis erat κοσμικὰς καὶ βιωτικὰς φροντίδας exercere, in *can. 10. syn. VII. Constantinopolitanae.* Vulgo officiales ciuitatum μείζονες, seu maiores; imo etiam quandoque missi dominici maiores dicebantur, vt in *cap. vlt. capitularium* CAROLI CALVI, post reditum e Confluentib. *cum concilio*, inquit, *maiorum missorum*, & in *legibus Wisigothorum lib. 9. tit. 1. l. 6.* Eadem ratione maiores, dicuntur illustriores & nobiliores homines boni generis, vt est *in legibus Salicis: maiores personae* in legibus *Burgundionum cap. 1. tit. 38.* optimates, priores, proceres, palatini apud GREGORIVM TVRONENSEM, HINCMARVM & alios; Valuasores maiores *I. feudorum, & III. Longobard. tit. 8.* Imo etiam inter ipsos maiores sunt quidam primi, quidam postremi, & inferiores *tit. 9. Longob.* HORATIVS:

Extremi primorum extremis vsque priores.

Alii sunt secundi, seu primi post maiores, & proximi, quos obsecundatores vocat *l. 1. C. de proximis:* alias secundicerii, vel tertiocerii in *l. 4. C. de domestic. & prot.*

IV. Ipsos quidem episcopos raro hoc nomine donatos fuisse reperitur, sed potius patrum & dominorum *in formulis* MARCVLPHI, *lib. 1. cap. 25. & can. fin. 68. dist.* aliquando etiam summorum pontificum, quia

episco-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0116
DFG

episcopatus est eminentissimae dignitatis apex, & culmen pontificale in *can. 4. concilii Tolet. IV.* Solus papa dicitur pontifex optimus, maximus patriarcharum, episcopus episcoporum apud TERTVLLIANVM, *lib. de poenitentia*, & CASSIODORVM 9. *variarum epist. 15.* pater patrum apud D. ATHANASIVM *ad Liberium*, quia omnes sub sua ditione & imperio tenet, neminem vero supra se in terris habet, *l. 1. C. de summa trinit.*

V. Hoc titulo agitur de quibusuis maioribus siue ecclesiasticis, siue publicis, & de potestate regia, *in cap. 4. & 6.* quam ecclesiae principatui subditam esse asserunt CLEMENS III. & INNOCENTIVS III. Vnde Theodosius iunior dicebat, *βασιλέως, καὶ ἱερέως ἐδιδάχθην διαφορὰν*, id est, *didici differentiam inter imperatorem & episcopum*, apud THEODORITVM *cap. 17. lib. 5.* vt scilicet dignior & augustior potestas ecclesiastica habeatur, quoties de causis Dei agitur, *can. certum. d. 10. & d. cap. 6.* In aliis vero ciuilis administratio praeualeat, *can. administratores. 23. q. 5. can. quae contra. dist. 8.*

VI. Porro maioritas non potest esse sine obedientia, ideo hic titulus vtrumque coniungit, nec quisquam potest obedire, qui non habeat superiorem; haec enim sunt relata, quo fit vt D. PAVLVS *ep. ad Hebraeos cap. 13.* iubeat obedire praepositis, *τοῖς ἡγουμένοις*: per praepositos intelligit episcopos & pastores, qui praecipere debent, quod sanctum est, orationes nempe, festa, stationes, siue ieiunia, litanias, & similia: vetare vero, quae iniqua sunt; ebrietates, comessationes, ludos, periuria: decreta enim ipsorum sunt obseruanda *cap. 2. hoc tit.*

VII. Sub nomine obedientiae plura continentur, institutio nempe, destitutio, inuestitura, fidelitas, correctio, repraesentatio, ad ordines tonsuratio, susceptio chrismatis, statio, & litania, vt exprimit INNOCENTIVS III. *in epist. 281. lib. 1. registri.*

VIII. Hi autem, qui talem obedientiam praestare debent, sunt quos minores diximus; inde vulgo homines minores dicuntur, atque etiam minimi *in legibus Longob. lib. 1. tit. 9. 14. & 21.* & ad eorum exemplum monachi, qui humilitatem impensius profitentur, & capellani minores apud VVALAFRIDVM STRAB. *Capellani minores ita sunt, sicut hi, quos vassos dominicos nominamus*; obsequentes in veteribus glossis; *vassi famulantes* in *adnunciatione Caroli apud Pistas*, quos ignobiles vocat TERTVLLIANVS *lib. 2. ad vxorem cap. 2.* exercitales & barschalci, *Longob. tit. 21. lib. 1.* & in veteribus donationibus metropolis Salisburg. Inde etiam homines &

personae mediocres, Burgundio mediocris in *legibus Longob.* & medius Alamannus in *legib. Alaman.* imo & barones, qui obedientiam principi debent, qui & bari dicuntur in *legibus Salicis, & Ripuariis;* & differentia ponitur inter fortiores, mediocres, & minores, *capitularium 5. cap. 136.* eadem ratione, qua VLPIANVS distinguit seruum ordinarium & dispensatorem, a vulgari & mediastino, & a qualiquali in *l. item apud* LABEONEM. §. *etenim multum. ff. de iniuriis;* & Iustinianus seruum actorem a medii actus homine, & a vilissimo, & compedito, quem mediastini status dicit IVLIANVS *nouella 82. de naturalibus liberis.*

IX. Denique obedientia, de qua hoc titulo agitur, est illa quae ab inferioribus clericis redditur sublimioribus ratione officii, vel beneficii; quod obsequium, reuerentiam, & honorem, aliaque, quae apud iurisconsultus ὑποταγῆς nomine continentur, infert: inde prioratus dicuntur obedientiae, *in cap. monachi. infra, de statu monachorum, & cap. suborta. 21. inf. de sent. & re iudic.* & in *metropoli Salisburg.* in *Vulframo episcopo,* & alias vulgo: quia beneficia instar procurationum & administrationum quibusdam committebantur, & procurator talis dicebatur obediens, in regula sancti Benedicti. IVO CARNOT. *epist. 163. Iuramento constrinxisti, ne vltra illam administraret obedientiam.* Aliquando illi prioratus, seu obedientiae e conuerso potestates nominabantur: ANSELMVS in epistola ad Ernulphum, *potestatem, quam dicimus obedientiam;* hinc *domus obedientiarum* apud INNOCENTIVM III. *epist. 136. & 200. lib. 1. registri.* obedientia etiam praestaria dicebatur apud eundem *epist. 217. eiusdem libri.* Adde, quae dicentur *infra tit. de feudis.*

TITVLVS XXXIV.

DE

TREVGA, ET PACE.

I. Quia maiorum dignitatum & magistratuum, bellis & litibus finem imponere officium est, ideo hic titulus additur. *Treugam* idem esse quod belli inducias nemo nescit: *in legibus Longobard.* vox barbara, quam CODINVS suo graecismo τρέβαν vocat. Alii legem temporariam dicunt, fidem induciariam, discordia nondum sopita, quam inter se spondent hostes.

II. Eam duplicem faciunt omnes, vnam canonicam, alteram conuentionalem. Canonica vix intelligi debet de bellorum induciis, quas ALE-

XANDER

XANDER III. certis temporibus definitas obseruari iubet in *cap. 1. hoc tit.* sed potius de contentionibus & discordiis inter priuatos, quas ferro & duello definire solebant in *legib. Longobard. lib. 1. tit. 9.* ideo ipse ALEXANDER III. prius agit de torneamentis in *cap. 20.* concilii Lateranensis, tum deinde de treuga & pace in *cap. sequenti.*

III. His treugis certum tempus definiebatur, intra quod vetitum omnino fuit lites exercere, vel discordias armis, vel ferro discernere, ab aduentu Domini vsque ad octauas epiphaniae, & a septuagesima vsque ad octauas paschae, *cap. 1. hoc tit.* Quod euidentius ostendit *concilium Suessionense II. cap. 7. & 8.* sub Carolo caluo, agens nominatim de malis & placitis publicis, quae his temporibus vacabant; quibus addit ieiunia quatuor temporum & rogationes. Idem confirmant canones Isaaci Lingonensis *cap. 17. & can. placita 15. q. 4.* Nec enim intelligi possunt de bellis, quae si iusta sint, quocunque tempore tentanda sunt, si iniusta, nullo, *can. si nulla 23. q. 8.*

IV. Hae treugae nullo pacto infringi poterant, nec mallum vel placitum tenere licebat, nisi de concordia & pace ageretur: qua de causa etiam iuramenta super quatuor euangelia iisdem temporibus prohibebantur, *can. decreuit 22. q. 5.* alias vero qui treugam rumpebat, pugnam subire tenebatur, nec campionem offerendo excusabatur, vt alias licebat in dictis legibus Longob.

V. Hae induciae sacrosanctae habebantur, quas ideo *Dei treuias* vocat IVO CARNOT. *ep. 9.* eamque treugam non tam lege diuina sancitam, quam placito ciuitatis episcoporum & ecclesiarum auctoritate firmatam esse dicit. Hunc treugae modum in partibus Aquitaniae primum, anno Domini 1041. deinde per vniuersum Galliae territorium statutum fuisse scribit RODVLPHVS GLABER *lib. 5. cap. 1. Vt nemo,* inquit, *quippiam alicui per vim auferre, vel vitionis vindictam a quocumque inimico exigere, nec etiam a fideiussore vadimonium sumere posset, & haec vulgo treuga domini dicta est.* Hanc vero a Friderico aenobarbo originem duxisse ad priuata bella & dissidia scribit RADEVICVS *lib. 3. cap. 26.*

VI. Treuga conuentionalis aut respicit bella principum & regnorum, aut priuatorum contentiones, quibus sopiendis induciae aliquod dierum, mensium, vel annorum sumi solent, vt scribit ROGERVS *in historia Anglorum,* & GVILLELMVS BRITO *3. Philippidos:*

Con-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0119
DFG

Concilium de pace rogat, datur ergo dierum
Treuga trium.

Quae quidem ſcriptis mandabantur, tum pactis firmabantur. *Idem lib. 6.*

- - - Nec verbo ſtare Ioannes,
Nec ſcripto voluit, nec pactas mittere treugas.

Praecipue epiſcoporum conſilio & auxilio, *can. ſtatuendum, & can. praecipimus. 90. diſt. can. illi 24. q. 3.* in foedere S. Ludouici cum Raymundo Toloſano, *nec pacem cum ipſis faciet, vel treugas, ſine aſſenſu eccleſiae & noſtro.* Pacis etiam adhibebatur oſculum in *dictis legibus Longob.* vel poena pecuniaria 300. ſolidorum. *lib. 2. tit. 24.* quae vulgo *fredum* dicebatur, id eſt violatae pacis poena in legibus Salicis & Alamannicis, & Friſionum *tit. 16.* alias *wergildum*, cuius tertia pars fiſco debebatur *cap. 56. lib. 4. capitularium.*

VII. Et has treugas nulli licuit infringere, niſi praehabita denuntiatione, vt fecit rex Francorum regi Angliae apud ROGERVM in Richardo I. & vt eſt deciſum conſtitutionibus FRIDERICI, *lib. 5. feudorum; tribus,* inquit, *ante diebus ad minus per certum nuntium diffiduciet eum:* diffiduciare eſt fidem rumpere, fiduciare eſt fidem dare in veteribus gloſſis, vnde in fiduciae nexu poni dicunt *leges Longobardorum lib. 2. tit. 15. Sub pignoribus fiduciati iurati cauent,* inquit TERTVLLIANVS, *cap. 23. de Idololatria.*

VIII. Haec & alia quam plura ad pacem & treugam ſtabiliendam locum habent; nec alia differentia eſt inter vtramque, quam quod pax nullo termino, ſicut treuga conſcribatur, vnde CODINVS *cap. 14. §. 12.* ἐκ ἐποίησε διὰ τῦτο ἀγάπην τελείαν, ἀλλὰ τρύαν μέχρι τινὸς ὀλίγυ καιρῦ, id eſt, *non fecit cum illis perfectam pacem, ſed modici temporis inducias.* Hoc etiam iuris eſt communis, ne pacis, vel treugarum tempore clerici, peregrini, & ruſtici impediantur negotia ſua agere, *can. ſi quis Romipetas, & ſeq. 23. q. 4.* ſed ſecuritatem, quam ſaluum conductum vocamus, habeant, *cap. vlt. hoc tit.*

TITV-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0120
DFG

TITVLVS XXXV.
DE
PACTIS.

I. Pax, vel treuga ſeruari non poteſt, niſi *pacta* cuſtodiantur, ait *cap. 1. hoc tit.* quoties fides habita eſt praeſtito, vel non praeſtito iuramento.

II. Pactum ſumunt interpretes non tantum ſtipulatione vallatum; ſed ſimplex & nudum, ex quo etiam oriatur actio, *can. quicunque epiſcopi. 12. q. 2.* licet iure ciuili contra; niſi in quibusdam expreſſis caſibus: hinc naſcitur differentia inter σύμφωνον, καὶ συνάλλαγμα, id eſt, pactum & contractum. Pactum nec nomen, nec cauſam habet; contractus vtrumque: pactum vt valeat, eget veſtibus, veluti ſtipulatione, alias nudum eſt: ad contractus veſtitus naſcitur, vt ſcribunt doctores.

III. Hoc iure ſiue nudis verbis ſiue iuramento aliquid promittatur, ſeruari debet, cum inter promiſſionem nudam, vel iuramentum nulla ſit differentia, *can. iuramenti, 22. q. 5. cap. peruenit, infra, de fideiuſſ.* Tanti faciunt fidem ſacri canones, quanti ſtipulationem, & contractum leges ciuiles; veluti cum quis nudis verbis legauit, vel vendi iuſſit id penitus adimpleri debet, *cap. iudicante. 4. infra, de teſtament.* quod & *nouella* LEONIS *72.* continetur: nec ad contrarium probandum CVIACIVS iuuari poteſt, *cap. debitores. infra, de iureiurando.* vbi ex nuda promiſſione vſurarum agere nemo poteſt, niſi iuramentum interceſſerit: ratio enim haec eſt, quod cum vſurae ſint prohibitae, non debentur ex nuda promiſſione, ſed ex iureiurando; quia periurium grauius eſt crimen, quam vſurarum praeſtatio: quippe ſoluens vſuras contra animum ſuum facit.

IV. Ex his elicienda eſt certiſſima regula; pactum ſimplex, vel cum iuramento, vel ſtipulatione omnimode ſeruandum eſſe, dummodo iuri canonico, vel publico non ſit contrarium, quod iurisconſulti vocant ius commune, ſeu ſolenne, κοινοφελὲς; cui quidem clerici renunciare non poſſunt, nec paciſci contra ſacrorum canonum authoritatem, vt definit INNOCENTIVS in *cap. ſi diligenti. infra, de foro compet.* vbi agitur

de fori praescriptione, cui clericus renunciare non potest; quippe ius est publicum, seu commune apostolorum constitutionibus statutum, apud CLEMENTEM *epist. 1.* in synodo Romana sub Syluestro, toties repetitum *concilio Carthag. I. & III. Chalcedon.* & aliis plerisque: nusquam huic licuit, absque episcopi permissu, renunciare, vt definit MARCELLINVS P. in *epist. 2. & capitulare* CAROLI M. *lib. 7. cap. 145.* quod nec leges ciuiles permittunt, nisi causa sit legitima, vulgata *l. iuris gentium. §. paciscatur ff. de pactis.* Hanc renunciationem canonicam vocat παραίτησιν κανονικὴν BALSAMON ad *canonem 7. synodi Constantinopolitanae.*

V. Scio quidem abusu & iniuria temporum contra factum fuisse, vt plures ab imperatoribus iudicium publicum exposcerent, quod nominatim sub poenis canonicis vetat *can. 107. synodi Carthaginiensis.* Non igitur quod legibus omnibus ecclesiasticis tam stricte definitur, aliud esse potest, quam ius publicum, & CVIACIVS immerito iuris priuati praescriptionem fori esse contendit, cui consequenter pacta priuata derogare possint.

VI. Potest vnusquisque paciscì contra ius peculiare, ius personae, vt de protectione apostolica dicitur in *cap. ex parte & cap. quidam. infra, de priuilegiis:* potest quilibet huic renunciare, *cap. si de terra. cap. accedentibus. infra, eodem. cap. ad apostolicam, & cap. statuimus. infra, de regularib.* vt optime distinguit INNOCENTIVS III. in *d. cap. si diligenti.* Et ita debet intelligi *lex si quis in conscribendo. C. de pactis.* Sed hoc ius non potest dici priuatum, cum vergat in detrimentum totius ecclesiae: licet enim clericus paciscì possit contra proprium & personale ius, seu priuilegium; non tamen in perniciem iuris ecclesiastici, ideo licentiam ab episcopo petere debet, *can. clerici 11. q. 1.* sicut e conuerso laicus non admitteretur, qui ad forum ecclesiasticum recurreret; hoc leges ciuiles non patiuntur, quia hoc ius litigandi coram suo iudice *datum non est vni, sed vniuerso ordini*, vt ait HONORIVS III. in *cap. penult. de iudiciis*, si integrum legatur in antiqua compilatione.

VII. Sicut enim laicorum iudicia, & forum publicum turbare vetat ecclesia, ita etiam laicos turbantes ecclesiasticum coercet: & hoc non est contra legem agere, sed *legi facere subsidium*, inquit, *caput 1. infra de priuilegiis:* idem est statuendum in omnibus, quae vel vtilitatem, vel honorem ecclesiae respiciunt: nemo potest paciscì, vt spiritualia pecunia redi-

redimantur, vel conseruentur, *cap. 4. & fin. hoc tit.* vt successio fiat in beneficiis, *cap. 5. hoc tit.* & similia.

VIII. Pactum denique turpe, & contra bonos mores reprobatur hoc iure; quia tolerabilius est pacta haec non seruare, quam facere quod turpe & damnosum est, *can. vnusquisque. 22. q. 4.* quod etiam leges ciuiles seruant, *l. pacta. C. de pactis.* Et ita intelligi debet *d. lex si quis in conscribendo;* quomodo enim posset aliquis efficere vt iudex ordinarius sit & fiat, qui non est, nec esse potest? *l. si conuenerit ff. de iurisd. omnium iud.* quae vera est ratio conciliandae *d. legis si quis*, quicquid doctor maximus e contrario dicat; imo nec constitutionum ecclesiasticarum alium interpretem agnoscimus, quam ecclesiam, vel ipsum summum pontificem, prout determinat ipse INNOCENTIVS III.

TITVLVS XXXVI.

DE

TRANSACTIONIBVS.

I. Post titulum de pactis recte subiicitur de *transactionibus*, vt species generi. Pacti, seu pactionis nomen generale est, ita vt saepius transactionem contineat.

II. Haec differentia vulgo ponitur apud iurisconsultos, vt transactio sit de re dubia, & διάλυσις, quasi interpretatio dubiorum; διαλύσαι est interpretari apud POLLVCEM. Aliquando sumitur pro infringere, quasi transactio infringat litium anfractus, *cap. 1. hoc tit.* nec enim transigitur nisi de re dubia, de lite, quae iam mota est, vel de ea, quam veremur, *l. 2. C. de transact.* non ita de pacto, quod fit de re certa, & citra omnem litem, & litis metum: ideo donationis vim habere docet HARMENOPVLVS *lib. 1. tit. 10.*

III. Alia differentia est inter pactum, & transactionem, quod ex pacto liceat poenitere re integra, *l. 3. & l. si pecuniam. de condict. causa data;* ex transactione non ita, nempe vt sit aliquis litium finis, *l. fin. ff. pro suo;* nec datur aliquod poenitendi tempus, *l. quamuis C. hoc tit.* Fortius enim est transactionis vinculum, ita vt vix de dolo agatur, & contestatio admittatur, vt idem HARMENOPVLVS notat.

IV. Similiter hoc iure nullum poenitendi tempus datur, licet id videantur innuere verba *cap. contingit, hoc tit. si fuerit aliquot annis seruata*, quod verum tantum est in specie illa, quoties consensus non interceſſit, licet literae ratihabitionis missae fuerint: nec enim delenda est negatio, & legendum, vt quidam volunt, *ac si consenserit*, quia literae ratihabitionis plenam fidem non faciebant transactionis comprobatae, nisi aliquod tempus exceſſerit, forsan quadriennii, quod datur minoribus, *cap. 1. infra, de in integrum restitutionib.*

V. Si vero transactio fuerit contra vtilitatem eccleſiae, non valet, nec firmatur vllo tempore, nisi fuerit a sede apostolica confirmata, *cap. veniens, hoc tit.* ita vt quocunque fit nomine eccleſiae, sit quidem personale, non reale, quo durat quandiu viuit is, qui transegit in perniciem eccleſiae; sed eo defuncto succeſſor transactionem seruare non tenetur, *cap. 2. infra, de precario.*

VI. Tunc demum transactio licite fit de quibuscunque bonis eccleſiae, iuris ordine seruato, non tamen de spiritualibus, de sacramentis, de beneficiis; quia cum transactio aliquo dato, vel retento fieri debeat, vitium simoniae nascitur, *cap 7. hoc tit.* nisi ad redimendam vexationem *cap. dilectus. infra, de simonia;* quod temperamentum introductum est, ne forsan grauius immineret periculum, habita hac distinctione inter ea, quae natura sua, & iure diuino sunt simoniaca, de quibus dispensare etiam summus pontifex non potest, & ea quae vsu & consuetudine eccleſiae simoniam sapiunt; tunc enim dispensatio locum habet, vt scribit gloss. in *cap. 4. superiori tit.*

TITVLVS XXXVII.

DE

POSTVLANDO.

I. In defectum pacti, vel transactionis, iudicio agendum est; ideo subiicitur titulus de *postulando*: quem ordinem compilator ex iure ciuili desumpsit; iuris ciuilis conditores ex lege XII. tabb. vt annotauit CVIACIVS: *rem ita ni pagunt*, vel *pacunt in foro, vel comitio causam conscisito*, id est agito. II.

II. Conſciſcere veteribus gloſſis eſt cognoſcere συγγινώσκειν, vel, vt eſt apud GELLIVM, *lib. 17. cap. 2. ante meridiem causam conſciſcito, cum perorant ambo praeſentes:* hoc verbum, *perorant,* notat poſtulationem; εἰσελθεῖν apud DEMOSTHENEM, idem quod perorare & poſtulare in *l. 1. ff. de poſtulando. l. 9. C. de aduocat. diuerſorum iudic.* & qui ſuſcipiunt litigantium cauſas poſtulatores, patroni, aduocati, & cauſidici vocantur, *l. quisquis. C. eodem.*

III. Non autem omnes aduocati cauſas agunt, alii enim ſunt, qui lites dirimunt, & iudicant, adſeſſores dicti, quia in conſilium aduocantur, *l. vlt. C. eod.* ita vt hi poſtulare prohibeantur, *d. l. quisquis:* multi alii ſunt, qui etiam non poſtulant, *l. 1. ff. eod.* veluti qui catholicam fidem non profitentur, qui ſi patrocinium ſuſceperint, proſcriptionis & perpetui exſilii poena plectendi ſunt, *l. vlt. C. eod.* ſerui apud TERENTIVM *in Phormione; ſeruum hominem cauſas orare non ſinunt.* Libertinis quidem hoc licet, *l. 2. C. eod.* Aduocatorum olim certus erat numerus in matricula conſtitutus, qui a partibus aſſumebantur, vel a praetore dabantur; *ſi non habebunt aduocatum, ego dabo,* inquit VLP. in *d. l. 1.* quod etiam ad iudicis officium pertinere docet *caput 1. ſupra, de officio iudicis.*

IV. Hoc iure, ab aduocationibus coram iudicibus ſecularibus clerici prohibentur, niſi ob cauſam propriam, vel eccleſiae, vel pauperum, *cap. 1. & vlt. hoc tit.* Idem de monachis, *cap. 2.* non quod munus ſit probroſum, ſed duplici ratione; tum quod indignum ſit, eccleſiaſticos forenſium diſceptationum eſſe peritos, *l. repetita. C. de epiſcop. & clericis,* tum etiam, ne lucro inhiantes, auaritiae notam ſibi inurant, *can. vlt. 5. q. 3.* ita vt nec munera poſſint recipere; niſi forte in eccleſiis oblata gratuito ſint, collatione deuotionis, vt ait *canon vlt. 15. q. 2.*

V. Quapropter per aduocatos cauſae eccleſiae expediebantur, qui nominatim ad hoc munus aſſumebantur, quorum vſus perantiquus eſt, & ſaepius ab imperatoribus petebantur *pro capitibus,* id eſt, eccleſiae cauſis, ὑπὲρ τῶν κεφαλαίων τῆς ἐκκλησίας, vt eſt in *can. 100. ſynodi Carthagin.* quod confirmat *capitulare* CAROLI M. *308. lib. 7.* vulgo etiam defenſores dicebantur, qui tamen non ſemper patrocinium exercebant, ſed etiam iudicum munere fungebantur, maxime πρωτέκδικοι, id eſt primi defenſores, vt ſcribit BALSAMON ad *can. 78. eiusdem ſynodi.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0125
DFG

VI. Hi ſupremae erant auctoritatis, quippe qui ad tuenda eccleſiae iura aduerſus magnates & potentes aſſumebantur, κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος, id eſt, *aduerſus diuitum tyrannidem.* Reges ipſi hoc nomine honorari voluerunt, Carolus enim M. S. Petri aduocatus contra reges Longobardorum electus fuit apud EGINHARDVM, vnde & imperatores hoc etiam nomen aſſumpſerunt: aduocare, eſt defendere apud RADEVICVM, vnde & patroni eccleſiarum aduocati nominantur, vt dicemus *infra*, *tit. de iure patronatus:* non enim hic agimus de aduocatis & defenſoribus, qui patroni & fundatores eccleſiarum, vicedomini, & oeconomi ſunt, de quibus toties apud ADREVALDVM FLORIACENSEM, & alios quamplures.

TITVLVS XXXVIII.

DE

PROCVRATORIBVS.

I. Superiori titulo de aduocatis, & defenſoribus, quorum officium pertinet aliquatenus ad *procuratoris* nomen generaliter ſumptum. Hic ſpecialiter agitur de diuerſis generibus procuratorum; quorum vnus eſt voluntarius, alter neceſſarius.

II. Voluntarius eſt, qui ſponte ſe alienis negotiis offert, apud PAVLVM *I. ſentent. tit. 3.* qui voluntarium negotium gerit, vt loquitur VLP. in *l. praetor. §. praeſtat. ff. de reb. auct. iudic. poſſid.* Et hunc proprie ἐνδικὸν, *defenſorem*, dicunt iurisconſulti, qui ſine mandato agit; procuratorem vero cum mandato, vt notat gloſſ. in *l. 2. §. ſin autem abſuerit. C. de iureiur. propter calumn.* cui aſſentitur CVIACIVS. Verumtamen & qui cum mandato agit voluntarius dicitur, quia ex eius voluntate pendet ſuſcipere mandatum, non vero ex imperio mandantis: tale enim mandatum eſt potius conſilium apud IVSTINIANVM, *tit. de mandato*, qui tamen fit neceſſarius, ſimul atque gerere coepit. Nudae voluntatis eſt ſuſcipere mandatum, neceſſitatis conſummare, *l. in commodato. §. ſicut. ff. mandati.*

III. Talem procuratorem vocant canones aduocatum, *can. 2. 3. q. 7.* legatum, in *can. 1. 5. q. 3.* cognitorem *can. 1. ead. q. 7.* licet proprie cognitor ſit, qui agit ſine mandato, praeſentibus iudice & litigatore; pro-

procurator vero absente, vt ANIANVS distinguit in *l. si lite. C. Theod. de cognitoribus*, & apud FESTVM; imo & cognitor proprie dicitur is, qui in iudicio postulare solet, vt constat ex PAVLO *5. sentent. titulo 1.*

IV. Nec tamen haerendum est in verbis, cum promiscue accipiantur nomina praedicta, sicut procuratoris nomen, quod continet tam procuratores ad lites, quam ad negotia, tam priuatorum, quam fisci, vel reipublicae, vel ciuitatum, vt est in *cap. 7. hoc tit.* Olim procurator ad lites erat ignotus, cuius vsum medio tempore receptum fuisse docet VLP. in *l. 1. ff. hoc titulo.* Procurator ad negotia semper fuit quasi dominus, & iuris alieni vicarius apud TVLLIVM *in oratione pro Caecinna.*

V. Procurator ad lites is est, qui ad agendum & respondendum constituitur, plenamque habet potestatem defendendi & respondendi aduersario, si eum conueniat, alioquin non erit idoneus, *cap. accedens, & cap. constitutis, hoc tit.* Hinc fit, vt dicatur apocrisiarius, & responsalis, quia alterius vice respondet, *cap. vlt. infra, vt lite non contestata;* sicuti qui ad impetrandum, vel contradicendum datur, id est ad impetrandum iudicem, vel literas citatorias, vel rescriptum, & ad contradicendum aduersario, qui iudicem voluerit obtinere: sic enim intelligendus est hic loquendi modus cum PANORMITANO, & aliis, in *cap. veniens. supra, de renunciatione. & cap. interposita, infra, de appellat.* quod omnes non capiunt. Talis tamen procurator non potest dici verus & legitimus procurator ad lites, sed tantum ad litis articulum, cum non detur ad agendum, ad litem prosequendam, & instruendam cum rationibus & munimentis causae, vt est in *cap. fin. infra, de dolo,* & *cap. 1. de appellat. in 6.* imo vero hic non debet ad agendum admitti, atque in expensis est condemnandus, qui eum misit, *cap. Nicolao. infra, de appellat.*

VI. Alius est procurator ad negotia, de quo TVLLIVS *3. in Verrem: omnes tuum procurare negotium in decumis loquebantur*, qui nouare, exigere, transigere, soluere, alienare potest, dummodo id fit ob negotiorum vtilitatem, non animo donandi. *l. 1. §. 1. de procuratorib.* PAVLVS *1. sentent. tit. 3.* Procurator hic siue liber, siue seruus, siue maior, siue minor sit, nil interest; *l. seruum. ff. eod.* non ita ad lites, quia minor debet implesse decem & septem annos, & plenam pubertatem attigisse, *§. iustae. inst. quibus ex causis manumitt.* qua aetate adolescentes praetexta deposita, ἀπόρφυρον, togam puram assumebant, viri censebantur, in forum

venie-

veniebant, & postulare poterant, *l. 1. §. initium. ff. de postulando.* Igitur & procuratoris munus exercere potuerunt.

VII. Nec scrupulum ingerere potest, quod minor viginti quinque annis contrahere non possit, quod verum est in re sua, quia facile decipi potest: at in aliena, nil obstat; imputet enim sibi, qui talem elegit procuratorem, vt gloss. notat ex *l. cum mandato. ff. de minorib.* Pupillus, seruus, foemina possunt procuratorio nomine agere, *l. 7. ff. de instit. act.* nisi nominatim & palam praescriptum fuerit, ne cum eis contrahatur, *l. sed si pupillus. §. de quo. eod.* Ideoque quoties dicimus seruum manumissum esse, procuratoris habendi causa, & filiumfam. decem & septem annos habere debere, de procuratoribus ad lites debemus intelligere. *l. 13. ff. de manumissis vind.* Haec est aetas legitima de qua loquitur, *lex exigendi. C. hoc tit.* contra communem interpretum sententiam, tam iuris ciuilis, quam canonici, & contra expressam decretalem BONIFACII in *cap. qui generaliter. §. licet. hoc tit. in 6.*

VIII. Tertii generis est procurator generalis, tam ad negotia, quam lites datus, *cap. dilectus. hoc tit.* & is quidem agere, & experiri poterit, nouare, exigere, transigere, soluere, alienare, modo haec fiant vtiliter, vt diximus; quod intelligendum quoties libera potestas datur, quam nominatim exprimendam esse volunt doctores, *l. quam Tuberonis. §. alia. ff. de peculio*, aut saltem sint verba aequipollentia, quae libertatem denotent; cum quibus etiam transeunt, quae speciale mandatum requirunt; tunc enim procurator omnia potest, quae dominus citra dolum, *l. procurator. ff. eod.*

IX. Debet praeterea mandatum legaliter fieri, vt loquuntur nostri, cum presbyterorum, & testium subscriptionibus, &, vt ait glossa, mandatum tria continere debet, nomen mandantis, causam, quae mandatur, & quod ratum habebitur, quod factum erit, alias procuratoris generalis libertas restricta videbitur: *cap. petitio. hoc tit.* sicuti cum datur ad agendum, non ad defendendum; haec enim sunt relata, quibus casibus res inutiliter aguntur, & sententia nulla est, ac si procurator esset reuocatus, *cap. 3. hoc tit.* quae exceptio obiici potest ante, & post sententiam, *cap. 4.* Aliae sunt exceptiones, quae notantur a glossa. Sola tamen reuocatio non sufficit procuratori, nisi etiam parti, aut iudici fuerit significata, *cap. mandato. hoc tit.* veluti si excommunicationis vitium insit, *cap. vlt. hoc tit. cap. licet. infra, de testibus.*

X. Et haec quidem omnia locum habent in ciuilibus cauſis, non in criminalibus, in quibus nec ad accuſandum, nec ad defendendum procurator datur, *can. in criminalibus. 5. q. 3. l. penult. de publ. iudiciis.* PAVLVS *5. ſentent. crimen quod vindictae, aut calumniae iudicium exſpectat, per alios intendi non poteſt.* Excipiuntur in criminibus iniuriarum perſonae illuſtres; honor ſiquidem eſt per procuratorem litigare, *l. fin. C. de iniuriis*, cuius beneficii vſus ad omnes paſſim deuenit. Idem datur epiſcopis, & presbyteris, *nouella Valentiniani de epiſcopali iudicio.* Alias quamplures exceptiones recenſere ſuperfluum eſſet, de quibus vide notata in *can. ſi quando. 2. q. 6.*

TITVLVS XXXIX.

DE

SYNDICO.

I. Hic titulus eſt de procuratoribus generalibus, qui quidem negotia publica, non priuata gerunt, quos *ſyndicos* vocat *lex 1. ff. quod cuiusque vniuerſit.* qui totius vniuerſitatis, vel populi, vel collegii res gerunt, *tit. de iis, per quos agere poſſumus. inſt. Qui in communi totius corporis cauſa ordinantur,* vt loquitur *lex 42. C. Theod. de epiſcopis, & eccleſiis;* actores vocat MODESTINVS in *l. cum aliqui. 27. ff. de negotiis geſtis,* oeconomos, Graeci ἐπιμελήτας, *cap. imperatores. infra, de iuramento calumn. & can. cum ſcimus. 9. q. 3.* licet proprie iſti plus iuris habeant, quam ceteri: ſiquidem rerum & redituum eccleſiae ſunt diſpenſatores, *nouella 3.* Aduocatos etiam vocat *can. qui epiſcopus. 5. q. 4.*

II. Quae nomina promiſcue vſurpantur, licet ACCVRSIVS in *d. l. 1. §. quibus. ff. quod cuiusque vniuerſit.* diſtinguat, vt ſyndicus ſit, qui ab vniuerſitate conſtituitur ad vniuerſas lites & negotia: actor vero ad vnam tantum cauſam, quod ſatis probat *l. fin. §. defenſores, ff. de munerib. & bonorib.* nam certum eſt actores etiam dici omnium rerum & negotiorum, quales ſunt curatores & procuratores ciuitatum, *l. cum alicui. ff. de negot. geſtis, l. 3. C. Theod. de donat.* vel reipublicae, *l. 4. ff. de adminiſt. rerum ad ciuit. pertin.* qui res, rationesque reip. adminiſtrant, actores rerum. *l.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0129
DFG

fin. ff. de offic. praesid. διοικητὰς πραγματευτὰς Graeci; qui quidem vt plurimum serui erant, vel libertini, de quibus toties mentio apud TACITVM.

III. Tales erant procuratores domorum principis, *l. 1. C. Theod. de domib. ad rem priuat.* procuratores rei dominicae, *l. 17. eod. de iure fisci*, curiales possessionum, *l. 13. de paganis;* gynaeciariorum, ac monetariorum, *l. 3. de indulgent. debit. cur.* & alii eiusdem generis homines, qui habent actorem siue syndicum, quoties faciunt corpus, vel collegium, *d. l. 1.* ad quam etiam scribit ACCVRSIVS oeconomos in causis tantum ecclesiasticis constitui, ex *l. omnes. 31. §. hoc nihilominus. C. de episc. & cleric.* his verbis, *quem oeconomum ecclesiae episcopi tractatus elegerit*; quibus denotatur episcopum id agere debere, habito cleri tractatu, vt fit in omnibus ecclesiae negotiis, *can. episcopus. 12. q. 1.* nam oeconomus constituitur ex clero quasi speculator, ne bona ab episcopis dissipentur, in *concilio Chalced. can. quoniam. 89. dist.*

IV. Sed de eo oeconomo non est censendus hic titulus, in quo agitur de eo, qui non tam dispensator, quam defensor rerum ecclesiae habetur. Porro is procurator vniuersitatis, siue syndicus, siue actor plerumque est voluntarius, plerumque necessarius; voluntario non debetur salarium, sed remunerationis causa ei solet aliquid impendi, vt *hoc tit.* & tunc dicitur honor, *l. si remunerandi. ff. mandati*, cuius nulla petitio est, *l. salarium. C. mandat.* quia talis procurator est amicus voluntarius, vt loquitur TVLLIVS, qui non pactus est de salario, sed libere ei confertur: ideo nec ei competit actio mandati, sed extra ordinem petit, *l. salarium. ff. mandati*, vel, vt ait eleganter SCAEVOLA, *l. vlt. ff. de obligat. & act. Iudicem aestimaturum an sit ei danda actio*: vel vt est in *l. 1. C. mandati, apud praesidem prouinciae cognitio praebebitur.*

V. Non ita in aduocatis, quibus licet non sit cautum, salarium siue honorarium debetur: imo si cautum sit, dubitatum fuit, an peti potuerit, *l. 1. §. in honorariis. ff. de extraord. cognit.* quod cum temperamento est intelligendum, de quo in *l. si qui, & l. quisquis. C. de postulando.* Hodie licet aduocatis, procuratoribus, syndicis, & actoribus salarium quamuis non conuentum exigere, *d. cap. vnico, hoc tit.*

VI. Quantum attinet ad ea, quae verum & legitimum syndicum faciunt, idem ius est, quod de procuratore; & is syndicus in omnibus negotiis

gotiis tam ciuilibus, quam criminalibus contra iuris antiqui ordinem dari poteſt, quod Fridericus imperator vult in conſtitutionibus Siculis *lib. 2. tit. 2.*

TITVLVS XL.

DE

IIS, QVAE VI, METVSVE CAVSA FIVNT.

I. Actum ſupra de his quae ſponte geruntur; nunc vero de his, quae per vim, & metum.

II. *Vis* hoc loco intelligenda eſt, qualem definit TVLLIVS, *orat. pro Caecinna*; *neceſſitas contraria voluntati*, & VLPIANVS in *l. 1. ff. quod metus cauſa*, ideo HARMENOPVLVS hunc titulum *περὶ ἀναγκῆς, καὶ βίας*, id eſt, *de neceſſitate & vi* concipit: quae neceſſitas libertati, rei, iuriue publico, ſeu priuato contraria eſt, *l. qui dolo. ff. ad l. Iuliam de vi. Nihil iuri tam inimicum, quam vis*, inquit TVLLIVS, *ibid.*

III. Apud iurisconſultos duplex eſt vis, ſimplex, quae a TVLLIO dicitur quotidiana, quae fit verbo; altera, quae fit coactis hominibus, armatisque: ex vtraque competit interdictum, ſed illa poſſeſſori tantum vi deiecto; haec etiam non poſſeſſori, veluti colono, *l. 1. C. communia de vſucap.* illa fit ſine caede, ſine cruore, ſine perculſione, quae tamen iuſtum incutit metum, pauorem, terrorem, exterminationem, trepidationem, aut honoris iacturam, *l. attentari, & l. item. §. tenetur. ff. de iniuriis.* TERTVLLIANVS *lib. de velandis virginib. vbi ſolicitatio, illic coactio, vbi coactio, illic neceſſitas, vbi neceſſitas, illic infirmitas.* Vis adhuc ſimplex & quotidiana eſt, quam quidam feſtucariam vocant, per iactum feſtucae, ad exemplum operis noui nunciationis; quae fit per iactum lapilli, vt alibi dicemus.

IV. Proprie vis, hoc tit. intelligitur, quae non leuem terrorem, veluti damni inferendi ſuſpicionem, ſed mortis periculum, aut corporis cruciatum, aut intolerabilem iniuriam, aut ſeruitutem minatur, *l. ſi mulier. ff. eod. l. interpoſitas. C. de tranſact.* & vt noſtri definiunt, *quae potuit cadere in conſtantem virum, cap. ad audientiam, cap. cum dilectus. hoc tit.* veluti ſi quis beneficio ſuo, amiſſionis bonorum metu renunciauerit, *cap. 2.*

hoc tit. vel electioni de se factae. Italis renunciatio non valet, *cap. seq.* propter dolum, qui semper metum praecedit, *l. item si. §. eum qui. ff. eod.* non quidem ipso iure, sicut in contractibus, in quibus inest stipulatio, *l. penult. C. de inutilibus stipul.* Aliud est in contractibus bonae fidei, in quibus metus, ipso iure, quod actum est, vitiat, *l. 1. C. de rescind. vendit.* id denotat edictum praetoris in *l. 1. ff. hoc tit. quod metu gestum, ratum non habebo*, &, vt optime glossa, in *cap. 2.* docet, quod ipso iure non est, non habet opus hoc edicto; ideo summus pontifex addit, *de iure debent in irritum reuocari.*

V. In quibusdam casibus leuis metus, & vis simplex, vel coactio considerantur, vt in matrimonii contractibus, propter infelices exitus, *cap. requisiuit. infra, de sponsalib.* non tamen vt soli assertioni sit credendum, *cap. consultationi. eod.* Idem dicendum de voto, *cap. licet. infra. de voto, & voti red.* alias vero tenuis metus non prodest, veluti ob solam regis potentiam, sine minis, sine verbis, nisi talis sit qui cadat in constantem, *cap. ad aures, hoc tit. can. Lotharius. 31. q. 2.* quamuis & regias preces idem valere quod minas asserat IVO CARNOT. *68. epist.*

VI. Si per magnatum potentiam, vel publicum officium gerentium auctoritatem contractus extorti fuerint, omnia haec infirmari debent, *l. vlt. C. eod. per impressionem*, vt loquitur CONSTANTINVS, *in l. penult. eod.* & TVLLIVS I. *Acad. quaest. Vim in manibus, claritatem in voce, in lingua etiam explanatam vocum impressionem, & epist. 2. lib. 5. ad familiares; nihil illi deliberatius fuit, quam me non iudicio, neque disceptatione, sed vi atque impressione euertere.* Haec vis, siue impressio illicita fuit proconsuli vel praetori, *l. penult. ff. ad l. Iul. repetund.* etiam per interpositam personam, *l. auferetur. §. quod a praeside. ff. de iure fisci.* Hanc impressionem, *ereptionem*, vocat TVLLIVS *4. in Verrem.* Impressioni additur παυεργία, calliditas, apud HARMENOPVLVM *tit. 12. lib. 1.* quae dolo assimilatur.

VII. Prodest etiam metus exceptio iis, qui metu iudicum ausi non sunt appellare ab eorum sententiis, quoties violentia adhibita fuit, & ipsi publice contestati sunt se violentia impediri; quae contestatio intra praestitutum appellationis tempus fieri debet. *l. cum quidam. ff. de appellat.* Alias inutile foret solam magistratuum potentiam allegare, *l. 1. & 2. C. de his, qui propter metum iudicis*, in praesentia scilicet bonorum virorum facta protestatione, inquit GREGORIVS *cap. vlt. de appellat.* quia talis contestatio pro petitione habetur, *l. 2. ff. de nautico foenore.*

TI-

TITVLVS XLI.

DE

IN INTEGRVM RESTITVTIONE.

I. Non solum quod per vim, metumque gestum est, sed aliis plerisque de causis contractum, fit irritum per restitutionem in integrum, ἀποκατάστασιν vocant Graeci, quae non fit tantum propter rei amissae, sed etiam iuris redintegrationem. *Restituendi* enim verbum omnem causam pristinam continet; aliquando litis tantum restaurationem, vt in *l. diuus. ff. de re iudicata.*

II. Competit porro restitutio, vel personarum contemplatione, vel vitio instrumenti, vel sententiae prolatae. Personae quibus hoc beneficium datur, sunt, minores viginti quinque annis, nisi rem iuramento firmauerint, *cap. in praesentia. infra, de probationib.* ex constitutione FRIDERICI apposita in *tit. Cod. si aduersus vendit.* tunc enim non restituentur, nisi dolus vel metus interfuerint; quod si solennitas iuris omissa fuerit, tunc id, quod actum est, ipso iure nullum est, nec opus est restitutione, sed potius nullitatis sententia declaratoria, *cap. constitutus. hoc tit.* & in eo minores a maioribus distingui videntur; quia eorum, quae ab his acta sunt, omissis iuris solennibus, sicut per vim, metum, & dolum obligatio contrahitur, sed per restitutionem dissoluitur: at in aliis contra.

III. Specialis casus notatur etiam in maioribus, quoties quaestio est de matrimonio; nam facile restitutionem nostri canones admittunt, etsi causae probatione indigeant, *cap. ex causa. hoc tit.* minorum quoque iure vtitur ecclesia, vt ait ALEXANDER III. in *cap. 1. hoc tit.* ideoque beneficio restitutionis in integrum iuuatur, *cap. 2. 3. & 5.* nec enim patitur contra iustitiam aliquid fieri in se, cum sit cultrix iustitiae, vt ait AVCTOR *feudorum lib. 1. tit. 8.*

IV. Ecclesia est pars reip. praecipua, & nobilior *l. 1. §. publicum. ff. de iust. & iure;* pupillo similis, egenti auxilio restitutionis, duobus scilicet concurrentibus, quibus minori succurritur, quoties laesio, siue damnum inest, idque intra quadriennium a die laesionis computandum, *cap. 1. hoc tit. in 6. Clementina vnica, hoc tit.* nec aliquod aliud

tempus est in ecclesia exspectandum, quia semper in vltimo minoris aetatis puncto esse censetur, cum minor vigesimum quintum annum exspectet, *l. petendae. C. de temporib. in integ. restit.*

V. Datur praeterea haec restitutio in omnibus causis, in quibus ecclesia probatur laesa, etiam aduersus res iudicatas, quoties causae de nouo emergunt, *l. de aetate. §. ex causa. ff. de interrogat. actionib.* imo & contra sententiam papae, *cap. 5. hoc tit.* hac potissimum ratione, quod cum appellatio locum non habeat, *can. cuncta. 9. q. 3.* sicut contra principes & supremos magistratus, opus fuit aliquo singulari, & extraordinario remedio restitutionis in integrum, *l. 1. ff. qui, & a quib. appellare non licet*: & in eo fortius est hoc remedium, quam appellationis; imo & contra sententiam denegatae restitutionis datur saepius restitutio, ex noua causa prius non deducta, *l. 2. C. si saepius in integ. restitutio postul. cap. beneficio, hoc tit.*

TITVLVS XLII.
DE
ALIENATIONE IVDICII MVTANDI CAVSA FACTA.

I. Hic quoque titulus est de restitutione in integrum, quae fit vno casu, in gratiam non tantum minoris, sed etiam maioris viginti quinque annis: quoties pars altera, quae litem habet, dolo malo ius suum in aliquem transfert & *facit commutationem*, vt loquitur, *cap. 1. hoc tit.* veluti si vendat, aut cedat potentioribus, quo maius negotium illorum patrocinio ingerat aduersario, *l. 1. C. ne liceat potentiorib.*

II. Patrocinii nomine intelligi debet procuratio, quae quasi rem suam vrget, & tuetur; non vero aduocatio, quae non tantam curam exigit: quod ostendit *caput vlt. hoc tit.* aduersus clericos, qui fori praescriptionem habentes sibi cedere faciunt actiones, & ita laicos ad iudicium ecclesiasticum trahunt, hoc fit ad exemplum edicti praetoris in *l. 5. §. vlt. ff. eod.* quoties nempe haec iudicii futuri mutandi causa fiunt, non vero iam inchoati: quod olim verum erat, sed non hoc iure, quo alienatio rei litigiosae iudicium saepe mutat, & ita fit, vt qui rem litigiosam in alium transfert, puta in potentiorem, vel clericum, in hoc edictum incidat, ac in poenam de litigiosis, *l. vlt. C. de litigiosis.*

III. Alie-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0134
DFG

III. Alienationis nomine intelligimus non tantum res, siue mobiles, siue immobiles, de quarum proprietate lis esse potest; sed actiones & nomina debitorum, vt innuitur ex *d. cap. vlt.* & exprimit *nouella 112.* quod etiam docebitur *infra, tit. vt lite pendente.*

IV. Alienationis etiam verbo *hoc tit.* non continetur omnis modus quo res & actiones in alium transferuntur, sed tantum qui fit inter viuos, quoties possessio alienatur in eius fraudem, qui controuersiam facturus erat, siue ex causa pignoris, vel vsufructus, vel emphyteusis, vel seruitutis, vt notat CVIACIVS in *l. 4. §. Paedius, & §. vlt. ff. eodem;* non vero ex causa ratihabitionis rei venditae propter morbum, aut vitium, vt est in *l. 44. §. fin. ff. de aedilit. edict.* Sicut nec est locus huic materiae, quoties alienatio fit titulo donationis causa mortis, vel ex legato, & similibus. Mens autem huius tituli haec est, ne ex tali alienatione deterior fiat conditio alicuius, quod crebro fieret, si rescriptum impetratum aduersus illum, cui cessio facta est locum non haberet *d. cap. 1.* De quota litis dicetur *infra tit. vt lite pendente*, & videndi doctores ad *cap. 2. huius tituli.*

TITVLVS XLIII.

DE

ARBITRIS.

I. Hic titulus adiicitur eodem ordine, quo apud iuris ciuilis auctores; quia postquam de iudicibus & magistratibus actum est, consequens fuit loqui de iis, qui iudicum vices gerunt, vt sunt arbitri.

II. Quorum alii dantur a magistratibus, alii a partibus assumuntur. Illi pluribus de causis tam a principe, quam a magistratibus, a praetore, a iudice etiam pedaneo, *l. si ab arbitro ff. qui satisdare cogantur, l. vlt. C. vbi, & apud quem. l. rem non nouam. C. de iudiciis:* suntque speciales in re aliqua disceptanda iudices, Graeci αἱρετὲς δικασὰς vocant; quibus plerumque similes sunt iudices delegati, atque etiam adsessores, suntque & dicuntur legitimi & ordinarii, quia secundum iuris regulas iudicare debent, & hi soli imperitiae arguuntur, non qui eos dederunt, *l. 4. §. si iudex. ff. de act. & obligat.* litem suam facit qui dolo malo, vel imprudenter & perperam iudicat,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0135
DFG

dicat, & litis alienae periculum sustinet, *l. 2. & 16. C. Theod. quorum appellat. non recip.*

III. Iure tamen canonico aliud est; nec enim ecclesiasticis magistratibus, episcopis, vel aliis licet canones, & iura ignorare, vt recte docet BALSAMON ad *canonem 15. synodi Carthag.* a talibus enim licite potest appellari, *can. hoc etiam. 2. q. 6.* Sed de his iudicibus supra dictum est; hic vero de receptis arbitris, qui ex partium compromisso, & mutua stipulatione constituuntur; & licet ordinarii non sint, ordinariorum tamen iudicum morem imitantur; *compromissum ordinariae actioni comparamus*, inquit PAVLVS in *l. 1. & l. non distinguemus. §. item si quis. ff. de recept. arbit. l. penult. C. eod.*

IV. Hoc compromissum quod Graeci δοκιμασίαν vocant, duplex est; aliud merum, aliud simplex: merum stricte sumitur, quia in personam certam confertur; simplex, modo in certam, modo in incertam, & hoc arbitrium boni viri vocatur, *l. si societatem. ff. pro socio:* quod egreditur personam, non vero merum, *l. in compromissis. ff. eod.* Nec si arbiter iniuste iudicauerit, sententia retractatur, nisi interueniente dolo, *l. arbitrorum. C. hoc titulo. l. ita demum. ff. de verborum obligat. l. diem. §. stari. ff. eod.*

V. Hi sunt qui secundum iuris formam eliguntur, *à point de droit*, in *cap. legitima. de appellat. in 6.* & in loco competenti, vt peritorum sit copia, *cap. statutum. de rescript. in 6.* non ita in arbitrio boni viri, in quo licet certa persona eligatur, non tam ipsius personae, quam aequitatis sententia spectatur. TVLLIVS *pro Roscio comoedo* formulam proponit, *quantum aequius & melius id dari:* nam differentia est inter veros arbitros, & alios, quos vulgus arbitratores vocat, mediatores, seu disceptatores in *cap. penult. hoc tit.* μεσιτεύοντας τὰς δοκιμάσας *Harmenopuli* SCHOLIASTES vocat, *tit. 4. lib. 1.* Hi iudicant ex aequitate, nec aliter ratum est arbitrium quam *si aequum sit*, ait CELSVS in *l. si libertus. 30. ff. de operis libert. l. in personam de regulis iuris*, glossa in *cap. exposita. hoc tit.* scribit, *dummodo illa aequitas non sit ficta, nec simulata quae duplex est iniquitas*, vt loquuntur interpretes in *cap. 5. de electione, in 6.* Haec autem aequitas seruatur in contractibus bonae fidei; nam in aliis, veluti stipulationibus rigor iuris seruatur.

VI. Sunt alii arbitri, qui sine compromisso ex iureiurando petuntur, *cap. 2. hoc tit. fide hinc inde data, cap. cum tempore, hoc tit.* quod quidem *no-*

uella

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0136
DFG

uella IVSTINIANI *82.* improbat, & iureiurando firmari prohibet, contra aliam constitutionem, in *l. 4. C. hoc tit.* Sed potius vult poenam adiici, aduersus eum, qui arbitrio non paruerit, relicta periurii poena apud Deum, & ne periurium sit iniquitatis vinculum, *cap. quanto. infra, de iureiurando.*

VII. Alii praeterea sunt sine compromisso, sine iureiurando, ex simplici & nudo consensu, ex communi sententia, vt loquitur imperator in *l. vlt. C. vbi, & apud quem cognit.* ex communi electione, in *l. penult. C. hoc tit.* Tales possunt fieri etiam qui legitimam personam non habent, vt sunt foeminae, quarum sententiae partes stare non tenentur, nisi specialiter iurisdictionem habeant, *cap. dilecti. hoc tit. cap. dilecta. infra, de excessib. praelat.* Idem est de seruis in *l. Paedius. ff. eod.* Idem de laicis, qui licet in causis ecclesiasticis arbitri & iudices esse non debeant, arbitratores tamen & compositores esse possunt, *cap. per duas. hoc tit.*

VIII. Similiter nil vetat, quin cognoscere valeant de causis, de quibus compromissarii non possunt, qualis est restitutio in integrum, causa matrimonii, liberalis, criminalis, *cap. penult. supra, de restit. in integrum.* Ideoque licet iuris ciuilis regula arbitrum sumi iudicem prohibeat, tamen compositores iudices esse posse dubium non est, vt docet glossa in *l. sed & si. §. si quis. ff. eod.* CVIACIVS ad *nouellam 86.* nec admittendam esse contendit eorum opinionem, qui iure canonico id posse fieri arbitrantur, sed textus, quos ad id probandum refert, intelligendi sunt de arbitratoribus in *cap. causam. supra, de elect.* quod confirmat glossa in *cap. nisi. infra, de praebendis.*

FINIS LIBRI PRIMI.

DECRETALIVM LIBER SECVNDVS.

TITVLVS I. DE IVDICIIS.

I.

De iudicum qualitate, & poteſtate dictum libro ſuperiori: conſequens eſt agere de iudiciis, iuxta ordinem iuris ciuilis. Totus hic liber ad modum, formam, & ordinem iudiciorum pertinet; ideo primus generalis proponitur titulus, ex quo pendent reliqui omnes, ad diſceptandas rerum & perſonarum eccleſiaſticarum lites, & controuerſias.

II. Iudiciorum originem a primis eccleſiae cunabulis repetere debemus, cum lites omnium Chriſtianorum ad forum eccleſiaſticum deuoluebantur, *can. apoſtolorum 37.* quo bis in anno ſynodi, ſeu conuentus praecipiuntur, non ſolum ad fidei difficultates definiendas, verum etiam ad occurrentes controuerſias eccleſiae dirimendas; τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν, vt optime exponunt ZONARAS, & BALSAMON: quod confirmatur *conſtitutionibus apoſtolicis* CLEMENTIS *nomine ſcriptis, cap. 47. lib. 2.* ſecunda feria nempe cuiusque hebdomadae, ἐν δευτέρᾳ σαββάτων τὰ τοιαῦτα ζητήματα ſedare quaeſtiones iubentur presbyteri & diaconi, qui *ſapientum* nomine intelliguntur apud APOSTOLVM, vt explicat D. CHRYSOSTOMVS: & inde fluxit, vt paſſim in eccleſia iudicia omnium Chriſtianorum penes epiſcopos eſſent, vt idem docet *lib. de ſacerdotio, cap. 18.* etiam ante Conſtantini M. tempora, vt conſtat ex concilio Eliberitano ante Nicaenum habito.

III. Quod dico, non vt inde eccleſiam omnem iurisdictionem in laicos ſummo iure habuiſſe contendam; ſed potius ex beneuolentia, & benignitate

nignitate imperatorum & principum, qui hanc libertatem adeundi iudices eccleſiaſticos arbitrio vnius cuiusque reliquerunt, *l. 1. C. Theod. de epiſcop. audientia, nouella* IVLIANI *115.* IVSTINIANI *79. & 86.* ſed de his latius *obſeruat. 21. lib. 1.* Hoc ſaepius epiſcopi aegre tulerunt propter nimias occupationes, quibus litigantium iurgia eos implicabant, de quo conqueritur D. AVGVST. *in pſalm. 118. & lib. 6. de opere monachorum cap. 29.* tum etiam propter auaritiam & quaeſtum clericis valde damnoſum; quod malum Siluanus Troadis epiſcopus agnoſcens neminem ex clero iudicem eſſe permiſit, ſed vnum ex laicis fidelibus aequitatis amantiſſimum praefecit, vt refert SOCRATES *lib. 7. cap. 37.* Hos κοσμικὲς ἄρχοντας, id eſt *mundanos magiſtratus* vocat CLEMENS *cap. 45. lib. 2. conſt. & epiſt. 3. ad Iacobum* relata in *can. 29. 11. q. 1.*

IV. Hanc ſecularium negotiorum cognitionem abiecit eccleſia, ſibi tantum eccleſiaſtica iurisdictione reſeruata, iuxta decretum ANACLETI *ep. 1.* SYLVESTRI, IVLII, EVGENII, *in cap. 2. h. t.* Quem ordinem ſeruarunt Chriſtiani imperatores THEODOS. & VALENTIN. *in l. 47. cod. Theod. de epiſc. & cler. & l. 3. C. eod. de epiſc. iudic.* Hic autem ordo ſeruandus eſt, vt vnaquaeque prouincia ſuos iudices eccleſiaſticos & comprouinciales habeat, nec externos adire cogatur, vt eſt decretum a IVLIO in *ep. 1. cap. 16.* hos πολιτικὲς ἄρχοντας, id eſt, *locales magiſtratus*, externam potentiam exponit BALSAMON ad *can. 5. ſynod. Antioch.*

V. Nec ſolum a publicis ſiue ſecularibus iudiciis, ſed etiam eccleſiaſticis externis & peregrinis eximuntur clerici; nam vnusquisque a ſuo epiſcopo vel metropolitano iudicari debet. Peregrini ſiue extranei ſunt, qui extra prouinciam habitant, *can. peregrina, & can. ſi quis clericus. 3. q. 6.* hoc ordine poſito, vt inprimis iudex ordinarius, qui eſt epiſcopus, ſit adeundus, *can. ſi quis epiſcopus. 2. q. 7. & cap. nouit. hoc tit. cap. cum contingat. inf. de foro compet. can. presbyteri. 11. q. 3.* tum deinde metropolitanus, poſtremo primas, vel patriarcha, vel ſedes apoſtolica, quae omnium cauſas vtpote mater agnoſcit, vt eſt definitum concilio Nicaeno, Sardicenſi, & aliis.

VI. Et hunc ordinem iudiciorum agnoſcit IVSTIN. *in l. 29. C. de ep. aud.* in qua ab epiſcopis metropolitanis & patriarchis ad Conſtantinop. ſedem recurrendum eſſe ſtatuitur, iuxta verſionem Latinam, quam ILLVSTRISS. VIR DE MARCA impugnat, eo quod conſtitutio Graeca

non loquatur de Constantinop. sede, sed de quauis alia patriarchali, vt scilicet sedes quaelibet patriarchalis de appellationibus patriarchae, aut metropolitae, vel episcopi, cui causam delegarat, cognoscat. vid. eum *in tractatu de prim. Lugdun.*

VII. Igitur spreto iudice ordinario clericus apud iudicem superiorem conueniri non potest; imo nec apud synodum prouincialem, sicut episcopus spreta synodo prouinciali non potest ad synodum vniuersalem, vel sedem apostolicam trahi, & si vocatus fuerit, impune recedere potest, nisi consensum praestiterit, vt de Quoduultdeo dicitur in *cap. 1. hoc tit.* cuius intellectum ad *obseruationes meas* remitto: quod probatur *ex can. 6. synodi Constantinopolitanae*, in quo dicitur: si quis ausus fuerit imperatoris aures molestia afficere, vel secularium principum iudicia, vel οἰκουμενικὴν σύνοδον perturbare, neglectis dioecesanis episcopis, eum nullo modo ad accusationem esse admittendum, vt qui canonibus iniuriam fecerit; vbi optime BALSAMON ait, causam primum apud metropolitanum agitari debere, si non possit ἐγχώριος σύνοδος τὴν ὑπόθεσιν λύσαι, id est; *regionis episcopus causam soluere;* eamque audeat μείζων σύνοδος, quod si vniuersalis non congregatur, tunc a synodo prouinciali ad primatem, vel sedem apostolicam lis deuoluatur ex decreto IVLII *in cap. 170. lib. 1.* apud BVRCHARDVM.

VIII. Praeterea vt episcopus vel clericus respondere teneatur, opus est, vt legitime citatus fuerit ex decreto *concilii Carthag. can. 19.* alioquin legitimum non est iudicium, nec de iure possunt partes aeque *experiri*, id est, disceptare, litigare; quod vocabulum commune est actori & reo in *cap. 1. hoc tit.* Oportet etiam, vt constet, quis actor, quis reus sit, quale ius habeat actor contra reum, licet actor nomen actionis in libello exprimere non teneatur: ratio tamen petendi debet iudici innotescere *cap. fin. inf. de libelli oblatione.* Hoc iure, ciuilis rigor temperatur, quo actionis expressio est necessaria. *l. 1. ff. de edendo*: ius enim canonicum solam aequitatis rationem, & facti veritatem intuetur, *cap. 1. inf. de dolo & contumacia, cap. dilecti, hoc tit.* Et in eo differt iudicium ecclesiasticum a ciuili, sicut in aliis plerisque, quod innuit HARMENOPVLVS *lib. 1. tit. 2.* τὸ μὲν γὰρ διὰ νόμων πρόεισι, τὸ δὲ διὰ κανόνων, id est, *quoddam enim legibus regitur, quoddam canonibus.* Nec tamen sentiendum est hoc iure omnem actionis editionem improbari, sed eam tantum, quae iuris subtilitatem

continet,

continet, quam etiam CONSTANTINVS sustulit in *l. 1. C. de formulis & impetrat.* Semper enim libellis causae debent exponi *cap. vlt. inf. de libelli oblat.* quae sit congruens & apta, *cap. examinata. hoc tit.*

IX. Iudex debet cuncta rimari, & plene discutere, interrogandi, obiiciendi, respondendi praebita licentia, *can. iudicantem. 30. q. 5.* Vnde fit, vt vulgo dicatur iudicium tribus praecipue personis constare, iudice, actore & reo: quia horum quilibet partes agit interrogantis & respondentis. Iudex interrogat & respondet cum decernit, *cap. prout. inf. de dolo, & contumacia;* interrogant, & respondent partes inuicem *l. si sine. ff. de interrogat. act.* gloss. in *d. can. iudicantem.* TVLLIVS *2. de inuentione: in omni causa ab vtroque oportebit a quo, & per quos, & quomodo, & quo tempore aut agi, aut iudicari, aut quid statui de ea re conueniat.*

X. Porro in omni causa ciuili & criminali clerici habent suos ordinarios & legitimos iudices *cap. 4. hoc tit.* ita tamen, vt liberum sit episcopo poenam infligere vel pecuniariam, vel depositionis, & vna sit contentus, quod si grauitas criminis eum deterreat, depositione prius habita a gradibus ecclesiasticis quasi proiectum a foro ecclesiastico, tradat seculari. *cap. nouimus. inf. de verb. signif.* Qualiter fiat degradatio, dicitur in *cap. 2. de poenis in 6.* & nos dicemus suo loco.

XI. Quibusdam tamen casibus priuilegium fori clerici praetendere non possunt, vt dicemus infra *de foro competenti*, sicut e contrario nec laici ecclesiasticam iurisdictionem vitare possunt, *cap. nouit. hoc tit.* quia episcopi munus est peccata impedire, *cap. 1. supra, de offic. ordinarii. can. duo sunt. 99. dist. cap. vnam sanctam. Extrauag. de maiorit. & obedient.* maxime ob iurisiurandi religionem, & pacis vtilitatem. *can. omne. 22. q. 1.* Quod hodie constitutionibus regiis immutatum est: nam propter iusiurandum iudex ecclesiasticus omnium causarum cognitionem sibi arrogauerat, quae ratio est, cur tam ampla & celebris fuit olim officialis Tolosani iurisdictio, cuius locum adhuc amplis, & altis subselliis ornatum videmus.

TITVLVS II.
DE
FORO COMPETENTI.

I. Post titulum generalem de iudiciis, congruum fuit tractare *de foro*, in quo iudicia exercentur. Quod forum siue iudicium, siue audientiam episcopalem κρίσιν ἐπισκοπικὴν dixeris, nil refert in *can. 107. Synodi Carthaginensis*, siue τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, *can. 15. ead. can. placuit. 11. q. 1.* siue τῦ βήματος ἀκρόασιν, vt loquitur BALSAMON *in Photium*, quae nomina iuris dicundi potius facultatem, quam locum designant, eam enim non habuisse olim episcopos, sicut nec forum contendunt plerique.

II. In vtroque tamen eos decipi certum est, nam & iudicium & audientiam & iurisdictionem ordinariam illis fuisse satis conuincunt, quae superiori titulo de synodis prouincialibus diximus. Locus vero non alius fuit, quam ipsa ecclesia, vel potius ipsius ecclesiae porticus & ambitus, vbi res omnes & controuersiae ecclesiasticae definiebantur, vt ex epistolis IVLII P. constat; *Nullus in publico causam agat, nisi in ecclesia.* Nec eam sacrarum aedium partem, vbi ius dicebatur, primitus ἀγορὰν forum, non basilicam dixerunt, ne gentiles imitarentur, qui in eodem foro, vbi res venales exponebantur, ius dicebant, *l. inter §. sacram. ff. de verborum obligat.* donec propter tumultum & populi concursum in illis basilicae constructae sunt, in quibus tribuni plebis ius dicebant, teste PLVTARCHO in *Catone minore*, cum loquitur de Porcia basilica, quam Cato maior dedicauit, ἐιώθασι ἔν ἐκεῖ χρηματίζειν οἱ δημάρχοι, id est, *in ea tribuni plebis audientiam dare solebant.* Basilicae erant templa, vt constat ex PLVTARCHO in *C. Caesare*, & in *Catone*, & in *§. sacrae. instit. de rerum diuis.*

III. Successu temporis omnia haec vocabula confusa fuerunt, nam & ecclesiae dictae fuerunt basilicae, & fori vocabulum illis datum fuit, ita vt non tantum de secularibus iudiciis, sed etiam ecclesiasticis vulgo acceptum fuerit: hinc priuilegium fori apud CAROLVM M. *lib. 7. cap. 251. clericus non alicubi, quam in suo foro audiatur.* Forum hoc designat MARTIANVS imp. in *l. cum clericis. C. de episc. & cleric.* his verbis: *in nullo alio foro;* ita tamen, vt semper haec regula locum habeat, vt actor forum

forum rei sequatur, *cap. cum sit, hoc tit.* nisi res sit ecclesiastica; tunc enim non inspicitur, quis sit reus, quis actor, sed tota lis ad iudicem ecclesiasticum pertinet, fauore ecclesiae, *cap. si clericus. hoc tit. can. experientiae. II. q. I.*

IV. Sicut e contrario clericus conueniri potest coram iudice seculari in quibusdam casibus, veluti si quaestio sit de feudo seculari *cap. 7. hoc tit.* quia vt notat glossa, res naturam potius a domino feudi, quam a persona vasalli accipit, *cap. solitae. sup. de maior. & obedient.* secundo ex causa reconuentionis, *can. I. 3. q. 8.* vt dicetur *infra, titulo de mutuis petitionibus;* ex causa delicti, in quo clericus pertinaciter haeserit, & poena ecclesiae non sit sufficiens, *cap. cum non ab homine. sup. de iudiciis, can. nec licuit. 17. d.* Criminum casus iure huius regni facile ad omnia delicta extenduntur, quae vulgo priuilegiata dicuntur, vt sunt laesae maiestatis, sacrilegii, falsitatis, & alia pleraque, quae forum ecclesiasticum mutant, & recta via in ius publicum trahunt, contra mentem *cap. 8. & cap. conquestus, hoc tit.*

V. Similiter in quibusdam casibus laicus a foro suo ad ecclesiasticum trahitur, in causis nempe ecclesiasticis, vt est matrimonii quaestio *cap. I. inf. de consanguinit.* & aliis, quae passim enumerantur, *cap. cum te consulente, & cap. super. supra, de officio delegati.*

VI. Et haec est praescriptio fori, quae opponi solet, & cui etiam vulgo renuntiari non potest; quod INNOCENTIVS III. primum constituisse videtur in *cap. si diligenti, hoc tit.* etiam si iuramentum interceserit, vtpote contrarium iuri ecclesiae, imo etsi episcopus consenserit, ius publicum priuatis pactionibus non infringitur; licet CVIACIVS talem renunciationem iuri vniuersali ecclesiae non officere contendat, quod immerito vocat priuilegium, cum re vera sit ius cum ipsa ecclesia natum, vt *titulo de pactis* diximus.

VII. Quo quidem nemo clericus exui potest, & si contra egerit, gradus honore priuandus est, *can. placuit. II. q. I. nisi,* inquit, *iudicium episcopale petierit ab imperatore;* quod olim iniuria temporum effectum est, cum imperialis potestas omnia ecclesiae iura inuasisset, & sedes, forumque ecclesiae pro libito statuisset, quae & episcopatus metropolis titulo donabat, & prouincias *διὰ τύπων πραγματικῶν, καὶ διὰ δημοσίων τύπων*, id est, *per pragmatica edicta, & per publicas formas* diuidebat, & nouum forum assigna-

bat

bat *can. 12. & 17. synodi Chalced. can. 38. syn. in Trullo.* Tunc nec patiebatur quemquam opponere τῆ ἀπροσφόρῳ δικαίᾳ παραγραφὴν, id est *competentis iudicis praescriptionem*, vt loquitur BALSAMON *ad can. 15. synodi Carthag.* qui inuitus fatetur in causis pecuniariis, vel ciuilibus, ac in rebus priuatis non tamen ecclesiasticis hoc locum habuisse. Sane in criminalibus, & accusationibus episcoporum & clericorum nusquam forum seculare admissum est, *can. 74. apostolorum, can. 6. synodi Constantinop.* nec id imperatores sibi arrogare ausi sunt, sed tantum vt iuris ordo trium edictorum in contumaces seruaretur, vt scribit idem BALSAMON.

VIII. Distingui praeterea solet, vtrum causae ecclesiasticae sint ciuiles, an vero criminales; *nouella* IVLIANI *77.* ciuiles aliae sunt mere ecclesiasticae, vt quae de sacramentis quaestionem mouent, veluti de matrimonio, *cap. causam. infra, qui filii sint legitimi:* de baptismo, de statu ecclesiae, de fide; de his nusquam iudices publici iurisdictionem habuerunt, *can. 15. synodi Carthag.* Aliae non sunt penitus ecclesiasticae, quae personarum contemplatione, & ordinis ratione tales sunt: de his imperatorum constitutiones cogitarunt, quae scilicet de rebus pecuniariis, & priuatis litem faciunt, BALSAMON ad *d. can. 15.*

IX. Criminales causae aliae sunt omnino ecclesiasticae, aliae partim tantum, illae euangelicae legi, & sanctionibus ecclesiasticis repugnant, de quibus seculares cognoscere non debent, vt de crimine vsurarum, *cap. super eo, & sequenti, inf. de vsuris,* sacrilegii, periurii, haeresis, & aliorum *cap. vt inquisitionis, de haeret. in 6.* quorum castigatio, & mulcta episcopis reseruatur, nouella IVSTINIANI *83.* sed hodie e contrario ratione priuilegii ad publicum iudicem omnino sine vlla dispensatione ecclesiastica deuoluuntur.

X. Causae criminales partim ecclesiasticae sunt, quae non tantum sacris canonibus, sed etiam sanctionibus secularibus prohibentur, furtum, adulterium, homicidium, & similia, quorum cognitionem adimere ecclesiae voluerunt constitutiones imperatoriae: quae tamen restituta ei fuit, nisi tunc demum, cum ecclesia poenas crimini conuenientes non habet, quo casu ad brachium seculare recurritur, *cap. at si clerici. superiori tit.* quae omnia passim exemplis in toto iuris corpore illustrantur.

XI. Alia est fori praescriptio praeter illam, quae aduersus seculares opponitur, quam ipsi ecclesiastici inter se seruant, tribus praecipue de

causis,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0144
DFG

cauſis, ratione domicilii, beneficii, & delicti, & hoc poſtremum caeteris praeualet, ita vt epiſcopus loci, in quo quis deliquit, iudex ſit competens, & tunc non poteſt opponi praeſcriptio fori, vt res ad propriam dioeceſim, vel prouinciam deuoluatur, in qua reus beneficium habet; *can. 1. 3. q. 6. l. vlt. ff. de accuſat.* niſi quantum ad executionem ſententiae, quae debet fieri coram ordinario domicilii, patrimonii, vel beneficii, ſi eo priuandus ſit. *cap. 1. ſup. de off. ordinarii. cap. poſtulaſti. hoc tit.* vt eſt in *l. a D. Pio. §. 1. ff. de re iudicata.* Et ita contingit, vt ſententia ab vno lata apud alium fidem faciat. *can. quisquis. 24. q. 1.*

XII. Idem ius ſeruatur ratione contractus, *cap. vlt. hoc tit. cap. Romana. §. contrahentes. eod. in 6. & cap. 1. de priuilegiis in 6.* vel vbi quis promiſit ſe ſoluturum *cap. 40. ſup. de officio iudicis deleg. cap. dilecti. hoc tit.* iuxta *legem, heres abſens. §. 1. ff. de iudiciis.* Vnicus caſus eſt, quo reus conueniri poteſt in loco, in quo nec promiſit, nec contraxit, nec deliquit, Romae nempe, vtpote quae eſt metropolis ſuprema omnium eccleſiarum, *cap. vlt. hoc tit.* ſicut olim domina omnium prouinciarum & regnorum; *l. in orbe ff. de ſtatu hominum*, niſi reus eo venerit legationis ergo, vel aliis de cauſis a iure expreſſis in *cap. fin. inf. de dilationib. l. 2. §. legalis. ff. de iudiciis.* Et in eo CVIACIVS male ſe habet contra Romanae eccleſiae principatum, & locum falſo detorquet, vt *peculiari obſeruatione* a me annotatum eſt.

TITVLVS III.

DE

LIBELLI OBLATIONE.

I. De iudiciis, & foro iudicum dixiſſe non eſt ſatis, niſi etiam de *libellis offerendis* ratio habeatur, quod eſt neceſſarium. Libellus eſt nomen generale, preces continens eorum, qui iuſtitiam implorant, Graeci vocant βιβλίον, λιβέλλον, δέησιν, quae principi, vel magiſtratui offeruntur.

II. Qui quidem litis conteſtationem facit, quoties reſcripſit princeps, vel iudex reſpondit. *l. illam. C. de donat. l. 2. C. de annali except.* Sola libelli datio non habetur pro vocatione in ius, nec pro accuſatione, nec

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0145
DFG

pro litis conteſtatione, *l. 1. C. de off. praefect. praet. orient.* qui enim petit licentiam vocandi in ius, vel accuſandi, non ideo vocat, nec accuſat: ideo talis libellus eſt tantum precum deſiderium, *l. libertus. 15. ff. de in ius vocando, l. 2. C. de errore aduocat. l. 1. & 2. C. de fide, & iure haſtae fiſcalis lib. X.*

III. Nec vnquam pro litis conteſtatione habetur, niſi princeps reſcripſerit, vel magiſtratus, & tunc in actionibus annalibus & praetoriis id locum habet, *l. 1. C. quando libellus principi oblatus;* non vero in aliis, niſi tunc demum, cum conuentio per exequutorem, vel apparitorem facta ſubſecuta fuerit, *nou.* IVSTIN. *112.* quae vocatur citatio voce praeconis, *l. diuus. ff. de in integrum reſtitut.* vel per tabellionem, vel actuarium, *cap. 12. inf. de fide inſtrument.* cui quidem libello citationis ſeu conuentionis debet reus ſeſe ſubſcribere ex aduerſo libelli, ſiue ex opiſtographo, quod vocatur libellus reſponſionis ἀντιβίβλιον, quo etiam cautionem iudicio ſiſti praeſtat, niſi & velit contra iudicem cauſas recuſationis proponere, quod per libellum olim fiebat ante litem conteſtatam.

IV. Haec recuſatio, ſiue reiectio, ἀποβολὴ, καὶ ἀπόλειξις dicebatur; eieratio apud TVLLIVM *Philippica 12. ſic me iniquum eiurabant:* qua etiam forma eiurabatur forum apud eundem, *3. act. in Verrem.* Nil obeſt tamen, quin & poſt litem conteſtatam tales libelli proponi poſſint ex ſuperuenientibus cauſis, vt eſt *in cap. inſinuante. ſup. de officio iud. deleg. & cap. inter. inf. de ſententia & re iud.*

V. Sunt & alii libelli, quos iurisconſulti refutatorios, Graeci ἀναπληρωματικὰς, ſupplementa & refutationes partium continentes, *l. 1. C. de relat.* qui quandoque offerri poſſunt, ex nouiſſima cognitione, vt loquitur IMPERATOR in *l. vlt. C. de praeſcript. 30. annorum.* Huiusmodi citatio debet in ſcriptis fieri; *cap. quoniam. inf. de probat.* alias non legitima *cap. ex litteris. ſup. de in integ. reſtitutionibus;* ſicut ipſe libellus debet eſſe ſcriptus, & partium manu roboratus. *cap. 1. hoc tit.*

VI. Et quia fundamentum cauſae eſt libellus, in eo exprimi debent, quae petuntur, vt ſi realem actionem contineat res ipſa, quae petitur, deſignari debet, licet cauſam exprimere non ſit neceſſum, vt annotat gloſſ. *in cap. 2. hoc tit.* In aliis vero iudiciis, quae de vniuerſitate feruntur res, quae petuntur, exprimi non debent, *l. licet. C. de iudiciis;* vt ſi petatur

tatur ecclesia, contineantur omnia ad eam pertinentia, licet non expressa. *cap. cum ad sedem. inf. de restitut. spoliatorum, cap. inter. inf. de donationib.*

VII. In criminalibus actionibus, & accusationibus citatio, vel libellus contra reum offerri debet, a quo tamen ante inscriptionem desistere actor potest, *cap. licet. inf. de accusat.* non vero post inscriptionem; nisi cum reo conuenerit, *can. si quem. 2. q. 3.* aut intra triginta dies. *l. fallaciter. C. de abolitionibus.*

TITVLVS IV.
DE
MVTVIS PETITIONIBVS.

I. Hic quoque titulus de libellis, siue petitionibus; nec in alio differt a superiori, nisi quod ille agit de libello conuentionali ab actore tantum proposito, hic de eo, quod mutuo retorquet reus aduersus actorem; qui concursus facit *mutuam petitionem*, ἀνταναγωγὴν, ἀντεισαγωγὴν, introductionem vicissim factam, quam alii compensationem vocant, vt ex TERTVLLIANO *2. aduersus Marcionem cap. 20.* luculentissime demonstratur.

II. Quam quidem non debemus hoc in loco accipere pro reciproca actione, quam mistam siue duplicem vocant iurisconsulti, in qua sui natura vterque est actor, vterque reus; quales sunt actiones finium regundorum, familiae erciscundae, communi diuidundo, quae simul vno eodemque momento nascuntur, & pereunt; *l. actionis verbo. ff. de act. & obligat.* sed de reconuentione & actione contraria, quam reus intendit ex aduerso quasi compensationis vice, *vel recautionis, qua cautio euacuatur*, vt ait D. AVGVSTINVS *lib. de cura pro mortuis*, qua cautio dissoluitur, sicuti repignoratio est pignoris dissolutio, Graeci vocant ἀκυροσίαν, *euacuationem*, vel *euacuatoriam* in formulis MARCVLPHI, *lib. 2. cap. 27. & cap. 35. Epistolam euacuatoriam fecimus, vt de ipsis solidis omni tempore absolutus resideas:* similiter *restipulatio* dicitur repromissio, & dissolutio prioris stipulationis apud TVLLIVM, *orat. pro Roscio Comoedo. l. damni. 43. ff. de damno infect.* Hac reconuentione actio retunditur, & debitum compensatur. *cap. cum dilectus. inf. de ordine cognitionum, cap. 224. lib. 7. Capitular.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0147
DFG

III. Hoc quidem titulo non est quaestio proprie de illa compensatione, sed potius de fori competentia, an actor fori praescriptionem aduersus reum possit opponere, si reus eum coram eodem iudice pendente lite pro alia causa reconueniat: *cuius enim in agendo obseruat arbitrium, eum & contra se iudicem habere in eodem negotio non dedignetur*, vt ex *Papiniano* refert IVSTINIANVS *in l. vlt. C. de sententiis & interlocut.* Nec tunc clericus seculare iudicium recusare potest, vt notat gloss. *in cap. 4. sup. de iudiciis, cap. 3. de rescript. in 6.* nisi causa sit mere spiritualis, *cap. prudentiam. §. fin. supra, de offic. iudic. delegat.* vel aduersus iudicem suspicionis causa moueatur. *d. cap. 3.*

IV. Tam vero conuentio, quam reconuentio vna sententia concludi debet. *cap. 2. h. tit. l. 1. C. rerum amot.* Vna sane sententia non semper intelligitur, quae eadem serie, & pagina vtramque litem complectitur, sed etiam illa, quae in continenti post alteram fertur, licet reuera sint duae sententiae, vt optime notat gloss. *in cap. 2. inf. de ordine cognit.*

V. Non ita in criminalibus, in quibus reconuentio locum non habet, nec reus potest in eadem causa accusationem proponere, quin prius innocentiam suam purgauerit, *can. neganda. & seq. 3. q. 11. l. is qui. ff. de publicis iudiciis.* PLINIVS *epist. 9. lib. 3. Est lege cautum, vt reus ante peragatur, tum de praeuaricatione quaeratur.* Graeci hanc recriminationem ἀντέγκλησιν, & ἀντικατηγορίαν vocant; Plinius dicto loco, *reclamationem*, alii culpae excusationem dicunt, quia *omnis nostra defensio constat eius accusatione, qui vindicatur*, ait QVINTILLIANVS *lib. 7. cap. 5.*

TITVLVS V.

DE

LITIS CONTESTATIONE.

I. Post preces emissas, & libellum oblatum, sequi debet *litis contestatio*, quae facit iudicii exordium, non vero in ius vocatio, *l. amplius. ff. rem ratam haberi.* Quae actionis editio non est, nec per positiones, & responsiones fit litis contestatio. *cap. super quaestionum. sup. de officio delegati.*

II. Vera

II. Vera litis conteſtatio, vt notat gloſſ. eſt negotii principalis hinc & inde coram iudice facta narratio, ſubſequuta reſponſione, *cap. dudum. ſup. de elect.* tunc demum, cum merita cauſarum partium aſſertione panduntur, *l. vnica. C. eod. l. 2. C. ſi per vim, vel alio modo*, ſiue ex mutuo rerum conflictu: quod olim in lege duodecim tabularum ex iure manu conſertum dicebant, cum alter alterum ex iure ad conſerendam manum in rem, de qua ageretur vocabat, vt GELLIVS *cap. 9. lib. 20.* teſtatur, & TVLLIVS *pro Muraena.*

III. Quae rerum conflictatio verſa eſt in contentionem verborum, rationibus hinc inde parte vtraque praeſente propoſitis, quod eſt proprie conteſtari, & inde lis conteſtata apud FESTVM, quam Graeci προκάταρξιν, ἐνστασίαν δίκην, id eſt, *iudicium conſtitutum, iudicium coeptum*, vt eſt in *l. 1. C. hoc tit. per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem factam*, vt loquitur *cap. vnic. h. t. Reſpondere proprie dicitur, cum lis intenditur*, ait DONATVS, *apud Terentium in adelph.* non vero per poſitionem ſolam, quae facti narrationem continet; quae introducta eſt ad faciliores litis euentus, vt facilius eliciantur confeſſiones, & actor ab onere probandi redimatur. *Clement. ſaepe de verborum ſign.*

IV. Sed haec ſola non operatur petitionis effectum, vt dictum: niſi vno caſu, cum res agitur coram ſummo pontifice; tunc enim actoris propoſitio, & rei reſponſio litem conteſtatam faciunt, vt argumentantur doctores *ex cap. 1. ſup. de transact.* Nec igitur ex ſolis poſitionibus, ſiue petitione proceſſus valet; multo minus ſententia, quam fert iudex, quem agendi normam ſcrutari, & ſeruare oportet. *cap. dudum. cap. cum dilectus. infra, de ordine cognitionum.*

TITVLVS VI.

VT LITE NON CONTESTATA NON PROCEDATVR AD TESTIVM RECEPTIONEM, VEL DEFINITIVAM SENTENTIAM.

I. Hic titulus, recte ſuperiori cohaeret, quo etiam ordo iudiciorum deſignatur, ante, vel poſt litem conteſtatam: & ponitur regula generalis, non eſſe teſtes admittendos, nec ius dici debere ante litis conte-

Universitäts Bibliothek Rostock http://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn817456112/phys_0149 DFG

ſtationem, quae regula iuris antiqui formam deſtruit, qua litem per ipſorum teſtium auditionem conteſtari ſolebant: *Conteſtari*, inquit FESTVS, *eſt, cum vterque reus dicit, teſtes eſtote; conteſtari litem, dicuntur duo, aut plures aduerſarii, quod ordinato iudicio vtraque pars diceret, teſtes eſtote.* Hinc & *anteſtari*, quod erat in ius vocare teſtes, apud PLAVTVM *in Poenulo;* euocare dicit iurisconſultus in *l. 1. ff. de teſtibus.* Quia olim vna fere ſerie, vno tribunali non adhibitis cauillationibus, & quaeſtionum inuolucris vt hodie fit, cauſae decidebantur, nec ambages illae antiquae cum noſtris comparari poſſunt, ita hominum malitia excreuit.

II. Hodie hic ordo ſeruatur, vt primum libelli edantur, fiat in ius vocatio, praeſentes adſint partes per ſe, vel per procuratores, atque in iudicio concluſiones adhibeantur; nos vocamus *la clauſion, ou l'appointement en droit:* tum deinde ad probationes teſtium, vel inſtrumentorum procedatur, & illa concluſione lis dicitur conteſtata, quod congruit cum *nouella 112.* qua res fit litigioſa, iudiciaria conuentione inter partes facta, vel precibus principi oblatis, & iudici inſinuatis, quod eſt notandum.

III. Ante litem conteſtatam ad teſtium receptionem non eſt procedendum, niſi in quibusdam caſibus, cum de eorum morte timetur, qui forſan ſenectute, vel morbo grauantur, vel propter diuturnam abſentiam, *l. curent. ff. de teſtib.* ſi agatur de electione alicuius praelati, de matrimonii foedere, propter rei contumaciam, qui litis conteſtationem impedit, per viam inquiſitionis, & ad conſeruandam praeteritarum rerum memoriam: denique quotiescunque periculum ex mora naſcitur, quae omnia latiſſime exponit ſummus pontifex in *cap. vlt. hoc tit.* Quibus caſibus ſaepius & teſtes recipiuntur, & ſententia definitiua profertur; nec tamen teſtes proprie recepti dicuntur, qui nonniſi lite conteſtata exhibentur, & publicantur.

IV. Poteſt quidem ſententia interlocutoria ferri, quoties propter contumaciam reus ſe non tuetur, μονομερῶς. Et in his differentia ponitur inter reum contumacem, conuentum actione reali, vel perſonali, ob actionem in rem, ſeu rei vindicationem, ex decreto iudicis, lite non conteſtata actor mittitur in poſſeſſionem rei, non tam vt fiat dominus, quam cuſtos *cap. penult. & vlt. inf. de eo, qui mittitur in poſſ. & cap. penult. de dolo & contumacia;* nam veniente reo, & moram purgante, refuſis etiam expenſis, rei poſſeſſionem recuperabit. Si vero quaeſtio ſit

de

de actione in personam, aliud statuitur: nam iudex duplicem viam habet, vel vt contumacem poena excommunicationis coerceat, vel actorem mittat in possessionem rerum mobilium inprimis, & his deficientibus immobilium.

V. Non ita fit, quando actor est contumax, contra quem sententia definitiua profertur; quia maior est ratio iudicantis contra actorem, quam contra reum *nou. 112.* Quae omnia summus pontifex desumpsit ex iure ciuili, atque ita enucleate dispossuit, vt vim & auctoritatem legibus, & constitutionibus principum dederit.

TITVLVS VII.

DE

IVRAMENTO CALVMNIAE.

I. Hic titulus pertinet ad litium instruendarum rationem, qua in limine iudicii *calumniae iuramentum* postulatur, ante litem contestatam, vel in ipsa contestatione. Formulam habemus in *l. inter. §. qui familiae. ff. fam. erciſc.* qua actor iurat se non calumniae causa agere, nec inficias ire: quod ex veteri lege duodecim tabularum prodiit: *Si caluitur, pedem struito.*

II. Calumnia enim nihil aliud est, quam cauillatio, cum per fraudem, & frustrationem vitilitigatores alios caluantur litibus, id est decipiunt, frustrantur, ludificantur; vnde TVLLIVS *2. de repub.* apud NONIVM: *vt Carneadi respondeamus, qui saepe alienas causas ingenii calumnia ludificari solet.* D. AVG. *in Ps. 118. Non calumnientur me superbi; an forte hanc habet vim, quam haberet, si diceretur, non me capiant calumniando.* Graeci ἐξαπάτην dicunt, id est, *fraudem, deceptionem:* contra quam cautiones partes praestare debent, olim quidem in omnibus causis, vt ex PLINIO in *epist. ad Ruffum* contendit CVIACIVS; ita vt calumniator in decimam partem litis condemnaretur, vt est in *tit. de poena temere litigantium* apud IVSTINIANVM, & in *C. Hermogeniano, tit. de calumniatorib.* vnde poena illa, quae infligebatur, dicitur, *calumnia*, in *legibus Longobardorum tit. 17. non habeat de vna causa duas calumnias.*

III. Ali-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0151
DFG

III. Aliquando calumnia sumpta est pro quacunque actione, petitione, siue libelli datione apud MARCVLPHVM: sic calumnia regis Castellae, & regis Nauarrae dicitur apud ROGERVM in *Henrico II. Angliae rege*, vel etiam pro qualibet responsione, vel defensione, in veteribus formulis ex lege Romana *cap. 5.* denique pro omni genere litium apud ARNVLPHVM *epist. 32.* & IVONEM *epist. 17.* FLODOARDVM *hist. Remens. cap. 10. lib. 4.* & passim pluribus aliis locis.

IV. Sed hic pro tergiuersatione, pro fraude, & iniusta interpellatione, pro qua iuramentum iure veteri tenebatur praestare actor tantum, non reus, vt notauit doctor maximus, *obseruat. 5. lib. 7.* vel in causis, in quibus vterque actor, vterque reus, *d. l. inter.* Et in eo multae ambages, & multa verborum inuolucra adhibebantur, quae ideo paulatim in desuetudinem abierunt, donec iterum Iustinianus illud restituit, tam aduersus reum, quam actorem. Initio quidem, & in limine litis proponendum. *l. 1. C. hoc tit. & nouel. 30.*

V. Nec abs re inuentum est hoc iuramentum, ad veritatem scilicet eliciendam, & litigantium contentiones sopiendas, *cap. ceterum. hoc tit. cap. ex literis. infra, de iureiurando*, inuicem asserentium se putare bona instantia vti, vt est in *l. 2. C. eod.* vt qui recusat, causa cadat; *cap. 4. hoc tit.* nec ab eo quisquam olim eximi poterat, exceptis clericis Constantinopolitanis, ex MARTIANI constitutione in *l. cum clericis. C. de episc. & cleric.* quam ad omnes reliquos traduxit HENRICVS II. imperator constitutione, quae refertur in *cap. 1. hoc tit. in 1. compilat.* & meminit HONORIVS III. *in cap. 1. hoc tit.*

VI. Et ita cautum est, ne amplius clerici iurare de calumnia cogantur: & ne fraudis suspicio remaneat, personarum qualitate inspecta per oeconomos in animam iurantis id fiat, *cap. 3. & 4. hoc tit.* aut si lis moueatur pro collegio, vel vniuersitate, per procuratorem, aut syndicum, *cap. cum causam. hoc tit.* nisi tunc demum, cum episcopus vel clericus aliquis negotium in se suscepit, ita vt aliter experiri non possit, nisi iuretur de calumnia: tunc ad iuramentum cogetur, non quidem tactis, sed propositis euangeliis, *cap. vlt. hoc tit.* sicut de iudicibus dicitur in *l. 2. C. eod.*

VII. Haec enim propositio non est iuramentum, sed potius praesidium maius ad id agendum, quod quis facere debet. Permittente quidem

summo

ſummo pontifice id licet epiſcopis, *cap. 1. hoc tit.* & clericis aliis; *cap. 5. hoc tit.* & *cap. 3. de ſideiuſſ.* & ita fit, vt hodie iurare cogantur omnes non tantum in cauſis ciuilibus, ſed etiam ſpiritualibus, vt definit BONIFACIVS in *cap. 1. hoc tit. in 6.* qui ordinem antiquum ſeruare non iubet, vt initio tantum iuretur, vt dictum eſt in *nou.* IVLIANI, imo & in quacunque litis parte, quocunque tempore ſuſpicio fraudis interuenit, vt & notat gloſſ. *in cap. ex literis. infra, de iureiurando.*

VIII. Idem etiam ſeruandum eſſe in criminalibus quidam cenſuerunt, ex ſententia veterum iurisconſultorum, quos ſecutus eſt FRIDERICVS imperator, vt annotauit CVIACIVS: quod tamen generaliter obſeruari voluiſſe non eſt ſentiendum, ſed in caſibus aliquibus, vt de pace tenenda, & de incendiariis, vt patet ex *lib. 5. feudorum*, quod *nouella* LEONIS *107.* demonſtrat; & in eo doctor maximus MARTINI interpretis ſententiam probat, contra ACCVRSIVM in *l. vlt. C. de fide inſtrument.* in qua quamuis de calumnia iurandum eſſe dicat, non debemus intelligere ratione criminalis, ſed ciuilis cauſae, quae reſpicit inſtrumenti exhibitionem: nam in criminalibus accuſatio, & inſcriptio iuramentum calumniae praeſtant.

TITVLVS VIII.

DE

DILATIONIBVS.

I. Et hic titulus ad iuramentum calumniae pertinet, quoties reus fraudulenter moras nectit: ideo IVLIANVS in *nouella 44. dilationis, & calumniae* cauſam iungit; dilatio enim plerumque turbat ordinem iudiciorum, & iudicandi facultatem tollit *l. iudex ff. de iudiciis.*

II. Quod deſcendit ex lege XII. tabb. quae diem diffendi, id eſt, diffindi, & differri dicebat, *l. 2. §. ſi quis in iudicio. ff. ſi quis cautionib.* nec intereſt ſiue dicamus diffundi, ſiue diffindi, vt plures hac in parte rixantur, Graeci χίζειν, quod eſt ſcindere, vel *differre vadimonium*, vt loquitur TVLLIVS *orat. pro Quinctio.* Haec dilatio iudicii ἀντίλῆξις, vel παλινδικία dicitur apud Graecos; cum reus tergiuerſatur, ςρεψοδικεῖ, ait IVLIVS POLLVX *cap. 6. lib. 8.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0153
DFG

III. Alia est dilatio, quae non est frustratoria, imo est legitima: veluti quae petitur ob morbum, vel aliquam aliam rationabilem causam, vt est in *d. lege XII. tabul. & d. l. 2.* Tunc enim iudex potest terminum restringere, vel prorogare, & dare inducias reo ad deliberandum, & respondendum petitionibus actoris, *can. induciae. §. iudicantes. 3. q. 3. l. 1. & l. si quando. C. eod.* vel si vtilitas publica id exigat *cap. vlt. hoc tit.*

IV. Quod locum habere debet, quoties iudici videbitur, cuius religioni hoc datur, licet viginti dierum termino ante litem contestatam definiantur; *nouella 53.* nam post trium edictorum, & vnius peremptorii ordo seruandus est triginta dierum *nouella 112.* Tunc non veniente, qui citatus est, eremodicium contrahitur, quod est litis inchoatae desertio *l. contumacia. ff. de re iudicata, & l. properandum. C. de iudiciis.*

V. His peractis legitime facta citatio dicitur, *cap. 2. hoc tit.* nec dari amplius dilatio debet, *c. 3. hoc tit.* vt quoties quis citatur coram principe, nulla amplius dilatio danda. *l. 5. ff. hoc tit.* Quod etiam summus pontifex contra monetae falsarios statuit. *Extrauag. commun. cap. vnico. hoc tit.* In quibusdam aliis casibus dilationes iudiciorum obseruari debere statuit EMANVEL COMENVS *constitutione quadam apud* PHOTIVM, quoties de pupillorum, vel pauperum educatione, vel de animae cura quaestio est, in quorum causis tres tantum dies statuit.

TITVLVS IX.
DE
FERIIS.

I. Mire congruit hic titulus cum superiori; nam *feriae* dilationes sunt, *l. 6. C. hoc tit.* sed differunt in eo, quod dilationes fiant tantum vnius rei, vel litis; feriae omnium: illae nullum tempus certum, & definitum habent, sed pro iudicis arbitrio statuuntur: hae a lege certum & statutum tempus habent; FESTVS *ferias statas* vocat; illae in gratiam, & necessitatem partium, hae in Dei honorem, & publicam vtilitatem.

II. Feriae igitur sunt dies, in quibus vacari debet ab omnibus negotiis, litibus, & iurgiis, & ab omni opere seruili; *cap. 3. hoc tit.* feriae enim sunt dies festi, quos Graeci ἀπράκτες, & ἀργὰς ἡμέρας vocant;

non

non vero fasti, vt male confundunt plerique, quibus praetori licebat fari iuridica verba, seu ius dicere, vt ad eundem Festum viri docti scripserunt. Dies festi vocantur dies deuotionum in *l. vlt. C. Theod. de nauicul.* dies orationum in *can. 2. 15. q. 4.* gaudiorum apud Graecos interpretes, qui diem festum τὴν χαρμονὴν, *gaudium* interpretantur, quia tunc tantum Deo sacrificium fieri solebat, *can. 66. syn. VI. in Trullo*, vel quia his festiuitatibus tantum Christiani ecclesias frequentabant, apud CHRYSOST. *sermone 59. in Matthaeum.*

III. Quae distinctio dierum facta est, vt ex mutuo aspectu, & congressu maior laetitia, & veneratio haberetur: cum alias omnes dies sint aequales, nec per parasceuen tantum Christus sit crucifixus, & die dominica resurrexerit, sed semper sit sanctus resurrectionis dies, vt scribit D. HIERONYMVS in *cap. 4. ad Galatas.* Praeter vero festos dies in ceteris τῶν προηγιασμένων, id est, *prius oblati, & perfecti sacrificii*, praesanctificatorum oblatio iterabatur, vt explicant ZONARAS, & BALSAMON ad *can. 52. ead.*

IV. Peculiare id fuit Graecis; nam Latini dies solennes a communibus non distinguebant, imo omnibus sacrificabant. TERTVLLIANS *lib. de ieiuniis aduersus Psychicos cap. 14. Nobis certe omnis dies etiam vulgata consecratione celebratur*; & D. HIERONYMVS *epist. ad Algasiam: Nobis, qui in Christum credimus iugis, & aeterna festiuitas est:* quod pro consuetudine regionum factitatum fuisse docet D. AVGVSTINVS *epist. 119. ad Ianuarium*; alios enim dicit quotidie communicare corpori dominico, alios certis diebus, alios tantum sabbato, & dominica.

V. Et haec est vera ratio, cur dies hebdomadae dicantur, *feriae*; quia clerici nullo die a diuinis vacare debent, exemplo Flaminum, apud quos dies omnes erant feriati apud GELLIVM *cap. 15. lib. 10.* vt recte annotauit cardinalis BARONIVS *ad annum 44.* & hoc feriae nomen, primum hebdomadae paschalis diebus datum est, quibus omnes Christiani olim ab omni opere seruili vacare, & sacrosancta mysteria percipere debebant *can. 2. concili Matisc. II. Pascha nostrum, & sanctissimis sex diebus nullus seruile opus audeat facere.* Nec post diem tertium cessare fas erat, vt hodie, de quo conqueritur BALSAMON ad *d. can. 52.*

VI. Hanc totam paschalem septimanam feriatam feciſſe primum CONSTANTINVM M. testatur ALEXANDER monachus, *de inuentione*

ſ. crucis, διακαινίσιμον vocant Graeci. CODINVS *de offic. aulae Conſtant.* BALSAMON in *reſponſ. ad Cabaſilam:* & ad exemplum dierum huius ſanctae hebdomadae, aliarum etiam dies feriae dicti ſunt; diſtinctione habita inter ferias ſimplices, & ſolennes. *cap. fin. hoc tit.* Ideo hebdomada ſancta dicitur magna & venerabilis apud reges, κελεύσαντες ἐκεχειρίαν ἅπαντας ἔχειν, id eſt, *mandantes, vt omnibus ſint induciae & feriae*, clauſis foribus iudiciorum, & carceribus apertis, vt docet D. CHRYSOSTOMVS *homil. 30. in cap. 11. Geneſ.* Ἐκεχειρίαν vulgo Graeci accipiunt pro vacatione belli, & pugnae apud GELLIVM *lib. 1. cap. 45.* proprie pro manuum ceſſatione ab omni opere, & labore illicito, *cap. 1. hoc tit.* Illicitum dicit opus, quod alias congruum eſt, vt diſtinguat ab eo, quod nulla ſolennitate, & feſtiuitate impeditur, vt de halecum piſcatione, quae pro temporis opportunitate facienda eſt, dicitur in *cap. 3. hoc tit.*

VII. Quam exceptionem ad omnia opera ruſtica, quae ex mora periculum patiuntur, extendit CONSTANTINVS imperator in *l. 3. C. hoc tit.* VIRGILIVS *1. Georg.*

Quippe etiam feſtis quaedam exercere diebus
Fas, & iura ſinunt. &c.

Quae latius percurrit COLVMELLA *lib. 3. cap. 3.* quod tamen diebus dominicis non eſt paſſus LEO imperator *nouella 54.* Canones noſtri temperamentum addiderunt, niſi propter inopiam, vel aliquam aliam neceſſitatem otiari non poſſint, εἴγε δύναιτο χολάζειν, id eſt, *ſi poſſint otiari*, inquit, *can. 29. ſynodi Laodic.* qui latus eſt contra Iudaeorum ſuperſtitionem, qui ita in ſabbato otiabantur, vt nec operari, ſed nec diuinis canticis vacare auderent, ait BALSAMON; ideo quaerebant Dominum interficere, quia ſoluebat ſabbatum, & eo die ſanabat aegrotos. IOANNIS *cap. 5.* Ad huius ſabbati exemplum annus etiam ſabbaticus fuit inſtitutus; *Leuit. cap. 25.* quo ab omni agrorum cultu ceſſandum erat quolibet ſeptimo anno, & haec ceſſatio *Semitah*, id eſt, *quietem*, ſeu *ceſſationem* vocabant. Nusquam enim omnia opera prohibita fuerunt, ſed ſeruilia tantum: non vero, quae ad cultum Dei pertinebant *cap. 21. Exodi.*

VIII. Nec ſolum diebus ſolennibus operari fas erat, ſed nec tripudia, aut equorum curſus, & ſpectacula fieri debebant *d. can. 66. Synodi VI.* Praeter hos dies feſtos & ſolennes erant alii, quibus licuit operari, ſed non ludicra exercere, nec nuptias, vel natalitia, vel conuiuia

cele-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0156
DFG

celebrare, quod extensum est ad totam quadragesimam, *can. non oportet. 33. q. 4.* & deinde a septuagesima vsque ad octauam post pentecosten, & tribus septimanis ante festum sancti Ioannis, ab aduentu Domini, vsque ad epiphaniam. Quod olim non intelligebatur de pompis tantum, & festiuitatibus, quae fiebant in nuptiis, sed de ipso matrimonii sacramento, & consumatione, licet contractus quocunque tempore fieri posset, *cap. 4. hoc tit.* quod etiam statuit *concilium Tridentinum.*

IX. Sunt adhuc aliae feriae, quae otium indicunt a forensi iudiciorum strepitu, vt liberius negotiis domesticis vnusquisque vacare possit, quales sunt vindemiales, & messium, *cap. penult. hoc tit.* has messiuas vocant *leges Vuisigoth.* quae quidem, vt opinor, non ob id tantum indicebantur, sed etiam vt locus esset orationi; nam in Carthag. prouincia ob locustarum vastationem concessas esse dicit *lex Vuisig. 11. lib. 2. tit. 1.* Lites quidem tunc cessabant, sed non criminum poena condemnatio, vt ibi dicitur, & in *can. nullus 15. q. 4.* qui honos peculiariter datus est diebus dominicis, & solennibus. *cap. 1. hoc tit.*

X. Aliae sunt feriae dictae repentinae, ob res praeclare gestas ab imperatore, vel republica, *l. 3. C. hoc tit. Clementina saepe. de verborum signif. l. sed & si. §. vlt. ex quib. caus. maiores.* Erant & Latinae, quibus triduum datum fuit apud HALICARNASS. *lib. 6. cap. vlt.* Hos dies festos Graeci καλὰς ἡμέρας dicebant, Latini, *bonos dies* apud TERENTIVM, & PLAVTVM; vnde CATVLLVS Saturnalia *optimum dierum* vocitat. Hinc etiam festa verba, quae diem festum decebant apud HERODIANVM, & CAPITOL. Aliae sunt, quae dantur ob negotia tantum, vt sunt nundinae, quas ἀτελείας, id est *vacationes* Graeci vocant.

TITVLVS X.

DE

ORDINE COGNITIONVM.

I. Frustra de iurisdictione ecclesiastica, & de iuris dicendi opportunitate dictum fuit, nisi & ordo spectetur: quod conditores iuris vtriusque obseruarunt, titulos de ordine iudiciorum, & de ordine cognitionum ponentes; non quod re vera aliud sit cognitio, aliud iudicium:

nam in Codice *titulus de ordine iudiciorum* latius patet, omnia quae ad quamcunque iurisdictionem siue ordinariam, siue delegatam faciunt, complectens; *titulus* vero *de ordine cognitionum* libertatis tantum materiam tangit.

II. Cognitionis nomen proprie ad principem, vel ad magistratus refertur, cum vel princeps sponte sua cognoscit, vel magistratui cognitionem delegat, vel etiam ipsi magistratus ex officio suo cognoscunt: quae cognitio legitima est, & extraordinaria, quam etiam alteri mandare saepius nequeunt, *l. interdum. ff. de iudiciis. l. 3. ff. de in ius vocando.* Ordinaria cognitio est, quae iudicibus datis competit, *l. 1. ff. de extraordin. cognitionib.* & vtroque modo facultas illa iudicandi vulgo cognitio dicitur *l. penult. ff. de iurisd. omnium iud.* Ideo in prima compilatione hic titulus *de ordine iudiciorum* concipitur, quasi idem sit *cognitio*, quod *iudicium*, vt in *cap. 1. & penult. hoc tit.*

III. Per ordinem autem cognitionum, siue iudiciorum, intelligit Gregorius regulam, & seriem litium expediendarum, quoties plures actiones seu iudicia concurrunt, quae prius expediri debeant; criminalis prius, quam ciuilis; momentanea seu possessoria, quam petitoria; quaestio status, quam aliae; quaenam sit praeiudicialis, id est, quae futurum iudicium vel moretur, vel impediat, siue agatur de alimentis, vel de criminibus, aut de bonis, aut de statu. Sicut in *cap. 1.* quaeritur an quaestioni de foedere matrimonii, praeiudicium faciat exceptio consanguinitatis, sicut ei, qui se heredem contendit, defectus natalium principalem quaestionem elidit, & praeiudicium facit *cap. penult. hoc tit.* Spoliationis ratio etiam prius habenda est in *capite vlt. hoc tit.*

IV. Nec ideo tamen praeiudicia posteriorem causam semper elidere censendum est; sed ideo ita vocantur, quia concurrunt cum aliis, & prius iudicantur, viam & cognitionem totius rei ampliorem faciunt, vt est in *l. 1. ff. fam. erciſc.* Vnde ASCONIVS in *primam contra Verrem* definit praeiudicium, rem, quae cum statuta fuerit, exemplum adfert iudicaturis, quod sequantur. Quod & in criminibus locum habet, quoties vel testium oppositio, vel amplior inquisitio decernitur *l. 1. C. de his, qui accusare non poss.* Sic apud SVIDAM, Athenis, qui caedis rei postulabantur, in Prytaneo tres menses agebant, intra quos argumenta & testimonia proferebantur,

rebantur, & illud decretum, quo in Prytaneum relegebantur, dicebatur προδικασία, id est, *praeiudicium.*

V. Denique omnes lites, quae concurrunt cum aliis, vel incidenter veniunt, vulgo praeiudicia vocantur *tit. de appellationib. in Cod. Theod.* & saepe interlocutiones appellantur, a quibus non solet appellari *l. 3. C. de episc. audient. l. ab executione. C. quorum appellat. non recip.* Non ideo tamen praeiudicia vim iudicati passim obtinere dicendum est; nam absolutio vel condemnatio vnius, alteri prodesse, vel obesse non debet: rerum enim mutatio, sicut & personarum, aliam atque aliam rem facit *l. si cum vno. ff. de except. rei iudic.* Hinc TVLLIVS, *orat. pro Plancio; cur non eius damnatione aliquid ad hoc iudicium praeiudicii comparasti?*

TITVLVS XI.

DE

PLVS PETITIONIBVS.

I. Titulus iste ad superiorem refertur de ordine iudiciorum, quomodo actor petitionem suam instituat, ne debiti modum & mensuram egrediatur plus petendo, re, causa, loco, & tempore: quod totum Gregorius desumpsit ex iure ciuili, sicut plerosque alios titulos, ne iuris canonici corpus aliquo membro defectum pateretur.

II. Petitio enim in omnibus suis partibus vera esse debet, ita vt neque plus, neque minus, neque aliud pro alio petatur, quod, *pure agere,* dicit IVSTINIANVS in *ff. sed haec quidem. de actionibus,* reiecta omni ambiguitate, vel obscuritate *cap. 2. sup. de libelli oblat.* Res quae petitur, exprimi debet, sicut & causa, siue modus obligationis; obligationis tempus, & locus obseruari debent, *cap. peruenit. inf. de censib.* quod iuris ciuilis testimoniis non est probandum, vt satis peruium, *ex tit. de actionib. Instit.* & PAVLO I. *sent. tit. 10.* ita vt nemo sit, qui nesciat, poenas olim statutas fuisse, quibus plus petens causa cadebat: PLAVTVS in *Mostellaria: velim quidem hercle, vt vno nummo plus petas.* Quod ego facile existimem primum processisse ex lege XII. tabb. vt docet TVLLIVS I. *de oratore;* licet CVIACIVS ad actionem tutelae tantum referat; *ex l. tres tutores. ff. de administ. tutor.* cum tamen TVLLIVS verba legis, *cuius pecuniae dies fuisset,* ad omnem petitionem referre videatur, quod confirmat in *partitionibus*

tionibus oratoriis: & ita locum habebat iure communi, vt quomodocunque quis plus peteret, causa caderet.

III. Id confirmatur a Leone M. in *cap. vnico. hoc tit.* in prima compilatione, & Eusebio Emiseno, vel potius Eucherio Lugdunensi; *homilia 11. post pascha: Sicut in negotiis gerendis quatuor modis plus petendo subire periculum pro iuris ratione perhibetur.* Hunc rigorem temperarunt duae constitutiones, vna Zenonis, altera Iustiniani, vt qui tempore plus petit, inducias debitori duplicet, litis sumptibus amissis: is vero, qui, re, loco, & causa plus petit, sportulas triplo persoluat. *§. hodie. Instit. de exceptionib.* Quod ius sequitur Gregorius *hoc titulo:* quod quidem in Gallia non seruari obseruauit RVPAEVS FLAVIGNIVS, *lib. 2. placitorum Tolos. art. 14.*

TITVLVS XII.

DE

CAVSA POSSESSIONIS, ET PROPRIETATIS.

I. Et hic quoque titulus ad ordinem cognitionum pertinet, in quo quaeritur modus tractandae possessionis, & proprietatis: vt primum quaeratur de possessione, quam vocat *caput primum, causam momenti*, vt distinguat a principali, quae est de proprietate *cap. 2. hoc tit.* in 1. compilat.

II. *Momentum* dixerunt iurisconsulti, seu momentaneam possessionem, non a breuitate temporis ἐν ἀτόμῳ, a puncto, ab articulo, (nec enim tam breui spatio coarctatur possessio) sed potius a celeritate, quae in possessione expedienda adhiberi solet, vt ISIDORVS scribit, πρὸς ῥοπὴν, dicunt Basilica, metaphora sumpta ab examine librae, quae celeriter in vtramque partem inclinat: ARISTOTELES *cap. vlt. lib. 2. de coelo*, τὴν πρόωσιν τῆς ῥοπῆς, id est, *propulsionem propensionis* appellat: non quod possessio illa momentanea parum sit duratura, & remansura penes possessorem, vt ait glossa; sed quia temporis momento, si fieri possit, iudex, vel cognitor de ea congnoscere debet: *sine mora*, ait GREGORIVS *epist.*

epist. 102. lib. 7. vnde desumptum est *d. caput. 2.* vel, vt vetus interpres TANCREDVS notat, momentum dicitur, vel momentanea possessio, quod ita incerta sit, vt pendeat ex momento, & licet diutius duret, tamen ad interitum apta est; sicut lex Aquilia dicitur actio poenalis, quod sit apta ad poenam; *§. sed & legis. instit. de actionib.* & bona dicuntur esse in patrimonio, quae vsibus communibus idonea sunt. *§. 1. de rerum diuis.*

III. Igitur possessionis causa primum est examinanda, tum deinde proprietatis, in vno, eodemque iudicio, id est, sub vno, eodemque iudice; quia nempe iudex cognoscens de possessorio, debet etiam de petitorio cognoscere, non quidem vna & eadem sententia, sed in eadem lite: nec enim causae continentia diuidi debet, vt expressis verbis dicitur in *l. nulli. C. de iudic.* sicut fit in mutuis petitionibus. *l. cum Papinianus. C. de sentent. & interloc.* Licet olim iure veteri apud vnum possessionis, apud alterum proprietatis quaestio verteretur; illa nempe apud praetorem, haec apud legitimos iudices & pedaneos; quia praetoris officium erat, datis interdictis, suam operam interponere, quod est de possessione decernere, *ne partes ad arma prosiliant*, inquit *l. 13. §. sed si inter. ff. de vsufruct.* pro residuo, quod est proprietatis, dabat iudices, vt ex THEOPHILO probat CVIACIVS.

IV. Iudex igitur datus regulariter, de possessione primum iudicabit, deinde de proprietate, quod iuris ciuilis autores non obseruarunt: nec enim vetitum fuit iudici vtramque quaestionem coniungere, & vno, eodemque iudicio definire; quod probat ipse CVIACIVS *obseruat 38. lib. 7.* ex epistola SYMMACHI ad Theodosium, quae opinio fuit Martini; quoties nempe agebatur de interdictis recuperandae, retinendae, vel adipiscendae possessionis, ex *l. naturaliter. §. nil commune. ff. de acquir. poss. l. cum fundum. §. vlt. ff. de vi, & vi armata;* non vero quoties agitur de interdicto vnde vi, quod promptius est expediendum, & antequam de proprietate agatur, *l. si de vi. 37. ff. de iudiciis.*

V. Cui opinioni aduersantur vetustiores iuris interpretes, IOANNES, AZO, atque ipse ACCVRSIVS: ideo nouum & peculiare dicunt esse nostri iure canonico, vt coniungi possit cognitio proprietatis cum causa possessionis, & vtraque vna sententia possit concludi. *cap. cum ecclesia, & cap. cum dilectus, hoc tit.* Et in eo sane diligentiam Gregorii

negare non debemus, qui si ius nouum hac in parte non statuat, saltem dilucidius exprimat; omne scilicet interdictum posse concurrere cum proprietate, excepto interdicto vnde vi. *ſſ. aeque. inſtit. de actionib.* Quoties vero de proprietate primum agitur, quaesitum fuit, an incidenter, vel postea de possessione agi possit: quod nostri doctores admittunt, finito nondum iudicio, nisi pendente quaestione principali possessoriam actor reseruauerit *l. officium. ff. de rei vindicat. cap. pastoralis. hoc tit.*

VI. Et licet decisione petitorii, possessionis iudicium datum fuisse videatur, quia accessorium sequitur suum principale, & petitorium quasi nobilius attrahit possessorium, *l. bona fide. ff. depositi,* tamen quoties nuda proprietas in iudicium deducta est, possessio non includitur. Quae omnia inter eos, qui sunt eiusdem fori, sunt intelligenda, vt distinguamus forum seculare ab ecclesiastico, quod de possessorio tantum cognoscit, sicut hoc nostrum de petitorio *cap. 7. infra, qui filii sint legitimi;* nec aliter quaestiones, & controuersiae ecclesiasticae iure huius regni tractari solent.

TITVLVS XIII.
DE
RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

I. Gregorius optime iuris ciuilis regulis sese accommodauit, &, vt diximus, interdictum quod vi, aut clam, ab aliis distingui debet, quoniam alia interdicta possunt vel coniunctim, vel separatim cum proprietate tractari, at hoc nusquam; sed prius restitutoria actione agendum est, quae ideo sola proprie dicitur actio momenti, *can. redintegranda. 3. q. 1. & l. 8. C. vnde vi. Inſtit. de interdictis,* & locum habet, quoties vis inest puclica, vel priuata; publica quae fit coactis hominibus armatis; priuata clam, dolo, fraude, vt distinguit TVLLIVS *in orat. pro Caecinna,* & est in *l. 1. ff. quod vi, aut clam.*

II. Ideo vero separatur hoc interdictum ab aliis, quia in hoc plura veniunt: nam restitutionis, ἀποκαταστάσεως nomine veniunt fructus partus, vsucapionis ratio, & similia, denique quanti interest actoris pristinae causae restitui, *l. 6. de vi, & vi armata. l. restituere. ff. de verbor. signific.* quod non est in aliis. *l. 1. ſſ. ex die. eod. tit. de vi &c. l. semper. ſſ. in*

hoc

hoc ff. quod vi, aut clam. Id confirmatur in *cap. conquerente*, & *cap. grauis. hoc tit.*

III. Et in eo differentia notanda est inter violentum possessorem, & alium, siue malae fidei possessorem siue bonae fidei; quia hic non tenetur nisi ad restitutionem fructuum tantum exstantium ante litem contestatam, alter ad omnes, qui percepti fuerunt, *l. certum. C. de rei vindicat.* at spolians & violentus ad eos, quos percipere potuit, quos edictum Theodorici regis in duplum reddi iubet, imo & omnem vtilitatem actori praestare tenetur, *l. cum praetor. ff. de verb. signif.* vt optime distinguunt interpretes.

IV. Vnde colligitur, quam singulare sit hoc interdictum, praecipue in eo, quod nunquam partes audiantur, quin spoliatus restitutus fuerit *ante omnia, sine vocatione & iudicio,* vt ex concilio Aruernensi refert GOFFRIDVS abbas in *epistola ad Guillelmum episcopum,* quod intelligendum de principali causa, ante quam nemo est audiendus; *can. 1. & 2. 3. q. 1. Dicebat prius se esse reuestiendum, antequam transiret ad actionem aliarum causarum,* inquit IVO CARNOT. *epist. 172.* vbi notandum est, *reuestiendi* verbum quo vtuntur leges *Wisigothorum lib. 12. tit. 1. testimonio nobilitatis pristinae decernimus reuestiri, & tit. 3. eiusdem lib.* & *Capitularium 3. lib. 5.* quod magis quadrat, quam *inuestiendi* spoliatos, quo vtitur GOFFRIDVS *epist. sequenti:* Reuestiri enim, nec restitui potest, nisi qui antea fuerat vestitus, vel in possessione constitutus; nemo dicitur deiici, nisi qui possidet, qui legitimam habet possessionem; *cap. vlt. hoc tit. in 6.* ideo si quis ante vim illatam renuntiauerit beneficio, non potest iuuari interdicto, sed qui post spoliationem eierauerit, *cap. 2. & duobus seqq. hoc tit.* Quae distinctio est interpretum, quam sequitur CVIACIVS. Quaeuis abiuratio, ἐξωμοσία HARMENOPVLO, aliquando nec ante, nec post spoliationem consideratur, sed quae spontanea est *d. cap. 4.*

V. Hoc autem interdictum, licet proprie competat vi deiectis, tamen in casu, quo mulier discedit a marito, datur, quasi sit interdictum de vi, *cap. 8. & 10. hoc tit.* alias non, sed tantum vi deiectis: adeo vt aduersus eos, qui vim non fecerint, sed apud eos res vi ablata peruenit, etiam competat, *cap. 1. hoc tit. in 6. cap. penult. hoc tit.* Quod ex iure pontificio est, vt nominatim profitetur ALEXANDER III. non vero iure ciuili, *l. cum a te. ff. de vi & vi arm.* & debet fieri restitutio officio iudicis,

praesentialiter haustum est ex mera proprietate iuris ciuilis, in quo praesentare vel repraesentare dotem vel pecuniam, est numerare, & ad praesens reddere apud iurisconsultos, ita TERTVLLIANVS *lib. 2. aduersus Marcionem*, & alibi saepe, dixit: *repraesentare corpus Christi*, quod est reuera exhibere, non per aenigma, nec per figuram, aut significationem, vt somniant Gnostici nostri.

TITVLVS XIV.

DE

DOLO, ET CONTVMACIA.

I. Ordo iudiciorum continuatur, & hic agitur de interdicto possessorio, quod datur in absentem, vel contumacem, rei seruandae causa: quod descendit ex edicto praetoris *l. 1. & 2. ff. ex quib. cau. in poss.* de qua possessione dicetur *tit. sequenti.*

II. Hoc tantum de eo, qui per dolum, vel contumaciam iudicium detrectat, id est, qui non vult respondere, nec sufficit ei comparere; idque dolo malo, siue malitia facit, sine qua contumacia esse non potest, *cap. 1. supra, de iudiciis, cap. prout. hoc tit.* Vnde contumax a Graecis vocatur αὐθάδης, *peruicax*, & *superbus*, qui alios ita contemnit, vt eorum consortium fugiat, ideo etiam constitutio Graeca φεύγοντα, *fugientem* vocat in *l. properandum. C. eod.*

III. Contumax eodem modo definitur hoc iure, quo ciuili, vt notum est ex PAVLO, *5. sentent. tit. 5.* qui tribus edictis vel literis euocatus recusat causam dicere; *l. contumacia. ff. de re iudic.* quae edicta variis nominibus appellantur, admonitiones, auctoritates, in *can. de illicita. 24. q. 3.* alias correptiones, & contestationes, *cap. 11. eod.* & concilio Africano sub Coelestino *cap. 15.* comminationes, & programmata, *l. tutor. §. si igitur. ff. de administr. tut.* His similia sunt edicta synodalia, de quibus BALSAMON ad *cap. 12.* synodi Antiochenae, συνοδικὰ σημειώματα. Tribus his edictis additur quartum, quod vulgo peremptorium, vltra quod pariter tergiuersari non licet *l. ad peremptorium, & duab. seqq. ff. de iudiciis.* Nec opus est alia citatione, seu interpellatione, ἐκ ὀφείλει ἀναμένειν ὄχλησιν, inquit HARMENOP. *lib. 3. tit. 3.*

IV. Opor-

IV. Oportet autem, vt reus sit legitime citatus ad hoc, vt contumaciae argui possit *cap. causam. hoc tit.* Et citationes illae tam hoc iure, quam ciuili, fieri debent separatim, intra praefinitum tempus, προθεσμίαν, vt loquuntur Graeci, dierum nempe decem, quos ad viginti prorogat *nouella* IVSTINIANI *53. & 86.* vel etiam ad mensem triginta dierum, per quos vocari legitime quis dicitur, & non per paucos dies, vt scribit BALSAMON ad *can. 74. apost.* τὸ γὰρ καλεῖσθαι ἐνταῦθα κατὰ νόμους νοεῖται, ἦγουν δι' ἐπιφωνημάτων τριακονθημέρων, καὶ μὴ, ὥς τινες εἶπον, διὰ μηνυμάτων ἐγγράφων ὀλιγοημέρων; id est, *hic ergo vocari legitime intelligitur, scilicet per triginta dierum edicta, & non, vt nonnulli dixerunt, per paucorum dierum scriptis mandatas denunciationes:* quibus peractis adhuc annus dandus est, *nouella de litigiosis 112.* contra ius vetus, quod dabat triennium, vulgata *d. l. properandum. §. sin autem.*

V. Hoc iure terminos iuris ciuilis non adeo stricte seruari videmus, quin potius id pendet ex iudicis arbitrio, qui reo absenti pro locorum diuersitate modo longiorem, modo breuiorem terminum assignat *cap. cum olim. hoc tit.* Quod si non inueniatur reus, tunc valuis ecclesiae edicta sunt affigenda, *cap. vltimo, hoc tit.* & quidem per praeconem si laicus sit, per clericum, si clericus. Praeco vox est legis, sed non ecclesiae, *nouella 69.* & tunc reus desertor eremodicium dicitur contrahere; hunc abiectum, iactiuum, & admallatum dicunt *leges Salicae tit. 52.* & formulae veteres apud MARCVLPHVM. Desertio autem declaratur iudicis sententia, *d. l. properandum:* quo modo etiam iudex olim in hoc regno dabat iudicium declaratorium, quod vocatur *euenditale*, nisi reus sonnia, siue exsonia nunciasset, id est excusationes & impedimenta, *cap. 37. lib. 1.* MARCVLPHI, & alibi passim, & *cap. cum dilecti. hoc tit.*

TITVLVS XV.

DE EO, QVI MITTITVR IN POSSESSIONEM CAVSA REI SERVANDAE.

I. Hic titulus pars est, & sequela superioris, quo propter dolum & contumaciam fit *missio in possessionem rei seruandae causa*, nempe ex decreto, siue sententia, vel interlocutione, *l. 3. in princ. C. de bonis auct. iudic. possid.*

II. Duplex est decretum, primum quo actor mittitur in possessionem rei seruandae, siue custodiendae causa, non vt fiat dominus, sed custos; *cap. tuis. sup. vt lite non contest. cap. penult. & vlt. hoc tit. l. 3. §. vlt. ff. de acq. possess.* & hoc intra annum, secundum formam iuris, vt est in *cap. 2. in prima compil.* intra annum, post quem elapsum fit dominus ex secundo decreto iudicis, quo actor verus fit possessor, inquit *cap. vlt. sup. tit. & cap. 1. hoc tit. in 3. collect. Constituatis auctoritate apostolica possessores.* Et de hoc secundo decreto conceptis verbis loquitur *cap. 2. eod.*

III. Quem locum singularem adnotauit CVIACIVS, vt hanc sententiam sequatur contra interpretum opinionem, qui distinctionem adhibent inter reales, & personales actiones; ita vt in realibus non sit locus secundo decreto, quod probant ex *cap. pastoralis. §. praeterea. sup. de offic. ordinarii.* vbi dicitur intra annum praestandam cautionem standi in iudicio, ne actor post annum verus efficiatur possessor, quae verba id probant obscure quidem, sed subsequentia, *coram ordinario*, vtilitatem secundi decreti demonstrant, quo possidere iubentur, vt patet ex *l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno inf.*

IV. Is autem possessor ex primo decreto ita nudus est, vt nullo modo fructus suos faciat *cap. 2. infra, de sequestrat. possess.* Imo ita possidet actor, vt reus possessionem non amittat; ille proprie dicitur esse in possessione, hic possidere in *l. 10. §. idem Papinianus. ff. de acquir. possess.* sicut aliud est in seruitute esse, & aliud seruum esse. TVLLIVS *orat. pro Quinctio: Eos ita videtur in possessione esse oportere, quod ibidem recte custodire poterunt, id ibidem custodiant;* & paulo post: *Proficiscenti tibi in possessionem praetor, Sext. Naeui palam dicit, ita possideto, vt tecum simul possideat Quinctius; ita possideto, vt Quinctio vis ne afferatur.* Post annum vero adhibito secundo decreto fit vere dominus, & omnes fructus facit suos *toto hoc tit.*

TIT V-

TITVLVS XVI.
VT
LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

I. Siue agatur interdicto possessorio, siue petitorio, dum lis est inter partes, in eodem statu res manere debet, in quo fuit ab initio, *cap. 1. & 2. hoc tit.* & hoc est de iudiciorum ordine.

II. Lis pendens dicitur etiam ante contestationem, licet improprie, simulatque citatio facta est, *cap. gratum. sup. de offic. delegat. cap. vlt. hoc tit.* ante litis contestationem quocunque tempore nec res, nec actio in controuersiam versa est, quouis titulo alienationis immutari potest, *can. vlt. 11. q. 1.* adeo vt qui sciens rem litigiosam acquisierit, rem restituere pretio amisso teneatur, sicut dator, vel donatarius *l. vlt. C. de litigiosis.*

III. Sunt tamen quidam casus, in quibus impune res litigiosa alienatur, ex causa dotis, transactionis, familiae erciscundae, pro impensis funerum, & aliis, quos praetor edicto suo concedit, ne aliae vtilitates impediantur, ait VLP. in *l. diuus. ff. de petit. heredit.* nec tamen perceptio fructuum hoc titulo comprehendi debet, quae innouationis nomine non continetur, praesertim cum a bonae fidei possessore percipiantur, *can. volumus. 16. q. 4. & cap. 1. hoc tit.* Ad matrimonii ius hic etiam titulus pertinet, quod pendente lite inter maritum & vxorem turbari non debet, nec separatio vlla admittenda, *cap. 2. hoc tit.* nisi inde graue scandalum emergat, vel propter incesti crimen, in *cap. literas. sup. de restitutione spoliat.* vel aliquod graue peccatum, *cap. etsi Christus. infra, de iureiurando.*

TIT V-

TITVLVS XVII.
DE
SEQVESTRATIONE POSSESSIONIS, ET FRVCTVVM.

I. Hoc titulo nouus ordo iudiciorum proponitur, quo lite pendente, actor non mittitur in poſſeſſionem rei ſeruandae cauſa, nec penes reum contumacem relinquitur, ſed apud tertium ſequeſtratur, & committitur alicui, qui lite finita rem, & fructus victori reſtituat. PLAVTVS in *Mercatore: Sequeſtro mihi data eſt.*

II. Sequeſter eſt depoſitarius rei litigioſae, *l. ei apud quem. §. 1. & l. ſi in Aſia. ff. depoſiti,* quem ideo *confirmatorem* vocat TVLLIVS *orat. pro Cluentio*, Graecis ἔντριτος, quaſi tertia perſona, *l. 7. §. cum de vſufructu. ff. communi diuid. l. item ſi vnus. ff. de recept. arbit. l. 5. §. penult. ff. de tranſact.* Dicitur etiam μεσίτης, id eſt media perſona, Latinis *media manus*, vt loquitur FABIVS *cap. 8. lib. 11.* & συνθηκοφύλαξ, id eſt, *cuſtos ſponſionis*, quod eius vtraque pars fidem ſequatur, inquit GELLIVS *cap. 10. lib. 20.*

III. Qui quidem partium ſponſione coram iudice eligebatur, qui rem depoſitam naturaliter poſſideret. Aliquando & ipſe ſequeſter, iudex, arbiter, & interpres erat ſponſionum, & negotiorum, apud TVLLIVM *2. in Verrem*, PLAVTVM in *Rudente: Tu iſthinc hodie non feres, niſi das ſequeſtrum, aut arbitrum.*

IV. Haec autem ſequeſtratio locum habere debet multis caſibus, ſed praecipue *hoc tit.* quoties aequum non eſſe iudex exiſtimat, vt propter contumaciam rei actor in poſſeſſionem rei ſeruandae cauſa mittatur, ſed mitius agendo neutrum poſſeſſorem facit, *cap. ex literis. ſup. de dolo & contumacia.* quia dilapidatio rei, vel fructuum timetur *cap. 2. & ſeq. hoc tit. l. imperatores. ff. de appellat.* Si maritus vergat ad inopiam, dos ſequeſtro datur, *l. ſi cum dotem. §. ſi vero. ff. ſoluto matrimonio*: vt res aliae ab alio diſcernantur, in medio collocantur, ἐν μέσῳ τῇ δικάιᾳ, vt loquuntur Baſilica; in medio iuris, vt eſt in *l. 5. C. quorum appell. non recipiantur.*

V. Sunt

V. Sunt & alii plerique casus, quos accurate enumerat glossa in *cap. 2. hoc tit.* Omnium porro rerum fit sequestratio, pecuniae numeratae, quae interuerti, & perire non potest, neque eadem species reddenda est, sed idem genus, eadem quantitas. Aliquando & pecunia sequestro dari posse videtur, cum magis species, quam quantitates considerantur, non ad vsum, sed ad ostentationem dicis causa, vel litis, vt est in *l. saepe. ff. commodati*, quoties ante litis decisionem pecunia consignatur, quae aliquando medio tempore repetetur, quo casu nec depositum est, nec commodatum, quod consistit in vsu.

TITVLVS XVIII.
DE
CONFESSIS.

I. Per contumaciam instrui litem supra diximus, quoties pars altera vadimonium deserit; nec dignatur respondere: at hoc titulo contra agitur de reo, qui fatetur id, de quo postulatur.

II. Quod ius descendit ex lege XII. tabb. *aeris confessi, rebusque iure iudicatis triginta dies sunto;* quae licet de pecunia tantum loquatur, quae aeris nomine continetur, *l. lege etiam. ff. de verb. signif.* ad omne tamen aliud debitum extenditur, *l. debitoribus. ff. de re iudic.* & ad omnem actionem, vel rei vindicationem, vel interdictum, *l. certum ff. hoc tit.* etiam ad criminis poenam *cap. 1. & 2. hoc tit.*

III. Confessus autem dupliciter dicitur, vel qui ἐυχερῶς, *vltro*, vel interrogatus confessus est in iure, *cap. penult. hoc tit.* coram iudice, *cap. 4. supra, de iudiciis*, vel extra iudicium sponte, praesentibus quinque testibus, vt est in *nouella de testibus. cap. si cautio. inf. de fide instrument.* vel publice, vt est in *cap. quam sit. infra, de excessib. praelator.* tunc enim pro iudicato habetur, *l. 1. C. hoc tit.* quia crimen confessum in iure, pro notorio habetur, *cap. 1. de accusationib. in 6.* adeo vt nec appellationi locus sit, *cap. 3. §. si autem. de appellat. in 6.* Quod tamen interpretes in omnibus passim casibus non admittunt; sed quoties vel graue crimen, vel scandalum, aut damnum emergit. Aduersus alium confessio facta etiam in iure non valet, excepto crimine laesae ma-

ieſtatis, *cap. 1. hoc tit.* multo minus quoties is, qui confitetur, eiusdem ſceleris eſt particeps, *cap. 1. infra, de exceptionib. cap. veniens. de teſtib.*

IV. Debet praeterea omnis confeſſio eſſe libera, & ſpontanea; nam ſi per vim, aut metum fiat, nulla eſt etiam in iure, *cap. cauſam. 16. ſup. de offic. delegat.* vel per errorem facti, *l. 1. §. vlt. ff. ad Turpillianum:* ſecus, ſi errore iuris. *l. 2. ff. de confeſſis. cap. 3. hoc tit.*

TITVLVS XIX.
DE
PROBATIONIBVS.

I. Vt rite iudiciorum ordo ſeruetur, iudex de re, de qua iudicium daturus eſt, certus eſſe debet, cuncta rimari, & rerum ordinem plena inquiſitione diſcutere, quoad rei veritas eluceat, *can. iudicantem. 30. q. 5. & l. iudices. C. de iudiciis:* idque variis modis, vel confeſſione, *vt ſuperiori titulo* diximus, vel aliis probationibus; inſtrumentis nempe, teſtibus, praeſumptionibus, iureiurando, de quibus *titulis ſequentibus,* fama, & adminiculis *cap. cum cauſam. 13. hoc tit.*

II. Quas quidem probationes quis praeſtare debeat, certo definiri non poteſt; aliquando enim actor, aliquando reus, aliquando vterque id facere debet, ſed vulgo actori hoc munus incumbit, *cap. 1. & 2. hoc tit. l. poſſeſſiones. C. hoc tit.* neque enim probare ſe dominum, vel poſſeſſorem debet, nec cauſam ſuae poſſeſſionis dicere tenetur reus, *l. cogi. C. de petit. hereditatis.* A qua tamen regula ſaepius excipitur, veluti cum res furtiua a poſſeſſore euincitur, probatio dominii incumbit poſſeſſori, *l. ſiue. C. eod.* & aliis plerisque caſibus.

III. In criminibus non ita eſt, in quibus reus non admittitur ad probandum ſe crimen, de quo quaeritur, non perpetraſſe, negatiuae enim probatio non recipitur, ſed affirmatiuae, *cap. ad noſtram. hoc tit. l. 2. ff. eod.* negatiuae ſcilicet facti, quae pura, & ſimplex nullo adiecto tempore & loco, vt ſi quis dicat, ſe non fuiſſe citatum, quod directe probari non poteſt: *negantis enim factum per rerum naturam nulla eſt directa probatio, cap. bonae. ſup. de elect. l. actor. C. de probationibus:* indirecte probatio admittitur loco, vel tempore adiecto, *cap. ſeries. cap. ex tenore. inf. de teſtibus;*

imo

imo & quoties negationi vi ipsa inest affirmatio, vt est in actione negatoria, cui inest tacite confessoria, *§. aeque. Instit. de seruitutib.* apud THEOPHILVM, cum illa negatio habet implicitam affirmationem, *cap. super hoc. sup. de renunciatione*, vel cum heres negat testatorem fuisse sanae mentis, tacite contendit eum fuisse furiosum, *l. nec codicillos. C. de codicillis*, vel cum pecuniam non fuisse numeratam contenditur, *l. 2. de non numerata pecunia.* Denique toties erit admittenda probatio negatiuae, quoties fiet per modum exceptionis, quia tunc reus actoris partibus fungitur *l. in exceptionibus. ff. hoc tit.*

IV. Multis itaque modis haec regula infirmatur, & eluditur, factum negantis probandum non esse, quod verum esse semper ex officio iudicis fatendum est, ne a reo probationem exigat, & contrarium demonstrandi necessitate adstringat, vt est in *l. 8. & l. actor. C. hoc tit.* hoc enim pugnat cum ordine iudiciorum, nisi tunc demum, cum ab eo apposita est exceptio, quae eum ex reo actorem facit. Aliae sunt negatiuae iuris, & qualitatis, quae facile admittuntur, veluti cum quis negat emancipationem esse rite factam, *l. 5. ff. eodem*, vel hunc non esse idoneum, & capacem, *cap. dudum. inf. de praesumptionib.*

V. Postremo admittitur probatio ab vtraque parte in omnibus iudiciis duplicibus, in quibus vterque est actor, vterque reus, veluti finium regundorum *cap. 3. hoc tit.* vel in interdicto vti possidetis, quia vterque possidere intelligitur, vel naturaliter, vel ciuiliter. Naturalis possessio illa est, qua rem iusto titulo detinemus, non tamen animo domini, *l. si seruus. ff. de noxalib. act.* veluti iure pignoris, vel vsufructus. Ciuilis vero est, qua iure, vel animo domini possidemus; quae tamen opus habet naturali apprehensione, nec enim solo animo quaeritur, *l. quaecunque. ff. de Publiciana act. l. traditio. §. vlt. ff. de acquirend. rerum dom.* In ea autem controuersia possessionis, interdictum vti possidetis, ita possideatis locum habet, *cap. licet, hoc tit.* Quod si non constet liquido de possessione, tunc quis actoris partes sustineat, inspiciendum est; qui nempe ad iudicium prouocauit, *l. in tribus. ff. de iudiciis*, contra petitorem enim consuetum est pronunciare, inquit *cap. inter. infra, de fide instrumentorum.*

TITVLVS XX.
DE
TESTIBVS, ET ATTESTATIONIBVS.

I. Probationes fieri variis modis diximus ſuperiori titulo, ideo nunc de *teſtibus* agitur, quorum fides ad probandum maxime requiritur, & quidquid pronunciant, illud dicitur teſtimonium, ſiue atteſtatio: de vtroque agitur hic, & de teſtium perſona, & de eorum ſententia, quae in acta, ſeu tabulas redacta eſt, *omnis enim exſpectatio iudicum aut in tabulis, aut in teſtibus eſt,* ait TVLLIVS, *1. in Verrem;* quoties nempe de facto quaeritur, nam de iure teſtes non admitti debere certum eſt: ab his tantum fides rei geſtae exigitur, *l. ad fidem. ff. eod.* vt lux veritatis eluceſcat, *l. ob carmen. ff. eod.* tam ex viſu, quam auditu *cap. praeterea. cap. tam literis. hoc tit.*

II. Eorum autem dicta, ſiue depoſitiones in publica acta, vel monumenta redigi debent, *cap. ſignificauit. hoc tit.* quae dicuntur atteſtationes; non quod fides ex ſcriptura adſtruatur, ſed potius conſeruetur ad cautelam futurorum, *cap. quoniam. ſup. vt lite non conteſt.* παρὰ ζώσης φωνῆς, inquit *Nouella 73.* ex viua voce plus auctoritatis, quam ex ſcriptura elicitur, *l. 3. §. item diuus. ff. de teſtib. cap. tertio loco. ſup. de probat. cap. cum Ioannes. §. porro. inf. de fide inſtrument.*

III. Plus valent teſtes, quam ſcriptura, teſtes viui, & praeſentes, TVLLIVS *2. de oratore: Viuorum & praeſentium memoria teſte,* hos *ſuperſtites praeſentes,* vocat *orat. pro Muraena,* reſpiciens ad legem XII. tabb. apud FESTVM: *Vtrique ſuperſtitibus praeſentibus vindiciae ſunto,* facta duplicatione verborum, ſicut cum dicimus, agnum caſtum, canonicum regularem, quinquageſimam, & pentecoſten; vel potius, quod ſuperſtitis nomen, viuum teſtem denotet, ad praeſentis differentiam, ita vt qui viuus ſit, praeſens non ſit ſemper, VIRGILIVS *2. Aeneid.*

\- - - *Superatne, & veſcitur aura.*

Vbi alii legunt *ſupereſtne,* id eſt, *ſuperſtesne eſt.*

IV. Non tamen pro certo ſtatuendum eſt teſtium vocem maiorem fidem facere, quam tabulas & inſtrumenta, quod ſolertiae & religioni iudicum

dicum est committendum, inquit HARMENOPVLVS, idque glossa confirmat in *d. cap. tertio loco;* ita vt si nouum sit instrumentum, credatur potius testibus, si vetus, minime: & quod vulgo dicitur, testibus, non testimoniis credendum, ex *d. l. 3. §. item diuus*, debet intelligi de testimoniis rei gestae, quae fiunt scripto, veluti per epistolam, quibus vix fides adhibetur, *cap. 141. lib. 6. Capitular.* Nam aliud est de instrumentis rite factis, vt dicetur *infra*, quae vocantur scripta authentica *cap. 22. hoc tit.* in 1. compil.

V. Vt vero fides testibus adhibeatur, plura consideranda sunt, dignitas, opes, mores, conditio, numerus, vt est in *l. 2. & 3. ff. eod. cap. 1. infra, de exceptionib.* ideoque infames a testimonio repelluntur, *cap. tam literis. hoc tit.* quibus crimen obiici potest, vel periurium, vel vitae turpitudo, & praua hominum existimatio, *cap. sicut. cap. testimonium, & cap. fin. hoc tit.* inimicitia capitalis, *cap. licet Heli, inf. de simonia;* causa consimilis, quam morbum consimilem vocat *cap. personas. hoc tit. cap. 4. inf. de appellationib.* similiter ac iudex, cui lis, vel quaestio similis mouetur, *cap. causam 18. supra, de iudiciis.* Coniurati, seu conspiratores etiam repelluntur, *cap. cum L. inf. de sententia, & re iudicata.* Denique ii omnes, qui sordibus sunt obnoxii, *cap. cum oporteat infra, de accusat. & cap. Forus. infra, de verb. signif.* & vt TVLLIVS ait, *pro Fonteio; testibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab omni religione remotis.* Maxima morum religio in testibus desideratur, vnde & olim cum quis ad testimonium admittebatur, simul & praeconium eius publicabatur, ad quem morem respexit FABIVS in *declamationib. Tyrannum testem dabo, illum quidem neque ego laudo. Sed ipsa scelera, ipsa vitia facient huic rei authoritatem.* TVRNEB. *2. aduers. c. 11.* Inde postea *laudare* testem, pro citare dictum FESTO, & POMPONIO in *l. tenetur. de act. empt.*

VI. Quidam ad testimonium non admittuntur non ob vitium, sed conditionem & statum, vt sunt mulieres, *can. mulierem. 33. q. 5.* quod vulgo intelligitur in causis criminalibus, nam in ciuilibus, & in apodicticis, exceptis testamentis, recipiuntur, *l. 18. C. hoc. tit. §. testes. Instit. de testamentis.* arg. *l. ex eo. ff. hoc tit.* Pupillus quoque, qui non attigit decimum quartum annum, vt definitur in *cap. 78. lib. 7. Capitularium, can. 1. 4. q. 2. cap. penult. tit. 4. lib. 2. legum Wisigoth.* idque secundum

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0173
DFG

vetera iura, quae puberes tantum admittebant, *l. nullum. ff. de diuortiis;* quod deinde tractum est vltra plenam pubertatem, ad viginti annos, vt notat BALSAMON *ad can. 132. concilii Carthag.* quod tamen legibus non est admissum ante vigesimum quintum annum *l. in testimonium. ff. hoc tit.* Idem est de seruis, nisi omni alia probatione deficiente, *l. 3. ff. eod. can. si testes. eod.*

VII. Numerus etiam considerandus est, siquidem vnus testis fidem non facit, *c. cum a nobis. cap. licet. hoc tit.* etiam si sit summae dignitatis, vt est episcopus, in *can. placuit. 6. q. 2. l. 8. C. eod.* salua sedis apostolicae auctoritate, inquit *cap. cum a nobis. hoc tit.* Episcopo soli non creditur, nisi in iis, quae extra iudicium fiunt, veluti in literis commendatitiis, & similibus, quibus sigillum adhibetur, vt notat glossa: quia tunc episcopus non vt testis adhibetur, *cap. post cessionem. sup. de probat.* cui aduersatur canon *omnes 11. q. 1.* qui desumptus est ex *l. 1. C. Theod. de episcopali audient.* & confirmatur a CAROLO M. *cap. 281. lib. 6. capitul.* in quibus diserte vnius episcopi testimonium propter honorem gradus admittitur; contra tamen sentit gloss. in *d. cap. post cessionem*, cum qua consentit CVIACIVS, & alii plerique; licet disertis verbis nullibi expressum reperiatur vnius episcopi testimonium non sufficere, cuius sententiae est etiam BALSAMON in *d. can. 133.* qui proprie non loquitur de episcopo adhibito teste in iudicio, sed potius de episcopo, qui confessionem criminis sibi ab aliquo factam exponit, quod diuersum est: nec enim potest tunc testimonium certum ferre, de quo sibi non constat, nisi ex relatu, & eius sententiae est ZONARAS.

VIII. Ideoque existimandum est propter iudiciorum vtilitatem, & fidem publicam, testimonium vnius, licet episcopi, vel magnatis, vel diuitis non sufficere; quamuis in *legibus Siculis* dicatur, vnius illustris testimonium duobus aliis compensari debere, *lib. 2. tit. 32.* indistincte enim locum habere debet, *can. 75. Apostolorum: vt in ore duorum vel trium stet omne verbum, cap. licet, hoc tit.* Pluralitas quidem recipitur, dummodo non sit effraenata, & superflua, vt est in *l. 1. §. fin. ff. eod.* quam vsque ad numerum quadragenarium restringit *cap. cum causam. hoc tit.* dummodo iteratis productionibus, & publicationibus non fiat, nisi propositis nouis capitulis. *cap. fraternitatem. cap. series, & cap. ex tenore. hoc tit.* Moribus quidem Galliae super quolibet litis articulo testes plures decem

inter-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0174
DFG

interrogare prohibitum, ordinatione Ludouici XII. anni M.CCCC.XCIX. *art. 13.* Certe refutatio, & noua productio testium bis fieri potest, *cap. praesentium. 31. & cap. licet. 49. hoc tit.* in causis scilicet criminalibus, nam in ciuilibus tertia, & quarta productio admittitur, *cap. in causis. hoc tit.* non μονομερῶς, sed vtraque parte praesente, nisi pars altera absit per contumaciam, *nouella de testibus.* Possunt etiam denuo interrogari testes iam interrogati. *cap. per tuas. 48. hoc tit.*

IX. Duo alia, praeter ea quae supra diximus, exiguntur in testibus; vnum, vt sint ieiuni, *cap. 1. hoc tit.* quod quidem magis honestum est, quam necessarium, *can. honestum. 22. q. 5.* ebrii tamen repelluntur, *cap. 38. lib. 3. Capitul.* alterum, vt sint iurati, *l. iurisiurandi. C. Theod. hoc tit.* licet sint monachi, *cap. tuis. hoc tit. legum Wisigoth. lib. 2. tit. 4. cap. 207. lib. 7. capitul. legum Baiuuariorum tit. 16. Ripuariorum tit. 50.* vt vulgo notum est. Iurati tamen non admittuntur monachi, sicut nec clerici, siue canonici in causis ecclesiae, nisi pars aduersa remiserit, *d. cap. tuis quaestionib.* & in defectum aliarum probationum; idque probat CVIACIVS insigni loco INNOCENTII III. in *ep. ad decanum, & capitul. Eborac. quibus*, ait, *tanquam legitimis testibus sine dubitatione credatur.*

TITVLVS XXI.

DE

TESTIBVS COGENDIS, VEL NON.

I. Specialem titulum de coactione testium fecit Gregorius, quia hoc videbatur esse contra aequitatem iuris ecclesiastici; nimis asperum, & contra morem ecclesiae, vt est in *cap. 1. hoc tit.* in 1. compilat. quem tamen rtgorem ex iure ciuili sibi adstruit propter hominum in veritate tacenda pertinaciam *cap. vlt. hoc tit.* in ead. compilatione.

II. Hoc ius testium cogendorum vetus est ex lege XII. tabb. vt iis, quibus testimonium defuisset, succurreretur per trinam denunciationem, siue citationem, quam *vagulationem* dicebant, κλῆσιν, siue ἀνάκλησιν, id est, *appellationem*, quae fit alta voce apud SVIDAM, & POLLVCEM. HORAT. *1. serm. sat. 9.*

Magna

Magna exclamat voce: & licet anteſtari? ego vero
Oppono auriculam.

Conuicium, ſiue conuocium dicebant etiam, & eodem ſenſu conuicia ſumuntur in *legibus Longobard. lib. 1. tit. 5.*

III. Haec trina denunciatio fiebat trinundino, tertiis diebus, ſiue nundinis apud FESTVM; & tunc Quirites qui ruri degebant, vrbem repetebant, apud PLINIVM *lib. 18. cap. 3. mannitiones*, ſiue *mannitas* tres vocant *leges Salicae tit. 52. manninas* HINCMARVS in *epiſt. ad epiſcopos Franciae.* Primum quidem facto trinundino, licebat contumaces vi obtorto collo adducere in iudicium, ſi offenderentur vel in foro, vel in publico, vt frequens eſt apud PLAVTVM, & TERENTIVM, ac etiam in *legibus Longobard. lib. 2. tit. 51. in publico conuentu inuita reducantur.* Mitius paulatim agi coepit oblata auricula, quam actor peruellebat, & hoc anteſtari dicebant, vt ex dicto Horatii loco cenſent omnes: quem morem Romani ad alias gentes ſibi ſubditas traduxerunt; inde apud *Baiuuarios* toties agitur de teſtibus per aurem tractis *tit. 16.*

IV. Qui recuſabant, inuiti trahebantur; & mulctam exſoluebant, niſi ſunnis, id eſt, excuſatio legitima adeſſet, in legibus *Salicis tit. 51.* & *Ripuariis tit. 50.* hoc noſtro iure per cenſuras eccleſiaſticas compellendi ſunt *cap. 1. & cap. cum contra. hoc tit.* qui teſtimonium reddere recuſant, gratia, odio, vel metu moti, *cap. 2. & cap. dilectorum. hoc tit.* vel coniuratione inita: omnes enim, qui iuramento ſeſe ad veritatem caelandam adſtrinxerunt, cogendi ſunt, non obſtante tali iuramento, quod nullum eſt ipſo iure, vtpote illicitum, *cap. intimauit, & cap. conſtitutis. 45. ſuperiori tit.* nec eget abſolutionis beneficio, niſi ad cautelam, *cap. venerabilis, hoc tit.* ſed potius declaratione id non valere. *cap. penult. inf. de accuſat.*

V. Quidam vero ſunt, qui nullo modo cogi poſſunt, nec euocari in ius, vtpote qui excuſationem merentur, ſenes, valetudinarii, & pauperes, *cap. 8. ſup. tit.* in 1. compil. quod & ad egregias perſonas traductum eſt *l. ad egregias. ff. de iureiur.* Milites etiam excuſantur, *l. 3. §. vlt. ff. eod.* qui ab exercitu, a ſignis abduci non debent, *l. milites. C. locati.* AMMIANVS MARCELL. *lib. 21.* VEGET. *lib. 2. cap. 5.* conductores, vel procuratores publicorum negotiorum, *l. 19. C. eod.* qui reipublicae cauſa abſunt, *l. 8. ff. eod.* clerici, & monachi, qui propter religionis votum loco moueri non

non possunt, *l. 2. ff. de in ius vocando.* qui & postulare non tenentur, *cap. vlt. sup. de postul. l. praetor. ff. de vacatione munerum:* qui omnes, licet excusentur, non tamen a ferendo testimonio repelluntur, *cap. insuper, & cap. cum nuncius, superiori tit.*

TITVLVS XXII.

DE

FIDE INSTRVMENTORVM.

I. Inter probationes censentur instrumenta, quae & ideo saepius confunduntur, HARMENOPVLVS δικαιώματα vocat, tam probationes, quam instrumenta *lib. 1. tit. 2 cap. 12.* quia sunt instructiones & firmamenta causarum, & litium, *l. 1. ff. hoc tit.* apud ARISTOTELEM ἀμφισβητῶντων δικαιώματα.

II. In Basilicis vero, & apud eundem HARMENOP. instrumenta proprie dicuntur συμβολαια, pacta conuenta in scripturam redacta, vt actum facilius probari possit, *l. 4. ff. eod.* & illa scriptura debet esse authentica, id est, habens firmitatem, & auctoritatem: sic enim αὐθεντικὸν sumitur apud Graecos in veteribus glossis; quam vocem eodem sensu vsurpat TVLLIVS *9. ad Atticum, epist. 17.*

III. Instrumenta quoque authentica vocantur documenta ecclesiae in *can. posteaquam. 25. q. 2.* & documenta euangelica, *can. 1. 73. dist.* quia testium numero sunt subscripta, & manu publica, serui nempe publici, seu tabellionis exarata, vt recte glossa in *d. cap. 2. hoc tit.* in legibus *Siculis lib. 1. tit. 96. cap. 4. & lib. 2. tit. 36. iuris probatio exigatur per authentica instrumenta, videlicet per testes fide dignos, & omni exceptione maiores,* veluti in causa emptionis, venditionis instrumentum probatur authenticum ex contractu rite facto *lib. 3. tit. 8. ibidem,* quod confirmatur in *cap. cum Ioannes. hoc tit.* Contractus vt valeat, in scripturam redigi debet a tabellione, & a contrahentibus subscribi, & testibus roborari. *l. contractus. C. de fide instrument. cap. inter. hoc tit.* Aliquando adhibetur sigillum principis, vel magistratus, *cap. dilectus. hoc tit.* vbi instrumenta regia, id est quae regis sigillo munita sunt, maximae sunt auctoritatis,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0177
DFG

quae diem & consulem habent, *l. 1. §. si initium. ff. de edendo;* quae episcopi sigillo, vel annulo ecclesiae notantur in *d. can. 1. 73. dist.*

IV. Aliud praeterea requiritur, vt instrumenta dicantur authentica, vt sint iuri consona: de decretali summi pontificis probat *cap. pastoralis. hoc tit.* Quaedam decretales sunt praeter iuris ordinem, quae tamen non statim reprobantur, sicut nec quae consuetudini aduersantur, nisi causa plenius discussa, ita nominatim iubente summo pontifice, vel principe, vt annotat glossa: quae vero aliqua parte vitiatae sunt, nullius sunt momenti, nisi defectus ille modicus sit, & leuis, veluti propter literae omissionem, *cap. inter dilectos. cap. ex parte, & cap. fin. hoc tit.* imo & si aliquod vitium sit, dummodo in loco non suspecto. *cap. 3.* Quod si instrumentum sit vetustate confectum, vt quia filum fractum est, *cap. 3. hoc tit. in 1. compil.* vel aliquid abrasum, ne omnino pereat, per publicam personam potest desumi exemplar, quod easdem vires habebit iudicis interposita auctoritate *d. cap. fin. hoc tit.*

V. Duplex porro est instumentum, vnum publicum, alterum priuatum: publicum illud est, de quo iam diximus, quod a seruo publico conficitur, ἀγοραῖον, id est, forense vocant *nouellae 42. 49. 52. & 73.* quod solebat in locis publicis asseruari, ne vetustate periret: superstitibus adhuc testibus, & tabellione exemplar desumi potest; defunctis vero, ita demum, si fiat per literarum, & subscriptionum comparationem. Quod si adhuc tabellio superstes sit, testibus mortuis, comparatio non est necessaria, propter fidem tabellionis *d. nouella 73.*

VI. Priuatum instrumentum est chirographum, quo debitum continetur. Apocha, est securitas solutae pecuniae, quae datur debitori. Antapocha, quae datur creditori, vt ex ea probet sibi solutam pensionem, vel vsuras, ex qua quidem non fit comparatio, nisi subscriptio insit trium testium, *l. comparationes C. hoc tit.* duobus casibus exceptis; vnus est, si scripturae priuatae manus negetur, vel si priuata scriptura proferatur ex archiuis publicis, ex loco publico, *l. acceptam. C. de vsuris;* tunc enim per comparationem valet, & fit ex ea publicum testimonium, *nouella 49.* cum hoc additamento tamen tam in publicis, quam priuatis scripturis, in comparatione literarum tabellionis, vel eius qui scripsit, ac etiam testium, si superstites sint, fiat interrogatio *d. nouella 73.*

TIT V.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0178
DFG

TITVLVS XXIII.
DE
PRAESVMPTIONIBVS.

I. Probatio aliquando valet & sine testibus, & instrumentis, ex praesumptionibus iure receptis, quae ex eo eliciuntur, quod plerumque fit, *cap. scribam. hoc tit.* Ex manifestis indiciis fiunt certissimae probationes *l. vlt. C. de contrab. stipul.*

II. Manifestum indicium intellige violentum, in *cap. literis, hoc tit.* quod vehemens appellatur, in *cap. literas. eodem.* Pluribus exemplis id demonstrat TVLLIVS *3. in Verrem*, vbi ex lucri magnitudine coniecturam facit furti, ac praedae, & hanc suspicionem atrocissimam vocat.

III. Alia est praesumptio simplex, & nuda, quae ex sola animi cogitatione, atque praeoccupatione procedit, vel ex leuibus argumentis; quam suspicionem dicere potes: quae non inducit plenam probationem, nec ideo vim facit, vt in *l. 1. ff. quemadmodum testam. aperiantur.* Tabulae testamenti suspectae fiunt, si vnus testium neget sigillum suum, nec ideo tamen minus aperiuntur, nec minus obseruatur voluntas defuncti, vt recte ACCVRSIVS: nec enim vnius testis vacillatio, seu negatio totum negotium destruit, sicut nec vnius adseueratio, licet suspicionem inducat, facit probationem *cap. veniens. sup. de testib.* Semiplenam quidem facere potest, vt voluerunt interpretes iuris ciuilis, quod CVIACIVS negat, ex *l. maritus. ff. de quaestionib.* vnus certe testis potest facere praesumptionem, quidni? quando solae circumstantiae iure approbatae id agunt, contra quas nec probationes etiam saepius admittuntur *cap. 2. supra, de restit. spoliat.*

IV. Quod si ratio pugnat cum coniecturis, & argumentis, haec praesumptio nulla est, nec vim facit, sicut in *cap. quia hoc tit.* Non praesumitur quis dignitatem vel personatum cessisse alteri, vt vicariam perpetuam accipiat, nisi cessio elegans sit, & per idoneos testes comprobetur. Ratio petitur ex iure ciuili, neminem praesumi iactare suum, nec animus donandi facile creditur *l. Campanus. ff. de operis libert. l. cum de indebito. ff. de probat.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0179
DFG

V. Similiter praesumptio, quae oritur ex vulgi opinione, & fama communi fidem non facit, licet famam consentientem cum partis adseueratione fidem facere innuat iurisconsultus in *l. 3. §. ideoque. ff. de testibus:* quod ex rescripto D. Adriani non est admittendum, sed vt ait glossa ad inducendam semiplenam probationem, quae iuramento det causam, *l. in bonae. C. de iureiurando.* In matrimoniis famam solam fidem facere constat, propter periculum & scandalum, ideo in *cap. super eo, infra, de consanguinit. & affinit.* sola fama impeditur matrimonium; sicut e contrario ex mutuo affectu, & habitatione, ex vicinia praesumitur *cap. illud. hoc tit.*

VI. Et id quidem in ciuilibus causis facilius locum habet, quam in criminalibus: non enim praesumptio, aut fama constituens, seu mala vulgi opinio sufficere vnquam potest ad condemnationem, licet inducat iuratoriam cautionem, vel purgationem, vt de haeresis suspicione dicitur in *cap. literas. hoc tit.* & in *can. 1. 15. q. 6.* Quod eleganti *epist. 44.* SYNESIVS demonstrat, dum Hesiodi poetae sententia famam non mentiri, cum Dea sit, refert, vt facilius Ioannem εἰς ἀπολογίαν ἁμαρτήματος, id est, *ad expiationem criminis* inducat; & ad eluendam parricidii beato Aemilio illati suspicionem suadet illi, vt se ad leges conferat, & iudici committat. Donec reus se expiauerit, si sit clericus, ab officio suspendi debet *can. presbyter. 2. q. 5.*

VII. Nec solum ex communi opinione praesumptio formatur, sed ex antecedentibus, praesentibus, & subsequentibus; ita vt semel malus semper praesumatur malus, & e contrario bonus, nisi contrarium probetur. *l. cum quidam. ff. de legat. 2. cap. mandata, & seq. cap. cum iuuentute. hoc tit. & l. 34. C. ad l. Iul. de adult.*

VIII. Hoc tamen in se habet praesumptio, vt ad veritatem referatur, nec de falsis argumentum sumat; & in eo differt a fictione, quae fit de eo, quod non est, nec fuit, veluti fictio legis Corneliae, quae postliminio reuersos in ciuitate semper fuisse fingit, non vero praesumit. Publiciana quoque actio, & fictitia traditio, & similia, quae procedunt ex bona fide, quam tantundem praestare, quam veritatem docet PAVLVS, *l. in bonae fid. de regul. iur.* veluti si quis donando, in dotem dando, vel vendendo, vsumfructum retinuerit, fingitur rem κατὰ συντομίαν, id est, *breui manu*, tradidisse, *l. quisquis. C. de donat.* quod raro ius canonicum admittit,

admittit, nec in argumentum fictae traditionis debuit CVIACIVS adducere *caput 2. sup. de consuetud.* in quo glebae traditio non quicquam falsum ingerit, sed datae possessionis veritatem adstruit; signum potius est, quam figmentum, vt de inuestitura dicitur in *cap. per tuas. inf. de donationib.* quae fit saepius per glebam, per herbam, per festucam, per cultellum, per ostium, in formulis antiquis, per panem, per librum, vt annotaui in *obseruationibus meis.* Et sic annulus est signum foederis coniugalis, & veri matrimonii, vitta coniunctionis *can. faeminae. 30. q. 5.*

IX. Talia quidem sunt praesumptiones, sed non fictiones; sic spiritus sanctus in columbae specie descendens signum fuit speciale filii Dei, *can. quaerendum. de poenitentia. dist. 2.* & sacramentum eucharistiae est signum rei sacrae inuisibilis, & species panis & vini est signum praeter id, quod oculis cernitur. *can. sacrificium, & seq. de consecrat. dist. 2.* Quae omnia, & alia innumera, si quis fictiones diceret, erraret toto coelo.

TITVLVS XXIV.
DE
IVREIVRANDO.

I. Deficientibus probationibus testium, & iustarum praesumptionum exstantibus adminiculis, vel coniecturis, vel fama publica, recurritur ad *iusiurandum. cap. sicut. sup. de probationib. cap. ex literis. hoc tit.*

II. Iusiurandum supplet multos defectus, non solum testium, sed etiam contractuum, & conuentionum, τῶν ἀγράφων συναλλαγμάτων, quae fiunt sine scriptura, ac etiam earum, quae αὐτόχειρα, id est, priuatae scripturae sunt, vt syngraphae apud HARMENOP. *tit. 8. lib. 1.* Quia vero iusiurandum datur propter inopiam probationum, *l. in bonae fid. C. hoc tit.* Graeci, τὸν ὅρκον ἀναπληρωματικὸν, *iusiurandum suppletorium* vocant, quod maxime locum habet litium finiendarum causa, *cap. vlt. hoc tit.* quod vnicum est *hoc tit.* in eo genere.

III. Apud iurisconsultos diuiditur in voluntarium, necessarium, & iudiciale: voluntarium quidem BALSAMON, & alii plerique male definiunt, id quod extra iudicium defertur, imo & in iudicio locum habet,

ſicut & neceſſarium: & vtrumque merito dici poteſt iudiciale, quia defertur in iudicio a parte. Non niſi a volente praeſtatur, & ideo dicitur voluntarium: a nolente remittitur, & delatori refertur, & tunc dicitur neceſſarium, vtrumque eſt maximi momenti, nec lis eo finita retractari poteſt, quia ſpeciem transactionis prae ſe fert, & religioni eſt ſtandum, *l. quod ſi deferente. ff. de dolo.* Et hoc eſt, quod ait *caput, & ſi Chriſtus, hoc tit. Omnis controuerſiae finis ſit iuramentum.*

IV. Vim etiam maiorem habet, quam res iudicata, *l. 2. ff. eod.* nec contra venire licet legibus ciuilibus, niſi nominatim definiant, vt in *l. 1. C. hoc tit.* quod probat multis exemplis gloſſ. & praecipue in *l. 13. C. eod.* Sed nec canonibus, niſi ratio manifeſta contra compoſitionem fidei interpoſitione firmatam, producatur, inquit *cap. 8. hoc tit. in 1. compil.* Veluti ſi iniuſtum vel falſum quid fuerit, cui ius noſtrum nunquam adſtipulatur *cap. ad noſtram hoc tit.* Iudiciale vero iusiurandum eſt id, quod defertur a iudice reo, quoties res, vel cauſa eſt ambigua, deficientibus probationibus; retractari poteſt ex cauſis nouis, & rationibus ſuperuenientibus, veluti inſtrumentis. *l. admonendi. ff. eod.*

V. Siue autem iuramentum fiat in iudicio, vel extra, duplex eſt: vnum ſimplex, alterum ſolenne; vtrumque apud Deum aequaliter obligat, *cap. rurſus. inf. qui clerici vouentes.* Solenne illud eſt, quod fit publice, conuocato populo, in eccleſia, in comitiis, & locis publicis, cum obteſtatione epiſcopi, vel eius miſſi, per baptiſmum, per fidem, per iudicium Chriſti in *can. ſi duo, & ſeq. 35. q. 6.* Hanc obteſtationem diuinam vocat CLEMENS ALEXANDRINVS *7. Stromatum*: ὅρκος μὲν γὰρ ἐστὶν ὁμολογία καθορισικὴ μετὰ προσπαραλήψεως θείας, id eſt: *eſt enim iusiurandum quidem confeſſio definitiua cum diuina aſſumptione*, vt in *can. & iurabunt. 22. q. 1.* alii legunt, καθαρισικὴ, quaſi *expurgatoria*, ſeu *expiatoria*, quod proprium eſt iurisiurandi. *can. 19. 2. q. 5.* Obteſtatio diuina ineſt etiam ſolenni iuramento, VIRGILIVS:

Tango aras, mediosque ignes, & numina teſtor.

TVLLIVS *pro Cornelio Balbo*: *cum quidam teſtimonium publice dixiſſet, vt mos Graecorum eſt iurandi cauſa ad aras accedere.*

VI. Nec obteſtatio fieri debuit olim, niſi per Deos, inde ENNIVS iusiurandum, quaſi Iouis iurandum dicebat, eſt enim ſpecies cultus diuini, qui non eſt dandus creaturis: ideo apud DEMOSTHENEM pontificibus

cibus non licebat iurare per homines, *sed per Deos*, & ipse Demosthenes tumultum Athenis concitauit, quod iurasset per fontes, fluuios, latices, apud PLVTARCHVM; quod & hoc nostro iure videtur comprobatum, quo neque per coelum, neque per terram iurare licet, *can. considera. 22. q. 1.* per daemones, *can. mouet. ead.* Eadem ratione neque per principis genium, salutem, imperium, & similia fas erat iurare, propter diuinitatem, quae eis inesse credebatur, *l. qui per salutem. ff. eod.* Imo tunc periurium grauius plectebatur, *l. si duos. in fine. ff. eod.* MINVTIVS FELIX: *Tutius per genium Iouis peierare, quam principis.* Inter omnia autem iuramenta non aliquid sublimius habuerunt veteres, quam per bonam fidem; ita M. Fauoleius stricto gladio, eoque sublato iurauit apud DIONYSIVM HALLICAR. *lib. 9. c. 2.* Ad bonam fidem referri potest, quod dicitur in *d. can. considera. Non esse iurandum per caput suum*, quod sumptum est ex MATTHAEI *cap. 1.* μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, id est, *neque in capite tuo iuraueris:* quod confirmat BALSAMON ad *can. 94. syn. VI. in Trullo*, quoties fit ἐξ ἐπαγωγῆς, id est, *ex delatione.*

VII. Ad hunc iuramenti modum referri etiam potest illud, quod nunc vulgo in curiis ecclesiasticis habet locum, vt iuretur in animam vel suam, vel eorum, quorum causa agitur, *cap. praesentium. de testib. in 6.* quod vnicum esse, & de iure nouo id statui, scribit gloss. in *cap. dudum. 2. de elect. supra.* Aliquando iuratur sub poena beneficii, *cap. cum dilectus, in fine. eod.* sub poena ordinis. *d. can. quoties. 1. q. 7.* communiter vero iuramentum praestatur super sacrosancta euangelia, vel reliquias martyrum: formula est in *can. de parentela, & sequentibus. 35. q. 6.* dicto *can. quoties. in legib. Alemannorum tit. 6.* & alibi passim. Ratione loci dicitur etiam solenne iuramentum, quod vocant legitimum capitularia CAROLI M. *lib. 4. cap. 74. In legitimo sacramenti sui loco.*

VIII. Fit etiam solenne variis ex causis, ratione dignitatis regiae, vel principatus, *in legibus Wisigoth. vt non antea quispiam solium regale conscendat, quam iuramenti foedere legem implere promittat:* ratione officii, vt de magistris iustitiariis legitur in *constitutionib. Siculis tit. 43.* de baiulis, & camerariis *tit. 59. & 66.* & in nostris ordinationibus regiis ratione officii palatini, quod omnes ad fidem regiam adstringit, *tit. 7. lib. 5. legum Wisigoth.* ratione etiam episcopatus, vt praestetur fidelitatis & obedientiae iuramentum summo pontifici, *cap. 4. hoc tit.* quod

etiam

etiam praestant episcopi regibus nostris in Gallia, non ratione ordinis, sed dominii temporalis, & iurisdictionis. Clerici quoque omnes episcopo suo iuramentum praestant. *can. quanquam. 23. dist. & cap. tua. hoc tit.*

IX. Et haec omnia iuramenta supradicta licita sunt, si veritatem profiteantur. *can. vt noueritis. 22. quaest. 1.* Sicut e contrario illicita sunt variis modis, vt quae fiunt temere, & absque delatione, *can. vnusquisque. 22. q. 4.* per metum, & vim, *cap. si vero hoc tit.* ex personae qualitate, veluti si sit impubes, qui iurat, *can. paruulis, & seq. 22. q. 5.* vel si sit laicus, coram quo iuratur, nisi fiat authoritate papae, *can. Mennam. 2. q. 5.* ratione rei, vt si res sit turpis vel prohibita, *can. clericum, & sequentib. 22. q. 1.* vt si iures soluere vsuras, *cap. debitores hoc tit.* vel vel si monachus iurauit se clausiro discessurum, *cap. sicut. 23. hoc tit.* vel sit contra vtilitatem ecclesiae; *cap. sicut nostris. eod.* ratione temporis, vt non iuretur festis, & dominicis diebus, quibus inducae dantur, *can. decreuit. 2. q. 5.* si iurans non sit ieiunus, quae omnia petita sunt ex *cap. 63. lib. 1. Capitul.*

X. Denique iuramentum, quod nocet, illicitum est, & ideo nullum, *cap. quanto. hoc tit.* similiter quod non nocet, sed affert aliquod impedimentum, vt qui vinum se non bibiturum, vel carnes non esurum, vel ordines non suscepturum iurauerit, non adstringitur iuramento: sed tamen D. BASILIVS hunc ad peierandum non esse cogendum contendit, eo quod periculum incurrat in *can. 10. ad Amphilochium.* Et haec iuramenta saepius iterantur, si necessitas exposcat, vt de quinquennio in quinquennium statuit HONORIVS III. *cap. 1. de treuga & pace, in 5. compilat.*

TITVLVS XXV.
DE
EXCEPTIONIBVS.

I. Hic titulus mire congruit cum superiori de iureiurando; inutile esset iusiurandum, nisi in iudicio proponeretur: quae exceptio idem est cum praescriptione, ideoque titulus codicis inscribitur, de exceptionibus, & praescriptionibus. Sic TVLLIVS praescriptionem pro exceptione legis Liciniae, vel Aebutiae dixit, *orat. de lege Agraria.*

II. Est

II. Est autem exceptio, actionis exclusio, & sine actione exceptio esse non potest; actio vero intendit rem dari, & ille, qui agit, rem iam videtur habuisse, & cepisse, *l. 15. de reg. iuris*, ideo actio vocatur quasi capio, vel captio; exceptio, quasi excapio, vel excaptio, simili omnino sensu, quo apud FESTVM, *praecipuum*, quod ante capitur, *excipuum*, quod excipitur: nam exceptio est proprie exclusio actionis, siue emendatio, defensio rei, *l. 28. §. exceptio. ff. de iureiurando.*

III. Quae vulgo in dilatoriam, & peremptoriam diuiditur: illa descendit ex personis, haec ex causis, & rebus: illa debet opponi ante litem contestatam initio litis; *l. exceptionem. C. de probationib.* quia primum de personis inquiri debet, *l. licet. C. de procuratorib.* postquam scilicet actor suam intentionem fundauit, & tunc dilatoria exceptio proponi, & probari debet *l. emptor. C. de praescript. longi temp. l. 9. C. de exceptionib. cap. quoniam. §. porro, vt lite non contestata, sup.* Multae sunt exceptiones dilatoriae, vt fori praescriptio. *cap. olim. hoc tit. can. experientia. 11. q. 1.* Procuratoria, quoties non agi opportuno tempore contenditur, *cap. in nostra. sup. de procurat.* vel procuratoris potestas suspecta est, *cap. cum olim. supra, de offic delegat.* vel contra iudicem suspicio proponitur. *cap. cum inter. hoc tit.* Idem est de excommunicationis exceptione. *cap. exceptionem. hoc tit.*

IV. Peremptoria exceptio illa est, quae rem totam definit & perimit, ac vim sententiae definitiuae habet, *l. 37. C. Theod. de appellat.* vt est iurisiurandi, rei iudicatae, doli mali, quod metus causa, pacti, & similium: quae quidem licet initio litis contestatae opposita non fuerint, admittuntur ante sententiam, vel etiam post sententiam, si appellatum fuerit, *l. 4. C. de exceptionib. l. 2. C. sententiam rescindi non posse*, vsque ad viginti annos, *cap. cum venerabilis. hoc tit. cap. 9. supra, de probationib. & cap. 4. sup. de procuratorib.* Quod desumptum est ex iure ciuili, *l. querela. C. ad l. Corneliam de falsis;* & interim sententiae validitas est in suspenso, quamdiu falsitatis vitium non apparet, quo emergente, nulla est, in odium falsi, vt probat glossa ex *cap. fraternitatis. infra, de frigidis.*

V. Et haec est summa differentia intra dilatoriam, & peremptoriam exceptionem, quae tamen cessat iure quodam singulari in exceptione excommunicationis, ne quis animae periculum incurrat, quae proponi

quandocunque libuerit, poteſt, etſi reus ſciens ea ab initio vſus non fuerit, *d. cap. exceptionem.* Quod pia conſideratione ſtatutum eſt, dummodo tamen intra dies octo excommunicatio probetur, ait INNOCENTIVS IV. in *cap. 1. hoc tit. in 6.* non obſtantibus peremptorii edicti terminis. *Clementina 1. eod.* Quod de omni excommunicatione intelligi non debet, ſed de maiori, vt eſt in *d. cap. 1.* quae publice facta dicitur in *d. cap. exceptionem.* Excommunicatus publice, iudex eſſe non poteſt, *cap. ad probandum. inf. de ſentent. & re iudic.* nec admittendus eſt ad agendum, vel accuſandum, *cap. olim. infra, de accuſationib.* nec ad vllam dignitatem, *cap. venerablilem. ſupra, de electione.* Minor excommunicatio hic non intelligitur, quae nullam irregularitatem inducit, & quae tantum a participatione ſacramentorum, non fidelium conſortio remouet, *can. Engeltrudam. 3. q. 4.* quae dicitur minor, vt diſtinguatur a maiori, ab anathemate, quae ab homine fertur, illa a lege, *cap. ſi celebrat. infra, de cleric. excommunicato.* vt latius dicetur infra. Et haec exceptio tantundem valet, ita vt propter animarum periculum quomodolibet vitanda ſit, & ideo ſemper opponenda, etiam ſi is, qui eam proponit, cum aduerſario communicauerit, *cap. 2. hoc tit.* licet enim is, qui cum excommunicato communicat, ſit excommunicatus, minori ſcilicet excommunicatione, non tamen ab excipiendo repellitur.

VI. Eſt & alia exceptio, quae τὴν πρόκρισιν, id eſt, praeiudicium ſapit; ſunt enim quaedam puaeiudiciales exceptiones, ſicuti actiones; & illa praeiudicialis exceptio locum habet, quoties ſtatus quaeſtio fit, vt ſi ſit ſeruus, qui promotus eſt, vel filius presbyteri, absque vlla diſpenſatione. *cap. vlt. de filiis presbyt. cap. 2. de ſeruis non ordinand.* Cum quis vno iudicio pro alio agere contendit, ſi quaeſtio ſit proprietatis, & interim ſeruitutis lis moueatur. *l. fundum. ff. hoc tit.* Haec nunquam opponitur poſt litem conteſtatam. Talis eſt exceptio falſorum teſtium, quae non cenſetur proprie peremptoria, ſed nec dilatoria, ſed potius eſt obliqua, & indirecta, quae litem non dirimit, ſed ei tamen praeiudicium facit: poteſt enim actor iure agere, licet falſos teſtes adhibeat, vt optime gloſſa annotauit. Exceptio equidem falſi, quae perimit omnem litem, eſt peremptoria, *d. cap. cum venerabilis*, quia agens, inhoneſta, & iniuſta actione vtitur, quam D. AMBROSIVS exceptionem honeſtatis vocat, & *cap. fin. infra, de conditionibus appoſitis.*

VII. Eſt

VII. Est praeterea alia exceptio, quae non est peremptoria, nec dilatoria, nec temporaria, nec perpetua, sed παραγραφὴ ἀμφίβολος, id est, *incerta & ambigua*, quoties rei, de qua quaestio est, petitio suspenditur, in conditionis euentum, *si nauis ex Asia venerit*, vel, *Titius consul fuerit*, petenti rite exceptio opponetur, quae dicitur ambigua, *cap. verum, & seq. infra, de conditionib. appositis. l. sufficit. de condictione indeb. l. ambiguitatem. C. de vsufructu.* Qua ambiguitate pendente euentus exspectari debet, nec temere aliquid statuendum est. *can. habuisse. 11. q. 3.*

TITVLVS XXVI.
DE
PRAESCRIPTIONIBVS.

I. Titulum peculiarem facit Gregorius de praescriptionibus, licet, vt iam diximus, praescriptio idem sonet, quod exceptio: Graeci vtrumque παραγραφὴν vocant, quamuis grammatici differentiam ponant; ita vt exceptio dilatoria, dicatur translatio; peremptoria vero, defensio, quae litem omnem definit, & perimit, atque etiam praescriptio dicatur. At hoc titulo non de omni praescriptione peremptoria agitur, sed de praescriptione temporis, simili modo, quo IVSTINIANVS, licet proprium titulum *de praescriptionib. & exceptionib.* ediderit, de illa tamen plures titulos fecit, quos distinguit ab aliis exceptionibus.

II. Quae quidem temporis praescriptio in vnius praescribentis facto consistit; aliae vero tam actoris, quam rei personam requirunt; siue agatur de dolo, metu, re iudicata, iureiurando, & similibus, in quibus vel omnino, vel partim actor partes sustinet; at non ita in temporis praescriptione, in qua solus defensor personam suam interponit, & factum suum praestat, possidendo, & retinendo: ita vt aliquo modo etiam actoris vices, gerat: nam possessio, & actio, quae in actu, & corpore consistit, & ex qua rerum dominium nascitur, *l. 1. §. 2. ff. de acquir. possess.* vnde possessori amissa possessione datur vtilis in rem actio *l. penult. C. de praescript. triginta annorum. l. si quis diuturno. ff. si seruitus vindicetur. cap. auditis. hoc tit.* In aliis vero exceptionibus factum potius actoris, quam rei inspicitur, siue excipiatur de dolo, de metu, de iureiurando,

reiurando, de re iudicata, & pacto, in quibus ineſt actio, & exceptio. *l. eleganter. §. non ſolum, l. ſed ſi affirmauerit. de dolo. l. ſed & ſi ideo. ſoluto matrim.* Idcirco qui habet actionem, habet exceptionem, non e contrario, qui exceptionem, continuo habet actionem, vt docte annotauit CVIACIVS ad *l. quod mihi. de liberatione legata.* Quod etiam ſeruandum eſt in praeſcriptione, quae quamdiu opponi poteſt, vtilis actio in rem non datur *d. l. penult.*

III. Praeſcriptionis autem nomine, hoc titulo ea praecipue intelligitur, quae 30. vel 40. vel 100. annorum, licet & quaeuis alia intelligatur cuiuslibet temporis, etiam vnius anni, menſis, diei, horae, momenti etiam; cuius computatio fieri poteſt, vt colligitur ex *l. 3. §. minore. de minorib. & l. 5. de obligat. & act.* quod tamen crebro ad horam reduci ſolet, vt VLPIANVS exponit in *l. 6. & 7. de vſucap.* & GELLIVS *lib. 3. cap. 2.* imo & ad diem, nam facile in expendendis horis decipi poſſumus: ideo TVLLIVS in *orat. pro C. Rabirio* de praeſcriptione ſemihorae ad cauſam agendam ei indulta conqueritur. Hinc eſt, quod fere omnes iuris canonici interpretes, dies, non horas, etiam in vacationibus beneficiorum metiuntur, niſi adeo praeciſe de hora conſtet, vt nulla poſſit oriri dubitatio, alias minime horarum ratio habenda eſt, ſed dierum; ita ſentit gloſſa in *cap. ſi propter, de reſcriptis in 6.* Menſes vero ex diebus ſunt connumerandi, & computandi anni ex menſibus, & in menſibus, quot ſint dies, non eſt inquirendum, ſed prout occurrunt, & conſtituti ſunt in calendario, vt optime notat gloſſa in *cap. quam ſit. de elect. in 6.*

IV. Nec enim canones noſtri tam acute, & curioſe tempus metiri voluerunt, vt & momenta, & horas ſcrutati ſint, quia diem non ſemper totidem horis computarunt. Naturalem horis ſex, aut ſeptem, ciuilem viginti quatuor metiebantur, eumque a ſexta noctis hora, id eſt a media nocte incipiebant, & ſimili ſequentis noctis hora claudebant. *l. more. de feriis, l. 2. de verborum ſign.* MACROBIVS I. *Saturnal. cap. 3.* Non ita noſtri canones, qui diem non viginti quatuor horis, ſed totidem, quot lux micat vsque ad noctis crepuſculum, metiuntur, in iudiciis potiſſimum, vt profitetur Innocentius III. in *cap. conſuluit. ſup. de offic. & poteſtate iud. deleg.*

V. Nec

V. Nec id nouum, nam idem ex l. XII. tabb. qua ante meridiem causas agere mos erat, quamuis & post meridiem iudices retinerentur, apud TVLLIVM *in Bruto*, HORAT. *epist. 7. lib. 1.*

- - Causisque Philippus agendis
Clarus ab officiis, octauam circiter horam
Dum redit.

Nec distinctio primarum & secundarum horarum locum habuit; primae erant a summo mane ad sextam, secundae a meridie, ita vt septima & octaua diceretur, quae post meridiem, *l. 2. de annuis legat. l. 3. de operis libertorum*, vsque ad supremum diei tempus, ad solis occasum, quae fuit vera diei ratio: integrum diem cognitionis appellat VLP. *l. & post. 73. de iudiciis;* quod notat dilucide IVSTINIANVS *nouella 82.* καθεδοῦνται ὄρθριοί τε εὐθὺς, καὶ εἰς δείλην ὀψίαν, καὶ ἀκροάσονται τῶν δικῶν: *sedebunt continue matutino, mox & meridie, & vespere audientes causas.*

VI. Aliquando dies ab occasu solis ad ortum sequentis diei numeratur, *cap. 1. sup. de treuga & pace, & can. quod a patribus. 75. dist.* in obseruatione ieiuniorum, *can. de esu. de consecrat. dist. 2.* Communiter vero, vt diximus, dies a media nocte in sequentem computatur, & secundum hanc normam praescriptio temporis locum habet: quod accurate seruatur, vt diei, mensis, anni integritas omnino spectetur, fere in omnibus negotiis, nisi aliter statutum sit, vt dies, mensis, annus inceptus pro completo habeatur, sicut de aetate 25. annorum in dignitatibus, & personatibus dicitur in *cap. cum in cunctis. §. inferiora. sup. de elect. l. qui filium. 74. §. Fabius. ff. ad SC. Trebell. & l. ad remp. ff. de muner. & bonor.*

VII. Quoties vero statuitur, vt aliquid intra certum tempus fiat, tunc vltimum momentum est exspectandum, veluti infra octo dies excommunicatus est absoluendus, qui asserit se iniuste excommunicatum *cap. 1. de exceptionib. in 6. & cap. solet. de sentent. excommunicat. eod.* De appellatione mouenda infra dicendum, vt loquitur INNOCENTIVS III. in *cap. cum dilectus. 32. sup. de elect.* BONIFACIVS in *cap. concertationi. de appellat. in 6.* De apostolis petendis, *cap. 30. & cap. ab eo, infra eod.* Infra mensem de beneficiis vacantibus in curia Romana, *cap. statutum, de praebend. in 6.* De electionis confirmatione, *cap. quam sit, & cap. cupientes, de elect. in 6.* Infra duos menses de episcopo aegrotante in synodo accusato, *can. 1. 5. q. 4.* Infra tres menses, vel quatuor, *can. fraterni-*

ternitatem. 54. dist. infra annum; de professione facienda, *cap. 2. & cap. statuimus. de regularibus. cap. 2. & 4. eod. in 6.* vel infra annum & diem, *can. puella 20. q. 2.* Idem de seruo ordinato in seruitutem reuocando, *can. si seruus. 74. dist.* De cautione sistendi in iudicio *cap. 2. & 3. de eo, qui mittitur in possess.* Infra biennium, vt in professione antiquitus obseruabatur, *can. monasterii. 19. q. 3.* De decennio aduersus lapsos, *can. 10. syn. Nicaenae,* & *can. 75.* BASILII ad *Amphilochium;* de triennio in professione peregrini, vel incogniti. *can. si quis 17. q. 2.*

VIII. Quibus & addi potest dierum, mensium, & annorum alia praescriptio, si diligentius iura canonica, sicut & ciuilia perscrutemur. Quod si non sit aliquod tempus determinatum, tunc quale fuerit assumendum tum ex natura rei, aut conditionis modo, & aliis circumstantiis, id metiri debemus: veluti cum testator dicit, *rogo, vt des Maeuio,* vel, *facias, vt ad eum perueniat,* in tempus refertur, quo Maeuius capere, vel heres praestare possit, *l. vbi. in principio, ad Trebell.* quando vero loquitur ἀπολύτως, indistincte, *hoc facito in diebus,* biduum intelligitur, *l. inter. 127. de verb. signif.* vel cum dicit, *post annos liber esto,* biennium exportatur, *l. libertas. §. fin. de manumiss. testam.* quia pluralis enunciatio ἐπιφώνησις duobus completur. *l. vbi de testib.*

IX. Quod si res ad breue tempus refertur, tunc vulgo decem anni intelliguntur, *l. promissa. de constituta pecun. l. 2. C. de secundis nupt. l. non tantum. C. de legatis.* Alias seruatur id, quod magis in intellectu, quam elocutione exprimi potest, ἐν πλάτει, ἐν ἔυρει παρατατικῶς, vt loquuntur Basilica, id est, *cum aliquo temperamento,* cum spatio temporis moderato, quod religioni iudicis est dandum, *l. ratum. & l. quod dicimus. de solutionib.* Ita intelligi debet breue tempus in *cap. praeterea. supra, de aetate & qualit. ordin.* vbi licet regulariter olim annus cum dimidio in ordinationibus esset statutus, *can. monachus. 77. dist.* & postea annus, *cap. licet canon. de elect. in 6.* & ex concilio TRIDENTINO, triennium hoc episcopi arbitrio relinquitur.

X. Idem de omni tempore indefinito dicendum, quod ad arbitrium reducit HOSTIENSIS, & post eum alii doctores. Breui tempori, opponitur longum, quod fuit, & est decem annorum inter praesentes, & viginti inter absentes, vt notum est ex PAVLO *5. sentent. tit. 2.* qui *longum silentium* vocat, *5. eod. tit.* & PAPINIANVS *longam possessionem.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0190
DFG

nem in *l. praescriptio. de vsucap. & vsurp.* Quae succeſſit in locum biennii, quod prius ad vſucapionem ſufficiebat; idque in rebus immobilibus, nam in mobilibus loco anni datum eſt triennium *conſtit.* IVSTINIANI *de vſucapione transform.* Quod tamen hoc iure locum habet in immobilibus, & parit exceptionem peremptoriam, *cap. 1. hoc tit.* in odium maxime Donatiſtarum, quoties epiſcopus negligens, ab haereſi parochiam ſuam non reuocauit, & alius vicinus id praeſtiterit, aut ſi ille admonitus, aut conuentus neglexerit infra ſex menſes, vicinus eam ſibi arrogabit *can. placuit. 16. q. 3.* Quae quidem conuentio literis metropolitani, vel primatis fieri debet, *can. vlt. 65. d. can. placuit. 16. q. 6.* deſumpto ex *can. 6. concilii Sardic.* Et hoc caſu tantum, triennium dicitur longum tempus, alias vero decennium, idque vix locum habet in adipiſcenda, vel firmanda poſſeſſione, quam ſacri canones ad triginta annos aduerſus laicos redigunt. *cap. ſanctorum. hoc tit.*

XI. Contra eccleſiam regulariter non valet praeſcriptio, niſi quadraginta annorum, *nouella* IVSTINIANI *131.* qua abrogat conſtitutionem ſuam centum annorum in *l. 23. C. de ſacroſanct. eccleſ.* quam certe ab ipſo, vel eius quaeſtoribus pecunia corruptis extortam ſcribit SVIDAS. Cauſam huius edicti refert PROCOPIVS in *hiſtoria arcana:* ait enim dictam legem centenariae praeſcriptionis in gratiam Emeſenae eccleſiae a Iuſtiniano multa vi auri accepta conditam fuiſſe, vt quae non ſolum Emeſae, ſed in vniuerſo Rom. imperio perinde valeret, *καὶ ταῦτα ἐκ ἐν Ἐμέσει μόνον κύριοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν*, quod confirmat *d. l. 23.* licet CVIACIVS eam pertinere ad eccleſias tantum orientis contendat, quod non eſſe verum exiſtimo; imo ea lex ad vtrumque imperium pertinuit, quam poſtea minus obſeruatam imperator renouauit, eo quod orientales, qui ſemper Rom. eccleſiae infenſi fuerunt, poſſeſſiones, quas in oriente poſſidebat eccleſia Rom. centum annorum praeſcriptione iuuari non debere contendebant, vt clare patet ex dicta *nou. 9.* quam Latine editam, non Graece vulgo exiſtimant.

XII. Et licet haec conſtitutio ad omnes eccleſias occidentis pertinuiſſe videatur, ad Rom. tamen ſedem peculiariter reſtricta fuit. Poſtea etiam decem, viginti, vel triginta annorum praeſcriptio contra eccleſiam, in quadraginta annorum ſpatium commutata eſt. *cap. auditis. hoc tit.* Nec enim tricennalem poſſeſſionem eccleſiam Romanam admittere ait

ALE-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0191
DFG

ALEXANDER III. in *cap. de quarta. hoc tit.* quod etiam Graecos seruasse notat BALSAMON ad *can. 17. syn. Chalced.* manente tamen triginta annorum praescriptione vni ecclesiae contra aliam *d. can. 17. can. 25. syn. VI. in Trullo*, & *can. inter memoratos. 16. q. 3.* Ideoque *caput 2. & 5. in prima compil. hoc tit.* Gregorius in sua compil. non adiecit, quia his tricennalis possessio probatur.

XIII. Postea id immutatum est, & inter ecclesias etiam quadragenaria possessio desiderari coepit, *cap. ad aures, cap. illud. & cap. quia. hoc tit.* magis, vt ita loquar, interpretatione prudentum, & vsu quodam, quam constitutione nominatim facta id factum coniicere licet, ex eo, quod ALEXANDER III. modo tricennariam possessionem sufficere dixerit, modo quadragenariam, cum & post eum LVCIVS III. adhuc illam obseruauerit. *cap. vlt. in 2. compilatione. hoc tit.*

XIV. Soli Romanae ecclesiae longissima possessio reseruata est, pro qua tantum constitutio Iustiniani locum habet; *can. vlt. 16. q. 3. cap. cum vobis, & seq. hoc tit.* nec tamen omnino, & semper. Casum specialem habemus, quo quadraginta anni aduersum Romanam ecclesiam procedunt *cap. vlt. hoc tit. in 6.* Sicut e contrario casus est, in quo centenaria praescriptio locum non habet in priuilegio praelationis, seu principatus supra alias ecclesias, vt notat glossa in *d. cap. cum vobis,* quia obedientia nullo tempore praescribitur, *cap. cum nec liceat, cap. cum ex officii. hoc tit.* sicut in feudis dominus, & vasallus inuicem non praescribunt; quia quod vnicum est in sua specie, a nullo diuidi potest, sicut est ecclesia Romana. *can. schisma 24. q. 1.* Et licet contrarium videatur, ex eo quod Antiochena ecclesia primitus superior fuit, contra quam Romana primam sedem praescripserit; non tamen ita est accipiendum, quia non possessione, imo iubente domino id factum est. *can. rogamus. ead.*

XV. Cum autem dicimus Romanam ecclesiam, vt CVIACIVS existimauit, intelligimus tantum ecclesiam S. Petri Romae, vt ex rescripto HONORII III. *in 5. compilatione* probatur: imo & omnes alias ecclesias, quarum omnium est caput Petri sedes *can. beati. 2. q. 7.*

XVI. Vltimum est hoc titulo, quod modos impediendae, vel interrumpendae possessionis respicit: impeditur, quoties bona fides abest, tunc enim in omnibus casibus peccatur contra Deum, & sanctiones ecclesiasticas, *cap. penult. infra, de consanguinit. & affinitate. cap. si quis. 45. infra,*

de

de simonia, & aliis innumeris. Impeditur etiam praescriptio, etsi bona fides insit, si talia sint, quae sui natura non praescribantur; vt est obedientia, & omnia iura pontificalia, quae solis episcopis conueniunt. *can. quamuis. 68. d.* Interrumpitur vero praescriptio inter eos, qui possidere, & praescribere possunt per publicam processionem, iurisdictionem causarum, excommunicationem, & similia in *cap. auditis*, quae latius tractantur *hoc titulo.*

TITVLVS XXVII.

DE

SENTENTIA, ET RE IVDICATA.

I. Agitur hoc titulo de exceptionibus, & praescriptionibus; nam, vt diximus, praescriptio est exceptio, & e contrario: atque hic quaeritur de praescriptione, siue exceptione rei iudicatae.

II. Praescriptio dicitur de re iudicata, & praescribere sumitur, pro definire, & statuere in *l. 2. ad l. Iuliam. de adulteriis.* Iudicis vero sententia verbo statuendi, vel praecipiendi recte perficitur, *cap. in bis. infra, de verb. signif.* & ex praecepto, statuto, seu praescripto nascitur sententia, quae parit exceptionem rei iudicatae.

III. Nec sententia, & res iudicata idem sunt; sententia est absolutionis, vel condemnationis opinio, res iudicata est ipsa res, de qua controuersia erat, τὸ κεκριμένον πρᾶγμα, *iudicationem* vocat FABIVS. Saepe contingit, vt sententia non transeat in rem iudicatam, quod si fieret, idem esset vtraque, *cap. lator. hoc tit.* sed ita demum vim capit sententia, si secundum leges, & canones lata fuerit, *cap. 1.* a qua tunc non est temere recedendum, imo rationabiliter latam esse existimandum est, nisi contrarium probetur, *cap. consanguinei. hoc tit.* ideo datur exceptio rei iudicatae, ne amplius de eadem re quaeratur; *l. 6. de except. rei iud. l. 1. §. pari. de tabulis exhib. cap. sicut. hoc tit.* nisi impedimentum appellationis subsit, quod intra decem dies proponi debet, post quod spatium sententia in rei iudicatae auctoritatem transit. *cap. quod ad. 15. hoc tit.*

IV. Ex lege XII. tabb. dies erant triginta, quos iustos vocabant, quasi quoddam iustitium, siue interstitium, ad debitum exsoluendum, vt

ſcribit GELLIVS *cap. 1. lib. 20.* poſtea biennium conceſſum *l. debitoribus. de re iudicata. l. vnica. C. Theod. de vſuris rei iudic.* Quod tempus non hoc iure, ſed nec vſu receptum, imo arbitrarium eſt, vt dicit pontifex in *d. cap. 15.* quod pro cauſarum, vel perſonarum quantitate, & qualitate, ſtatui debet. *l. 2. ff. eod.*

V. Poſt tempus vero elapſum, ſententia vim iudicati obtinet citra appellationem, cum hac diſtinctione, vtrum ſententia ſit iniuſta, an contra ordinem & leges; haec non indiget appellatione, quia eſt ipſo iure nulla, & cauſa ex integro agi debet, *cap. 1. hoc tit. & l. 1. C. eod.* veluti ſi iudex ſit incompetens, *cap. 4. ſupra, de iudiciis*; tunc ſententia nihil obeſt, *l. 6. §. quodſi. 75. de iniuſto rupto teſtam.* nec condemnatus habetur pro condemnato, quia non iure & legitimo modo. *l. ſi ſe non obtulit. 4. ff. eodem.*

VI. Veram ſententiam faciunt legitimi iudices, & magiſtratus imperium & poteſtatem habentes, apud PAVLVM *5. ſentent. tit. 5.* Nec egent confirmatione ſummi pontificis, quamuis hoc videatur innuere *cap. 4. hoc tit.* quod quidem ſi legatur integrum, vt eſt LEONIS M. *epiſt. 77. in fine*, agnoſcemus facile ſanctum virum non hoc iugum litium & controuerſiarum iudicibus voluiſſe imponere, niſi tantum, quoties agitur de ſtatu eccleſiae, & cauſis publicis, quae forte tractantur in epiſcopatibus contra antiquos canones, & eccleſiae conſuetudines receptas; alias confirmatio non deſideratur, niſi per appellationem res ad ſummum pontificem fuerit deducta, ſicut dicitur in *l. 2. C. de vſuris rei iudic. & cap. quoties. ſupra, de pactis.*

VII. Vt ſententia locum habeat, ſufficit, quod iudiciorum ordo ſeruetur, & vt ſit definitiua, non interlocutoria, *cap. 13. hoc tit. & l. quod iuſſit. de re iudicata;* non enim omnis vox iudicis proprie eſt ſententia, nec iudicati vim habet, ſed cum finem quaeſtioni imponit, quod non facit interlocutoria, quae tantum inſtruit, *l. 2. C. hoc tit.* licet generaliter, & late nomen ſententiae ei tribuatur, *l. vlt. C. eod.* celeriter dari debet, *cap. 2.* ſaltem intra triennium, *l. properandum. C. de iudiciis.* Publice, non clam dici debet, *l. 6. C. eod. can. vlt. 15. q. 7.* cum conſilio cleri, *can. penult. ead.* eſt enim iudicium eccleſiae, *cap. conſanguinei. hoc tit.* Ex ſcripto ferenda eſt, non vero recitanda, *cap. Albericus. ſupra, de teſtib. can. ſi quis. 7. §. quia ego. 2. q. 1. l. 1. & 2. C. de ſentent. ex peric. recit.*

licet

licet in causis matrimoniorum id non requiri annotet glossa, quod verum esse negat HOSTIENSIS, imo hoc locum habet tantum, quoties ab illustribus personis sententia profertur, vt est episcopus, vel capitulum, *d. cap. Albericus*: nec enim tales iudices dignitate pollentes de tabella, & ex scripto sententiam recitare cogendi sunt.

VIII. Nec ideo minus statuendum est, omnem sententiam in scripturam redigi debere, quod probatur satis dilucide ex *cap. vlt. hoc tit. in 6.* & *Clementina, saepe. de verborum signif.* solas excipio causas breuiores βραχυτέρας, & ὅσαι τῶν ἐυτελεςέρων, εἰσὶν, quae sunt vilium personarum, quae parui sunt momenti, excipit Iustinianus, quae sine scriptura ferri possunt *nouella 17. cap. 3.* quod & in reliquis pecuniariis causis partium arbitrio relinquit *nouella 83.* Quae hodie vix locum habent, sed in hoc regno regiis ordinationibus definita sunt.

TITVLVS XXVIII.

DE APPELLATIONIBVS, RECVSATIONIBVS, ET RELATIONIBVS.

I. Diximus iam sententiam rei iudicatae auctoritatem habere, nisi per appellationem impediatur, sicut appellatio efficit, vt is, a quo appellatur, iudex esse desinat, & eneruet eius iurisdictionem, *l. 13. C. Theod. de appellat.* ita & ipsius sententia vires amittat, imo & quicquid pendente appellatione factum fuerit, id omnino irritum sit, & inane. *cap. 1. & cap. cum causam. 62. hoc tit.* Ita fit, vt appellatio sit exceptionis species contra sententiam: ideo dupliciter bene sequitur hic titulus, quia de exceptionibus adhuc agitur.

II. Appellatio, recusatio, & relatio species sunt exceptionum, quibus muniuntur condemnati aduersus sententiam: omnis enim defensio est exceptio, sicut quaelibet contradictio, qua reus eximitur, *l. exceptio. de exceptionib. cap. dilectae. & cap. fin. sup. eod.* de his tribus remediis, seu defensionibus agitur *hoc tit.* Primus est appellationis propter imperitiam, vel malitiam iudicis, *l. 1. ff. eod. cap. cum in ecclesia. 37. hoc tit.* non ita, si sententia sit nulla; tunc enim inutilis est appellatio, si sit παράνομος con-

tra sacras constitutiones, & canones, *l. 1. quae sentent. sine appell. rescind. cap. 1. sup. de sentent. & re iud.* ita debet intelligi *caput inter ceteras. eod.* non opus esse appellatione, cum sententia manifestam iniquitatem continet, vt ait glossa, quia est contra iuris ordinem: sed melius, quia causa appellatione remota commissa fuerat, vt est expressum *eod. cap. & cap. 43. hoc tit.*

III. Igitur appellatio est remedium iuris, quo iudicum conniuentia, vel iniustitia reprimitur, non tantum aduersus definitiuam sententiam, sed etiam interlocutoriam, *cap. 1. eod. in 6.* contra iuris ciuilis ordinem, quo vix illud probatur *l. penult. C. quorum appellat. non recip.* Iure vero nostro indistincte non solum ante sententiam, sed etiam ante litem contestatam *cap 5. & 7. hoc tit.* Etiam si dilationis causa frustratoria sit appellatio, tamen ei acquiescere debent partes, nisi manifesto de calumnia, & tergiuersatione constet, *cap. peruenit. 28. hoc tit.* vel si quis de leuissima causa, aut immerito se iniuria affectum conqueratur: tunc enim iudex fungi officio suo debet, *cap. qualiter. sup. de iudiciis:* casus enim a iure expressi sunt, quibus appellationi frustratoriae non est deferendum, *cap. pastoralis. hoc tit.* tunc enim iusta non censetur appellatio, *cap. 36. 47. & 53. eod.* ne remedium sit potius ad defensionem iniquitatis, quam innocentiae praesidium, *cap. cum speciali. §. porro. eod.* quod locum habet, quoties scandalum inest, veluti de his, qui concubinas relinquere detrectant. *cap. 21. hoc tit. in 1. compilat.*

IV. Idem est de frustratoria appellatione, quae fit ab omni grauamine iudicis generaliter in omnibus causis; non vero si appelletur ab omni grauamine in vna tantum causa, *cap. 2. & 18. hoc tit.* licet vero leuibus de causis moratoria appellatio non recipiatur, tamen a sententia lata etiam leuioris momenti optime recipitur, *cap. appellationibus. 11. hoc tit.* quantitas enim causae non dat locum appellationi, sed grauamen, *cap. 5. hoc tit.* quod tamen CVIACIVS cum temperamento intelligendum esse monet, videlicet vt appellatio rite deferatur ad episcopum, vel archiepiscopum, non vero ad summum pontificem; sicut de principe, & illustribus magistratibus dicitur in *nouella Iustiniani 27.* & *l. 2. C. Theod. de operibus public.* idque confirmat ex AMMIANO MARCELLINO *lib. 2.* quod tamen ex his locis non probari contendo.

V. In

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0196
DFG

V. In confesso quidem est, minutias causarum ad principem, vel supremos magistratus plenis velis, & prima fronte non esse referendas, quarum cognitio ordinariis, & inferioribus iudicibus debetur; at per appellationem nil obest, vt probatur ex *l. 20. C. hoc tit.* quam ad comites prouinciarum, & praefectos praetorio, non quidem ad regiam vrbem, nec ad principem propter locorum distantiam deferendam esse, monet *nouella* IVSTINIANI *115.* & IVLIANI *nouella 23.* quae hoc iure nostro recepta est in *can. anteriorum. 2. q. 6.*

VI. Quia sicut olim causae omnes siue maiores, siue minores ad principem per appellationem deuoluebantur; ita & apud summum pontificem. *d. cap. personas, & cap. peruenit. eod. & cap. 32. eod. in 1. compil.* De quo conqueritur IVO *Carnotensis epist. 119. & 172.* Quia litigantes non sine multis angustiis sedis apostolicae limina adire cogebantur, etsi foeminae essent, vt patet ex *epistola 50.* ALEXANDRI III. Quod incommodum primus ipse Alexander mitigauit, & nisi pro grauissimis causis ad limina apostolorum appellationes deduci, sed per ordinarios episcopos, archiepiscopos, vel iudices delegatos expediri voluit, vt ex *epistola* ARNVLPHI *Lexouiensis 31. & 67.* constat, & *toto titulo de officio, & potestate iudicis delegati,* qui praecipue ex decretalibus eiusdem Alexandri conflatus est, sicut & hic titulus tam in antiquis compilationibus, quam Gregorii, qui quidem prae omnibus solers fuit in appellationum ambagibus dissoluendis, & ne crebro sedes apostolica turbaretur, hanc clausulam, *appellatione remota*, inseri iussit: quam desumpsit ex rescriptis imperatorum, qui solebant causas committere sine prouocationis spe, vt praecipue Marcum Antoninum optimum imperatorem feciisse scribit VLPIANVS in *l. 1. §. fin. ff. a quibus appellare liceat*, & IVLIVS CAPITOLINVS: *praetoriis, & consularibus decidenda negotia delegauit.*

VII. Hanc autem clausulam non ita stricte summi pontifices probarunt, imo in frustratoriis tantum appellationibus, sine iusta causa, sine vllo grauamine, vt distinguit *d. cap. meminimus;* non vero in aliis appellationibus iustis, & iure receptis, quas optime glossa exponit in *d. cap. pastoralis. 53. hoc tit.* vt si sententia sit iniqua, vel iniuriam manifestam contineat, vt dicitur in *cap. inter. supra, de re iudicata.* Et nisi tempus appellationi praefinitum fuerit elapsum; *cap. quod ad consultationem. supra, de sentent. & re iud. nouella* IVSTINIANI *23.* vel appellans renun-

ciauerit, poenitentiae enim locus datur, *l. si quis libellos. C. eod. & cap. directae. 39. hoc tit.* quia appellatio in gratiam rei introducta est, vt est apud ARNVLPHVM *epist. 67. quia nolens agere cogi non poterat, & ad preces eius, ipsiusque fauore videbatur sublatum appellationis obstaculum ad laesionem eius retorquere non debui.*

VIII. Sine expressa vero renunciatione ex sola negligentia aliquis praesumitur renuntiasse, *cap. gratum. sup. de offic. iud. deleg. l. 17. C. Theod. hoc tit.* re quidem integra, vt est in *cap. bonae. 4. sup. de elect.* & donec ad superiorem causa fuerit deuoluta. *cap. quamuis eod. in 6.* Quoties scilicet appellans libellis mutatis, ad primum iudicem causam vult reducere, antequam alii cognitio sit delegata, *cap. interpositas. 70. §. 2. hoc tit. cap. significauerunt. sup. de exceptionibus.*

IX. Aliis etiam de causis appellatio nulla est, si contra iuris ordinem fiat, omisso medio; vt si quis neglecto episcopo ad metropolitanum confugiat, *cap. dilecti. 66. hoc tit.* Quod non est concessum, sed ad solum papam, *can. metropolitanum. 2. q. 7.* quia est ordinarius ordinariorum, ad quem prima fronte recurri potest, *can. si quis vestrum, & sequentibus 2. q. 6. cap. per tuas. inf. de sentent. excommunicat.* sicut ad principem: quamuis VERVS, & ANTONINVS aliud statuerint in vulgata *l. imperatores. ff. eod.* & ante ipsos NERO, qui ad senatum omnes appellationes referri voluit, apud SVETONIVM.

X. Excepto ergo summo pontifice gradatim fieri debent appellationes, ab officialibus episcoporum ad metropolitanum, a metropolitano ad primatem, vel papam. *can. si quis putauit. ead.* Cur vero ab archidiaconis non appelletur ad metropolitanum, sed ad episcopum, cum ab eodem ad eundem videatur appellari, ex *cap. Romana §. 1. eod. in 6.* in *obseruationibus nostris* contra sententiam CVIACII tractamus. Non ita ab eodem ad eundem videtur appellari, quoties quis appellat a iudice dato ab episcopo, tunc causa ad delegantem deferri debet, *cap. super quaestionem §. porro. sup. de offic. & potest. iudicis.* Quoties scilicet episcopus specialiter causam commitit. *cap. dilecti. 66. hoc tit.* Aliud est in officiali episcopi, cui iurisdictio generaliter demandata est, quia tunc ad episcopum non recurritur. *d. cap. Romana.*

XI. Secunda pars huius tituli est de *recusationibus.* Recusatio non minus est exceptio, quam appellatio, sed in eo differunt, quod haec

post

post litem contestatam, illa ante proponenda sit, *l. vlt. C. de sentent. & interlocutionib. cap. inter. sup. titulo proximo:* nisi noua causa emergat. *cap. pastoralis. sup. de exceptionib. cap. insinuante. sup. de offic. deleg.*

XII. Est autem recusatio ἀποβολή, id est, *reiectio & eieratio iudicis*, quae olim solennibus verbis cum iuramento publice fiebat, TVLLIVS *Philippica 12. Sic me iniquum eiurabant, de me querebantur:* deinde per libellum fieri coepit. Proponi autem debet coram iudice, qui recusatur, & examinari ab arbitris, *cap. 41. in fine, & cap. cum speciali. hoc tit.* vel etiam coram episcopo, licet delegauerit iudicem, contra quem suspicio mouetur. *cap. 4. de offic. & potest. iud. in 6.*

XIII. Inde colligunt quidam distingui appellationem a recusatione, quod illa ad superiorem referatur, haec apud eundem: quod videtur esse contra iuris regulas, vt is sit iudex in sua causa; nam episcopus, & delegatus eandem personam sustinent, quod ita est intelligendum, vt suspicio coram iudice suspecto proponatur, sed examinatio, & iudicium ad arbitros remittatur. *cap. suspicionis. sup. de offic. iud. deleg.*

XIV. Tertium membrum huius tituli est *de relationibus*, de quibus vnicum est tantum *caput*, *intimasti*. Relatio non multum differt ab appellatione, nisi in eo, quod appellatio ad magistratum referatur a partibus, relatio a iudicibus: ideo vtramque Graeci vno vocabulo χρηματίζειν denotant, vt apud DIONEM, *referre* significat, atque etiam *ius reddere* apud LVCIANVM.

XV. Relatio quid sit, notissimum est, consultatio nempe, quae fit a minori iudice ad superiorem, vel ad principem, quoties iudex causam refert, de qua non pronunciat, nec sententiam ferre audet, variis de causis, vel quia de iure dubitat, *l. eum, qui. §. iudicibus. ff. de iudiciis;* vel propter aliquam aliam difficultatem, vt est in *nouella 82.* vel quia causae sunt maximi momenti, quas decuriones, ac defensores remittere, vel referre ad principem vel magistratus iubentur, *l. 8. C. de defensor. ciuit.* regulariter ad praefectum praetorio, vel quaestorem sacri palatii, ex constitutione THEOD. in *l. 34. C. hoc tit.* & tunc proprie non est relatio, sed remissio. *l. 22. de appellat.*

XVI. Relatio etiam fieri potest post sententiam de re iudicata, antequam executioni mandetur, quam ad principem, vel superiorem refert iudex consultationis causa, *l. 34. C. Theod. hoc tit.* & tunc princeps opi-

nionis

nionis suae exemplum praebet, *l. 16. C. Theod. eod.* per rescriptum *l. 1. ff. eod.* Similiter & summus pontifex, cuius est etiam de iure respondere, & consulentibus oracula sua pandere. *cap. inter. infra, de sentent. excommunicationis.*

XVII. Antequam autem relatio fiat ad superiorem, exemplum relationis, & opinionis suae partibus communicare debet iudex, vt possint respondere, & refutatorios libellos proponere. *l. 8. C. Theod. eod.* Et tunc princeps vel viuae vocis oraculo respondet, vel per praefectum praetorio, aut quaestorem vt dictum est. Quod similiter obseruatum est a CAROLO M. qui missis dominicis curam commisit, vt quaecunque ad eius notitiam deferrentur, siue in ciuilibus, siue in ecclesiasticis causis ipsi decernerent, *Capitulari 26. lib. 2. Et quando*, inquit, *aliquis ad nos necessitatis causa reclamauerit, ad eos, id est, missos, possumus relatorum querelas ad definiendum remittere.* Quod si missis etiam aliquod impedimentum contingeret, ita vt per se facere non possent, notum principi facere tenebantur, vt est in *legibus Longobardorum tit. 7. lib. 3.* & saepius in *capitularibus* CAROLI CALVI in *synodo Pontigonensi cap. 13.* Aliquando non ab ipsis missis recta ad imperatorem relatio, vel appellatio deducebatur; sed ad comitem, & a comite ad ipsum, vt est in *capitulari apud Tusiacum cap. 13.*

XVIII. Nec solum imperator suos habebat missos, sed ipsi etiam episcopi, circa quos idem relationis ordo seruabatur, in dicta *synodo apud Pistas, cap. 31.* Quos *coepiscopos*, vel *capellanos magnos* vocat WALAFRIDVS STRABO *cap. vlt. de rebus eccles.* Ita etiam summi pontificis legati, missi vocantur, *Capitul. cap. 2. lib. 2. missus S. Petri* vocatur Bonifacius Moguntinus, & apud ANASTASIVM in *vita Stephani III.* Ad eos missos maiores causae saepius referuntur, quae si ab his expediri nequeunt, ad sedem apostolicam referri debent, *can. 3. & 9. synodi Sardicensis*, quae semper consulenda est, & ab ea consultum exspectandum. *can. qui scit. 2. q. 6.*

TIT V-

TITVLVS XXIX.
DE
CLERICIS PEREGRINANTIBVS.

I. Hic quoque titulus ad appellationes pertinet; alioquin non differret a titulo de clericis peregrinis, ad quas perſequendas appellantes ad ſedem apoſtolicam proficiſcuntur; quibus interim ſecuritas dari debet, ne quid moleſtiae inferatur, vt eſt in *cap. vlt. ſup. de treuga & pace.*

II. Debent enim eſſe ſub productione ſedis apoſtolicae, ad quam recurrunt, *cap. vnic. hoc tit.* quod vocat *ſuperſedere cap. vlt. ſupra de maioritate & obed.* De his, aut ſimilibus ſecuritatibus eſt lex *2. C. Theod. de diſcuſſoribus*, & edictum Theodorici, quas MARCVLPHVS *mundeburdis*, vel *tuitionis* nomine indigitat, *cap. 24. lib. 2.* Graeci εἰς ἄδειαν καθιςάναι, *in ſecuritate ponere*, dicunt. Eiusdem plane ſententiae eſt reſcriptum ALEXANDRI in *l. imperator, de appellationib.* Alioquin propter itineris difficultatem, dies fatalis, id eſt condictus, κυρία ἡμέρα non computatur, ſed habetur ratio ex die acceptarum literarum apud PAVLVM *5. ſent. tit. 33.* vt annotauit CVIAC. *ad l. vlt. C. de temporibus appellat.*

III. Dies fatales varie numerantur, cum multae ſint occaſiones mortales appellationis impediendae, veluti aegritudo, vel ſpatii prolixitas, vel alia iuſta cauſa, vt refert IVSTINIANVS in *l. vlt. C. de temporib. appellat.* Itineris quidem eadem ratio ſemper eſſe non poteſt, ideo viginti millia paſſuum in ſingulos dies conſtituit *l. 3. de verb. ſignificat. & l. 2. ſi quis cautionibus*, PAVLVS *4. ſent. tit. de vigeſima; reditioni in viginti millia paſſuum dantur dies ſinguli.*

IV. Vocantur vero fatales, quia periculo ſunt appellantis, & quaſi fatum, & exitum, ſiue finem cauſae afferunt, *l. 30. de iudiciis*; qua ratione *diſceptationis fata* dicuntur in *l. 41. C. Theod. de appellat.* Atque ita quoties appellator ſubmotus eſt, quod intra conſtitutum tempus cauſam appellationis non introduxerit, excuſatio proponenda, & reparatio, ἀνανέωσις Baſilicis, impetranda eſt. Reparatio dicitur, quia tempora reparata vulgo dicuntur, eaque obtenta debet aduerſario denunciari,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0201
DFG

vt ad iudicium interiecti ſpatii ſeruata dinumeratione reuertatur, vt eſt in *l. 3. & 6. C. Theod. de reparationibus.*

V. Hic autem titulus, vt dixi, proprie pertinet ad eos, qui ad limina apoſtolorum litis proſequendae cauſa proficiſcuntur, & peregrinantes, qui ſub ſedis apoſtolicae protectione conſtituuntur: *ideo circa tuitionem ipſorum, & rerum ſuarum vigilantior cura nobis incumbit*, inquit INNOCENTIVS III. *epiſt. 298. lib. 1. regiſtri. Peregrinantes* dixit compilator, vt diſtinguat a *peregrinis*, de quibus ſupra. Peregrinus eſt incognitus, vagus, & profugus; ἀλλόθριος φὼς apud HOMERVM, qualis eſt Sarabaita & girouagus, apud IVONEM *epiſt. 192.* Sed hic de eo, qui voti ſoluendi, vel litis proſequendae cauſa peregrinatur, agitur, quae peregrinatio neceſſaria eſt, *l. 9. de procuratorib.* quam diſtinguit CVIACIVS a *peregrinitate*, quae adimebat Romae ius ciuium.

VI. Huius generis erat deportatio apud VLPIANVM, *lib. regul. tit. 22.* Illis, non his, iura dant ſecuritatem, λόγον ἀσυλίας vocat PLVTARCHVS, & *nouella 128.* λόγον πίςεως, *nouella 5. ſaluamentum & defenſionem, cap. 5. annunciationis Caroli apud Piſtas:* noſtris, *franchiſe, ſaufconduit.* Semper maximae curae viae, & itinera fuerunt, ne latrones infeſti eſſent mercatoribus, & peregrinantibus, *l. vnica. C. de littorum, & itinerum cuſtodia*, vt erant olim Iſauri apud TREBELLIVM. Idem etiam pro eis, qui proficiſcuntur ad electionem imperatoris definit *aurea bulla* CAROLI IV. imperat. *lib. 5. feud.* ſicut de proficiſcentibus ad concilia gereralia.

TITVLVS XXX.
DE
CONFIRMATIONE VTILI, VEL INVTILI.

I. Et hic poſtremus titulus materiam ſupradictam de ſententiis, appellationibus, & relationibus tangit, quoties vel ante, vel poſt ſententiam per appellationem, vel ante ſententiam per relationem res ad ſedem apoſtolicam deuoluitur, & confirmatio iudicii (quam κατάςασιν vocant Graeci, vel ἐπικύρωσιν Baſilica) facta eſt.

II.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0202
DFG

II. Quae quidem aliquando impedit iudicem iterum cognoscere, aliquando non impedit, uxta distinctionem glossae in *cap. 1. hoc tit.* Aut confirmatio facta est cum causae cognitione, & tunc iudex non cognoscit; imo si quid decernat, irritum erit, *cap. examinata. hoc tit.* aut vero facta est in forma communi sine causae discussione, & tunc cognoscet, *cap. quia diuersitatem. inf. de conceſſ. praeb.* quia talis confirmatio nullum ius tribuit, imo tantum conditionaliter, si iusta sit sententia, de qua quaerebatur, *cap. quoniam. sup. de offic. & potest. iudic.* etsi haec clausula, vel similis semper intelligatur, veluti de compositione sine prauitate facta dicitur in *cap. penult. hoc tit.* Nisi enim pure confirmatio facta fuerit, integrum erit, actori congruam & competentem actionem mouere, vt est in *cap. examinata. sup. de iudiciis*, quod idem est cum *cap. examinata. hoc tit.* Idem etiam & de confirmationibus, quae per obreptionem fiunt. *cap. 5. & 6. hoc tit.*

III. Denique confirmatio in forma communi nihil tribuit, sed ius vetus conseruat, nec quidquam in praeiudicium alterius statuit, *cap. licet. sup. de officio ordinarii;* eius enim natura est, vt retrohatur. *l. 25. C. de donat. inter virum & vxor.* Nec tamen tempus indultum executioni rei iudicatae currit, nisi a die confirmationis, vel subsequuta alia sententia, quae vim priori det, & a qua postrema res iudicata censetur. *l. 2. C. de vsuris rei iud.*

IV. Alia est confirmationis species, quae per appellationem non quidem causa cognita fit, sed potius ex liberalitate, & puro arbitrio, ex certa scientia summi pontificis; vt cum priuilegia ecclesiarum, vel gratiae aliquae conceduntur, vel confirmantur, vt est in *cap. in his. inf. de priuilegiis,* quae confirmatio ad summum pontificem pertinet, *can. priuilegia, & can. institutionis. 25. q. 2.* vel etiam ad concilium generale, vt de Nicaena synodo ait *can. priuilegia. ead.*

V. Multa quoque priuilegia principes concesserunt ecclesiis, & iura ipsarum conseruarunt, *l. 46. & 47. C. Th. de episcopis & clericis:* abrogatis etiam paganorum priuilegiis, ne ab hostibus Christianae religionis gratiam haberent *l. 14. C. Th. de paganis:* paroeciarum quoque, & metropolitanarum ecclesiarum dispositionem eis per consequentias attribuit BALSAMO, cum ipsi prouinciarum, vrbium, & regionum diuisionem statuant *ad can. 17. synodi Chalcedon.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0203
DFG

VI. Solitum fuit imperatoribus eccleſiaſtica iura, ſua ſerenitate roborare, vt facilius conſeruarentur. *l. vlt. C. Theod. de religione.* Confirmationem etiam bonorum, & poſſeſſionum dari ſolitam oſtendunt formulae MARCVLPHI, *cap. 4. & 16. lib. 1.* imo & pro reuerentia eccleſiarum ſtrictius ſeruanda ſaepius populis data ſunt priuilegia, ne cenſerentur, & diſtribuerentur in centurias & tribus, vt de *S. Martino* ſcribit GREGORIVS TVRONENSIS *lib. 9. cap. 30.* de his plura in capitularibus, & legibus antiquis.

VII. Idem ius quod ſupra in transactionibus eccleſiaſticis, quae auctoritate apoſtolica confirmari debent, *cap. 1. & cap. veniens. ſup. de transact. cap. cum apoſtolica. infr. de his, quae fiunt a praelat.* Ita tamen vt haec confirmatio, vel innouatio ius nouum non tribuat, in praeiudicium tertii, ſed vetus confirmet, ne vetuſtate temporis, quod ſtatutum fuerat, pereat. *cap. cum dilecta. hoc tit.*

VIII. Quaedam vero ſunt quae omnino confirmationem apoſtolicam requirunt, ſine qua viribus carent, vt ſunt electiones epiſcoporum, quae ante confirmationem nil operantur, *cap. cum in cunctis. cap. noſti. ſup. de elect.* imo potius reſcinduntur *cap. qualiter. eod.* Quaedam ſolam epiſcopi confirmationem deſiderant, vt in *cap. conſtitutis. ſup. de appellat.* quae tamen pendente appellatione nullius ſunt momenti, *cap. ſi poſtquam. 33. de elect. in 6.* quae diſtinctio ſumenda eſt ex *cap. cupientes. eod.*

IX. Eſt & aliud genus confirmationis, quae non pertinet ad hunc titulum, nempe confirmatio ſacramentalis, vnctio chriſmatis, ſeu manus impoſitio, de qua *diſt. 5. de conſecrat. & ſup. tit. de ſacra vnctione.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

DECRE-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0204
DFG

DECRETALIVM LIBER TERTIVS.

TITVLVS I. DE VITA, ET HONESTATE CLERICORVM.

I.

Vita, & honestas clericorum non tantum in victu, & vestitu consistit, sed etiam in bonis moribus, & disciplinis. Vestium quidem honestas, & discretio plurimum facit, quibus discerni a laicis debent, μηδεὶς στολαῖς κεχρήσθω ταῖς ἤδη τοῖς ἐν κλήρῳ καταλεγομένοις ἀπονεμηθείσαις, id est, *vtatur vestibus, quae iis, qui in clerum adsciti sunt, attributae fuerunt*, ait *canon. 27. syn. VI. in Trullo*, ad differentiam secularium vestimentorum, de quibus INNOCENTIVS III. *in cap. clerici. hoc tit.* quae varia fuerunt pro qualitate, & dignitate personarum, vt facilius distinguerentur, quod maxime in animo habuisse ALEXANDRVM SEVERVM refert LAMPRIDIVS. Quae ratio fortior fuit circa clericorum vestes, & indumenta, quae dabantur olim in signum ordinis, quoties clericorum ordinatio fiebat, antequam vllo caractere insignirentur, iisque ab episcopo induebantur, vt notandum est ex BALSAMONE ad *can. 14. synodi Constantinop. VII.*

II. Hae vestes dicebantur clericales, ad sacrorum, & sacerdotalium indumentorum differentiam, quae in sacris ministeriis adhibentur, de quibus IOANNES DIACONVS *in cap. 57. lib. 2. de vita D. Gregorii.* Vestis clericalis illa est, quae *tunica sacerdotalis* vocatur in *can. episcopi. 21. q. 4.* glossa *talarem* interpretatur ex *can. non liceat. dist. 33.* sicuti & *sto-*

lam: nec male, quia ſicut olim ſtola pudicis, & honeſtis matronis propria erat, apud TERTVLL. *lib. de pallio,* ita & clericis exemplo eſſe debet, *can. nullus. 21. q. 3.* in quo vetantur etiam clerici domo abire absque tunica talari, & operimento oblongo, quod *d. cap. clerici. ſuperindumentum* appellat, & *can. 7. ſynodi Gangrenſis* περιβόλαιον, ſiue fuerit pallium, ſiue quoddam aliud veſtimenti genus, nil moror; ſcio quidem ſuperindumentum poſſe ad *ſuperpelliceum* referri, quo non ſolum pontifices in eccleſia, & in publico vti iubebantur, imo & omnes ſacerdotes, vt obſeruare licet ex conſtitutionibus Odonis epiſcopi Pariſienſis in *Bibliotheca Patrum.* Stola etiam vti eos debuiſſe patet ex vita S. Panatii *cap. 3. Panatius accepit ſtolam ſuam, quam ſuper humeros ritu ſacerdotali ferebat:* liquet etiam *ex cap. 169. lib. 6. Capitul.*

III. Porro ſupra dictae veſtes nullius ſpectati, aut variegati coloris eſſe debuerunt, quales ſunt virgatae; *Clement. hoc tit.* de quibus VIRG.

Virgatis lucent ſagulis.

Et SIDONIVS *epiſt. 20. lib. 5. viridantia ſaga limbis marginata puniceis.* Graecis ποικιλοχροῦντα, id eſt, *verſicoloria,* quae tamen differunt a coloreis veſtibus ſplendidioribus, vt annotauit CASAVBONVS ad *Vopiſcum:* hunc luxum veſtium apud canonicos, & monachos occidentis inualuiſſe conſtat ex *can. 4. concil. Calchutenſis* anno 787. in Anglia: *Illo habitu viuant, quo orientales monachi degunt, & canonici exemplo orientalium, & non tinctis Indiae coloribus, aut veſte pretioſa.*

IV. Hae veſtes clericis non conueniunt, ſed nigrae, quae illis propriae eſſe debent, licet olim violaceo, ſeu caſtaneaceo vterentur colore, monachi pullo: qui color tunc demum in clerum irrepſit, cum in regularem ordinem, & monachorum vitam ſe totus fere clerus deuouit, ita vt interdicto ſaepius opus fuerit, & conſtitutionibus ſummorum pontificum, vt videre eſt in *cap. 125. concilii Aquisgranenſis: ne canonici cucullas monachorum induant,* apud BVRCHARDVM *lib. 8. cap. 7.* IVONEM *parte 7. cap. 41.* in *concil. Londinenſi* apud MATTHAEVM PAR.

V. Hinc etiam factum, vt epiſcopi vsque hodie cucullam monachorum geſtent. Locus eſt inſignis apud WILLELMVM MALMESBVRIENSEM *lib. 1. de geſtis pontificum Anglorum,* de Odone, qui electus archiepiſcopus Cantuariae, monachi ſchemate indui coactus fuit, ne priſcam conſuetudinem decoloraret. Vice verſa eo ventum eſt, vt monachi

chi fere omnes ex regularibus seculares facti sint, paulatim irrepentes in clerum, iura sacerdotum, munia parochialia inuadentes, vestibus propriis abiectis, & clericalibus assumptis, pileis modo almutiis, modo, vt patet ex *epist. 469.* ad capitulum Arelatense, & *epist. 171. lib. 2. registri* INNOCENTII III.

VI. Igitur humilitas in vestibus maxime desideratur, non tantum ratione coloris, sed etiam pretii, nec enim ex auro, vel argento intexi debent, quales sunt, quas *veri luminis* vocat TREBELLIVS *in Claudio* μαγέλλια γράμματα, & ἀντίπανα BALSAMON *ad can. 27. synod. in Trullo:* vestes holoueras, holosericas, & paragaudes *lex 1. de vestibus holoueris lib. 10. Cod.* subsericas LAMPRIDIVS. Fimbriatas quoque reiiciendas esse censent canones; hae nempe sunt: quae in fimbriis purpuram intextam habent, in modum insulae, νῆσον, id est, *insulam*, vocari talem vestem dicebat Anaxitas, qui coloris sui circuitione insulae speciem exhibebat, apud POLLVCEM *lib. 7. cap. 130.*

VII. Modestia quoque capillorum desideratur, si non abrasione, saltem detonsione iuxta primaeuam Aniceti constitutionem *in can. prohibete. dist. 23.* in modum circuli, seu sphaerae, adhibita nouacula ad cutem, quae dicitur a SOPHOCLE in *Oenomao*, χειρόμακτρον, & appellatur Scythica, siue Thracica tonsura apud ATHENAEVM *lib. 4.* Quae corona, non vt olim, hodie fertur; quippe pars abrasa coronam exhibet, at olim capillorum eminentia circulum a fronte ad occipitium conficiebat, vt satis patet ex descriptione GREGORII *Turonensis* in Metio Treuerorum episcopo, & refertur in *can. 40. concilii Toletani IV. Caput radant, & inferius solam circuli coronam relinquant;* ita videmus Carthusianos, & veteres alios monachos S. Benedicti obseruare.

VIII. Haec autem corona omnibus tam sollicite iniungitur, vt sine ipsa neminem clericum profiteri se posse dicat BALSAMON ad *can. 33. synodi in Trullo;* tum *vt characteristica illa tonsura clericos a grege reliquorum fidelium distinguat*, ait PETRVS BLESENSIS *sermone 4.* cum *ob regale, quo sacerdotes funguntur, ministerium*, ait RABANVS MAVRVS *lib. 1. de instit. clericor.* tum etiam quod personam Christi gerentes, testem passionis Dominicae coronam gestent; *can. duo. 12. q. 1.* nec non ob D. Petri memoriam, cuius caput ludibrii causa in modum coronae detonsum fuit, teste eodem P. BLESENSI in *lib. Iob. cap. 1.* Huius coronae originem

ginem a Nazaraeis manasse scribit ISIDORVS *lib. 2. de officiis eccles. cap. 4.* Igitur comae cultura, & relaxatio probro fuit, & sub anathematis vinculo prohibita *cap. si quis. hoc tit. & seq.*

IX. Abrasio quidem non iniungitur, sed tantum detonsio ad comae, & capillorum luxuriem vitandam, Scythicam enim, & Thracicam abrasionem, & ad cutem detonsionem odio habuerunt Christiani, ne imitari gentilium sacerdotes viderentur, qui caput radebant, quos χειρομάκτρας vocat SOPHOCLES *dicto loco.* D. HIERONYMVS in *Ezechielem cap. 44. Perspicue demonstratur rasis capitibus, sicut sacerdotes, cultoresque Isidis, ac Serapis nos esse non debere;* idque ex traditione apostolorum esse docet CLEMENS ALEXAND. *lib. 3. Paedagog. cap. 3.* D. CYPRIANVS *lib. 3. ad Quirinum cap. 85.* Barbae vero promissio probata, & laudata fuit: D. AVGVST. in *Psalmum 33.* OPTATVS *contra Parmenianum,* & alii: vnde est, quod in *can. 4.* concilii Carthag. statuitur, *vt clericus neque comam nutriat, neque barbam radat.* Compilator decretalium deleuit hanc vocem, *radat,* quia mos barbae radendae in ecclesia occidentali inualuit, contra orientalium morem, vt scribit GREGORIVS VII. *lib. 8. epist. 10.* Probrosum valde erat, episcopum barbam colere; ideo KRANTZIVS refert exeuntibus Danis contra Vandalos, Eschillum Lundiae metropolitanum se illis iunxisse promissa barba, testificatum peregrinationem longinquam *lib. 1. Vandaliae cap. 35.* Haec vox, *radat,* sublata, ne malignis ingeniis damnandae abrasionis ansa supereesset, quae tamen sancta est, cum ita liberius venerandum Christi corpus assumatur, vt in statutis ordinis Cistercienſis refertur. Simili mente in *cap. 7. hoc tit.* haec vox, *barbam,* reiicienda est, quae spuria, & a prima compilatione abest.

X. Vsus vestimentorum militarium, & armorum, honestatem quoque clericorum non sapit, *cap. 2. hoc tit. can. clerici, & can. quicunque. 23. q. 8.* quod damnatur fuse in responsionibus ad Nicetam chartophylacem *lib. 5. Iuris Graeco-Romani,* adeo vt genus sit quoddam apostasiae ei, qui vestem mutauerit, quam sicut tonsuram in signum ordinis clericalis assumpsit; arma enim clericorum digniora sunt orationes, & lacrymae *can. conuenior. 23. q. 8.* Ferro enim sanguis elicitur, quo clerici abstinere debent. *can. 27. apostol.* Olim quidem abusus tantus inoleuerat, vt passim episcopi, & clerici armati incederent, AYMOINVS agens de Ludouici imperatoris temporibus, sic ait: *Tunc coeperunt deponi ab*

episcopis,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0208
DFG

episcopis, & clericis cingula, balthei aurei, & gemmeis cultris onerata, exquisitaeque vestes, sed & calcaria talos onerantia relinqui.

XI. Nec solum vestibus, & armis lex modum imposuit, sed etiam cibis, quorum luxuriam in clericis damnat *cap. a crapula. hoc tit.* omnem nempe crapulam, & ebrietatem, & barbaras illas inuitationes ad bibendum, quae paribus poculis fiunt. *can. nullus. dist. 43. can. nullus. dist. 5. de consecrat.* D. AVGVSTINVS *sermone 231. Plures in conuiuiis suis irrident eos, qui minus bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, vt potum amplius accipiant, quam oportet.* Idem inter milites seruare iubet CAROLVS M. in *capitular. l. 2. c. 72. de non cogendo bibere in hoste*, id est in exercitu, *lib. 2. Feud. tit. 4.* & saepe in ll. Wisigoth. & aliorum similiter de causidicis, & testibus *eodem lib. c. 38.* Hanc bibendi licentiam Graeci ἀλληλοκλητώρια vocant, CEDRENVS in *Leone*; a quibus non distant ποδοστροφία, siue repotia, & conuiuia, quae post nuptias fiunt. CVIAC. *obseruat. 39. lib. 16.* Prauam hanc consuetudinem, & morum corruptelam plecti iubet Carol. M. suspensione communionis, & poena corporali *lib. 3. c. 155.* & maxime damnat synodus *Tridentina sess. 22. de reformat. cap. 1.*

XII. Omnes pariter ludos theatrales, torneamenta, iocos turpes, & diabolica figmenta mimorum, denique ioculatorum, & histrionum nugas, & caetus *d. cap. clerici*, hecatontarchas, centuriones, vrsorum ductores, & nubium persequutores *can. 6. concil. Constant.* Ludi quoque omnes ab ecclesia arcentur, *cap. cum decorem. hoc tit.* praesertim, in quibus profanae repraesentationes exhibentur, quae enim ad compunctionem, & pietatem inducunt, licitae sunt, *can. semel. dist. 2. de consecrat.* non conuiuia, & compotationes *can. nulla. dist. 42.* Quae primis temporibus charitatis, & misericordiae argumenta, in vitium, & dedecus verti coeperunt, *can. 28. synodi Laodicenae, & can. 74. synod. VI. in Trullo.* Sed nec nuptias celebrare in ecclesia licet, nec ergasteria vlla facere, nec equos introducere, vt loquitur imperator in *l. basilicam. C. de operibus publ.*

XIII. Reliqua, quae ad hunc tit. pertinent, cultum magis exteriorem respiciunt; videlicet, ne confusio clericorum, & laicorum in ecclesiis diuini cultus confusionem pariat, & sicut clerici a laicis munere, & officio differunt; ita & loco sunt distinguendi, quod Felicem primum

ſtatuiſſe narrat SABELLICVS, & confirmaſſe Leonem IV. in concil. Romano *can. 32.* vt ſcribit Luitprandus, & eſt in *can. ſacerdotum. diſt. 1. de conſecrat.*

XIV. Nec laicis patere debet aditus ad altare intra ſacra ſepta, quae cancellis diſtinguuntur, & in quibus, dum diuinum officium, & miſſae ſacrificium celebratur, ſoli ſacerdotes conſiſtere debent, *cap. 1. hoc tit. can. ſacerdot. diſt. 2. de conſecrat. d. can. 69. ſynod. VI. can. 44. ſynod. Laodicenae;* quae lex ſeuerius apud Graecos fuit obſeruata, vnde in *eod. can.* conqueritur BALSAMO aduerſus Latinos, quod laici, & mulieres ſanctum tribunal ingrediantur, & in eo ſedeant. Prauus certe mos, qui noſtris temporibus non ſine infamia totius cleri, imo ipſius omnipotentis Dei contemptu inoleuit, tanta, & tam temeraria eſt impudentia multorum, & maxime feminarum, quae tanto propius altaribus adfiguntur, citius putant a Deo audiri. Quod damnat *d. can. 44.* illicque BALSAMON Latinorum morem ſugillat, qui haec patiuntur, & ad *d. can. 69. ſynodi VI. in Trullo.*

XV. Non hic adiiciam ſtatum, & ordinem antiquum eccleſiae, & quomodo tum clerus, cum populus Chriſtianus manſiones ſuas, & ſtationes faceret, quod infra ſuis locis dicetur, maxime ad *tit de baptiſmo*, & ad *tit. de poenitentiis.*

TITVLVS II.

DE COHABITATIONE CLERICORVM, ET MVLIERVM.

I. Hic titulus pars eſt, & ſequela ſuperioris, in quo etiam de vita, & honeſtate clericorum agitur, quae maxime conſiſtere debet in caſtitate, & continentia. *cap. vt cleric. ſup. tit.*

II. Interdicitur frequentia, & cohabitatio mulierum, vtpote res maxime periculoſa; *can. oportet. diſt. 81.* & *can. definimus. 18. q. 2. cap. mulieres. de iudiciis in 6.* femina enim conſcientiam ſecum pariter habitantis exurit, *can. hoſpitiolum. 32. diſt.* adeo vt non excipiantur eae, cum quibus aliquam foedae ſuſpicionis notam inuri foedus naturale non patitur

tur, *cap. 1. hoc tit.* & in eo derogatur antiquis canonibus, qui coniunctas personas semper exceperunt. *can. interdixit. dist. 32. l. eum, qui. C. de episcop. & cleric. cap. penult. hoc tit.* quod ita est intelligendum, quoties ratione consanguinearum suspicio aliqua nascitur, puta ex ancillis, & earum comitibus, & pedissequis, nam alio sensu intelligi non debet *d. cap. 1.*

III. Omne aliud genus mulierum arcetur a domibus clericorum, quocunque pietatis, & charitatis obtentu detineantur. Concubinas quidem omnino execratur ius canonicum in clericis, scilicet presbyteris, diaconis, & subdiaconis, *cap. 6.* licet laicis quibusdam conditionibus permitterentur, si vterque solutus esset, si fides intercessisset, quod alteri non iungerentur, neque a procreatione filiorum abstinerent, & si vsque ad mortem in vitae coniunctione manendum sibi proponerent; eo enim modo D. AVGVSTINVS aliquatenus esse nuptias dicebat *can. solet. 32. q. 2.* exemplo iuris ciuilis, *l. 3. de concubinis, can. is, qui, & seq. dist. 34.*

IV. Nec solum concubina prohibetur clericis, sed & omnis focaria, *cap. sicut. cap. sup. & seq. hoc tit.* quam quidam *subintroductam* mulierem dici voluerunt, in *d. can. interdixit;* sed male; nam subintroducta dicebatur omnis extranea persona, quae non vero, & competenti affinitatis vinculo iungebatur, sic intelligit, ἐπεισακτον γυναῖκα *can. 3. synod. Nicaenae.*

V. Hae subintroductae saepius erant puellae, quas clerici pietatis studio, aut potius praetextu fouebant, a quibus tamen non aberat suspicio sordis, vt testatur D. CHRYSOSTOMVS, & GREGORIVS NAZIANZENVS. Has & sub sororiae appellationis consortio habebant, *d. l. eum, qui*, simili fere sensu, quo apud PETRONIVM illud genus mulierum sorores dicuntur, & apud MARTIALEM:

Quare non habeat Fabulla, quaeris
Vxorem Themison, habet sorores.

Has & ἀγαπήτας dicebant a charitate nomine accepto, quasi spiritali amore coniunctae essent, D. HIERON. *epist. ad Ocean.* nec tantum fuere ἀγαπήται, sed etiam viri ἀγαπήτοι, qui cum diaconissis habitabant, quos eiecit IVSTINIANVS *nouella 6.* vt est apud IVLIANVM antecessorem *constit. 3.* omne illud genus fraudis abegerunt constitutiones patrum, & maxime *Trident. synod. sess. 25. de reformat. cap. 14.* Haec est summa materiae huius tit.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0211
DFG

VI. Supereſt ratione huius culpae vitium, quod ineſt presbyteris, ne ad ſacroſanctum altaris myſterium accedant, & ne eis miſſam celebrantibus aſſiſtant Chriſtiani, quod varie fuit intellectum. Certum quidem eſt conſtitutionibus Leonis, & Nicolai interdici miſſarum celebratione presbyteris concubinas, vel ſubintroductas habentibus, *can. nullus, & can. presbyt. 32. diſt.* imo & omni eccleſiaſtici gradus priuilegio, & fructu carere debent, *can. erubeſcant. ead. can. ſi quis. 81. diſt.* ipſos etiam Chriſtianos prohiberi eorum ſacris intereſſe, quod eorum benedictio vertatur in maledictionem. *can. ſi qui ſunt presbyt. diſt. 81.* Cui tamen manifeſto pugnat *can. vlt. 15. q. vlt.* & alii quam plures loci inuicem pugnantes, qui conciliantur a Lucio in *cap. veſtra. hoc tit.* diſtinguente, vtrum crimen ſit notorium, aut occultum.

VII. Notorium intelligitur per ſententiam iudicis, confeſſionem in iure, & euidentiam rei, quae nulla tergiuerſatione celari poteſt, vt dicitur in *cap. 8. & vlt. hoc tit.* quod ita publicum eſt, vt nec opus fuerit teſtium depoſitionibus, *cap. ſuper eo. de teſt. cog.* quod & manifeſtum vocat *d. can. erubeſcant. 32. diſt.* Notorio crimine notatus clericus, vt publicus fornicarius ab omnibus eſt fugiendus, quia dum populus ab eo abſtinet, & ipſi, & aliis aufertur peccandi licentia, & facilius via poenitentiae aperitur: & interim nec ab eo diuina myſteria audienda, nec ſacramenta recipienda, niſi in extrema neceſſitate. *can. praeter. ſſ. ad hoc 32. diſt.*

VIII. Occultum crimen eſt, cuius nulla eſt condemnatio, vel accuſatio; licet aliqua percrebuerit fama, & hoc non impedit populum, quo minus & ſacra audiat, & ſacramenta percipiat; licet talis ſacerdos quantum ad ſeipſum, ſit reuera ſuſpenſus, & celebrando grauiter peccet, nec noceat ſacerdotis malitia, & vitium, quantum ad ſacramenta, quae non ab homine, ſed a Deo ſanctificationem accipiunt; *can. non liceat, & ſeq. 1. q. 1.* & ſic diuidenda eſt haec materia, & intelligenda, cui facit multum *d. can. ſciſcitantibus, vlt. 15. q. vlt.*

TITV-

TITVLVS III.
DE
CLERICIS CONIVGATIS.

I. Clericorum nomen tam presbyteros, diaconos, & subdiaconos, quam inferiores complectitur; ita tamen, vt illi ab his iura sua distincta, & separata habeant, siquidem clerici maiores, qui in sacris ordinibus sunt constituti, continentiam profiteri, & maritale coniugium abnegare coguntur; qua in re varius vsus fuit praesertim inter Graecos, & Latinos, licet ab initio nascentis ecclesiae eis par fuerit fibula imposita, vt qui vxorem haberet, cogeretur in perpetuum ipsius consortio renunciare, si ad sacros ordines promoueri vellet.

II. A die enim adepti presbyterii coniugium spiritale assumendo, carnale relinquebatur, & reditus ad vxores sub graui poena praecludebatur, quod primum inuenio statutum in *can. 19. Rom. syn. sub Syuestro I.* deinde concil. Nicaen. in *can. 3.* ne episcopus, presbyter, aut diaconus mulierem secum extraneam haberet, matre, sorore, & amita relictis, cum quibus nulla turpis suspicio nasci poterat: hoc decreto continentiam iam clericis iniunctam fuisse dicendum est. Haec res non parui fuit momenti, quum non sine maximis difficultatibus sacerdotes auelli a proposito matrimonii, & vxores suas obliuisci possent.

III. SIRICIVS I. circa an. 385. maiorum suorum & decreta, & consuetudines strictius obseruari cupiens, grauiter increpat sacerdotes, & leuitas, qui post longa consecrationis suae tempora, tam de coniugibus propriis, quam de turpi coitu sobolem procreabant, quos ab omni ecclesiastico honore deiici praecipit in *epist. 1. ad Himerium cap. 7. & 8.* quam legem nondum plane obseruatam iterum recudit INNOC. I. circa an. 402. in *epist. ad Exuperium. can. proposuisti, & can. sacerdotes. 82. dist.* Rationem reddit in *epist. ad Victricium. can. 9. vt sacerdos, & leuita cum vxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur*, quod refertur in *can. tenere. dist. 31.* ac demum successu temporis clericis hanc legem contemnentibus, synodo Africana sub Coelestino, & Bonifacio *cap. 37.* & synodo Agathensi *can. 9.* idem ius fuit repetitum, &

multis aliis tum constitutionibus, cum conciliis, adeo vt erroneum sit, & veritati impositum, quibusdam vltimorum temporum pontificibus hoc tribuere, quod potius ipsi saepius decantatum, minus tamen feliciter obseruatum, edictis suis renouarunt, & seruari deinceps curarunt, vt CALIXTVS II. qui Galliam adhuc foetentem his sordibus omnino purgauit in *concil. Rom. cap. 3.* cuius verba refert ANT. AVGVSTINVS *lib. 7. tit. 17. & 18. epist. Presbyteris, diaconibus, & subdiaconibus, concubinarum, & vxorum consortia penitus interdicimus. can. presbyteris. 27. dist.*

IV. Et male CVIACIVS auctorem eum facit huius edicti, adducendo versus leoninos, a Cherillo quodam compositos. Quin multum in cleri reformatione profecerit, libenter non negabo, sed ante eum plures huic morbo remedium praebuerunt, vt ZACHARIAS I. *epist. 7. ad regem, & episcopos Francorum cap. 11.* qui secundum supradicti concilii Africani decretum vxores tantum pro regionum consuetudine concessit minoribus clericis. IVO CARNOT. suis temporibus adhuc a clericis matrimonia non omnino excluſa conqueritur *epist. 186. 200. & 218.* In Anglia quoque vt indicat ANSELMVS *Cantuariensis* in *epist. ad Ernulphum archidiaconum.* Similiter CVIAC. ex sententia LAMBERTI SCHAFNABVRG. *lib. 2. de rebus gestis German.* auctorem facit in Germania GREGORIVM VII. quum tamen antea, & ipsemet Zacharias idem ius promulgarit in *epist. 2. ad Bonifacium Moguntiae protopraesulem*, & idem decretum sit in *concilio Wormatiensi can. 9.*

V. Non est equidem ferendus tantus error eorum, qui primaeuam ordinationem coelibatus vt olim incogniti, posterioribus seculis dare conati sunt, quam certe ecclesiam catholicam in ipsius suae originis fundamentis accepisse certissimum est *can. 26. apostolorum.* Quod potissimum in occidente seruatum fuit, nam orientales paululum deuiarunt vxores suas retinentes, licet ad sacros ordines admitterentur. *cap. cum olim. hoc tit.* Qui vero ad eos innupti ascenderant, non poterant deinde matrimonium contrahere. *d. can. 26.*

VI. Huic coelibatus legi promulgandae in concilio Nicaeno Paphnutium obstitisse narrant SOZOMENVS *lib. 1. cap. 22.* & SOCRATES *lib. 1. cap. 8. hist. eccles.* sed falso commenti sunt eius praeualuisse sententiam: CEDRENVS vero asserit illum pro clericis tantum causam dixisse, non pro episcopis, quibus hoc iugum impositum fuisse dicit, sed falsi omnes

argu-

arguuntur ex ipsius concilii *can. 3.* quo subintroductarum mulierum consortium episcopis, presbyteris, & diaconis prohibetur; matris vero, sororis, amitae, & aliarum, in quas stupri suspicio cadere non potest, familiaritate concessa, vxoris nulla facta mentione, quam si licuisset habere, non subticuisset. Id confirmatur optime ex D. BASILII *epist. 7. ad Gregorium presbyterum*, quem sub poena excommunicationis, licet iam in extrema senectute constitutum, mulierculam dimittere iubet, adducto, & citato in rationem Nicaeno canone. Quod & BALSAMON ad eos locos sua sententia confirmauit tam aperte, vt improbandi coelibatus legem latam in concilio Nicaeno fuisse nullus sanae mentis audeat existimare. Id confirmatur etiam ex *can. 6. synodi VI.* adeo vt BALSAMON improbet *can. 10. synodi Ancyr.* eo quod diaconis vxorem ducere permittat, qui dum ordinantur, hoc nominatim cauerunt, vt vxorem ducere possent.

VII. Orientales igitur obstinato animo vxores suas cum sacerdotio retinuerunt, & hac in parte catholicae ecclesiae obstiterunt. Nec solum orientales, sed etiam occidentalium ii, qui Graecorum ditioni subiacebant, vt totum Apuliae, & Calabriae regnum, quod Graecia magna dicebatur, & orientalibus obsequebatur imperatoribus, licet occidentis pars fuerit, eo quod subdita, & habitata fuerit a Graecis, vt refert *Itinerarium Beniamini*, & possessa vsque ad an. 1041. quo Northmanni sub auspiciis Arduini Longobardorum ducis, superato Ducliano Graecorum principe potiri coeperunt, vt testatur LEO OSTIENSIS *lib. 2. cap. 68.* quam anno 1019. Roberto Guiscardo confirmauit Nicolaus II. vt idem LEO testatur *lib. 3. cap. 15.* sub fide, & homagio sanctae sedi praestandis, quae ipse Robertus Gregorio VII. fecit, vt est apud eundem GREGORIVM VII. *lib. 8. epist. 1.*

VIII. His igitur regnis matrimonium seruatum fuit, vt probat *cap. 6. hoc tit.* quod scriptum est Acheruntino archiepiscopo regni Apuliae, cui mandatur ab Innocentio III. vt approbet electionem factam a canonicis ecclesiae Anglonensis, qui in episcopum elegerant cantorem Tricarienſis ecclesiae, natum ex patre Graeco presbytero, qui in minoribus ordinibus constitutus vxorem duxerat, secundum ius primaeuum, quo licuit tantum in minoribus ordinibus vxores ducere, *d. can. 26. apost.* non solum apud Graecos, sed etiam apud Latinos. *can. si quis eorum, can. lectores. 32. dist.* sed paulatim imminutum est, ac demum ita licuit minoribus

noribus vxores ducere, vt exterius ſtipendia ſua accipiant *can. ſi qui vero. ead. diſt. Exterius*, id eſt ſeparatim a maioribus, & non communiter, ne videantur pares in honore, qui meritis longe diſpares ſunt. Quod & poſtea cautius eſt ordinatum a poſtremis pontificibus, qui inhaerentes veſtigiis antiquorum canonum, conceſſerunt quidem facultatem contrahendi matrimonii minoribus, ſub hac conditione, vt vxore ducta beneficium amitterent, & omni ſtipendio eccleſiaſtico priuarentur, *cap. 1. cap. diuerſis. hoc tit.* adeo vt nec tonſuram deferre, nec vllo clericali priuilegio frui poſſent. *cap. Ioannes.* & *cap. vlt. hoc tit.* Subdiaconatus quamdiu inter minores habitus, eodem iure vſus eſt, *can. decernimus. 28. diſt.* nec enim ei licebat vaſa ſacra contingere. *can. non oportet. 23. diſt.* Idem poſtea ſtatutum, quod in presbyteratu, & diaconatu.

IX. Nec tantum vxorem ducere, ſed nec ductam retinere licuit, quod primum ſtatuiſſe D. Gregorium in *can. nullum. 28. diſt.* refert INNOCENTIVS III. in *cap. miramur. ſup. de ſeruis ordinand.* & confirmaſſe Vrbanum II. *in can. eos, qui. 32. diſt.* quod tamen non omnino verum ipſemet Gregorius oſtendit, qui *in can. ante triennium. 31. diſt.* id antea obſeruatum fuiſſe in eccleſia Romana ſcribit, magis ex longo vſu & conſuetudine, quam lege; ait enim *more Roman. eccleſiae*, idque obſeruari praecipit ab epiſcopis Siciliae, ne in poſterum ſubdiaconos admittant, qui continentiam non profiteantur. Et ſane in eccleſia catholica id ius ex more, & vſu laudabili ſine lege receptum, cum non fideliter obſeruaretur, Pelagius II. praedeceſſor Gregorii conſtitutione ſua firmauit data optione ſubdiaconis, vt vxores dimitterent, aut a gradu deiicerentur. Huius rei teſtis eſt ipſe Gregorius in *epiſt. 34. lib. 3.* relata in *can. multorum. 32. diſt.*

X. Inferioribus igitur clericis licuit olim tam apud Graecos, quam Latinos maritari, quod cito Latini ſuſtulerunt, vt dixi, Graeci ſeruarunt, & ſecundum haec tempora dicit *d. cap. 6.* cantorem Tricarienſem natum ex clerico minorum ordinum, iure electum in epiſcopum fuiſſe, & merito, cum natus eſſet ex legitimo matrimonio apud Graecos, qui in Apulia, & Calabria more ſuae gentis viuebant, *cap. ad haec, & duobus ſeqq.* quae ſcripta ſunt ad epiſcopum Caſſanenſem, qui eſt in Calabria, vel ad epiſcopum Caſſinenſem, qui eſt in regno Apuliae ſuffraganeus archiepiſcopi Capuani, & ſic reperio: in quibusdam editionibus vulgo

legitur

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0216
DFG

legitur *episcopo Cassell.* forsan Castellanensi, qui est etiam in Apulia. Quicquid sit, putem episcopo scribi, qui erat regionis illius, in qua Graeci degebant, confusi, & commixti Latinis. Summi pontifices Graecis suos mores, Latinis etiam suos concesserunt, vt indicat INNOC. III. *d. cap. 6.* & COELESTINVS III. *in cap. cum secundum. de temporib. ordinat.* Quod est scriptum sine dubio archiepiscopo Hidruntino: Hidruntum est oppidum Calabriae, vult inquam Coelestinus, in partibus Calabriae, vbi tam Graeci, quam Latini morantur, Graeci suo more, Latini legibus Rom. ecclesiae in ordinationibus viuant, quod confirmat INNOC. III. *in cap. quod translationis. eod. tit.*

TITVLVS IV.
DE
CLERICIS NON RESIDENTIBVS IN ECCLESIA, VEL PRAEBENDA.

I. Superioribus titulis actum est de vita, & honestate clericorum circa vestimenta, modum, & formam viuendi, hoc vero tit. damnatur auaritia, ambitio, inconstantia eorum, qui postquam vni ecclesiae adscripti fuerunt, & certo titulo mancipati, recedunt, & vel in aliam ecclesiam ditiorem, & digniorem transeunt, vel desiderio vagandi propriam sedem derelinquunt.

II. Nemo olim ad sacros ordines admittebatur sine titulo, sine ecclesia, cui adscribebatur ad ministerium quotidianum exhibendum, & in ea perpetuo perseuerandum, sine vlla diffugii spe. *can. sanctorum. 70. dist.* Quamobrem & hi promissionem stabilitatis illius loci facere cogebantur, *cap. 118. lib. 8. Capitular.* Primus Euaristus titulos in vrbe Roma presbyteris diuisit, vt est in *Pontificali* DAMASI, & appellantur ecclesiae tituli, tum quod titulo, & vexillo crucis insignirentur, & consecrarentur, *l. vlt. C. Theod. de paganis,* cum quod nomen, & memoriam alicuius martyris praeferrent, vt dicemus infra, *tit. de consecrat. ecclesiae, vel altaris.*

III. In his ecclesiis, seu memoriis conuentus suos, & coetus peragebant Christiani, quorum numerus vbi crescere, & augeri coepit, opor-

tuit eos diuidi per parochias, & vnicuique titulo, seu paroeciae presbyterum vnum assignari, & quod in vrbe Roma fecerat Euaristus, foris Dionysius fecit, vt constat ex ANASTASIO in eius vita: *Hic presbyteris*, inquit, *ecclesias diuisit, & coemeteria, & parochias & dioeceses instituit.*

IV. Hi presbyteri dicebantur cardinales, quod cardini, siue curae alicuius ecclesiae adstringerentur; cardini vtique illi, quo cetera mouentur vicinius adhaerentes, vt loquitur LEO IX. *ad Michaelem episcopum CP.* ad differentiam presbyterorum, qui in eisdem titulis, seu paroeciis seruiebant, sed non curam principaliter gerebant, non praeerant cardini ecclesiae. Hoc videre licet apud D. GREGORIVM *lib. 1. epist. 15.* scribit enim Balbino episcopo, vt poenitentia decedentibus, & baptisma infantibus possit praestari, constituat Populonensi ecclesiae vnum presbyterum cardinalem, & insuper tres alios presbyteros. Videndus idem GREGORIVS *epist. 73. lib. 7.*

V. Dicti etiam fuerunt cardinales, presbyteri omnes ecclesiarum cathedralium, & matricum, vt adhuc in ecclesia Rauennatensi, & Compostellana canonici vocantur cardinales. Olim non omnes clerici, & presbyteri, canonici vocabantur, sed tantum, qui in canone, seu matricula scribebantur, qui erant in catalogo τῦ καταλόγυ ἱερατικῦ, vt loquitur *can. 15. apostolorum*, & *can. 16. Nicaen. synod.* ex sacerdotali ordine *can. 3. syn. Antioch.* Diaconi vero cardinales erant, qui peculiariter Rom. ecclesiae adstricti erant, vocati sanctae sedis apostolicae diaconi, quos Fabianus primum in septem regiones ciuitatis diuisit, vt ex eius *epist. 1.* constat. De his GREGORIVS I. *lib. 1. epist. 14. & lib. 5. epist. 2.*

VI. Ad horum exemplum aliis in ecclesiis diaconi, cardinales dicebantur, apud eundem GREGORIVM *epist. 14. lib. 3.* episcopi etiam saepe dicuntur cardinales sacerdotes, GREGORIVS *epist. 13. lib. 2.* ad exemplum eorum, qui potissimum consilio pontificis deuouebantur, & qui eius promotioni, & consecrationi praeerant; apud quos olim electio erat, Nicol. II. *concil. Rom. cap. 1.* & Adrianus II. in *epist. ad Basilium imp. Donatum ecclesiae Ostiensis, Stephanum ecclesiae Nepesinae episcopos consiliarios nostros* vocat.

VII. Sed ad rem: His omnibus cardinalibus euagandi, & parochiam deserendi licentia denegatur, sub poena depositionis, vt est in

cap. 2.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0218
DFG

cap. 2. cap. quia nonnulli, cap. conquerente. hoc tit. si scilicet moniti non redeant *cap. vlt. hoc tit.* contumacia enim dat causam poenae, si trina citatione facta vocatus intra sex menses non redeat, *cap. ex tua. hoc tit.* quod vt facilius obseruetur, vetitum, ne quis duabus paroeciis adscribatur, vel duas dignitates habeat. *cap. 3. hoc tit.*

VIII. Ab hac regula excipiuntur, qui iusta, & necessaria de causa, probata ab episcopo, absunt. *cap. relatum, & cap. inter quatuor. hoc tit. can. non oportet. de consecrat. dist. 5.* vt qui est in seruitio episcopi. *cap. de cetero. hoc tit.* quia is intelligitur seruire ecclesiae. *can. similiter. 16. q. 1.* ideoque nihil debet ei subtrahi eorum, quae communiter omnibus debentur *cap. ex parte. hoc tit.* simili priuilegio fruitur absens studiorum causa, *cap. tuae. hoc tit. cap. licet. tit. seq.* quod priuilegium euanescit, si per talem absentiam ecclesia graue dispendium patiatur; *cap. cum ad hoc. hoc tit.* aegritudine pariter laborantes eximuntur, *cap. 1. de cler. aegrot. cap. ad audientiam. hoc tit.* qui quidem ecclesiae seruire intelliguntur, cum per eos non stat, sicut seruus aeger pendente morbo domino suo seruire dicitur, *l. 3. §. Stichus. de statu liberis*, & interim nutriendus est. *l. in rebus §. possunt. commodati.* Hac de re *concil. Trident. sess. 25. de reformat. cap. 3. & sess. 24. cap. 12.*

IX. Absentes ergo censentur, qui sine episcopi licentia absunt, vel peregrinantur, vel in alias ecclesias se transferunt, quibus tunc commendatitiae literae necessariae sunt, vel systaticae epistolae, vt docet *can. 12. apost.* de quibus *infra cap. tuae. de clericis peregrinant. can. primatus, & seqq. 71. dist.* TERTVLLIANVS *lib. de praescript. aduersus haeret. cap. 20.* vocat *contesserationes hospitalitatis.* Vocabantur etiam *formatae, communicatoriae, pacificae, confessoriae*, quas omnes idem esse sub diuersis nominibus asserit CVIACIVS, cui non est assentiendum. Omnes quidem hae literae erant commendatitiae, sed aliae ab aliis discrepabant, pro ratione, & qualitate tum negotiorum, cum personarum.

X. Primum inter confessorias, & communicatorias discrimen fuisse indicat. *can. 23. concil. Eliberit.* sub Marcello I. & *can. 5. concil. Arelat. I.* tum D. CYPRIANI *epist. 10. & 11.* Putem ergo confessorias dari solitas iis, qui praedicandi & docendi prouinciam suscipiebant, & quia nonnulli hoc munus ambibant, statuit synod. vt reiiciantur confessoriae illae literae, & contenti sint communicatoriis.

XI. Pacificae literae erant, quibus excommunicati, vel haeretici in eccleſiae conſortium admittebantur: TERTVLLIANVS *aduerſus Praxeam in princ.* SOZOMENVS *lib. 5. cap. 10.* differentiam agnoſcit BALSAMON in *can. 11. ſyn. Chalcedon.* quod, vt ait canon, pacificae darentur humilioribus, commendatitiae dignioribus, & honeſtioribus, vel iis potius, qui ſuſpecti erant, & ob id ſegregati. Vt vt ſit, hae omnes literae formatae etiam dicebantur, eo quod certis notis inſcriberentur, ne fraus fieret, in eis nomen epiſcopi, & ciuitatis plumbo, vel cera incidebantur, vel imprimebantur, vt ex *concil. Cabill. cap. 41.* refert BVRCH. *cap. 235. lib. 2.* Dies etiam paſchalis apponebatur. *can. 76. concil. Carthag.* & *can. 20. concil. Mileuit.*

XII. Harum auctorem agnoſcere debemus Sixtum I. vt teſtantur ANASTASIVS, & LVITPRANDVS, qui ſuſcipiendas propoſuit omnibus clericis, epiſcopis, nempe presbyteris, diaconis, & ſubdiaconis, imo & omnes alii minoris ordinis huic rei adſtringuntur, quamuis reuera, & proprie non cenſeantur clerici. Sic intelligendus eſt *can. extraneo. 71. diſt.* nempe vt lectores, & reliqui coganţur ad formatas accipiendas, cùm ſint clerici, vt eſt *in cap. 20. concil. Carthag.* CVIACIVS reprehendit Gratianum, qui *d. can. extraneo,* ſumens ex concil. Chalced. ſcripſit *extraneo clerico, & lectori,* cum loco verbi, *lectori,* legendum eſſet *ignoto,* cur enim potius concilium meminiſſet lectoris, quam pſaltae, oſtiarii, & reliquorum? Probat ſuam ſententiam ex ZONARA, qui in exemplari Graeco legit, ἀγνώσες, id eſt *ignotos,* non vero ἀναγνώσας, id eſt *lectores,* quam lectionem confirmat IVSTELLVS ex MSS. bibliothecae regiae, & MATTHAEO BLASTARE.

XIII. Ego, ſi quid liceat effari, auſim aſſerere non omnino male ἀναγνώσας ſcribi; agnouit enim hanc lectionem BALSAMO in *can. 6. eiusdem ſynod.* in quo ait lectores, clericos etiam eſſe, contra ſententiam quorundam, qui aliter ſentiebant, & ideo dimiſſorias eis dandas. SIDON. APOLL. *epiſt. 8. lib. 6. Et quia,* inquit, *nomen eiusdem, lectorum nuper, albus accepit, agnoſcetis profecturo ciui me epiſtolam, clerico debuiſſe formatam.* Idem *epiſt. 2. lib. 7. literas meas ad formatae vicem, ſcilicet vt lector elicuit;* quibus ex locis dubitatum fuiſſe detegimus, an lectoribus formatae dandae eſſent. Ratio reddi poteſt, cur potius canon locutus ſit de lectoribus, quia ſcilicet lectoris officium erat multo nobilius,

& dignius

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0220
DFG

& dignius ceteris minoribus; quippe cui docendi, & legendi munus incumberet, *can. perlectis. 25. dist.* ideoque dicitur sacrarum literarum praeco sanctus, in vita S. Ignatii patriarcha ἱεροκήρυξ, *praeco sacer* apud Graecos, cui munus erat iubendi fauere linguis, & catechumenos e templo abire, dum sacrificaretur; vnde & cum ordinabatur, solebat episcopus de eius fide, vita, & ingenio tractare coram plebe, *can. lector. dist. 23.* quod in aliis non obseruabatur; imo vt ostendatur dignitas supra reliquos, synodus VIII. Constant. sub Adriano II. *can. 5.* statuit: *Ne quis laicus in episcopalem prouehatur dignitatem, nisi in ordine lectoratus annum vnum, duos in subdiaconatu, tres in diaconatu, in presbyteratu quatuor annos exegerit;* apud BARONIVM *ad an. 869.*

TITVLVS V.

DE

PRAEBENDIS, ET DIGNITATIBVS.

I. De negligentia eorum, qui praebendas tenent, supra actum est, nunc vero de ipsis praebendis, & de dignitatibus.

II. Quam materiam vt expendamus, sciendum est in ipsis ecclesiae nascentis cunabulis, quibus Christianum nomen vix cognitum erat, clericos, cum adhuc sortem suam non haberent, & portione tribui Leuiticae a Deo promissa non fruerentur, coactos vicatim, & clanculum stipem colligere, & annonam congerere, ita vt quisque populus pro facultatibus suis in alimenta suorum clericorum conferret; qui quidem prouentus, seu liberalitates dicebantur beneficia; *cap. ad haec. §. in quadam. supra. de offic. archid. cap. olim. de verborum signif.* quae scilicet secundum seruitii, & laboris meritum eis dabantur. *can. cleri. 1. q. 2. can. Vulteranae. 12. q. 1.*

III. Vbi vero crescente numero Christianorum excreuit etiam ordo clericorum, ne mendicare cogerentur, eis tutius prospectum fuit; quin & paulatim efferuescente zelo, & religionis ardore, vt dignius Deo famularentur, ipsi communem vitam elegerunt, vt ex actis apostolorum, ex TERTVLIANO, & CYPRIANO, constat, & qui strictius his regulis se se deuouerunt, dicti sunt *canonici* a regula, quam sibi dixerunt, vt

scribit D. AVGVSTINVS *de vita clericorum*, PROSPER *de vita contemplat. cap. 2. & 9.* quia distinguebantur ab aliis moribus, & norma viuendi.

IV. Alii enim sua stipendia separatim accipiebant, quae *sportulae* dicebantur, apud D. CYPRIANVM *epist. 34. vt & sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, & diuisiones mensurnas aequatis quantitatibus partiantur.* Et ipsi dicebantur *fratres sportulantes,* vt inquit idem, in *honore sportulantium fratrum tanquam decimas ex fructibus accipientes.* Qui vero regulis adstricti erant, in communem mensam aduocabantur, & sub vna matricula, seu pictacio continebantur, & quotidie suas portiones, & sportulas accipiebant, quae dicebantur canonicae portiones apud IVONEM *epist. 219. deliberaui,* inquit, *vt darem illis dimidiam praepositurae, vt fieret inde quotidianus panis, quamuis eorum annua praebenda eis sufficiens esse deberet.* Dicta etiam praebenda, quod scilicet pro modo, & mensura praeberetur, FVLBERTVS *epist. 38.* & qui eam percipiebant, canonici praebendarii dicebantur. *can. sanctorum 70. dist.*

V. Quod quidem *praebendae* vocabulum vsurpatum primum reperio temporibus Caroli M. vt ex eius *capitularibus* constat *addit. 3. cap. 77.* in corpore vero iuris antiquiorem non habemus, quam Prosperum in *can. illi. 12. q. 1.* & Eugenium II. in *synod. Rom. can. nulli. 12. q. 1.* Hae praebendae, siue reditus vnico etiam nomine *canoniae* dictae sunt, apud ARNVLPHVM *epist. ad Alexand. papam:* non abs re, nec tam quod competant canonicis ob regulam assumptam, quam ab canonem seruantibus regulam praeberi solitum. Canon enim etiam censum, seu pensitationem significat, pactionem, vt loquitur imp. *in l. etiam. C. de obsequiis,* Basilica μιθώμα, id est *suffragium.* De eo etiam titulus *C. de canone frumentario vrbis Romae,* & ASCONIVS *4. in Verrem,* tria pensitationum genera esse dicit, *canonem, oblationem, & indictionem.*

VI. Quia vero primis seculis in ecclesiis cathredalibus, & collegiis viguit maxime ille honor, vt soli canonici dicerentur ob regularis disciplinae obseruantiam; etiam ob quotidianam distributionem *praebendarii* soli dicti fuerunt, vnde & ecclesiae, in quibus capitula, vel collegia sunt, dicuntur *praebendales*, a PETRO BLES. *epist. 78.* Horum canonicorum praebendariorum sportulantium nomina in tabella, seu pictacio descripta erant, & quantam quisque sportulam, & portionem esset percepturus;

vnde

vnde effluxit, vt a nostris a pictacio illo, portio dicta sit *pittance*. Dicebantur etiam ἀδέλφατα in *nou.* Comneni, vt latius in *obseruat.* docui.

VII. Varia porro genera distributionum illis pictaciis, seu matriculis continebantur, aliquando pecunia numerata, alias oleum, vinum, frumentum, alias panes, vnde & olim inuestiebantur canonici per panem, vt videre licet in quadam formula veteri Gelasii P. relata a IVRETO ad *ep.* IVONIS *183. Frater in nomine Domini ego te reuestio per hunc librum, & per istum panem de hac praebenda, iussu nostri praelatoris, & canonicorum istius ecclesiae.*

VIII. Hoc hodie in plerisque locis obseruari videmus, tum in inuestitura, & portionibus canonicorum faciendis, cum clericorum minoris subsellii, qui soli inde *praebendarii* dici coeperunt, aliis dignioribus sibi solum canonici nomen arrogantibus, quorum famuli, & seruitores sint isti praebendarii, vt quaedam bullae referunt, quod subeant vicem dominorum ad onus ferendum, non ad honorem, modico stipendio, & solo pane quotidie distribui solito contenti, exemplo Romanorum, apud quos infimi, & humiles homines ad victum panes accipiebant. PRVDENTIVS *aduersus Symmachum:*

Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.

IVSTINIANVS hos panes vocat *ciuiles* in *l. cum quidam. 31. §. praeterea. C. de iure delib.* annonas ciuiles in *auth. de non alienand. §. haec ergo.* & LEO *in l. hac edictali. §. ius illud. C. de secund. nuptiis.* serui potissimum panes illos praebendarios, seu praebita accipiebant, COLVMELLA *lib. 1. cap. 8. tantoque curiosior inquisitio patris familias debet esse pro tali genere seruorum, ne aut in vestiariis, aut in ceteris praebitis iniuriose tractentur.* Haec alimoniarum taxationem vocat CONSTANTINVS in *l. lex, quae tutores. C. de admiuist. tut.* cibaria PAVLVS in *l. seruis vrbanis. de legat. 3.* Videndus CVIACIVS ad *nouellam 6.* militares copiae etiam praebendas habebant. *l. si in aliquam. ff. de officio proconsulis.* & *l. 19. ff. de testib.*

IX. De dignitatibus est altera rubricae pars: dignitas differt a praebenda, quod praebenda sit reditus, vt dixi, & commodum canonicum; dignitas vero honor, & praerogatiua prae ceteris canonicis, & clericis; adeo vt praebenda saepius sit sine dignitate, dignitas raro sine praebenda.

X. Primis quidem temporibus dignitas aestimabatur ratione ordinis, scilicet episcopalis, presbyteralis, & diaconalis, ad differentiam reliquo-

quorum miniſtrantium, & laicorum: ſed deinde dignitas haberi coepit ratione poteſtatis, auctoritatis, & iurisdictionis, certis peculiariter perſonis attributae; vtpote epiſcopis, archidiaconis, & aliis, de quibus in *can. perlectis. 25. diſt.* quibus etiam datae ampliores, & vberiore, praebendae.

XI. Quinimo & inter has dignitatum praerogatiuas coepit aliqua diſcretio naſci; adeo vt dignitatum aliae fuerint ſublimioris notae, aliae inferioris: hac cautela adhibita, vt quae iurisdictionem haberent coniunctam cum adminiſtratione, & officio rerum eccleſiaſticarum, dignitates dicerentur; vt ſunt archidiaconatus, praecentoria, decania, praepoſitura: vbi vero abeſt iurisdictio ab adminiſtratione, & officio, dignitas non eſt, ſed perſonatus, qualis eſt theſaurarius, poenitentiarius, ſacriſta, cuſtos, theologus, qui munus habent potius, & officium, quam dignitatem: canonici vero dignitatem, vel perſonatum non habent, imo a perſonis diſtinguuntur in *cap. dudum. de elect. cap. poſt electionem. inf. de conceſſ. praeb.* ſunt tantum clerici in numerum, & catalogum redacti, vt *ſup. tit.* diximus, & BALSAM. notat ad *can. 6. ep.* BASILII. aliquando perſonae dicuntur. *cap. cum olim. de ſent. & re iud. cap. ſtatutum 11. de reſcript. 6.* cum gloſ. Paroeciarum quidem curae ſunt perſonatus, & rectores perſonae. *cap. vlt. ſup. vt lit. pendente.*

XII. Haec differentia, licet melior adferri non poſſit, incerta eſt plerumque; pro conſuetudine locorum, & eccleſiarum hae ſupra dictae praerogatiuae, modo dignitates, modo perſonatus ſunt, arg. *cap. cum olim. ſup. de conſuetud.* Porro addenda ſunt, quae ad generalem huius materiae cognitionem pertinent. Certum quidem eſt, tam praebendas, quam dignitates paſſim non omnibus dari, ſed his tantum, quorum merita id exigunt; indigni enim arcendi ſunt. *cap. graue. hoc tit.* Indignitatem facit defectus aetatis, ſcientiae, virtutis, & morum, *cap. cum in cunctis. ſup. de electione*, adeo vt epiſcopus, vel alius, qui talibus confert, priuetur pro prima vice facultate conferendi, quod ſi pertinax ſit in conferendo incapacibus, priuetur omnino iure collationis. *cap. cum Vintonienſis, & cap. nihil ſupra. de elect.*

XIII. Incapacitas etiam agnoſcitur ratione pluralitatis, vt qui titulum vnum, ſeu eccleſiam habeat, aliam non appetat, *cap. quia in tantum. cap. referente, & cap. de multa. hoc tit.* Quod ius noua interpretatione tra-

traductum est ad beneficia curam animarum habentia, non ad simplicia, atque etiam ad dignitates, & personatus, quod nempe personalem residentiam requirant; *cap. ad haec. cap. praeterea. hoc. tit. can. singula. dist. 89. synod. Trid. sess. 7. de reform. cap. 3.* causa tamen necessitatis cum dispensatione summi pontificis vni duae ecclesiae dari possunt, *cap. eam tc. sup. de aetate, & qualit. ord. cap. exposiisti. hoc tit.* quod exprimendum est ita, vt qui modicum aliquod beneficium subticuerit, literarum suarum fructu careat. *cap. non potest & c. si motu. hoc. tit. in 6.*

XIV. Non potest quoque duobus conferri praebenda, vel dignitas, quae cum in solidum ab vno possideri debeat, sectionem pateretur, contra concilium Turonense; *cap. maioribus hoc tit.* licet aliquando sectio permittatur, dummodo hoc fiat in perpetuum, vt si de pingui paroecia duae fiant, & vtraque maneat paroecia, & proprios limites habeat, *can. vnio. 10. q. 3.* sub vno enim limite, & iisdem finibus duae consistere non possunt. *can. plures. 16. q. 1.* Quod si quaestio inter duos de aliquo sit beneficio, vni potest totum beneficium assignari, & ne alter nimis graue dispendium patiatur, aliqua pensio in fructibus constitui poterit, quod ius nouum est *in cap. nisi essent. hoc tit.* Atque etiam pro expensis summa quaedam pecuniae solui potest, vt est apud ARNVLPHVM, episcopum Lexouiensem *epist. ad Alex. III. 67.*

XV. Aliquando vni beneficium iam vacans, alteri proxime vacaturum reseruatur, quod improbauit concil. Later. *cap. nulla. infra, de conces. praebend.* sed tamen toleratur, *cap. relatum. cap. dilectus. hoc. tit.* vel nisi talis concessio ex mera papae liberalitate, & proprio motu proficiscatur, *cap. gratia. de rescript. in 6. cap. si Romanus. Clement. de praebend.* Haec dona, gratiae exspectatiuae improbantur in Gallia; sed tamen aliae in earum locum successerunt, quae iure indultorum senatoribus, & libellorum magistris debentur: ac etiam iure regio pro iucundo aduentu ad regnum, pro fidelitate ab episcopis regi praestanda in suis promotionibus, similiter pro graduatis in facultatibus theologiae, iuris vtriusque, & philosophiae; quibus quatuor menses sunt assignati, intra quos beneficia vacatura eis reseruantur, vt pro summo ecclesiae, & literarum bono iura concordatorum statuisse vulgo notum est. Nec in eo grauantur ordinarii, & patroni, quibus eo pacto suppeditantur personae capaces, & literarum studia promouentur: & aliis denique modis.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0225
DFG

XVI. Sed his omissis episcopi, & alii collatores ordinarii ius conferendi primaeuum habent ante summum pontificem, adeo vt intra 6. menses facultas illa penes eos sit, postmodum amittatur, *cap. de multa. hoc. tit. cap. quia. infra, de conceſſ. praeb.* Potest quidem summus pontifex intra idem illud tempus conferre, dummodo ordinarium suo rescripto praeuenerit; imo & addunt interpretes, quamuis rescriptum papae sit posterius titulo ordinarii, dummodo pontificius collatarius prior sit in adipiscenda possessione. Alio quoque modo amittunt ordinarii ius suum, si beneficia vacauerint Romae, *cap. licet hoc tit. in 6.* quod primus Clemens V. statuit, & ratio petitur ex *cap. ex debito. de electionib. in extrauag. communib.* scilicet intra mensem, post quem ius redit ad ordinarium *cap. ſtatutum. hoc. tit. in 6.*

XVII. Ex his apparet, duplicem esse viam obtinendorum beneficiorum vacantium, vel per obitum praedecessoris, vel incapacitatem occupantis, vel resignationem. Per resignationem in fauorem tamen alicuius, & non aliter, confertur a solo summo pontifice, non ab ordinario, apud quem resignatio pura esset debet, & sine personae adiectione, quae proprie est dimissio.

TITVLVS VI.

DE CLERICO AEGROTANTE, VEL DEBILITATO.

I. Hic titulus sequela est superiorum, quo de iis agitur, qui a residentia excusari possunt morbo, vel alio quouis impedimento legitimo, vt si quis luminibus captus, surdus, mutus, furiosus sit, aut morbo sontico laboret, vt est *in l. vnica C. qui morbo ſe excuſ.* aut annos natus septuaginta *l. vnica. C. qui aetate ſe excuſ.* argumentum enim a tutela, & cura pupillorum, & minorum, ad curam, & regimen ecclesiarum recte trahi potest; cum hac tamen cautela, vt ei, qui hoc excusationis beneficium meretur, & residere non valet, detur coadiutor, qui partes eius gerat, *cap. 3. & ſeq. hoc tit.* quem non ipse quidem sibi eligat,

gat, & assumat, quia hoc esset ius successionis introducere, quod damnat syn. Antiochena *can. 23.* de quo in *can. episcopo. 8. q. 1.*

II. Coadiutor autem proprie est vicarius; cuius cura & officium defuncto episcopo vacabat olim, adeo vt alius saepius in episcopatum adscisceretur, quod satis demonstrat *can. petiisti. 7. q. 1.* & hoc ideo, ne contra antiquos canones in vna, eademque ciuitate, & ecclesia, duo essent simul, & semel episcopi, *can. 8. syn. Nicaenae*, & ita diuisio fieret, quam vt ecclesiae exitiosam damnat concil. Cabill. *can. 4.* quae tamen aliquo casu permittebatur, si quando haereticus cum plebe sua ad fidem redibat, is populum suum nouiter conuersum regebat, & nihilominus alter manebat, qui populo catholico praeerat, quamuis vterque esset eiusdem dioecesis. Huic incommodo prospexit *d. can. 8.* qui noluit hunc recens conuersum amplius episcopum appellari, sed presbyterum, vel chorepiscopum: quo exemplo D. CYPRIANVS *epist. 4. lib. 1. & epist. 2. lib. 4.* episcopum ad poenitentiam reuersum, ordinatione, & honore sacerdotali priuari vult. Quod tamen nec postea obseruatum, licet Theodosius imp. in ciuitatibus, in quibus haeresis Arianorum erat, duos episcopos creari voluerit, vt seditio vitaretur.

III. Igitur nec in aegrotantis episcopi, vel presbyteri locum alius subrogandus, sed dandus coadiutor. Olim vt plurimum vicinus episcopus in regimen dioeceseos aduocabatur, & ecclesia ei commendabatur. Hinc partim commendarum, & coadiutorum originem sumere debemus: quum enim necessum esset dari coadiutorem episcopum, ne tamen in vna eademque dioecesi duo essent episcopi, vicinis hoc onus recusantibus fictitii episcopi fieri coeperunt, titulis quibusdam emendicatis aliarum prouinciarum, in quibus infideles imperium tenent. Quod ita sensim irrepsit, vt ex hoc bono ingens pernicies ecclesiae Dei facta fuerit. Quot enim episcopi hodie sunt, non aegri, non aetate confecti, tot & coadiutores, qui nihil praeter spem episcopatus sibi vindicant: arcentur enim ab omni officio, administratione, & fructuum perceptione, contra mentem *cap. vnici, hoc. tit. in 6.* quum e contrario fructus omnes percipere debeant seruata episcopo infirmo aliqua pensione, vt videre licet apud CLEMENTEM IV. in *epist. 191. MS.* in bibliotheca Fuxensi Tolosae, qua iubet archiepiscopum Senonensem archiepiscopatu cedere ob morbum sonticum, eique pensione adsignata coadiutorem dari.

IV. Porro hi coadiutores dantur non tantum episcopis, sed & omnibus aliis praelatis, & rectoribus ecclesiarum morbo, vel aetate laborantibus, vt archidiacono in *cap. consultationibus. hoc. tit.* quod probatur ex *can. 23. concil. Agathen. Si officium archidiaconatus propter simpliciorem naturam implere, aut expedire nequiuerit, ille loci sui nomen teneat, & ordinationi ecclesiae, quem elegerit episcopus, praeponatur:* qui quidem non fit coadiutor, sed vicarius temporaneus. Ita & in aliis dignitatibus, licet eis ius parochiale sit annexum, decreuit congregatio *ad cap. 18. sess. 24. conc. Trid.* Non ob eam potissimum rationem, quam adfert glossa, quod archidiaconus sit vicarius episcopi, sed quod saepe iurisdictionem suam separatam, & distinctam ab episcopali habeat, *cap. significantibus. de oper. noui nunt.* & ius visitationis in ecclesiis sui archdiaconatus ei competat. *cap. mandamus. supra. de off. archidiacon.*

V. Similiter rectoribus datur coadiutor *cap. 3. & 4. hoc tit.* vtrisque congrua portione reseruata. Hoc autem ius dandi coadiutores regulariter locum habet in omni genere morbi, quo impeditur quis negotium suum exequi; adeo vt ob deformitatem alicuius membri, aut vulneris damnum non statim coadiutor detur, cum oneri suo satisfacere; licet a missarum solennibus abstinere debeat, *cap. 2. hoc. tit.* quod quidem capitulum peregrinum est huic titulo, & remittendum *ad tit. de corpore vitiatis*, vbi latius haec morborum impedimenta examinabimus.

TITVLVS VII.
DE
INSTITVTIONIBVS.

I. Post tractatum de praebendis, & dignitatibus consequenter de earum collationibus agendum videtur. *Institutionis* enim verbo collatio continetur, quod perspicuum satis est ex eo, quod in toto iure nullus est titulus de collationibus. Institutionis enim vocabulum est generale, non vt voluit CVIAC. quod contineat tantum missionem in possessionem, vt loquuntur iurisconsulti.

II. Certum est, id plurimas habere significationes, imprimis facultatem ordinariam, & communem conferendi, tam iure proprio, quam pri-

priuilegio *cap. ex tua. de filiis presbyt. cap. ad decorem. hoc. tit.* & tunc non transfert corporalem possessionem, sed ius tantum adipiscendae possessionis, sicut facit inuestitura, §. *si vero. qui succes. feudum dare teneant. lib. 1. feud. tit. 3. ff. fin. de noua forma fidelitat. lib. 2. tit. 7.* quamuis proprie inuestitura dici videatur, quae omne ius, & possessionem simul transfert, imo sit ipsa possessio, *tit. 2. lib. 2. feud.* apprehensio corporalis, seu traditio rei.

III. Hoc tamen iure, inuestitura ius tantum significat adipiscendae possessionis; possessio vero est, quae fit per rei apprehensionem, per praebendae, vel portionis canonicae assumptionem, installationem, altaris osculum, campanarum pulsationem, & ianuae contactum, per librum, apud GODEFRIDVM *Vindoc.* & INNOCENT. III. in *epistolis.* Et proprie dicitur institutio corporalis, *cap. ad haec. de offic. archidiac.* & collocatio, seu positio in sede. *cap. vt nostrum. eod.*

IV. Alias inuestitura non est proprie missio in possessionem, non est vera collocatio, quia scilicet tradit ius possessionis, non possessionem, vt quae per annulum, per baculum, vel hastam fit. *d. tit. 2.* INNOCENT. III. *lib. 1. registri, epist. ad abbatem S. Eucarii, ipso vero die,* inquit, *inuestiturae, possessionem praebendae habuit, ita quod recepit stipendia, & in officio ministrauit.* Talis inuestitura non mittit in possessionem, nisi in re praesenti, vt in *l. clauibus. de contrah. empt.* non censetur possessio assumpta, nisi clauium traditio apud horreum facta fuerit. *l. 2. C. de periculo, & commodo rei vendit.* vel etiam sine traditione per apprehensionem, & contactum, per oculorum inspectionem, *l. 1. ff. penult. de acq. possess.* similiter institutio, quae fit iisdem modis, re non praesente, non acquirit ipsam possessionem, *cap. cum olim,* & *cap. ex literis. supra, de consuetud. cap. ex ore. de his, quae fiunt a maiori parte capit. cap. cum olim. de sentent. & re iudic.*

V. Quemadmodum enim inuestitura tam pro iure adipiscendae possessionis, quam pro ipsa possessione, seu missione in possessionem sumitur, ita & institutio; *can. visis. 16. q. 2.* sed tunc illa ius, haec vero possessionem tradit. Est praeterea alia institutionis significatio, quae tandem apud nos inualuit; quae quidem non est collatio, nec etiam missio in possessionem, sed potius confirmatio collationis iam factae, vel electionis approbatio ita necessaria, vt tamen Episcopus collationem iam factam,

electionem, vel nominationem repellere non possit. *cap. vnico, de institut. in 6.* Hoc ius nominandi patronis maxime competit, *cap. significasti. de iure patronat.* vtpote archidiacono in *cap. cum venissent. hoc tit.* abbati, *cap. fin.* & aliis personis. *cap. quamquam. de electione in 6.* Hi saepius simplicem habent institutionem, id est, praesentationem, aliquando plenam, hoc est tam praesentationem, quam institutionem, seu inuestituram.

VI. Iure igitur communi non aliter distinguitur institutionis vocabulum, quam si episcopus iure suo conferat beneficia; talis enim prouisio dicitur collatio; si conferat ad patroni praesentationem, dicitur institutio. *d. cap. vnico, hoc tit. in 6.* Cessantibus priuilegiis & iuribus eorum, qui praesentationem habent, ius vniuersum episcopo competit, *can. omnes. 16. q. 7* & omnium beneficiorum quoquo modo vacantium collatio, seu institutio est episcopi, vel eius officialis. *cap. ex frequentibus. hoc. tit.*

VII. Capitulum vero sede vacante, nec collationis, nec institutionis ius spectare potest: omnes enim fructus futuro successori reseruantur, *cap. cum vos. de officio ordinarii.* Praesentatos quidem instituere potest, quia fructus tunc non minuuntur. *cap. vnico, hoc. tit. in 6. cap. cum olim. de maior. & obedient.* Iurisdictio quidem ad capitulum in his, quae praeiudicium episcopo non faciunt, spectat. *cap. his, quae. de maior. & obedient.*

VIII. Postremo notandum est ex *cap. vlt.* licet libera sit collatio, vel institutio, tamen in eo libertatem minui, vt nullus se ipsum praesentare, vel instituere possit, nec episcopus sibi conferre queat, nec patronus se ipsum praesentare, cum in his debeat esse alia persona dantis, alia recipientis; ideoque cum inter dantem, & recipientem discrimen sit, secundum naturam correlatiuorum, vt vnum idem non sit, *l. 1. de rerum permut.* alia persona debet esse interrogantis, alia respondentis. *l. 1. de verborum obligationib.* Aliquando tamen potest patronus se ipsum praesentare, si pauper, & inops sit; tunc enim emittit potius preces, quam se ipsum commendat; maxime cum beneficium est simplex; tunc enim ambitionis suspicione caret, vt sentiunt interpretes *in cap. cum secundum. de praebend.* & *cap. tuam. de aetate, & qualitate ordin.* Abbas in *cap. per nostras. infra, de iure patronatus.*

TI-

TITVLVS VIII.

DE CONCESSIONE PRAEBENDAE, ET ECCLESIAE NON VACANTIS.

I. Hic titulus circa eandem materiam, in qua ſuperior verſatur: vterque de inſtitutionibus, & collationibus, quas & conceſſiones vocamus; ſed in eo differunt, quod ille potiſſimum, ad quos ius iſtud conferendi pertineat, docuerit; hic vero, quando beneficia ſint conferenda, demonſtret.

III. Quod vt dilucide videamus, duas regulas ſtatuemus ex concil. Later. ſub ALEXAND. III. in *cap. 2. hoc. tit.* Prima eſt, ne cui beneficium non vacans concedatur, vel promittatur. Habet haec regula duo membra, vnum, ne in viuentis locum alius ſubſtituatur; alterum, ne viuentium beneficia poſt eorum obitum conferenda promittantur. Primum membrum ſumptum eſt ex antiquis patrum traditionibus, quibus mutationes, translationes, ſuffectiones exoſae erant; ex quo enim quis vni eccleſiae adſcriptus erat, non poterat ſponte reſilire, *car. ſanctorum. 70. diſt.* vt ſupra attigimus; multo minus coactus. *cap. 1. hoc tit.* Epiſcopo enim ſemel facto, & collegarum, ac plebis teſtimonio, & iudicio comprobato, alium conſtitui nullo modo poſſe ait D. CYPRIANVS *ep. 11. lib. 2.* agens de Cornelio papa contra ordinationem Nouatiani.

III. Hinc fit, vt qui in alterius locum conſtituitur, fur, & latro dicatur, *can. non furem. 7. q. 1.* & adulter, *can. ſicut. ead.* excommunicationem incurrat, *can. eum, qui. ead.* vnitatis eccleſiae ſit deſtructor; nec enim duo vni eccleſiae praefici poſſunt, nec vnus primus dici, alter ſecundus, adeo vt qui ſecundus dici velit, nullus ſit, *can. factus. ead.* niſi is, in cuius ſedem alius ſufficitur, criminis vitio, vel haereſis labe notetur. *can. 17. ſyn. Ancyr.* Exempla tamen quaedam adduci poſſent, quibus oſtendatur in locum viuentium alios ſuffectos, vt D. Auguſtinum: ſed hi non inuitis, ſed potius onus ferre non valentibus, aetate, vel morbo impeditis, vt tit. *de clerico aegrot.* diximus.

IV.

Universitäts Bibliothek Rostock http://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn817456112/phys_0231 DFG

IV. Alterum membrum huius primae regulae, quod ſumptum eſt ex concil. Lateranenſi, omnem improbat conceſſionem beneficii nondum vacantis, tunc demum, cum vacauerit; ſpem enim futurae ſucceſſionis, & votum captandae mortis alienae inducit; ſi enim in foro ciuili talia pacta improbantur, *l. ſtipulatio. hoc modo. de verb. obligat. l. quidam. de donat. l. vlt. C. de pactis*, quanto magis in foro eccleſiaſtico; adeo vt haec facultas conferendi beneficium proxime vacaturum, vel poteſtas ius hoc alteri tribuendi improbetur. *cap. conſtitutus. hoc tit.* Patronus etiam ſicut non poteſt polliceri ſe praeſentaturum, ita nec poteſtatem praeſentandi dare. *cap. cum dilecta. hoc tit.* Quae tamen lex ab Innocent. III. temperata fuit, vt cum promiſſio conferendi facta fuerit ab epiſcopo, vel alioqui ius hoc habet, tunc demum, cum ei ſe facultas obtulerit, talis promiſſio valeat, & obliget promiſſorem. *cap. accedens. hoc tit.*

V. Praeter mortem alicuius poteſt naſci occaſio prouidendi per reſignationem, renunciationem, *cap. poſt electionem. hoc tit.* priuationem, monaſticae regulae votum, vel praebendae ſectionem, *cap. relatum. ſup. de praebend.* vel etiam in eccleſiis, in quibus non eſt certus numerus praebendarum, quarum numerus augeri, & minui poteſt, *cap. ex parte. hoc tit.* tunc enim mors alicuius exſpectanda non eſt. Saepe cum perſona exſtinguitur praebenda, aliquando de nouo erigitur, *cap. dilecto. §. praeterea. ſup. de praebend.* ideoque concilium Lateranenſe ad tales praebendas non reſpicit. Quam tamen clauſulam vt ſuſpectam, & fraudulentam reprobauit BONIFACIVS, *cap. deteſtanda. hoc tit. in 6.* & *concilium Tridentinum cap. 19. ſeſſ. 24.*

VI. Hae pollicitationes ad praebendam proxime vacaturam videntur locum habuiſſe etiam temporibus Alexandri III. ante concilium Lateranenſe, vt conſtat ex *cap. relatum. ſup. de praebend.* quod quidem gloſſa reſtringit ad caſum, quo quis receptus fuerit in canonicum, vt tunc demum promiſſio praebendae vacaturae valeat, non alias; quae tamen diſtinctio non placuit viris doctis, cum ſemper promiſſio praebendae vacaturae vitium trahat, & votum captandae mortis inducat; & licet quis receptus fuerit in canonicum, non tamen ideo conſequens erit, vt ei tribuatur praebenda, vt tamen gloſſa concludit, alias ſemper illuderetur concilio Lateranenſi per receptionem in canonicum. Equidem exiſtimandum eſt dictum *cap. relatum*, ſcriptum fuiſſe Cantuarienſi archiepiſcopo

scopo ante concilium Lateranense, quod indictum fuit ab Alexandro III. postremis pontificatus sui temporibus, & haec fuit sententia viri clariss. IOANNIS A COSTA professoris nostri.

VII. Altera regula, quae proponitur ex concil. Lateran. in *d. cap. 2.* est, ne diu beneficia possessore careant, & ita ecclesiae per diutinam vacationem dispendium patiantur, vt intra sex menses, a tempore vacationis numerandos conferantur. *cap. de multa. sup. de praebend.* Episcopatus vero, & ecclesiarum praefecturae intra tres menses propter maius periculum. *cap. ne pro defectu. sup. de elect.* Quod ex antiquis patrum sanctionibus processisse testatur D. GREGORIVS in *can. postquam. 50. dist. can. obeuntibus. 63. dist.* & intra alios tres menses sequi debet consecratio: quod statutum primum fuit in *concil. Chalced. can. 25.* relato in *can. quoniam. 75. dist.* Vbi illud obiter nota, nisi necessitas aliqua sit impedimento: quod ideo dico, quia anno 1618. de facto euenit in archiepiscopatu Tolosano, vt non consecrato archiepiscopo electo intra tres menses secundum concil. Trident. diu disputatum fuerit, an sedes vacauerit.

VIII. Sed ad rem: intra sex menses beneficia vacantia conferenda sunt, aliter ius conferendi, negligente episcopo, ad capitulum deuoluitur, & e contrario. *cap. ea noscitur. de iis, quae fiunt a prael. & cap. requisisti. de testament.* Quod intellige, quando collatio beneficiorum ad episcopum, & capitulum simul pertinet. *cap. postulastis. hoc tit.* Quibus cessantibus ad metropolitanum, a metropolitano ad summum pontificem fit deuolutio. *cap. cum nostris. hoc tit.*

IX. Semestre autem tempus sumitur non semper a die vacationis, sed a die notitiae, quo collator scire potuit beneficium vacasse, *cap. quia diuersitatem. hoc tit.* ad exemplum cretionis haereditatis intra 100. dies, *quibus scieris, poterisue,* vt loquitur VLPIAN. *tit. reg. 22.* Is, qui nescit, facultatem non habet, nec potestatem, *cap. licet. de suppl. neglig. prael. l. annus. de calumniatorib.* & haec habent locum in vacatione facti, non iuris; si enim beneficium de iure vacet, vt quod iniuste detinetur, libera est quandocumque collatio, & hoc casu in viuentis locum alius sufficitur. Sed narrari debet collatori ordinario, vel summo pontifici, possessionem occupantis esse iniustam, *cap. quamuis. de praebend. in 6.* quod operatur haec clausula, *quouis modo vacet beneficium.*

TITVLVS IX.

NE SEDE VACANTE ALIQVID INNOVETVR.

I. Non male titulus hic praecedenti ſubnectitur, ideo maxime, quia de collationibus agit beneficiorum vacantium, vt ſupra diximus, ſi intra ſex menſes vacauerint, collationem deuolui, vel ad capitulum, vel ad ſuperiorem. Iam proponitur exceptio, cum nempe ſedes vacat; defuncto enim epiſcopo nihil innouandum; & omnes reditus, fructus, & iura epiſcopatus futuro ſucceſſori debent fideliter reſeruari, arg. *cap. cum vos. de offic. ordin. can. haec huius. can. non liceat. 12. q. 2.* quod ius traxit originem ab apoſtolis in *can. 40. apoſtolorum, & can. 22. concil. Chalced.*

II. Abuſus primum coepit Romae, obeunte enim ſummo pontifice patriarchium eius depraedationi expoſitum erat, qui abuſus in alios epiſcopatus irrepſit, quod Ioannes XII. graui cenſura prohibuit *in concil. Rauennat. c. 2.* ſed interim oeconomus adhiberi debuit; *cap. cum ſuos. de off. & pot. iud. deleg. & in prima compil.* quod ex dicto concilio Chalced. proceſſit, & is oeconomus ex clero, vel capitulo deſumi debuit, *can. haec huius. 12. q. 2.* vel etiam metropolitanus procurare cuſtodiam, *can. non liceat. ead.* vel vicinior epiſcopus ad metropolitanum τὴν διατύπωσιν, id eſt, *deſcriptionem, & recenſionem rerum omnium* deferebat, *can. 5. & 6. Rhegienſis ſynodi;* euocatis etiam presbyteris; & *Aurelianenſ. ſynodo II. can. 6.* cauetur, & *Tolet. IX. can. 9.* Et ſi qui cuſtodiam habebant παραλαμβάνοντες, id eſt, *adſumentes* vocari ait BALSAM. *ad d. can.*

III. Per negligentiam vero collatio non poteſt deuolui, cum non fuerit ſuperior, qui poſſet de facto, vel de iure conferre, *cap. vnico in 6.* adeo vt iudicia, & ſententiae prolatae praeiudicium non faciant, *cap. fin.* alienatio nulla ſit, *cap. 1. hoc tit.* cuius ſpecies pertinet ad materiam; cum enim vnio facta eſſet a Coeleſtino III. Innocent. III. praedeceſſore, Glaſtonenſis monaſterii cum Bathonienſi epiſcopatu, petentibus monachis vnionem reſcindi, ſine dubio alienatio, & praeiudicium fiebat futuro epiſcopo

scopo Bathonienſi, quod vacante ſede noluit tribuere Innoc. III. quamuis cauſa legitima videretur; religionis enim eſſet ruina, & non amplius fierent piae erogationes, in pauperum alimenta pendi ſolitae: denique poſcentibus rege, & regni primatibus, epiſcopis, & abbatibus Angliae, Sauarico Bathonienſi epiſcopo Richardus I. rex Angliae hanc abbatiam dederat, & Coeleſtinus Bathoniae vniuerat; ſed deinde ſuaſu, & conſilio Huberti Cantuarienſis archiepiſcopi ablatam Willelmo la Pie dederat, qui quamdiu vixit Richardus, abbas fuit, ſed eo mortuo, Sauaricus conqueſtus eſt coram Innocent. III. & cardinalibus, allegans ſibi datam a Richardo, & antea in ea ſedem epiſcopalem fuiſſe; ad cuius inſtantiam confirmauit hanc vnionem abbatiae, & Sauarico reſtituit Innocent. III. vt videre licet in *antiqua compilat.* & apud ROGERVM *part. poſteriori Annal.* ſed iterum defuncto Sauarico lis moueri coepit, rege & magnatibus petentibus, quibus Innocent. non ſatisfecit, ne ſede Bathonienſi vacante damnum fieret futuro ſucceſſori. Cur autem tam propenſo animo Ioannes rex, frater Richardi, non Richardus vt voluit CVIAC. iam enim obierat, vnionem frangi, & ſeparationem fieri optauit? quia ſcilicet Glaſtonenſis abbatia antiquiſſima erat, & inter nobiliſſimas regni habita, ab Hina occidentalium Saxonum rege, qui vixit circa annum 688. vt eſt apud POLYD. VERGIL. in honorem B. Mariae Virginis fundata, in quodam paluſtri receſſu, vt eo tenacius monachi ſupernis inhiarent, quo caſtigatius terrena haurirent; quam poſtea Edgarus Anglorum rex prae omnibus dilexit, & magnis poſſeſſionibus auxit, & ſucceſſiue reges omnes ſingulari affectu proſecuti ſunt, vt narrat WILLELMVS MALMESB. *lib. 2. de geſtis regum Angliae*, qui etiam priuilegia refert.

IV. Sed haec vltra metam noſtri propoſiti. Redeamus, vnde diuertimus. Epiſcopo toties fit praeiudicium in collationibus, quoties collatio ad eum ſolum pertinet; licet teneatur requirere conſilium capituli. *cap. 2. hoc tit.* Damnum enim fieret epiſcopo, ſi verbi gratia inhabilis ſit ob defectum, qui cito poteſt reparari, & capitulum ſe intromitteret. *can. presbyteri. 24. diſt.*

V. Aliud eſt, cum collatio communiter ad epiſcopum, & capitulum pertinet, vno enim deficiente ius omne ad alterum deuoluitur, *cap. vnico in 6.* Quod ſi vnum ab altero teneatur conſilium exſpectare, toties po-

test, qui ius conferendi habet, conferre, quoties alterius absentia, vel morte damnum posset emergere. *d. cap. vnico. §. vbi.*

VI. Similiter obseruandum non tantum de collationibus, sed de omnibus aliis iuribus, quorum deuolutio toties fit, quoties vel ex mora damnum, vel aliquod periculum nascitur, quod Ioannes XXII. trahere voluit ad sedem imperii vacantem in *cap. vnico extrauag.* quo inhibetur sub poena excommunicationis, ne vllus vacante imperio audeat sibi vicarii nomen arrogare, nec vllum regimen suscipere, sed recurrendum sit ad summum pontificem.

VII. Ratio autem huius constitutionis, quam edidit Ioannes sub *tit. ne sede vacante*, petenda est ex historia. Post Clementis V. obitum vacauit Romana sedes annis duobus, mensibus tribus, diebus 17. quo tempore mortuo Henrico imperatore designati sunt imperatores varii a variis. Ludouicus nempe dux Bauariae, & Fridericus, inter quos annis octo bellum grauissimum gestum est. Sed Ludouicus superior euasit citra mentem Ioannis XXII. non impetrata ipsius confirmatione, vt moris antea semper fuerat, a quo ideo anathemate percussus fuit: ex veteri enim eligendorum imperatorum iure, ab Henrico II. in hunc vsque diem seruato, imperatorem sex electores designant, Treuerensis, Colonienſis, & Moguntinus archiepiscopi; comes Palatinus Rheni, dux Saxoniae, & marchio Brandenburgensis: septimus quasi arbiter, & contentionis iudex adhibetur rex Bohemiae, & octonarium numerum faciens Rom. pontifex, apud quem ius approbationis, & confirmationis erat. Hunc morem sua constitutione firmauit Gregorius V. vt referunt EGNATIVS *lib. 8.* & BLONDVS *lib. 3. dec. 2.*

TITVLVS X.

DE

IIS, QVAE FIVNT A PRAELATIS, SINE CONSENSV CAPITVLI.

I. Ostendimus supra collationem esse in fructu *cap. fin. de offic. vicarii in 6.* & idcirco eius deuolutionem non fieri confuse, & absque ordine, ne alienatio fieret iurium optimorum, quibus episcopi, & capitula

capitula gaudent. Hinc latius euagari contigit, & ad materiam omnium alienationum transire, adeo, vt *hoc tit.* non tantum collationum, sed etiam aliorum iurium materia expendatur.

II. Cum enim episcopus, & capitulum vnum corpus efficiant, episcopus sit caput, canonici membra, *cap. nouit. hoc tit.* & episcopus sit spiritali coniugio copulatus ecclesiae cathredali, *cap. requisisti. infra, de testamentis,* non potest episcopus solus inscio capitulo res ecclesiae alienare, adeo vt quod ita gestum fuerit, nullius sit momenti. *cap. 3. hoc tit.*

III. Quod vt plenius ostendatur, aduertendum est, hanc rubricam agere tantum de consensu, non de consilio capituli; siquidem magna est differentia inter consensum, & consilium: consensus pendet a voluntate, quam quis interponit in negotiis, & ex imperio, ex autoritate, & iurisdictione sua habet; ideoque quoties requiritur consensus, eo omisso res non agitur. *cap. vlt. de iudiciis, in 6.* In quibusdam tamen casibus nec silentium facit consensum, vt si iudex citet extra territorium suum, & partes non contradicant, tunc consensus expressus necessarius est, quemadmodum in alienationibus, donationibus, & negotiis ecclesiae, quae sunt magni momenti, *cap. 2. hoc tit. absque collaudatione, & subscriptione,* inquit, *cap. 1.* & optime gloss. distinguit, quando subscriptio, seu ratihabitio valet, quando non; veluti si fiat per eos, qui ius habere non possunt, vt si quis per alium sententiam, vel testimonium dicat.

IV. Est autem collaudatio, confirmatio, seu approbatio apud iurisconsultos, vt annotat BVDAEVS, & sumitur in *l. 1. §. sed vtrum. ff. de seru. corrupt.* apud IVONEM *ep. 13. Testatus est pleniter definitam esse causam apostolica autoritate, & vestra, vestrorumque coepiscoporum laudatione, & ep. 16. coniugium, quod ante factum non laudastis, post factum, nec facto, nec dicto inconsulte approbetis.* Inde laudimium, in constitut. feudorum.

V. Aliud est de consilio, quod petere quidem oportet, sed non sequi, *cap. cum olim. de arbitris,* vbi gloss. optime contendit, non esse *superfluum,* vel vt loquitur P. BENEVENTANVS, *prolusorium, ad cap. vlt. de arbitris, in 3. comp. petere, quod non tenentur sequi,* vt de adsessoribus dicitur in *l. 2. C. de adsessorib.* qui nec possunt libellos subscribere. *Nou. 6.* συγκαθέδρας vocant Basilica, *participes l. 1. C. si rector prouinciae,* & *l. 2. C. de adsessoribus,* ἀρχόντων σύμπονοι apud Graecos,

consiliantes apud PLINIVM *in epistolis.* Non debemus tamen clerum, vel capitulum iis adsessoribus comparare, habent enim magistratum, & imperium cum episcopo coniunctim, ad exemplum senatorum, qui a patriciis, & consulibus descendebant, & soli sententiam dicere poterant, *l. vlt. ff. de senatorib.* ideoque & canonici vulgo ab episcopis, fratres appellantur, *cap. 2. hoc tit.* eadem ratione, qua episcopi a summo pontifice. *cap. fin. hoc tit.* Papa caput est ecclesiae orthodoxae, episcopi sunt capita suarum ecclesiarum, προεδρέυοντες, id est, *praesides*, ita dicti ab exedris, peristyliis, vel claustris ecclesiarum, qui quidem suos habent consiliarios, sicut princeps olim negotia cum consulibus, & primoribus iudicabat, vt est apud DIONEM *in Augusto*, & ZONARAM *in Adriano*: καὶ ἐδίκαζε μετὰ τῶν πρώτων. Hi proceres tantae dignitatis erant, vt a Getis θεοὶ dicerentur. Hunc honorem, quo canonici fulciuntur, vocat INNOC. canonicum honorem. *ep. 127. lib. 1. cap. proposuit. de conces. praebend.*

VI. Quando vero consilium, quando consensus requiratur, non est plenius inquirendum; siquidem in omnibus negotiis, & consilium, & consensus requiruntur, *cap. quanto. de his, quae fiunt a praelatis.* Nomine ecclesiae hic intelligimus non tantum cathedralem cum capitulo, *cap. cum clerici. de verborum sig.* sed etiam dioecesim, aut prouinciam, *cap. cum super. de autoritate, & vsu pallii, cap. Radulphus. de rescriptis.* Quandoque vero significat episcopum tantum, vt in *can. scire. 7. q. 1.* vel capitulum tantum, *can. antiquos. 10. q. 1.*

VII. Si de iure peculiari vnius agitur, sine dubio alter nil quidquam agere potest citra consensum alterius. *cap. ea noscitur. hoc tit.* Semper vero concilium est adhibendum, ita intelligendum *cap. 1. in quinta compil.* ex quo male detraxit Raymundus hanc vocem *concilio;* nam quamuis necessario non requiratur, exspectari tamen debet, *cap. cum in veteri. sup. de elect.* vt & recte annotauit gloss. in *cap. cum olim. sup. de consuetud.* & quoties permittitur aliquid inconsulto capitulo, hoc dicendum, dummodo non sit enorme damnum ecclesiae, vt docet BERNARDVS ad *cap. 1. de consuetud. in prima compilat.* quae omnia intelligenda veniunt, tam de bonis spiritalibus, quam temporalibus. *cap. tua. hoc tit.*

VIII. Cum enim quaestio esset, an episcopus posset concedere in perpetuum vni monasterio ecclesias baptismales, quarum ius patronatus

ad

ad ipsum monasterium pertinebat citra capituli consensum, Innocentius fieri non posse ait: ratio in hac hypothesi sumebatur ex eo, quod capitulum non multum dispendii pateretur ex concessione ecclesiarum, in quibus iam monasterium iure patronatus fruebatur; sed omnino id negat pontifex sumens regulam generalem ex epistola LEONIS in *can. sine exceptione. 12. q. 2.* translatio siquidem illa perpetua est, viuit enim semper monasterium, & ita praeiudicium fieret clero, & successori episcopo, quod non debet, etiam quauis consuetudine obstante. *cap. vlt. Clement. de reb. eccles. alien.* Concessiones, quae fiunt personis, quia non sunt perpetuae, valent. *can. bonae. 12. q. 2. can. possessiones. 16. q. 1.* Est & alia ratio, quae magis vrget in ecclesiis baptismalibus, quia tunc videntur carere pastoribus, quibus magis indigent ad salutem animarum. *d. Clement. fin.* Per baptismales ecclesias intellige paroeciales, vt *in can. plures. 16. q. 1.* quae ideo ita appellantur, quia baptismus est primum sacramentum, & ianua aliorum sacramentorum. *can. cum itaque. de consecrat. dist. 4. can. si quis per ignorantiam. 1. q. 1.*

IX. Similiter de bonis temporalibus est statuendum, ne episcopo liceat ea minuere, tollere, vel perdere, negotia tractare citra capituli assensum, *cap. nouit. cap. quanto. hoc tit.* fructus, & obuentiones vnius ecclesiae quibusdam piis locis assignare, praeter quinquagesimam portionem, quod ius haustum est ex *concil. Toletan. IX.* in *d. can. bonae.* Causa enim iusta videtur templum aedificare, & rei bonae statuendum concilium dare assensum, *can. si quis episcopus. ead.* qui est *ex Concil. Tolet. III. cap. 4.* in quo adhibetur haec cautela, vt id episcopus de consensu concilii sui faciat; & sic intelligendus *d. can. bonae*, licet contra interpretes, sed pessime; vt enim citra capituli assensum id possit episcopus, ius nouum est ab Innocentio III. introductum, vt satis colligere licet ex ipsius verbis in *d. cap. pastoralis. hoc tit.* & in *cap. apostolicae. inf. de donat.* Statim enim initio profitetur se d. canoni, *bonae rei*, velle derogare.

X. Exceptionem huius iuris vnam aduertere licet in *cap. cum apostolica. hoc tit.* vt scilicet non requiratur cleri assensus, quando scilicet proprie non fit alienatio, sed potius reuocatio bonorum ecclesiasticorum; vt cum decimae, quae ab ecclesia cuidam laico donatae erant feudi iure, iterum ad ecclesiam redeunt, & monasterio alicui applicantur; vel cum alienationem factam capitulum ratam habet; *cap. cum nos. hoc tit.* ratihabitio

bitio siquidem mandato comparatur; vel cum sciente, & non contradicente capitulo facta est, *cap. 2. hoc tit.* scientia enim, & patientia pro ex pressa voluntate sumitur, non quidem semper, sed potissimum in alienatione temporali, alias expressus cleri consensus necessarius est, *can. st. seruus. 54. dist.* consensus inquam sanioris partis, vt dicetur *infra tit. seq.* & ita intelligendus vulgatus *can. terrulas. 12. q. 2. sine consilio fratrum;* per fratres intelligit clerum, vt *eod. can.* praecedenti absque *subscriptione clericorum;* ἀγνοέσης τῆς συνόδε ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων; id est, *insciente synodo, vel propriis presbyteris,* ait *can. placuit. eod.* Scio quidem per fratres aliquando intelligi episcopos, vt in *can. praeterea. dist. 51.* sed etiam eo nomine presbyteri intelliguntur. *can. fratres. de poenitent. dist. 5. Fratres nostros episcopos, & presbyteros admonemus.*

XI. Denique in omnibus negotiis, conuentibus, conciliis interuenire debet clerus, vel capitulum, vtpote senatus ecclesiae, teste D. HIERONYMO, nec possunt celebrari inuocatis capitulis; cum enim concilia pro excessibus corrigendis, prauis moribus reformandis omnium clericorum conuocentur, *cap. fin. hoc tit. cap. sicut olim. de accusat.* bis in anno ex praecepto apostolorum, quarta nempe hebdomada pentecostes, & duodecima die hyperberaetei, id est, octobris, vt est in *can. 37. apostolorum*, saltem semel in anno *can. 6. syn. Nicaenae,* ideo capitula vocanda sunt; *can. de eulogiis. dist. 18.* quod & expressit syn. Trident. *sess. 4. de reformat. cap. 2.*

TITVLVS XI.

DE

IIS, QVAE FIVNT A MAIORI PARTE CAPITVLI.

I. In rebus ecclesiae episcopum cum capitulo consentire debere, dictum est. Iam quid nomine capituli intelligatur, videndum.

II. Capitulum, est vniuersitas clericorum, quorum caput est praelatus, & ipsi membra simul corpus efficientia. *cap. nouit. sup. tit.* Sodales, seu socii eiusdem collegii, & congregationis, quam Graeci ἑταιρείαν

VO-

vocant, quales depingit CAIVS in *l. vlt. de collegiis*, quibus vel victus communis est, vel aliqua viuendi forma circa cultum Dei, nec enim omnes clerici vnius ecclesiae faciunt corpus, collegium, seu capitulum, *cap. dilecta. de excessib. praelat.* Sed ii tantum, quibus pontificum constitutionibus id concessum est, ad exemplum collegiorum paganorum, seu laicorum, quibus id constitutionibus, & rescriptis principum conceditur, qui communem habent actorem, seu syndicum, sigillum, & arcam. *l. quod cuiusque vniuersit. cap. significauit. sup. de appellat.*

III. Actorem, seu syndicum, qui constituitur ad omnes causas vniuersitatis, seu capituli, quouis nomine donetur siue actoris, siue procuratoris, *cap. petitio*, & *cap. quia in causis. de procurat.* siue oeconomi, praepositi, defensoris, castaldi in *can. saluator. 1. q. 3.*

IV. Sigillum est etiam argumentum vniuersitatis *cap. dilecta. de excess. praelat.* χαρακτῆρα, impressum habens, & notam, seu signum commune, quod fuit vel annulus, vt apud TACITVM I. *annal.* vel etiam ante vsum annulorum, lignum a vermibus exesum, apud HESYCHIVM; inde dicta ea signacula Ἐριπήδεσα, Ἐριπηδέσατα apud SVIDAM, & EVSTACHIVM *odyss. α. Etymologici auctorem*, & alios. Vocatur & hoc sigillum, bulla ab INNOCENTIO III. quod quidem sub custodia erat cancellarii, *cap. vnico. infr. tit. seq.* & vocatur sigillum, seu annulus ecclesiae, *can. 1. 73. dist.* fidem totius collegii faciens, *cap. 2. de fide instrum.* cuius sigilli vsus praecipue autoratus in Anglia ob penuriam tabellionum, concilio Londinensi habito sub Othone cardinali, sedis apostolicae in eo regno legato, anno M. CC. XXXVII. vt narrat MATHAEVS PARIS.

V. Arca postremo signum communitatis est, in qua obuentiones, & redditus in nummos redacti reconduntur, quasi in gazophylacium, seu ταμεῖον, *l. 15. C. de susceptorib.* in qua etiam instrumenta, tituli, & vestes pretiosae asseruantur: vnde tituli arcales *l. 6. C. de exactorib. tribut.* & qui custodes sunt, arcarii, *cap. vlt. ad Rom. Esther cap. 3.* Hic locus vulgo *arcibum*, seu *arcipum* in formulis MARCVLPHI *lib. 2. cap. 38.* & in *formula 8. ingenuitatis*, quae sub incerto authore edita est. Arca illa vulgo etiam dicta est in Gallia bursa; & qui victum ex ea capiunt bursarii.

VI. His tribus potissimum communitas, sen capitulum designatur, accedente numero clericorum competenti, quibus collegium componatur.

tur. Hoc autem titulo id praecipue tractatur, quando capitulum aliquid statuisse, & ordinasse censeatur; quot toties efficitur, quoties τὸ πλέον μέρος, id est maior pars accedit, & concurrit in vnam sententiam, *cap. 1. & vlt. hoc tit.* exemplo decurionum. *l. quod maiori, ad municip. l. nominationum. C. de decurionib. lib. X. l. aliud. de reg. iur. & cap. quia sicut. sup. de elect.*

VII. Quae sit autem maior pars. saepius quaesitum, & argumentum sumunt multi ex *hoc cap. 1.* maiorem partem non semper esse, quae pluribus abundat suffragiis; saepe enim peior, vt rite demonstrat QVITILLIANVS *declamat. 385.* & SENECA *lib. de vita beata cap. 2.* sed quae sanior, & rectior; sicut in *l. maiorem. de pactis*, maior pars creditorum est pro modo debiti, non pro modo personarum, & *in can. multi. 40. dist.* qui est maior in honore, iustior non est, sed qui iustior est, maior est. Quod tamen ita est intelligendum, vt sanior pars, licet numero minor intelligatur, & accipiatur, non quidem ab iis, qui suffragium dant, sed a superioribus causae cognitionem habentibus, vt in *cap. ecclesia. sup. de elect. cap. concertationi. de appellat. in 6.* Ratione enim, an sententia pauciorum sustineatur, relinquendum est iudicio superiorum; alias nusquam concordia nascetur, cum omnes suo sensu abundare, & in saniorem ire sententiam existiment; ita est sumendum *d. caput 1.*

VIII. Verum generaliter statuendum est maiorem dici partem, quae pluribus abundat suffragiis; *numerantur sententiae, non ponderantur*, vt ait PLIN. & haec est lex, & regula, quam sequi oportet, *cap. fin. hoc tit.* PRVDENT. I. *contra Symmachum:*

Seruemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numeri, paruaque in parte sileſcat.

Vt maior pars dicatur, est praeterea aduertendum, hoc ius locum habere de praesentibus in capitulo, in quo ad minus duae partes adesse debent: *l. multi. & l. plane. quod cuiusque vniuersit.* non exigitur, vt duae partes idem decernant, sed vt in decernendo adsint duae partes, quae faciunt capitulum, & concilium publicum *in l. nominationes. C. de appellat.*

IX. Exquiruntur vero voces singulorum, ita vt nullus, quamuis dignitate praeditus, duplicem vocem praetendere valeat, praetextu cuiuslibet consuetudinis, quae contra ius commune est, & corruptela dicitur ab INNOCENT. III. in *cap. cum olim. de sent. & re iudic.* nisi aliquis

quis de numero eligentium absens, & adesse impeditus vices suas vni de capitulo commiserit, *cap. quia propter. sup. de elect.* quod tamen vix hodie locum habet, & gloss. optime capitulum vices absentis recipere non teneri concludit.

TITVLVS XII.

VT

ECCLESIASTICA BENEFICIA SINE DIMINVTIONE CONFERANTVR.

I. Cum superioribus titulis collationes a quibus fiant, demonstratum sit, hoc pro corona addendum fuit, eos, qui ius conferendi habent, pro parte conferre, & pro parte retinere non posse, exemplo seruitutum in *l. pro parte. de seruitutib.* est etenim sectio praebendarum, quae aduersatur concilio Turonensi, in *cap. maiorib. infra, de iure patronat.* adeo vt collator non possit conferendo partem fructuum vnius, vel plurium annorum sibi reseruare, quin simoniae crimen incurrat, *cap. prohibemus. infra. de censib.* nisi id ex summa necessitate obtinuerit a summo pontifice. *cap. tua. pen. infr. de verb. signif.*

II. Ipsemet summus pontifex in subsidium belli aduersus fidei hostes fructus vnius anni beneficiorum exigere solebat, vt refert PANORMIT. *cap. inf. de simonia*, quae tributa barbaro quodam nomine dicta, *annatae*, quod anni vnius reditus exhaurirent, quas & pro aliis quibusque Rom. ecclesiae necessitatibus exigi saepius voluerunt Ioannes XXII. & Benedictus XI. & postea sub Bonifacio IX. in ordinarium munus, & vectigal transierunt. Postea paulatim sub sanctissimo Ludouico IX. & Carolo VI. regibus Francorum imminutae, & tandem concilio Basilienſi reprobatae euanuerunt.

III. Simile est ius quoddam deportus, quod episcopi, & archidiaconi sibi arrogabant, ante dictum concilium, quasi helluones, & mediastini, qui iniquis quibusdam conditionibus beneficiorum fructus rapiebant, quod Innocentius maxime damnat in *concilo Lateran. cap. exstirpandae. sup. de praebend.* & multis ante eum seculis D. HIERONYMVS in *can. diaconi. 23. dist. 93. Hoc tantum*, inquit, *sibi vindicet episcopus, quod sui iuris*

esse cognoscat, aliena non rapiat; quae enim sua non sunt, ad alios pertinere scire debet, *l. cum quaerebatur. C. vnde vi.* & eos, qui talibus reseruationibus vtuntur, homicidas vocat idem HIERONYMVS *d. can. diaconi.*

IV. His malis summa Dei prouidentia Galliam pene prostratam erexit libertate reddita, & integro vsufructu beneficia adeuntibus reseruato secundum iuris regulas in *can. nullus abbas. 1. q. 1. can. vlt. 1. q. 3. & can. ecclesias. 13. q. 1.* excommunicatione contra aliter agentes inflicta. *cap. praesenti. de off. ord. in 6.* INNOCENT. III. *epist. 204.* de eo grauiter increpat episcopum Syluanectensem.

V. Cum diminutione quoque beneficia conferuntur, quando ex vna duae fiunt praebendae: *d. cap. maioribus*, vel fit permutatio dignitatum, id est inuersio, & immutatio nominis, & praerogatiuae. Denique quoties imminuitur splendor, & status ecclesiae, & beneficiorum. *cap. ex parte. de constitutionib.* Sola summi pontificis auctoritas potest derogare. *cap. cum accessissent. de offic. archid.*

VI. Aliquando si diminutio illa leuis sit, & parui momenti, quae tamen ad cultum Dei maiorem vergat, id facere potest episcopus cum capitulo; vt si vacanti beneficio aliquod onus imponatur, missas celebrandi, aut similia agendi; tunc non est proprie onus, vbi honor Dei augetur. *cap. significatum. supra, de praebend.* Quae causa mouit IVONEM *Carnotensem*, vt praeposituram quandam diuideret, & dimidiam partem communitati canonicorum conferret, ex qua fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi, vt ipse loquitur in *epist. 219.*

TITVLVS XIII.

DE REBVS ECCLESIAE ALIENANDIS, VEL NON.

I. Dictum de diuisione, & diminutione praebendarum, quae species est alienationis. Hic titulus omnem materiam alienationum tractat, quo quidem non hoc solum intenditur, ne rerum ecclesiae fiat alienatio, sed quando rite fiat, quando male, ne omnino tollat commercium

cium rerum, quas certis de causis posse distrahi satis compertum *ex can. placuit, & sequentibus, 12. q. 2.* vt si minus vtiles sint, *cap. 8. ff. fin. hoc tit.* vel si terrae steriles sint, quae in emphyteusim dari possunt, *cap. 7. hoc. tit.* exemplo fundi pupillaris, si saxosus, sterilis, vel pestilens sit, *l. si fundus. de rebus eorum, qui sub tut. l. fin. ff. vlt. de legat. 2.* vel ob redemptionem captiuorum, & tempore famis. *l. sancimus C. de ff. eccles.* Nunquam tamen inconsulto concilio, vel cuncto presbyterio, id est clero, vt loquitur *d. can. placuit.*

II. Praeter hos modos, & alios, quos necessitas summa ad ius ciuile reuocat, alienatio prorsus est interdicta, *in cap. nulli. hoc tit.* quo constitutio Leonis imp. in *l. iubemus. C. de ff. eccles.* obseruari praecipitur, ne quouis modo ecclesiae res amittantur. Alienationis verbum continet venditionem, donationem, permutationem, & emphyteusim, quae sunt praecipui modi in *d. cap.* quibus adiungere licet vsucapionem, & praescriptionem ex *vulgata l. alienationis. de verbor. signif.* pignoris constitutionem, seu nexum, & hypothecam, vt loquitur *l. sancimus. C. de reb. alienis:* vsufructus dationem *can. non liceat. 12. q. 2.* cessionem, *d. l. iubemus,* denique conditionem omnem, qua deterior fit res ecclesiae.

III. Sic enim possumus accipere *conditionem* in *d. cap. nulli*, quam spuriam, & suppositititiam damnat ANT. AVGVSTINVS; sed tamen conditionem recte scribi debere dicendum est, cum conditio sumi possit pro pacto vt in *l. societatem. pro socio*, quo quidem praeiudicium rei ecclesiae fieri potest, *cap. plerique sup. de pactis*, inde *stare conditionibus*, pro seruare pacta apud iurisconsultos, & M. TVLLIVM *ad Tironem lib. 16. sin ille suis conditionibus stare noluerit, bellum paratum est.* Pariter ac transactio, quae si damnosa sit, nullius est momenti. *cap. veniens. sup. de transact.* Tales enim conditiones, siue pacta sint, siue transactiones, sub nomine alienationis continentur. *l. non solum. C. de praed. min.* quae maxime facit ad hunc intellectum.

IV. Quidam loco huius verbi *conditionem*, legunt *condictionem*, sed male, alii *conductionem*, non omnino male, alii *concessionem*, multo melius, quia & alienationis species est. *cap. cum nos. de his, quae fiunt a prael. cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* Hos enim omnes modos sua constitutione contineri voluit LEO, quam fauore solius Constantinopolitanae ecclesiae

edidit, & *nouella* IVSTINIANI *7.* & *120.* ad omnia pia, & religiosa loca traduxit, relata in *can. hoc ius. 10. q. 2.*

V. Manumissio quoque inter alienationis species adnumeranda est, nec potest a quoquam fieri, nisi ab eo, qui facultates quasdam ecclesiae reliquerit, *cap. consensus. & seqq. hoc tit.* vel seruorum, qui bene meriti sunt, *can. si quos. 12. q. 2.* ita tamen, vt hi liberti sint, & obsequium ecclesiae praestent, quae semper manet patrona, & nunquam *moritur*, vt ait *concil. Toletan IV. can. 69.*

VI. Habuit antiquitus suos seruos ecclesia, etiam temporibus D. Benedicti, vt videre licet in eius vita, maxime apud ADREVALDVM FLORIACENSEM *lib. 1. cap. 25.* ANONYMVM de miraculis eiusdem, *lib. 4. cap. 11.* & IVONEM *Carnotensem*, hoc triuium est. Ius illud vsque ad nostra tempora peruenit; nam licet seruitus illa durior exoleuerit, remansit tamen species non exigua; sunt enim hodie in plerisque ecclesiis Galliae homines ad exemplum colonorum adscriptitiorum, qui fundis ecclesiae ita sunt addicti, vt in plenam libertatem proclamare non possint, liberi quidem viuant, sed moriantur serui, nec de bonis suis disponere queant, sicut Latini ex L. Iunia Norbana *l. vnica. C. de Latina libert. toll.* & hos vocant consuetudines Campaniae, Aquitaniae, Britanniae, *quaestales*, hos etiam mancipia rustica, & quidem inalienabilia vocat IVSTINIAN. *nouell. 7.*

VII. Denique alienationis verbo continentur omnes actus, per quos non tantum dominium transfertur, sed etiam contrahitur aliqua obligatio, vel aliquatenus onus imponitur, vt notatum est in *l. 1. C. de fund. dotal.* & in *tit. de alienat. feudi pater.* Haec alienatio constitutionibus Leonis, & Iustiniani omnino prohibetur, consentientibus, vel non consentientibus clero, & episcopo; abrogata Anastasii constitutione, quae cum decreto id permittebat; nisi in casu necessitatis, & non in perpetuum, cum rerum ecclesiae domini non sint, sed tantum ad ministratores. *can. expedit. 12. q. 1.* Necessitas intelligitur pro debitis ecclesiae soluendis, *cap. 1. de pignoribus*, causa pietatis, pro redemptione captiuorum, alimentis pauperum, & ecclesiarum reparationibus, *can. aurum. 12. q. 2.* & ob periculum damni imminentis. *can. terrulas. 12. q. 2. l. fin. C. quando decreto opus non est.*

VIII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0246
DFG

VIII. His, & similibus casibus exceptis, alienantes duplici poena mulctantur, anathemate, & restitutionis onere, *cap. si quis. hoc tit.* & ecclesia habet beneficium repetitionis, *cap. ad nostram. hoc tit.* imo tam accurate hoc ius seruatur, vt commutatio rerum ecclesiae vnius in aliam vix fieri possit, *cap. 1.* nec ecclesiae, quae a regularibus gubernantur, in ius, & vsum laicorum possunt conuerti, *cap. possessiones. hoc. tit.* quod mirum videri debet in eo *cap.* clericos, & laicos assimilari, sed haec non est mens Innocentii III. imo potius, ne status ecclesiae immutetur. *cap. ad haec. de religios. domib. cap. quod Dei. de statu monach.* Nam etiam e conuerso ecclesiae seculares, monachorum administrationi tradi non possunt, nisi cum causae cognitione, licet causa videatur fauorabilior. *cap. ad audientiam. de ecclesiis aedif.* Quamdiu enim ecclesia regi potest, secundum primaeuam institutionem, nihil est immutandum, sed tunc, cum defectus aliquis est vel personarum, vel rerum. *cap. relatum. ne clerici, vel monachi.* Et sic intelligendum *concilium Tridentinum sess. 24. de reformat. cap. 10.*

IX. Hic porro titulus non est de rebus eccleſiasticis, & mere spiritualibus capiendus, imo & de religiosis, & iis, quae annexa spiritualibus sunt, vt est ius patronatus, *cap. quanto. de iudiciis*, vt sunt mortuaria, *cap. fin.* legata, quae pro animarum salute sunt relicta, praestimonia, & similia.

TITVLVS XIV.

DE

PRECARIIS.

I. De alienationibus in genere dictum est; hoc vero, & sequentibus de singulis alienationum modis; & primum de *precariis*. Quae quidem precaria aliud sunt, quam precarium; siquidem precarium, de quo vel minimum hoc iure agitur, est quaedam donationis species, seu potius patientia, qua quis rem suam vtendam, fruendam concedit, cuius reuocatio pendet ex mero arbitrio concedentis, nullis terminis concluſa, sed cum libuerit, ad differentiam commodati, & donationis in *l. 1. & 2. de precario*, & *cap. fin. hoc. tit.*

II.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0247
DFG

II. Precaria vero naturam longe dissimilem habet, quae non potest ad nutum reuocari, sed sapit naturam emphyteuseos, vel libellariae, & est proprie cessio vsusfructus, ἐπ' ἀντιδώρῳ, in remunerationem facta ei, qui bona sua donauit ecclesiae. Quae cessio fieri solebat tam clericis, quam laicis ad certum tempus, vel ad vitam; *cap. 5. concil. Tolet. VI.* cedentes enim bonis suis in fauorem, & vtilitatem ecclesiae rogabant, & preces emittebant, vt eis vti, frui liceret, quamdiu viuerent sub aliquo annuo censu, & pensione quotannis exsoluenda, vt est in *legibus Alamannorum tit. 2.* & in formula precariae secundum legem Romanam, vel lustris singulis, vt in *cap. 1. hoc. tit.* quod quinquenii tempus erat olim frequentius, vt scribit SICVLVS FLACCVS, adeo vt si quis locaret feudum in plures annos, non intelligeretur locasse in plures, quam quinque, *l. si. in lege. locati*, & in *formula 5. lib. 2.* apud MARCVLPHVM, & in *formulis incerti Authoris*, quas edi curauit BIGNONIVS *cap. 41. vt aliae precariae*, inquit, *de quinquennio in quinquennium renouentur, istam non sit necesse renouandi.*

III. Aliquando census aliquis pro renouatione persoluebatur, quem nouel. LEONIS *12.* εἰσδεκτικὸν vocat, quia si census non exigeretur, periculum erat, ne longo silentio ab ecclesiae ditione possessiones subtraherentur. FLODOARDVS *lib. 3. cupiens*, inquit, *euadere periculum, ne silentio suo census ipse depereat, & villa in alodem vertatur.* Aliquando nullus persoluebatur census, sed tantum sub conditione melioris culturae, & ad *beneficium vsufructuario ordine excolendum*, vt loquuntur formulae, tenere permittebatur; quod videre licet apud eundem FLODOARDVM *lib. 2. cap. 1.* vbi Suauegotta regina partem villae donatam ecclesiae Remensi impetrat a Mapinio praesule, vt pecario nomine Tendechildis filia sua possideat.

IV. Et licet precariarum natura circa res immobiles versetur, tamen & in pecunia numerata locum habuisse constat, ex concil. Leptinensi sub Zacharia I. & ex concil. Ratisbonensi sub eodem Zacharia, in quo Carolomannus in belli subsidium pecuniam ecclesialem precariae titulo sub annuo censu accipit; licet enim esset mutuum, tamen benigniori nomine precaria dicebatur.

V. Apud iurisconsultos dicitur *praestitum*, a verbo *praestare*, quod est commodare, quod vocabulum licet barbarum in in ea significatione re-

tinuit TRIBONIANVS, & posuit in *l. vlt. C. quod cum eo*; eo etiam vsus est OPTATVS *Mileuit. lib. 3. ne conuenirentur*, ait, *pro praestitis suis*, & GREGORIVS *lib. 2. epist. 10.* & MARCVLPHVS *lib. 2. prestus equorum* vocitat. Sed vt precarium apud iurisconsultos maxime differt a precariis istis, seu precaturiis, sic enim dicebantur etiam in formulis, & in *synodo Epaunensi cap. 18.* ita & hoc praestitutum, siue mutuum a praestaria.

VI. Proprie precaria erat libellus, quo quis post donationem a se factam vsumfructum petebat. Praestaria vero erat charta, seu instrumentum, quo possessiones illae vel sub censu annuo, vel a quinquennio in quinquennium renouandae tradebantur; satis fidem facit propria praestariae formula apud MARCVLPHVM *lib. 2. cap. 40.* Praestare possessionem est tradere in *capitular.* CAROLI CALVI *cap. 20. in Sparnaco*, & in *l. 8. & 33. locati*, reddere, vel remittere significat. Has autem precarias, seu praestarias non multum antiquas esse constat; cum mentio nulla earum reperiatur ante concilium Beluacense, cui Ludouicus imp. interfuit *cap. 13.* in *can. precariae. 10. q. 2.* Nam quod *in cap. 2. hoc tit. & can. de precariis*, ex concil. Carthagin. a palea refertur, nugae sunt, & paleae, nulla enim mentio de his in eo, sed est constitutio Lotharii, quae refertur in *legibus Longobard. tit. 8. lib. 3.*

VII. Quomodocunque sit, precariae illae, seu possessiones precario datae reuocabantur, & renouabantur, vt & constitutiones Caroli M. stricte imperant, & si temere concessae fuerant ab antecessoribus, nil oberat, quin possent facile reuocari, vt ait *d. cap.* eodem fere sensu, quo FLODOARDVS *in historia Remensi: Recepit*, inquit, *villas ecclesiae; quas antecessor suus per precarias, seu praestarias concesserat.* Antecessor, vt hoc obiter moneam, est praedecessor apud eundem FLODOARD. *lib. 2. hist. Remens. quoniam sui antecessores hoc facere non sunt ausi.* Vid. MEVRS. *in Lexico:* Graeci πρεπάτωρες vocant, MAVRITIVS *lib. 11. cap. 12. V. l. 1. C. de sentent. & interlocut.*

VIII. Et quia sine ratione, & modo concedebantur precariae, tandem euanuerunt, id enixe postulauit IVO a Paschali II. in *epist. 271.* & in *Martyrol. ecclesiae Carnotensis*, tandemque obtinuisse, & ad effectum perduxisse refert: *minoratas*, inquit, *omnes huius ecclesiae, & precarias in communes redegit vsus. Minoratas* vocat res, & possessiones ecclesiarum

aliis detentas, & diminutas. CAROLVS M. *l. 7. cap. 104. Quod honores ſacerdotum, & res eccleſiarum auferre, vel minorare noluiſſemus.* Minorare idem eſt, quod minuere. *can. tota. 12. q. 2. can. quicunque. 12. q. 4.* GREGORIVS III. *epiſt. 124.* quae eſt inter epiſtolas Bonifacii; hinc & minutiae poſſeſſionum *in cap. ex literis. inf. de pignoribus.* Abuſus enim ille percrebuerat, vt vniuerſae poſſeſſiones eccleſiae harum precariarum nomine tum a clericis, cum a laicis detinerentur, ſine vllo fructu, & prouentu, quo eccleſiae fruerentur, vt idem Iuo demonſtrat.

TITVLVS XV.
DE
COMMODATO.

I. Recte poſt titulum de precario, agendum de *commodato*: quia vterque contractus gratuitus eſt, & fit ex mera liberalitate concedentis, voluntatis enim, & officii magis eſt, quam neceſſitatis, *l. in commodato. ff. commodat.* & vterque proprie fit de rebus immobilibus, vel quae vſu non conſumuntur, quamuis improprie & de pecunia, vt apud PLAVTVM in *Aſinaria*, & de aqua apud eundem *in Rudente*, & in *l. 3. §. fin. ff. commodati.* Sed in eo differentia eſt, quod precarium eſt ab initio, & ex poſt facto liberum; non item commodatum, cuius conditio expleri debet, quae initio conſtituta fuit; omnes enim contractus ab initio ſunt voluntarii teſte ARISTOTELE *5. Ethicorum*, ſolum precarium ſemper.

II. Commodato geritur negotium inter dantem, & recipientem, & quod initio ex nutu, & arbitrio pendebat, conuertitur in mutuas praeſtationes, actionesque ciuiles, ideo ante vſum non reuocatur; *cap. 2. in fine. hoc tit.* oportet enim nos iuuari, non decipi. *l. quod ob gratiam. de reg. iur.* Hoc ius eſt in gratiam recipientis; quia & e contrario ob beneficium tenetur de dolo, & lata culpa: in his enim, quae gratia fiunt accipientis praeter dolum, & latam culpam, ſolet leuis, ac leuiſſima culpa reputari, *l. ſi vt certo. ff. eod.* non tamen caſus fortuitus, niſi culpa acciderit, tunc enim ei imputatur, *l. 1. C. eod.* vt ſi in alios vſus conuerterit, quam quibus res data erat, *l. eum, qui. ff. eod.* vel ſi pactum

inter-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0250
DFG

interuenerit, conuentiones legem faciunt. *cap. contractus. de reg. iuris in 6.* Pactum tamen vt dolus non praestetur, non valet, quia destruit bonam fidem, *l. in commodato. ff. eod.* etsi moram fecerit commodatarius. *cap. mora. eod. l. in rebus. ff. eod.*

III. Quae omnia, & plura alia, quae adduci in hanc materiam possent, hausit penitus Gregorius ex iure ciuili, secundum tamen legem Diuinam, *cap. 22. Exodi*, quod refertur in *cap. 1. & 2. in 1. compil. hoc tit.* & de industria omissa sunt a Raymundo, quod non sint ad amussim obseruanda.

TITVLVS XVI.
DE
DEPOSITO.

I. *Depositum* simile est commodato, & precario, nisi quod depositum gratia tantum dantis fiat, *l. 1. §. penult. ff. eod.* & depositario nec vsus, nec abusus conceditur; *l. Lucius. eod.* adeo vt si inuito, vel ignorante domino apud se depositum sacculum, vel argentum quis contrectauerit, depositi, & furti teneatur actione, vt est in *cap. 232. lib. 7. capitular.* & *cap. 30. lib. 6.* Congruit cum precario, quod quandocumque voluerit deponens, repetere possit. *l. 1. §. penult. l. si in Asiam. ff. eod.*

II. Differt ab vtroque, quod proprie dicatur de pecunia, improprie de aliis rebus, *can. ius naturale. dist. 1.* quod in eo nulla admittatur compensatio, sicut in aliis contractibus, si causa sit liquida. *l. fin. C. eod.* vel liquere possit intra duos menses, *l. 1. l. aufertur. §. qui compensationem. ff. de iure fisci*, in hoc praestatur tantum dolus, & lata culpa μεγάλη ἀμέλεια, vt loquitur BALS. *ad can. 92. synodi VI.* non vero leuis: quae omnia iudex ex qualitate personarum, & rerum debet arbitrari, & expendere. *l. dolum. C. de dolo. cap. 2. de renunciat. in 6.*

III. Contractus ommnino est bonae fidei, & quodammodo religiosus, quod religioni alterius, & fidei committatur. IVVENAL. *satyra 13.*

Sacrum quod non reddat amicus
Depositum.

Et eleganter SYNESIVS *epist. 4. in naui constitutus naufragium imminens deplorasse se*, ait, *quod Thrax sius hospes, pecunia deposita si periret, fraudaretur, qui eum etiam mortuum pudore, ac rubore affecisset*, εἰ θρὰξ ἀποζερήσοιτο χρημάτων ἕνεκεν ἐν καὶ ἀποθανὼν ἂν ἠχυνόμην. Aliquando & de leui, & leuissima tenetur culpa depositarius, si se ipsum deposito obtulerit, *l. si quis. & l. rogasti. ff. si certum petatur*, si *se periculo depositi illigauerit*, vt loquitur IVLIANVS in *l. 1. §. saepe. eod.* vel si aliquid pro custodia acceperit, *cap. 2. hoc tit.* tunc enim gratia vtriusque versatur, vel si culpa, vel mora interuenerit. *cap. mora. de reg. iur. in 6.* Haec, & alia adduci possent, quae cum omnino proficiscantur ex iure ciuili, non sunt vltra disquirenda.

TITVLVS XVII.

DE

EMPTIONE, VENDITIONE.

I. A contractibus, qui vnius maxime intuitu fiunt, ad eos, qui vtriusque commodum spectant, veniendum est.

II. In contractu emptionis, venditionis tria potissimum requiruntur, *consensus*, *res*, & *pretium*. Consensus, quia est iuris gentium, res, vt appareat, quis sit venditor, pretium, quis sit emptor; *l. 1. ff. eod.* his enim distinguitur, & dignoscitur a contractu permutationis ex sententia Proculianorum contra Sabinianos, qui inter hos contractus discrimen non admittebant, ex Homeri auctoritate. *§. item pretium. hoc tit. apud Iustinian.*

III. Cuius sententiae ratio haec erat, quia olim numorum signatorum vsus pene incognitus erat, vt EVSTATHIVS *in Homerum* refert; licet Saturnum *aes* primum signasse, & imagine notasse dicatur apud TERTVLLIANVM *in apologet.* & Ianum, apud MACROBIVM *lib. 1. cap. 7.* supra dicta PAVLVS confirmat in *l. 1. ff. de rerum permut. & in d. l. 1. eod.* ait enim electam esse materiam, cuius publica, & perpetua aestimatio, difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis subueniret; publica erat ob formam, seu caracterem publicum, vt fraudibus occurreretur, & haec est natura huius contractus, vt numos puros, probos, publi-

publicos ſoluat emptor, & eos faciat venditoris, alioquin ſubeſt in eum actio venditi. *l. ex empto. ff. de actionib. empt.*

IV. Sicut e contrario debet venditor merces, de quibus actum eſt, dare, ſeu potius vacuam poſſeſſionem, quam ACCVRSIVS aſininam vocat, tradere, dummodo caueat quodammodo de euictione, & ſe ab omni dolo, & fraude eximat; *d. l. exempto,* vnde & alienam rem vendere licet, *l. rem alienam. ff. de contrab. empt.* & licet res emptori auferri poſſit, tamen euictione ei ſubuenitur, niſi emptor inſtitutum contra ſe iudicium venditori denuntiare neglexerit, vt eſt in *cap. fin. hoc tit.* fortius enim, & accuratius rem venditam defendiſſet, vtpote magis de iure ſuo certus, *cap. cum quis. de reg. iur. in 6.* vel ſi pertinaciter venditor non comparuerit, aut vadimonium deſeruerit. *cap. 2. ſup. de dolo, & contumacia, ſed per iniuriam,* vt Gregorius ait, in *cap. fin. hoc tit.* Quod totum deſumpſit ex *l. emptor. C. de euictionib.* ex qua debuerat non ſimpliciter decerpſiſſe haec verba, *per iniuriam,* ſed etiam cum verbo ſequenti *iudicis;* tunc enim iudex litem ſuam facit, & litis periculum ſubit, cum dolo malo, vel imprudenter perperam iudicat. *l. 2. & 16. C. Theod. quorum appellat. non recipiantur.*

V. Sunt & alii caſus, quibus euictio non praeſtatur, quos hic Gregorius recenſet, ſi emptor ſciuerit rem alienam, vel de euictione non cauerit, *l. ſi fundum. C. de euict.* ſi res perierit vitio ſuo, *l. Herennius. ff. eod.* denique alios quamplures, quos hic recenſere ſuperuacaneum eſſet, & vltra metam laboris. Non ſolum autem in euictionem venit reſtitutio pretii, ſed etiam quanti intereſt emptoris rem habuiſſe, *l. venditor. de euictionib.* ſicut etiam quandocunque ceſſante euictione deceptus fuerit in qualitate rei emptor, ſiquidem venditor ignorans vitium rei, tenetur actione quanti minoris, ſciens, quanti intereſt, *l. 13. de actionib. empt.* quae *poena reticentiae* vocatur apud M. TVLLIVM *3. offic.* & diſtinguitur a ſimplici mendacio, ex quo venditor tenetur tantum quanti minoris. *l. ſi minor. C. de act. empt.*

VI. Aliae ſunt cauſae, quibus ſubuenitur venditori, quae non ratione rei, ſed pretii eueniunt, quando deceptus eſt vltra dimidiam iuſti pretii; tunc enim optionem habet venditor, vel rem recuperandi, vel hyperocham, ſiue reſiduum aeſtimationis accipiendi; *cap. cum dilecti, & cap. cum cauſa. hoc tit.* in quo quaeſtio eſt de caſamentis vili pretio venditis. Per *caſamenta* intelligit, vt & IVO *epiſt. 105. & 197.* domos ruſti-

cas cum terris, & agris dependentibus, Gallice, *ferme*, quibus etiam feuda intelliguntur apud FVLBERT. *epist. 6.* vocantur etiam *casae*, & *casata* apud CAROLVM M. *in capitul.* vocabulum est barbarum, Latini, *coloniam*; SENECA *in praefatione declamationum: Infra coloniam meam me continui.*

VII. Reliqua quae in hoc tit. sunt, non tam ob vtilitatem priuatorum proponuntur, quam ob publicum exemplum, & vt fraudes detegantur; quamuis enim iure ciuili contrahentes se inuicem decipere possint, hoc tamen non ad fraudes alias, quam quae in aestimatione concurrunt, extenditur. Puniunt leges ciuiles etiam carius vendentes, quam edicta in foro permiserint, vt de coemptione Sitoniae Graeca constitutio habetur *in l. vlt. C. vt nemini liceat. in coempt. C. lib. 10.* lege Iulia poena viginti aureorum statuitur in *l. 2. ad l. Iuliam. de annona:* poena etiam in *cap. 1. hoc tit.* decernitur, quo cura presbyteris, id est episcopis demandatur, sicut & in *d. constit. Graeca*, & in *l. 1. C. de episc. audient.* His artibus vtentes a PLINIO, *annonam flagellare* dicuntur, ab VLPIANO, *vexare*, & *onerare*, in *l. annonam. de extraord. criminib.* a VARRONE, *incendere*, & *excandefacere*, a LAMPRIDIO, *vastare.*

VIII. Similiter damnantur, & puniuntur, qui falsis ponderibus & mensuris vtuntur in *cap. 2. hoc tit.* quod ius sumptum est ex lege Diuina, *cap. 25. Deuteron.* & tenentur lege Cornelia de falsis, *d. l. annonam.* Hi homines a Graecis σιτοκαπήλαι, & τιμοκαπόλαι, καὶ βαλαντωκλέπλαι dicuntur. Talis fuit Barspames legionum praefectus sub Iustiniano, trapezita callidus, & adeo solers, vt cum eo contrahentes celeritate digitorum deciperet, vt narrat SVIDAS. Tam ob pondera, quam mensuras iniustas poena quoque statuitur in *cap. 2. hoc tit.* & *cap. 1. infra, ne clerici vel monachi; ob pondera dolosa*, vt loquitur *can. non adferamus. 24. q. 1.* & MICHAEAS propheta *cap. 6.* exemplo Hebraeorum, qui pondus iniustum vocabant *lapidem doli*, eo quod pondera erant ex lapidibus, vnde dicebant *satzal, lapidare*, deducentes a *scatzal*, quod est ponderare. Iudaei in his artibus maxime excelluerunt: vnde AMOS propheta *cap. 8.* ait eos, *minuere ephan*, id est mensura minuta, seu macilenta vendere solitos.

TIT V-

TITVLVS XVIII.
DE
DE LOCATO, ET CONDVCTO.

I. *Locatio, conductio*, quasi emptio est; & locator, conductor, emptor & redemptor dicitur apud FESTVM: emptionis enim verbum promiscuum fuit, *l. veteres. ff. locati*, ideo superiori tit. hic recte connectitur.

II. Est autem locatio, conuentio nuda fruendi, vel vtendi sub certa mercede; vnde res, quae vsu consumuntur, non veniunt in hunc contractum. Merces est vel pretium, vel pensio, vel reditus, vel vectigal, siue ἐνοίκιον, quod singulis annis, vel de quinquennio in quinquennium, vel aliis terminis prout conuentum est solet praestari, *l. si in lege. ff. locati*: OVIDIVS *de Ponto:*

Nunc longi reditus hastae supponere lustri
Cernet, & exacta cuncta locare fide.

Et hoc quidem genus locationis ἔκδοσις apud BALSAM. *can. 12. syn. septimae*, concessum & permissum est hoc iure; nec enim alienationis verbo continetur sola locatio, quae fit in perpetuum, id est vltra decem annos, vel vt est in *nouella* IVSTIN. *120.* vltra 30. annos; tunc enim venditio est, teste HYGENO *lib. 2. de limitib. constit.* & dicitur alienatio, vt notat gloss. *in cap. vnico. Clement. de reb. ecclesiae alienand.*

III. Iusta sane, & aequa dabet esse merces, nam qui res ecclesiae vili pretio locaret, nihil ageret, velut si vno nummo; tunc enim fieret precarium, *l. si quis. 10. de acquir. possess. l. si quis. 49. ff. locati. Quis enim dubitat, quod sub vilissima duorum denarionum pensione perpetuo concedatur vtendum, alienatum in fraudem esse*, vt dicit *cap. 9. lib. 2. Feudorum:* hoc semper intenditur, vt si non melior, saltem deterior non fiat conditio ecclesiae, & supplendum est ex *antiqua compil. in cap. 2. hoc tit.* in quo locatio, seu datio ad firmam, firmatio, vt alii dicunt, decimarum, recte contrahitur cum his, qui meliorem faciunt conditionem.

IV. *Firmae* vocabulum sumpsit originem ex constit. ZENONIS *in l. 34. hoc tit.* qua intra annum licebat resilire a contractu, & expellere conductorem;

ctorem; sed quia fides firma dabatur non recedendi, locatio dicta est *firma. cap. vlt. inf. ne praelati vices suas;* vel, vt alii volunt, a mercede certa, & firma, quae promittebatur, contractus dictus est *firma*; sicut & *fixum*, seu *infixum*, & *fictum*, seu *infictum*, & *affictum*, *in cap. fin. de restitut. spoliat.* vulgari Italorum vocabulo *fictare*, *infictare*, & *affictare*, quod est locare: *fictum* etiam, seu *affictum* sumitur pro ipsa pensione, seu mercede, sicut *habitatio* sumitur pro mercede habitationis, siue propensione, quae pendi solet apud SVETON. *in Iulio;* Graecis τὸ ἐνοίκιον, significat proprie pensionem habitationis, apud IVLIVM POLL. *lib. 1. cap. 8.* & ϛεγονέμιον apud IVSTINIANVM, *nouel. 43. c. 3. 88. c. 2. & 120.* & CONSTANT. HARMENOP. *lib. 3. tit. 8.* hac pensione soluta nihil iuris in re habet locator, *l. quaero. §. inter. ff. locati,* OVID.

Omnia conductor soluit, mercede soluta
Non erit officio debitor ille tuo.

V. Quatuor tantum casibus expelli posse conductorem adiicit ex iure ciuili ante tempus conductionis expletum, *cap. propter. hoc tit.* quorum vnus est, si non soluerit canonem, seu pensionem per biennium. *l. Iulianus. §. offerri. de act. empt. cap. vlt. hoc tit.* Secundus, si malitiose & peruerse versatus fuerit. *l. aede. C. de locato.* Tertius, si domus indiget refectione. *l. si duo. §. hoc interdictum. ff. vti possidet.* Quartus, si in domo velit habitare, *d. l. aede:* vel aliqua necessitas interueniat, quae praeuisa non fuerat, causa illa est reciproca, & vtrique tam locatori, quam conductori fauet, *d. l. si in lege. §. si domus. ff. locati.* Aliquando contractus non est reciprocus, vt cum sterilitas aliqua, vel casus acciderit, propter quae solet remitti pensio, sed non infringi contractus, nisi compensetur illa sterilitas cum vbertate praecedentis anni. *d. cap. propter.* Sterilitas autem est exempti gratia, *lues tempestatis*, vt loquitur imp. in *l. licet C. eod.* quae est grando, edacitas quoque gracculorum, & locustarum, quam PLINIVS. *lib. 11. cap. 19.* vocat *iram deorum*, θεῶν βίαν, & CIC. *3. de nat. Deorum*: *Vredo*, inquit, *aut grando si quippiam nocuit, id Ioui animaduertendum fuit.*

VI. His & similibus casibus exceptis, standum est contractui; adeo vt nec conductor, seu inquilinus expelli, nec locator expellere possit, *cap. 1. hoc tit.* in quo vetat CLEMENS III. ne ante finitum tempus locationis, alii aedes, vel coenacula conducant; quae constitutio licet iure sub-

subnixa, tamen sub poena excommunicationis de nouo refigitur in gratiam vniuersitatis ciuitatis Bononiensis; ne si fas esset hospitia praeuia quadam pactione in antecessum conducere, lites, & contentiones orirentur inter scholasticos: id verendum erat propter magnos studiosorum concursus, qui in eam celebrem academiam confluebant, quae olim fundata fuit a Theodosio, qui & ciuitatem ipsam dirutam iussu S. Ambrosii restauraravit, vt narrat VOLATERRANVS, & refertur in vita ipsius. Tanta erat multitudo studentium, vt non nisi summo pretio aedes conducerentur, sicut Romae aliquando refert SVETON. *loco citato; annuam etiam habitationem vsque ad bina millia nummum:* hoc erat in summa rerum perturbatione propter caesaris absentiam; Harpocration 12. drachmas pendi solitas ait, quas in aerarium inferebant, μέτοικοι ἀνὰ δραχμὰ δύο καὶ δέκα τῶ ἐνι αὐτῶ εἰς τὸ δημόσιον ἐτέλων, inquilini vocabantur μέτοικοι, & merces μετοίκιον apud DIONEM CASS. Ius autem edendae constitutionis huius non solum episcopo Bononiensi, vtpote studiorum principi & moderatori competebat; sed etiam legato pontificio, quod Bononia sub ditione esset summorum pontificum, vt videre licet apud BARONIVM.

TITVLVS XIX.

DE

RERVM PERMVTATIONE.

I. *Permutationem* rerum ecclesiasticarum sub titulo, & nomine alienationis contineri iam satis dictum, adeo vt illicite factam rescindi debere constitutum sit, *cap. 7. hoc tit.* illicite, scilicet cum facto proprio, non attento consensu, episcopi, vel eius, qui habet ius institutionis. *cap. ex frequentibus. sup. de instit.*

II. Aliquando non solum episcopi, sed regis auctoritas fuit quaesita, vt apud BVRCH. *lib. 3. cap. 172.* FLODOARDVM *hist. Rem. lib. 2. cap. 19.* qui consensus vocabatur *praeceptum concambii* in *traditionibus Fuldensibus*, & apud MARCVLPHVM: rationem non aliam quaerere debemus, nisi quod reges patroni, & largitores bonorum ecclesiae fuerunt, quorum interest dotes ecclesiae saluas manere. Interuenientibus vero necessariis

ſolennitatibus ſine dubio permutationes valebunt, *can. precariae. 12. q. 2.* vt ſi res ſpiritualis cum ſpirituali, temporalis cum temporali commutetur, *can. nemini. 16. q. 7.* adeo vt ſi inaequalitas pretii interueniat, poſſit pretio, quod minus eſt, ſuppleri, *cap. ad quaeſtiones. hoc tit.* dummodo pecunia rerum ſpiritualium compenſatione non erogetur. *cap. fin. hoc tit.*

III. Quod ius & ad omnia beneficia detortum eſt, quorum permutationes licitae ſunt, & fiunt, compenſatis, & ad aequalitatem redactis fructibus, refuſa etiam hinc & inde pecunia, quaſi ſcilicet non ratione tituli, & eccleſiae, ſed redituum, qui mere temporales & profani ſunt, interueniat pretium, quod an ſapiat ſimoniam, videant, qui his artibus negotiantur. Certum eſt, pretium non tam efficere permutationem, quam emptionis contractum, vt *tit. de emptione* diximus; ideo vt eluatur ſimoniae labes, duo ſeparatim fiunt permutationis contractus, vnus ratione ſpiritualium; nulla inaequalitatis habita ratione; alter ratione poſſeſſionum, & fructuum, in quo aequalitas admittitur, *d. cap. ad quaeſtiones. hoc tit.* quo velo tegitur ſimonia.

IV. Si ſpiritualis pro temporali poſſeſſione detur, ſine dubio ſimonia eſt, *cap. querelam. de ſimonia*, vna tantum exceptio proponitur in *cap. 1. hoc tit.* ſi permutatio rerum eccleſiae fiat cum rebus imperatoris, vel reipubl. ita enim permutationem factam inter Richardum Angliae regem, & Walterum archiepiſcopum Rhotomagen. videmus apud INNOCENT. III. *lib. 1. epiſt.* & in ſynodo Siluanectenſi, principi commutationes cum eccleſia facere licet: quod ius ſumptum eſt ex *nouella* IVSTINIANI *7.* & *120.* hac adiecta cautela, vt imperator non poſſit acceptam rem eccleſiae in alium deinde transferre, ne videatur ſequeſter, & procurator illicitae venditionis, *nouell. 55.* antea non licebat agros, vel alia bona in principem quouis titulo transferre. *can. 12. ſyn. VII. Conſtantinop.*

V. Eſt & aliud permutationis genus, de quo vel minimum in hoc tit. permutatio ſcilicet illa, quae ſtatum & conditionem rei vertit & turbat, mutat & imminuit, vt ſi dignitas ſuo ſplendore priuetur, & in perſonatum conuertatur; tunc enim permutari dicitur in *cap. ex parte. ſupra, de conſtitutionib.* Diuiſio quoque praebendarum eſt permutatio, ſeu ſtatus mutatio, *can. lege. d. 10.* ideoque prohibetur in *can. praecipimus. 16. q. 1.* Translatio quoque epiſcoporum, & praelatorum mutatio eſt, *can. mutationes 7. q. 1.* nam, vt ait, FESTVS, permutari proprie dicitur,

quod

quod ex vno loco in alium transfertur, cum aliud pro alio ſubſtituitur. Vnio quoque beneficiorum, eſt permutatio, illicita, niſi accedente conſenſu & auctoritate epiſcopi, vel ſummi pontificis *d. can. mutationes. can. & temporis. 16. q. 1.* in quo ob neceſſitatem fit vnio Cumanae eccleſiae cum Muſitana; vbi non eſt legendum Muſitanam, ſed Miſenatem, vt eſt apud GREGORIVM *epiſt. 31. lib. 2.* Fit etiam permutatio, cum eccleſia de loco ſuo in alium transfertur. *can. nemini*, & *can. ſi quis. 16. q. 7.*

VI. Porro hic titulus conceptus eſt de rerum permutatione; rei nomen multa complectitur, & primum quidem res tam corporales, quam incorpoales, *l. 1. de rerum diuiſion.* res corporales hoc iure intelliguntur tam mobiles, quam immobiles, vt ſunt patrimonia, & poſſeſſiones eccleſiae, vaſa, ornamenta, τὰ ἱερὰ κειμήλια, & aliae, quae reculae, reſculae, ſiue reiculae vocitantur in *capitularib. cap. 192. lib. 7.* & apud IVONEM *epiſt. 91.* Incorporeae res ſunt iura, tituli eccleſiarum, beneficia, patronatus, dignitates, ſtatus, & conditio, quae dicitur etiam res apud VIRGILIVM *6. Aeneid.*

Hic rem Romanam multo turbante tumultu
Siſtet eques.

TITVLVS XX.
DE
FEVDIS.

I. Cum de modis alienationum actum ſit, de feudo iure agendum, quod eſt ſpecies alienationis; conceſſio enim in feudum facta reuocari non poteſt. *cap. penult. ſupra, de reb. eccleſiae al.* Nec ſolum res eccleſiae in feudum dari poſſunt, ſed in feudum datae reuocantur. *cap. vlt. eod.*

II. Quid autem ſit feudum, princeps iurisconſultorum late docuit; ſed non eſt praetermittendum, originem ſumpſiſſe primis temporibus, quibus Romani victrices aquilas vbique gentium praetulerunt; agri enim capti ex hoſtibus diuidebantur per centurias, & aſſignabantur militibus, vt refert HYGENVS, *lib. de limitib. agr.* & SICVLVS FLACCVS *lib. de conditionib. agr.* qui agri, quia ex beneficentia & liberalitate principis accipiebantur, dicebantur beneficia: & commentarii, in quos agrorum forma, diuiſiones, & fines referebantur, libri beneficiorum, qui olim lintei erant

apud eundem HYGENVM *lib. 1.* milites quoque vocabantur beneficiarii. Inde TERTVLLIAN. *aduersus Hermogenem* ait: *tribus modis aliena sumi, iure, beneficio, impetu.*

III. Agri ea conditione dabantur, vt eos possiderent, colerent, tuerentur, *l. vlt. §. pro limitaneis. C. de off. praef. Africae*, & principi fidem, & militiae munus, aut aliud seruitium exhiberent, vt videre licet apud LAMPRID. in *Alexandro*, & VOPISCVM *in Probo: veteranis*, inquit, *Isauriae loca donauit, addens, vt eorum filii ab anno octauo decimo, mares dumtaxat, ad militiam mitterentur:* & sic liberalitates illae dici coeperunt beneficia; nondum vero feuda, sed munera regia dicebantur, apud MARCVLPHVM *lib. 1. cap. 12.* & beneficia regalia in *capitularib. lib. 1. cap. 132.*

IV. Quae quidem primis temporibus, vt plurimum vita accipientium finiebantur, *cap. ex parte. 2. hoc tit.* & satis liquet ex *tit. 48. lib. 2. Feud. si quis*, inquit, *ea lege dederit, vt ipse, & sui haeredes habeant, non esse proprie feudum:* propria natura feudi erat instar precariarum, sed tandem effectum, vt talis concessio iure feudi conferetur, vt ibi nominatim dicitur. Ideo saepius in beneficiorum constitutionibus clausula perpetuae donationis adhibebatur apud MARCVLPH. *lib. 1. cap. 17.* primum enim effectum est, vt ad libitum non posset auferri, nisi post annum, postea ad vitam, subinde ad filios, tum ex lege Conradi ad nepotes, fratres, & patrueles transiret. *tit. 1. §. & quia vidimus. lib. 1. feud.*

V. Irrepente cum seculis barbarie beneficia dici coeperunt feuda, quasi *leuda;* leudum enim significat fidelitatem apud Saxones, & *leudes* fideles apud GREG. TVR. & AMMONIVM *lib. 3. cap. 80. & 91.* eadem ratione, *vassos*, Saxones dicunt *lassos*, vt probat PITHOEVS in *glossario capitularium*, in verbo, *wassi*, & NITHARDVS *hist. lib. 4.* de Saxonib. loquens: *Sunt, qui lassi illorum lingua dicuntur*, hi pro varietate dialectorum *laiti, lidi, liti*, & *litones* vocitantur. Feudum igitur idem fuisse cum beneficio, nemo negare potest; id satis testatur RADEVICVS *lib. 1. cap. 22.* Cum enim Hadrianus pontifex Friderico aenobarbo se multa beneficia contulisse exprobrasset, excusat se beneficium eo sensu non accepisse pro feudo, sed pro bono facto: dici pariter coeperunt beneficiarii, leudes, feudatarii, vassi, vassalli, & *antrustiones*, id est fideles a vocabulo *trustis* dicta fidelitas in *legib. Salicis* apud MARCVLPHVM *lib. 1. cap. 18.* & alibi.

VI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0260
DFG

VI. Exemplo regum, & imperatorum beneficia fieri, & dari coeperunt ab ecclesia, & qui accipiebant leudes, beneficiarii, & feudatarii erant ecclesiae, vt satis constat ex *capitularibus* CAROLI M. & *legibus Alamannorum*, homines, vulgo dicebantur, FVLBERT. *epist. 14. Nostris hominibus nouam engariam induxit.* Non quidem aperte licuit res ecclesiae in feudum dare; nam & rerum, quarum alienatio prohibetur, nec feudi constitutio potest valere, *tit. 3. §. 1. lib. 3. feud.* vnde & si episcopus, vel quiuis alius res ecclesiae in feudum dederit, titulus ille, seu constitutio nullum habet vigorem, vt est in *tit. 6. episcopum, vel abbatem*, &c. *lib. 1. feud.* haec autem feuda, quae secum trahunt fidelitatis, & obedientiae iuramentum, quod nostri *homagium, hominium, hominiscum* dixerunt, nunquam contemplatione personarum sed rerum, & possessionum detentione introducta fuerunt, ideoque in eiusmodi feudis, quis sit detentor, siue laicus, siue clericus non inspicitur.

VII. Principes, duces, & alii recte ecclesiis, quae ius dominii habent, obsequium praestant; sicut e conuerso ecclesiastici regibus, & principibus: & summa illa contentio inuestiturarum in episcopatibus, quas reges sibi vindicabant, res & possessiones ecclesiae respiciebat, quarum occasione sibi plenam dispositionem, & collationem arrogabant, vt diserte scribit IVO CARNOT. *epist. 63.* cum tamen nimis hoc arduum, imo & periculosum esset; quod & ideo reprobarunt GREGORIVS VII. in *synodo Rom.* in *can. si quis deinceps, & sequentib. 16. q. 7.* & VRBANVS II. in *concilio Claramontensi*, vt legitur apud WILLELMVM MALMESBVRIEN. *lib. 4. cap. 2. in vita Willelmi II.* praetextu enim rerum temporalium, ius sacrum, & spiritale sibi vindicabant, beneuolentia saepe summorum pontificum, qui primis temporibus, cum propter acerbos ecclesiae hostes caput erigere non possent, id ius principibus derferebant; tum quod etiam principes electionibus ita praeerant, vt omnis dispositio episcopatuum, & praelatorum penes eos esset, *can. Reatina, & sequentib. dist. 63.* vnde IVO sui temporis calamitates videns, grauiter arguit dictorum pontificum constantiam in damnandis inuestituris, quae manu regum fiebant, non quod improbaret eorum querelam, sed quod huic morbo mederi eos non posse videret, ideo aequius putabat, & tutius, si siluissent; *Istarum*, inquit, *institutionum transgressiones, aut districtius essent, aut interim silentio premendae.*

VIII. Et sane in hoc impietatis genus deducebant inuestiturae ecclesiarum, vt inuestiti nullo alio consecrationis beneficio opus habere crederent, quod schismaticum iudicat IVO *epist. 33.* & haereticum, *epist. 237.* inuestitura enim cum sit sacramentum, & sacrum signum, non potuit nisi ab ecclesia sacramentorum matre impertiri. Horum pontificum temporibus euanescere coeperunt abusus illi, reseruato tamen iure principibus, quod eis ratione possessionum competere debuit, *cap. nimis. sup. de iureiur.* FVLBERT. *epist. 14.* ad principem Normannorum: *Multa bona feciſtis ecclesiae S. Mariae, nos quoque pro illis animae vestrae, corporique vestro fideles sumus,* vnde & hodie fidelitatis iuramentum ante consecrationem regi Galliae praestant nostri episcopi, reseruato etiam fidelitatis, & obedientiae iuramento summo pontifici, ratione spiritualis administrationis. *cap. 2. sup. de iureiur. cap. antiqua. infra, de priuilegiis.*

IX. Soli pontifices, qui munus consecrationis accipiunt, fidelitatem vouent summo pontifici, pro fide, pro obedientia, pro vnitate, *cap. significaſti. sup. de elect.* ceteri clerici, & presbyteri obedientiam, *in cap. quod super. de maiorit. & obedient.* & sic est intelligenda regula illa LVCII III. in *cap. vlt. de reg. iur.* sumpta ex *cap. 2. in 2. compil.* a consuetudine ecclesiae esse alienum pro spiritalibus facere homagium, quod & ALEXANDER III. in *cap. ex diligenti. infra, de simonia,* damnat. Fiebat autem hoc iuramentum tam fidelitatis, quam obedientiae data dextera, apud IVONEM *epist. 90. & 182.* quae & apud antiquos erat fidei sedes, vt refert XENOPHON, & TACITVS *2. Annal.* vel etiam manu posita super altare, vt constat ex *epist. 227. lib. 15. reg.* INOCENTII III. ad capitulum B. Martini Turonen. ex bibliotheca Fuxensi Tolosae, in qua abbatissa Bellimontis obedientiam, reuerentiam, & subiectionem manu posita super altare archiepiscopo praestat.

X. Feudum ergo, vt ad materiam nostram redeamus, non potest constitui in rebus ecclesiae, nisi ex summa necessitate, id est, res ecclesiae non potest dari in feudum, nisi seruatis solennibus, & ex causis, quibus alienationes posse consistere supra diximus. Et quod in *cap. vlt. huius tit.* proponitur; non statuit huius regulae exceptiones alias, sed loquitur de feudo ecclesiae iam constituto, quod episcopus nouo vasallo dare potest, nihil enim noui facit, *cap. vt super. de reb. ecclesiae alien.* sic etiam quando feudum reuertitur ad ecclesiam, non morte feudatarii, sed propter

pter alienationem factam inconsulto clero. Quibus casibus episcopus consanguineos, & consortes inuestire potest, sicut etiam licentiam alteri dare, qui feudum alienatum suis impensis recuperet, dummodo id ab ecclesia tenere recognoscat, *cap. per tuas. de donationib.* quae est sententia *capitis vlt. huius tit.*

TITVLVS XXI.
DE
PIGNORIBVS, ET ALIIS CAVTIONIBVS.

I. Pignoris datio licet non sit re vera alienatio, est tamen causa, & materia, qua peruenitur ad alienationem, licet teneat creditor pignus, id sibi non possidet, sed debitori, & debitor quasi per eum possidet, cum dominus remaneat, *l. cum notissimi. §. cum illud. C. de praescript. 30. annor. l. cum & sortis. §. fin. de pignorat. act.* tamen est conditionalis venditio, si non soluatur intra tempus debitum, vt ait MARTIANVS in *l. si fundus. §. fin. de pignorib.* inutile enim esset pignus, quod aliquando distrahi non posset; quin & pignus domino fructus adimit, & creditoris facit, vnde recte alienationis nomine continetur. *cap. nulli. supra. de reb. eccles.*

II. Ideo res ecclesiae temere, & inconsulto episcopo, & clero in pignus dari non debet, nisi ex necessitate *cap. 1. hoc tit.* in quo *vadium* dicitur pro pignore, sicut *vas* dicitur sponsor apud NONIVM; nec enim fidei datae tutior vas est, quam res ipsa, vnde apud Graecos vocatur ἐνέχυρον, ab ἔχυρον, quod est tutum, firmum praesidium: INNOCENTIVS III. barbaro vocabulo dixit *gageriam* in *cap. 1. superioris tit.* & mentio saepe in *Capitularibus* vadii, vnde & *vadiare*, quod est oppignorari in *legibus Ripuariorum: wadiare per stipitem* dixit INNOCENTIVS III. *lib. 2. regist. epist. ad mag. & fratres militiae templi*, quod est per stipulationem. Vadium significat etiam multam pecuniariam, in concilio Cabillon. II. *cap. 18.* & *4. Capitular. cap. 20. & vadiare*, multam exsoluere in eisdem *Capitularibus.*

III.

III. Ergo in pignus, seu vadium res ecclesiae dari non possunt, & qui facto proprio id fecerit, tenetur suis sumptibus recuperare, *cap. 3. hoc tit. can. sacerdotes. 12. q. 4.* ideo in *cap. 1. hoc. tit.* vestimenta, vasa, libros, & supellectilem omnem ecclesiae oppignorari non licet, *l. sancimus. C. de sacros. ecclesiis*, ratione potissimum ducta ex constitutione cum CLEMENTIS I. in *epist. 2. ad Iacobum*, qua ea, quae in sanctuario fuerint, male tractare vetat, tum SYXTI I. qui ab aliis, quam sacratis hominibus res sacras contrectari noluit, ne pro talibus praesumptionibus iratus Dominus plagam populo imponat: ob id tot decreta edita a sanctis patribus habemus *dist. 23. & de consecrat. tota dist. 1.* Cum enim tanta cum observantia in sacris vasis Iudaeorum statutum esset, vt non nisi tecta filiis Caath portare, nec quae in sanctuario erant videre, liceret, nisi hyacinthino operta velamine, *Numeror. 4.* multo magis in noua lege.

IV. Alia ratio, qua talis impigneratio reprobatur, est, ne diuinum officium intermittatur, minuatur, vel labefactetur, defectu eorum, quae ad sacrum ministerium, & ornatum requiruntur; exemplo constitutionum imperatorum, quae vetant arma militum oppignorari, vt Athenis constitutum refert SVIDAS. Similiter libri, qui sunt *arma literaria*, apud PETRVM DE VINEIS, *lib. 3. epistolarum*, & in *cap. 1. & 3. hoc. tit.* in quo *breuiarii* pignus interdicitur, quod an sit liber, adhuc mihi non liquet: an vero per breuiarium intelligat ALEX. III. chartulas, seu libellos, *breuia*, *breuicula*, quibus nomina & rationes ecclesiae inserebantur, de quibus in *l. 5. C. de conueniendis fisci debit. lib. 10.* ἀργυροπρακτικὰ βρεβία in Basil. *ecloga 7.* an vero enchiridion precum, quod in glossis dicitur βρεβίον, *oratrix*, vel *officium quotidianum*, videnda *obseruatio 12. lib. 2.*

V. Sed ad rem; arma quoque rustica, quae excolendorum agrorum causa desiderantur, personae, & boues aratorii pignori dari non debent, *l. pignorum. C. quae res pignori oblig. Nouella* IVSTINIANI *7.* quae ratio fuit, cur Romae poena capitis in boum occisores decreta fuerit, apud VARRONEM *lib. 2. cap. 5. de re rust.* tum etiam, quod boues olim cursui publico, & sacrificiis destinati essent, *l. 1. C. Theod. de cursu publico.* Hos, & mulos, & asinos hac necessitate exemit IVLIANVS *d. l. 1.* & *53. C. Theod.* SOCRATES *lib. 3. cap. 1.*

VI. Haec enim omnia, quamuis non sint sacra, tamen religiosa sunt, sicut monumentum, quod obligari vetatur in *l. si monumento. C. quae res pign.*

pign. oblig. sepulchrum est extra causam bonorum *l. pro herede. §. & ideo de acquirend. heredit.* nec liberis tam iure successionis, quam memoria humanae conditionis accedit. *l. penult. ff. de conditionib. instit.*

VII. Liber homo similiter pignori dari non potest, *cap. 2. hoc tit.* nisi sit redemptus ab hostibus, qui quoad persoluerit *vuere* suum, λύτρον, id est, *pretium redemptionis suae*, vt est apud ROGERVM, in *legibus Willelmi Normanni Angliae regis*, est in potestate redemptoris, & ei vinculo pignoris naturalis, non ciuilis obligatur, *l. 2. de capt. & postl.* nec tantum viui hominis, sed nec mortui pignus locum habet; sublata est enim haec impietas creditorum, qui corpora defunctorum iure pignoris detinebant. S. AMBROS. *lib. de Tobia. cap. 10. Vidi ego a foeneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumulum, dum foenus exposcitur.* Deficcabant etenim cadauera, & domi asseruabant, vt ex HOMERO refert STOBAEVS, quae immanitas ab Aegyptiorum institutis emanauit, apud quos lex erat, vt qui pecuniam mutuam acciperet, cadauer patris obligaret, quod vt impium, & irreligiosum damnauit IVSTINIANVS, *nouella 60. cap. 1.*

VIII. Seruos vero pignori dari posse ait iurisconsultus in *l. generaliter. ff. qui & a quib. manumiss. lib. l. 3. C. de seruo pignori dato*, quod non habet locum iure nostro; mancipia enim ecclesiastica non possunt in vsus profanos per pignoris dationem conuerti, *cap. mancipia. supra, de rerum permut. can. 14. concil. Chalcedon.* nisi talibus dentur personis, quae ecclesiasticae vtilitati inseruiant. *can. ecclesiasticis. 12. q. 2.*

IX. Haec sunt, quae pignori obstringi iure non possunt; quod si obstringantur, id fit cogente ecclesiae necessitate, pro qua & vendi, & distrahi omnia debent, & possunt, multo magis pignori obligari. In hoc tamen contractu praeter ius ciuile statuitur, vt fructus sorti accedant, id est imputentur in sortem, *cap. cum contra hoc. tit.* adeo vt accedentibus ad sortem fructibus, pignoris sit facienda restitutio, *cap. 2. de vsuris*; vsura hoc iure improbatur, *cap. conquestus. eod.* sicut & pactum legis commissoriae, *cap. significante. hoc. tit.* exemplo iuris ciuilis in *l. fin. C. de pactis pign.* hoc etiam addito, vt iuramento firmari non possit. *cap. 1. de iureiur in 6.*

X. Haec ad partem primam rubricae: quae sunt in cap. vlt. alteram attingunt, & *aliis cautionibus:* quibus verbis intelligitur cautio

fructuaria, de qua in *l. 4. §. vlt. de verb. obligat.* vsufructuarius enim cauet arbitratu boni viri, vsurum se salua rerum substantia, & finito vsufructu restituturum, *l. vsufructu. C. de vsufr.* & haec cautio ἀσφαλεία fit nuda promissione, *l. sancimus. C. de verb. signif.* sine fideiussoribus, sine pignore, sine iureiurando, fide data, apud HARMENOP. & THEOPHILVM: aliquando data fide cum iuramento, dum in caput, & salutem propriam iuratur, quae cautio vocatur ἐξωμοσία a BALSAMONE in *cap. vlt. concil. Chalcedon.* id est cautio iuratoria; si res sit, quae vsu consumatur, superuacanea esset illa cautio de re restituenda, quae ideo adstringit ad pretii restitutionem: quae omnia ex iure ciuili congessit hoc loco Gregorius.

TITVLVS XXII.
DE
FIDEIVSSORIBVS.

I. Recte subsequitur tit. de *fideiussoribus*, qui est de satisdando, titulum de pignoribus & cautionibus, quid enim aliud est satisdare, quam cauere, fideiussoribus datis, vadibus datis, sponsoribus, expromissoribus? *l. 10. de in rem verso. l. vlt. quod cum eo:* nec satis fuit *superiori tit.* vetare, ne res ecclesiae temere nexu obligentur, & quasi deuoueantur, sed etiam visum fuit, clericos fideiussionum vinculis adstringi non debere; *cap. 1. hoc tit.* proposita regula sumpta ex *canone apost. 20.* vel ex *concilio Cantuarensi*, vt vulgo habetur, vel *ex concilio Carthag.* vt in *antiqua collatione:* damnatur depositione clericus non quidem fideiubens, sed κληρικὸς ἐγγύας δοὺς, fideiussioni deditus, frequens in fideiubendo, vt glossa etiam aduertit: tantum enim abest, vt is, qui raro fideiubet, qui non negotiari solitus, pietate, & rationabili casu ductus id agit, peccet, quinimo meritorie agit.

II. Damnantur igitur, qui quasi meretrices, & prostibula pro sponsionibus huiusmodi causa lucri, vel alia turpi de causa frequenter huic negotiationi inseruiunt, quos arguit SALOMON *cap. 20. Prouerb. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis*, quod refertur in *cap. 2. primae compilationis*, rationem reddit IOAN. ZONARAS,

RAS, ne implicentur litibus; & negotiis ſecularibus, & nimium lucri ſint cupidi: addam ego aliam rationem propter frequens iuramentum, quo fideiuſſoribus adſtringuntur debitores, vt ſupra dixi, ideo recte ait Salomon, eos defigere manus, & animas ſuas: *defigere* dixit, pro *denouere*; ſicut PLINIVS *lib. 14. cap. 2. defigi diris deprecationibus* dixit, quod proprium eſt ſortilegorum, VIRGIL.

Io Colchiacis animam defigere votis.

III. Tales defixiones, & comprecationes frequenter periuria ſequuntur, quae vitanda maxime clericis. *cap. querelam. ſupra, de iureiur.* Vnde D. HIERONYM. in *cap. 1. in prima compil.* non dixit fideiuſſores manus ſuas defigere, ſed animas, quod talibus curis praepediti vacare verbo Dei impediantur, *can. te quidem. 11. q. 1.* ſola charitatis contemplatio laudatur. *can. quoniam. 16. q. 1. can. videntes. 12. q. 1.*

IV. Tunc enim remedia iuris fideiuſſori dantur: primo, vt indemnitati eius conſulatur, ſi ſoluerit pro reo, *cap. 2. hoc. tit. ff. ſi quid. inſtit. eod.* ſecundo, vt per canonicam diſtrictionem, ſeu cenſuram a fideiuſſione abſoluatur, ſi a creditoribus moleſtiam patiatur, *cap. conſtitutus,* & *cap. vlt. hoc tit.* id eſt, ſi appelletur ante tempus ſolutioni praeſtitutum, ſi debitum creſcat, ſi diu in ſolutione ceſſauerit reus, & ſteterit per eum, quominus creditori ſatisfaciat, ſi vergere incipiat ad egeſtatem, & ſi ipſe fideiuſſor condemnatus ſit, qui caſus hauſti ſunt ex iure ciuili in *l. Lucius. mandati,* debet debitor ſuum fideiuſſorem ſeruare indemnem, vnde in *cap. 2. hoc. tit.* ait inſtrumenta debiti eſſe ſigillo epiſcopi munienda, vt fides maior eis habeatur; in quo nota fidem, & auctoritatem ſigilli epiſcopi, cuius ſola etiam verba magni eſſe ponderis, ait PETRVS BLESENSIS, *epiſt. 51.* Verba epiſcoporum vim iuratoriam in ſe habent, vt in eis iusiurandum ſit, quod eſt verbum ſimplex in aliis. Abbates olim creditoribus ad ſecuritatem fideiuſſores quidem non dabant, ſed monachos obſides. *cap. 9. de iureiurando.*

TITVLVS XXIII.
DE
SOLVTIONIBVS.

I. Obligationem sequi debet *solutio*; ideo post contractus superiores iure agendum fuit de solutionibus, qui modus praecipuus est tollendae obligationis, *§. 1. quib. mod. tollitur oblig. apud Iustinian.* & diffunditur ad omnes alios casus, quibus satisfactio fieri potest, *l. solutionis. de verb. signif.* veluti acceptilationem, nouationem, cessationem, transactionem, & alios casus plures, sine quibus nec solui, nec tolli obligatio potest.

II. Addit hic Gregorius alium, si egestate & inopia laboret debitor clericus, in *cap. Odoardus. hoc tit.* qui modus non tollit obligationem proprie, sed suspendit, cum venerit ad pinguiorem fortunam, quod etiam iuri ciuili consonum est in *§. fin. instit. de actionib.* quia tamen durum, & asperum nimis videbatur, vt in debitorem clericum canonica districtione saeuiretur, noluit excommunicationem in eum ferri posse, nisi propter contumaciam, *can. episcopi. 11. q. 3.* at debitor inops contumax dici nequit, cuius inopia creditoris actionem excludit. *l. nam is. de dolo.*

III. Et in eo notanda est praerogatiua ecclesiae, quae non patitur clericum cedere bonis, militis exemplo, in *l. miles. item. ff. l. de re iudic.* clericus enim miles est Christi, qui pugnat aduersus principes mundi, nempe malos spiritus, D. AVGVST. *epist. 70. ad Bonifacium comitem: in silentio*, inquit, *pugnant milites Christi, non vt occidant homines, sed vt expugnent principes, & potestates, & spiritalia nequitiae, id est diabolum, & angelos eius:* & *epist. 38. ad Laetum,* quam quidam Paulino tribuunt: *Iesus Christus cum sit rex noster, reges appellat milites suos:* & haec militia coelestis liberat etiam a patria potestate, *nouella 81.* sicut facit militia togata, *l. vlt. l. de consulib.* satisfacere igitur creditoribus tenetur clericus, quatenus potest, ita vt in ordinis clericalis opprobrium mendicare non cogatur. *can. diaconi. 93. dist.*

IV. Porro ne ipsi fraudes attexant in perniciem creditorum, quibus subueniendum pariter est, dum plerumque sine heredibus moriuntur,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0268
DFG

tur, ideo ſicut filius patri agnaſcitur heres, & eius debita exſoluere debet, ita & clericus clerici, epiſcopus epiſcopi onera creditorum ſuſtinere debet; *arg. can. quia Ioannes. 12. q. 5. & can. conuenior. 23. q. 8.* is enim, qui in locum defuncti ſucceſſit, omnes tam vtilitates, quam onera ſuſcepiſſe videtur, quod ARNVLPHVS *Lexouienſis* epiſcopus diſerte ſcribit *ad abbatem S. Ebrulfi.*

V. Ratio generalis eſt, quia omnes epiſcopi & clerici, fratres ſunt, & apoſtolorum filii, & heredes, vt ait P. BLESENSIS *epiſt. 51.* ſunt inuicem ſibi ſuccedentes, nec enim proprie dici poſſunt filii ſuorum praedeceſſorum, ſed fratres potius, cum non a defuncto, ſed a ſuperiori, qui eſt *pontifex maximus, epiſcopus epiſcoporum*, vt ait TERTVLLIANVS *lib. de pudicitia*, accipiant inſtitutionem, & a quo vniuerſarum eccleſiarum pendet ordinatio, vt ſcribit P. BLESENSIS *epiſt. 165.* hoc autem, quod diximus, intelligendum eſt de oneribus, quae pro eccleſiae neceſſitate contracta ſunt, nam ad alia ſucceſſor non tenetur, *can. hoc ius. ff. de iis. 10. q. 2.* quia tunc non vt praelatus, ſed vt priuatus quis contraxit. *cap. ex praeſentium. ſupra, tit. proximo.*

TITVLVS XXIV.

DE

DONATIONIBVS.

I. Totus hic titulus, excepto capite primo, tractat *de donationibus*, quae non fiunt eccleſiae, ſed ex rebus eccleſiae, quae ſunt ſpecies alienationis, *cap. nulli. de reb. al. & cap. 1. de iis, quae fiunt a praelat.* ideo recte attextitur ſuperioribus titulis.

II. Rerum eccleſiaſticarum recte prohibetur donatio, quia eſt alienatio: donare, perdere eſt, *l. filiusfam. de donat.* & vt ait TERTVLLIANVS, *lib. de patientia; non piget donare ei, qui non timet perdere;* quamuis enim qui donat, non perdat omnino, quia beneficii debitorem iure gentium acquirit, *l. ſi pignore. ff. 1. de furtis*, tamen in perniciem, & d ſp nd u n eccleſiae iura non permittunt donare; imo pro non donatis habentur, quae ab eis dantur, qui ius donandi non habent. *cap. quod autem. infra, de iure patron.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0269
DFG

III. Vt valeat donatio, & rei quantitas, & qualitas inſpici debet, quae ſi minima ſit parui ponderis, adſtipulante loci conſuetudine, talis donatio facta ab epiſcopo valebit, *cap. ceterum. hoc tit. cap. cum nobis. de electione.* Sicuti quinquageſimam partem fructuum eccleſiae ſuae poteſt epiſcopus donare pro monaſterii conſtructione, vel centeſimam pro amplificatione cuiusdam eccleſiae in ſua paroecia ſita, in qua ſepulturam ſuam elegerit, *cap. apoſtolicae. hoc tit.* quod ius ſumptum eſt ex *concilio Tolet. IX.* in *can. penult. 12. q. 2.* In his monaſteriis conſtructis ius patronatus acquiritur ipſi epiſcopo, & per eum eccleſiae, de cuius bonis liberalitatem illam exercuit, *can. apoſtolicos. 12. q. 2.* quin & in ea donatione cleri conſenſum adhiberi debere confirmat *can. ſi epiſcopus. ead.* quem deſumptum eſſe ex eodem Tolet. concilio notat vulgaris inſcriptio, cum tamen in eo non reperiatur: quo fit vt exiſtimem Gratianum hanc clauſulam de ſuo addidiſſe, propter nouum ius ab Innoc III. in concilio Lateran. editum, quo tales donationes quinquageſimae citra conſenſum capituli, aut ſedis apoſtolicae auctoritatem improbantur. *cap. paſtoralis. ſupra, de iis, quae fiunt a prael.*

IV. Datio in feudum, eſt etiam donatio, quae & ideo prohibetur, vt dixi, niſi ſit potius redintegratio feudi; aliud eſt de nouo in feudum dare, aliud feudum antiquum concedere, *cap. conſuluit. de Iudaeis*, quae conceſſio non eſt tunc donatio, cum fiat ex prioris actus conſequentia. *cap. per tuas. hoc tit.* Similiter non poteſt epiſcopus eccleſiam alicuius viuentis alteri donare, imo nec collegio, vel monaſterio, ſine aſſenſu plebani, *cap. conſultationibus. hoc tit.* vel capituli, ad quem eccleſia ſpectat, *cap. paſtoralis. cod.* ſed nec hodie vllo modo licet id epiſcopo, etiam cum conſenſu plebani: eccleſiam curatam vniuerſitati alicui vnire, vel adiungere vetat *concilium Trident. ſeſſ. 24.*

V. De alio quoque genere donationis agitur *hoc tit.* in *cap. 1.* quae non continetur ſub nomine alienationis, imo potius eſt modus acquirendi, & commodum eccleſiae reſpicit. Olim multis modis fiebat, & multis nominibus ornabatur, vt in *cap. 2. ſupra, de conſuetud.* vocatur *ſcotatio.* Vide *obſeruationes.* Erat quidem donatio rerum immobilium, quae gramen, vel herbam, vel glebam fiebat, quam donans altari imponebat, ſic Otherium Aquitaniae ducem feciſſe refert AIMONIVS *cap. 4. lib. de miraculis S. Benedicti;* ſic donatio Mathildis, eccleſiae Rom. facta fuit

per

per cultellum, festucam nodatam, quantonem, guarrascionem terrae, atque ramum arboris. Et quod notandum, is qui res suas, & se dabat monasterio, coronam in capite ferebat ad exemplum monachorum: locus celebris est in *cap. 1. de successionib. ab int.* in *tertia compil. Cum archipresbyter de Alerio se, & sua ad participationem orationum monasterio de Bruxeria obtulisset, de manu cuiusdam fratris eiusdem coenobii augmentationem coronae in signum oblationis accepit.*

VI. Dicebatur etiam donatio, *roga*, ab erogando apud ANASTASIVM, in *vita Deusdedit*, *Bonifacii*, & aliorum, quam quidem rogam magis fuisse rerum mobilium, facile crediderim, vtpote supellectilis, vel nummorum stipendium, seu donatiuum, vnde ῥογάτορες stipendiarii dicuntur apud CODINVM *de officiis aulae Const.* & apud NICETAM ῥογεύειν, significat *erogare.* His nominibus tales donationes appellabantur, quia maxime a principibus, & nobilibus personis fiebant; vnde est, quod GREGORIVS I. in *dicto cap. 1.* laudat mirum in modum nobilitatem generis, quod vltro liberalitatem exerceat, & hoc nobilibus innatum sit, vt vinci in eo genere a nemine patiantur; in has laudes perspicue diffunditur GREGORIVS *epist. 17. lib. 12.* vnde sumptum hoc caput, in qua enixe precatur nobiles Galliae, vt patrimonium ecclesiae, & pauperum tueantur. Id argumentum nobilitatis ex liberalitate erga ecclesias pulchre adducit etiam BERENGOSVS *abbas lib. 3. de laude, & inuentione s. crucis, cap. 2. tom. 2. Bibl. ss. patrum*, extollens nobilitatem Helenae imperatricis: *insuper*, inquit, *praediorum eius copiae ecclesiae Dei olim vndique collatae bene declarant, quam nobilissima polleret generis antiquitate.*

VII. Postremum huius tituli respicit reuocationem donationis iam factae ob causas ingratitudinis, sed an ingratitudo locum habeat in rebus ecclesiae donatis? Gregorius animum conuerterat hac in parte ad ius ciuile: dubitem quidem, an ex superuenientia liberorum, donatio facta ecclesiae rescindatur, & ad hoc ius canonicum *lex, si vnquam. C. de reuocand. donat.* accommodetur, quod in foro conscientiae ita seruandum docet D. AVGVST. *sermone 49. de diuers. Quidam*, inquit, *cum filios non haberet, nec speraret, res suas omnes, retento sibi vsufructu, donauit ecclesiae: nati sunt illi filii, & reddit episcopus; in potestate habebat non reddere, sed iure fori, non iure poli.*

TITV-

TITVLVS XXV.
DE
PECVLIO CLERICORVM.

I. Materiam alienationis rerum eccleſiae reſpicit adhuc iſte titulus, & ſequentes; cum enim modi acquirendi inſpiciantur; quibus clerici ſuum faciant, quod acquirunt, & de *peculio* diſponere poſſint, id fit in praeiudicium eccleſiae, & tale peculium, quo quid abeſt, & ſubtrahitur eccleſiae, eſt quoodam genus alienationis.

II. Peculium igitur eſſe, quidquid alicuius labore, & induſtria comparatur, & vel vt proprium patrimonium reſeruatur, notum eſt ex FESTO, & iurisconſulto in *l. peculium. ff. de peculio.* Clerici ſimiles ſunt filiisfamilias; ſicut enim hi paternis ſacris, ita illi diuinis addicuntur, & quidquid acquirunt, id totum eccleſiae acquirunt, ſicut filii patri, excepto Caſtrenſi peculio, quod filiis reſeruatur (& quaſi caſtrenſi) adiecit TRIBONIANVS in *l. filiusfamilias. de donat.* Clerici ſunt milites Chriſti, vt dixi *ſupra*, *tit. de ſolutionib.* quibus iure acquiritur quaſi caſtrenſe peculium, & de eo libere diſponere poſſunt, conſtitutione LEONIS *in l. ſacroſancta. C. de epiſc. & cler. & can. epiſcopi, & ſequentib. 12. q. 1.*

III. Quod maxime effectum ſumpſit beneficio CONSTANTINI M. ante quem clerici nihil poſſidebant, ſed omnia ſiue mobilia, ſiue immobilia ad pauperum vſus conuertebantur, *can. futuram. ead.* ſed poſtquam illis facultas acquirendi libera relicta fuit, quae & tyrannide eis antea adimebatur, quamuis eſſent in poteſtate parentum, tamen exemplo militum de rebus ſuis diſponebant, ad inſtar peculii militaris, vt notat BALSAMON in *Photii nomoc. tit. 1. de fide cap. 31.* vbi nominatim excipit bona aduentitia, quorum diſpoſitio clericis interdicta, quae clericalis militiae peculio adſcribi non debeat.

IV. Epiſcopi quidem, quia per conſecrationem liberantur a patria poteſtate, liberum ius in omnibus tam aduentitiis, quam caſtrenſibus bonis habent, quod effectum fuiſſe *nouell.* IVSTINIANI *81.* vulgo dicitur etiam a CVIACIO, quod non lubenter admitto; nam ipſa nouella indicat, antea ſolitum epiſcopum liberari a patria poteſtate; ait enim, *pa-*

lam

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0272
DFG

lam esse, & ignotum nulli, ipsa ordinatione solutum episcopum liberari a patria potestate; quomodo id notum, si nondum promulgatum? hoc subolet BALS. *ad eundem. tit. cap. 36.* & ait ideo Iustinianum hanc constitutionem edidisse, quia cum plerique episcopi ordinarentur a metropolitanis, putabant quidam eos tunc non liberari a patria potestate, sicut quando ordinabantur a patriarchis.

V. Porro castrensi peculio, seu quasi castrensi non adnumerantur bona, quae ex reditibus ecclesiae episcopi, & clerici comparauerunt, quia eorum non aliter dispositio illis concessa fuit, quam in fauorem ecclesiae, ex *concil. Carthag.* in *can. placuit. 12. q. 4.* ideo *can. 40. apostolorum,* cogebantur episcopi tempore ordinationis suae res suas describere, ne postea cum quaesitis miscerentur; sed vt ea, quae ecclesiae sunt, ipsi seruentur, nec aliunde quaesita iis adimantur, quibus episcopus reliquerit, *can. 24. synodi Antiochenae,* quae est mens *cap. 1. 2. & 3. hoc tit.* Vt vero haec bona ex reditibus ecclesiae parta facilius discernantur, debet episcopus, vel clericus nomine ecclesiae emere, hoc est, quod ait *d. cap. 2. ad ipsius ecclesiae scripturam faciat:* quod si in fraudem ecclesiae nomine suo, vel alieno emerit, semper ea ecclesiae acquiruntur. *cap. inquirendum. hoc tit.*

VI. Licet vero clerici olim multas opes & possessiones comparassent, non eas tamen sibi priuatim, & peculiari iure adrogabant, sed communiter his vtebantur: omnia ecclesiae bona primis temporibus communi clericorum vsui destinabantur, siue ob victum, siue ob vestitum, vt iam supra dixi, *tit. de praebendis:* iuxta id, quod est in *cap. 2. & 3. actuum;* nemo dicebat aliquid proprium, sed *erant illis omnia communia,* & cum clerici ad clericatum assumebantur, *communiter viuendi normam profiteri solebant,* vt scribit D. AVGVST. *serm 49. de diuersis;* adeo vt nefas esset, aliquem proprium quidpiam habere, & seperatim a turba & consortio victitare: quae causa fuit maxime odii aduersus Ioannem Chrysostomum Constantinopolitanae sedis antistitem, qui austerioris vitae amore, victum seorsim a clero sumebat, quod illi, qui bonae famae tanti viri infensi erant, & seueritatem, correctionemque vitiorum ferre non valebant, crimini vertere nitebantur, vt refert SOCRATES *lib. 8. cap. 9.*

VII. Hunc primum a communi regula recessisse comperimus, inde paulatim clerus diuidi coepit, & quisque stipendia sua sibi vindicare iure

proprio, ex quo deinde sequior aetas conflauit praebendas, reditibus & bonis in portiones diuisis, quod damnat PROSPER AQVITANICVS in *can. illi autem. 12. q. 1.* quia ex hac diuisione peculium emersit. D. AVGVSTINVS hoc malum irrepsisse cernens, suae ditionis clericos ad communem vitam redigere conatus est, *cap. 4.* in *prima compil.* & *sermone 49. enthecam*, inquit, *habere non licet;* ideo grauiter excandescens clericatus ius adimere malebat, quam vitae communis societatem infringere, *nullum ordinarem clericum, nisi qui mecum vellet manere, vt si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum.*

VIII. Peculii nomen non tantum hac significatione, qua & iurisconsulti, sed etiam ampliori & latiori accipere possumus, pro omni scilicet patrimonio ecclesiae, ex sententia SERVII in *primam eclogam*, quod constabat pecoribus; vnde Proculus pecuniam sine peculio fragilem esse dicit in *l. si chorus. §. 1. de legat. 3.* sic sumebantur in antiquis formulis MARCVLPHI *lib. 2. cap. 3. & 4. peculio*, inquit, *vtriusque sexus maiore, vel minore:* in *legibus Longob. tit. 105. cap. 19.* & in *capitul.* CAROLI M. dicebatur etiam praesidium, quasi semotum, & segregatum ad summae necessitatis subsidium in *d. l. si chorus:* quod nomen passim apud formularum autores frequens erat: MARCVLPHVS *lib. 1. cap. 12. cum terris, seu praesidiis eorum, & cap. 10. lib. 2. si amplius de praesidio nostro obuenerit*, & aliis locis innumeris.

TITVLVS XXVI.
DE
TESTAMENTIS.

I. Hic titulus cum superiori mire connectitur; quippe in hoc quaeritur, an, & quando testari episcopus, vel alius ex clero possit de peculio, quod comparauerat: semper enim tam episcopo, quam cuiuis clerico testari licuit de eo, quod iure proprio, non ecclesiae contemplatione, vel ex reditibus ipsius comparauit, quod innuit *concil. Carthag. can. 35.* SIDONIVS scribens Fausto papae, *epist. 9. lib. 9. vtraque laudabili actione decedas te relicturus externis, tua proximis.*

II. Qui-

II. Quinimo & haec facultas teſtandi de rebus propriis, epiſcopis concedebatur; ſi filios, aut nepotes haberent, quibus exceptis eas eccleſiae relinquere tenebantur, *can. 1. concil. Hiſpal. can. 33. concil. Agath. can. 4. ſynodi Rom. ſub Sylueſtro:* imo quod magis innuit BALS. *ad can. 35. ſynodi Carthag.* tam epiſcopos, quam clericos de propriis aliquam partem, quantulacunque fuerit, eccleſiae expendere debuiſſe; quod ius tractum fuit & ad laicos; nam olim is, qui nihil eccleſiae relinquebat, ſepultura in ea priuabatur, qui mos dudum in Francia locum habuit; apud Hiſpanos quintam quiſque partem bonorum ſuorum hebebat relinquere, quod ſua conſtitutione rex Ferdinandus ſuſtulit, vt narrant hiſtorici.

III. Hunc autem modum teſtandi, epiſcopis conceſſum, reſtringit BALSAMON ad ea, quae ante epiſcopatum, quouis titulo acquiſierunt, vel poſtea in epiſcopatu iure donationis, aut legati, non vero ad vllum alium quaeſtum: quaſi velit innuere epiſcopis nullum induſtriae genus conceſſum eſſe, praeter hos modos: non ita de clericis, quos aliunde poſſe acquirere addit; nempe ex induſtria ſua, cum poſſint fieri ludimagiſtri, ſcriptores, & ſecretarii, vel ex quolibet artificio, vt refert ALEX. III. in *cap. 9. hoc tit.* dummodo ars illa turpis non ſit, vt agricultura in *can. presbyter. 91. diſt.* & aliis plerisque modis, quos latius proſequemur in *cap. 1. ne clerici, vel monachi.* Epiſcopis non ita facile manibus ſuis operari, aut aliquod munus quaeſtuoſum exercere licuit, quos & ideo teſtari tam libere canones non ſinunt; ſicut etiam vetant, ne poſſint quoscunque heredes facere, vtpote turpes & infames perſonas, de quibus in *l. fratres. C. de inoff. teſtament.* vt ſunt *haeretici, in l. Manichaei. C. de haeret.* & *Graeci*, id eſt gentiles in *concil. Carthag. can. 25. 83. diſt. cap. 6. de haeret.*

IV. Quod ius, & ad omnes clericos eſt detorquendum, qui quidem heredes facere non poſſunt de propriis bonis infames perſonas; de bonis ab eccleſia quaeſitis nullos omnino, ſaltem niſi cum ſumma moderatione, & eo temperamento, vt quod relinquitur, parui ſit momenti, & in eleemoſynam, ſeu remunerationem conferatur, *cap. ad haec. hoc tit.* aliter nemo eis aegritudine laborantibus adeſſe vellet, *cap. 1. de cleric. aegrot. cap. relatum. hoc tit.* nec ſine ratione illud eis conceditur, quia ſeruitium, ſeu famulatus, qui eis impenditur, videtur eccleſiae impendi, *can. quorum. diſt. 68.* hinc tamen ex modica illa iuris indulgentia effe-

ctum, vt iure communi non solum de rebus proprio marte quaesitis, sed etiam per ecclesiam, testari quilibet possit: nam certum est diutius legem durasse, ne vlli ex clero testari possent, quod ius in hac Tolosana prouincia seruatum reperio vsque ad annum 1397. quo Petrus a sancto Martiale archiepisc. Tolosanus hanc licentiam dedit, & eius exemplo etiam capitulum S. Stephani, omnibus, qui ecclesias ad ipsius collationem, vel institutionem pertinentes possidebant, vt constat ex actis, quae in archiuo habentur. Solis in hac parte monachis exceptis, in *can. 6. syn. Constant.* qui, vt scribit BALSAMON, ante tonsuram poterant testari.

V. Vnde collige hisce temporibus annum probationis ad votum emittendum nondum fuisse constitutum; statim enim hoc ipso ingressu radebantur, & similes mortuis fiebant, vt idem BALSAMON refert. Nec est audiendus hac in parte LEO imperator, qui in *nouellis suis*, triente monasterio relicto, ex besse in gratiam aliorum disponere concedebat; multo minus VALENTINIANVS, & MARTIANVS, qui plenam testandi facultatem dabant, *l. generali. C. de sacros. eccles.* contra sacrorum canonum autoritatem, *cap. 2. infra, de statu monach. can. non dicatis. 12. q. 1.* quam tuetur IVSTINIANVS in *nouella 5. & 76.* adempta monachis omni dispositione; adeo vt si fiant episcopi, ius testandi non habeant, nisi ex peculiari dispositione, D. THOMAS. *2. 2. q. 185.* vt de S. Martino refert SVLPITIVS SEVERVS *cap. 7. Implebat episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemque desereret.*

VI. Non omnes religiosi huic iuri adstringuntur, sed qui votis ligantur. *can. religiosis. 12. q. 2. nouell. 5. 76. & 123.* Monachis adiungere possumus seruos, *can. illud. 12. q. 2.* & omnes illos, qui atrocis criminis rei sunt, vt publici vsurarii, *cap. quamquam. de vsuris in 6.* excommunicati, vt existimat gloss. in *can. decernimus. de sentent. excom. in 6.* & alii fere omnes, qui iure ciuili arcentur ab hac facultate.

VII. In omnibus ius nostrum, ciuile non imitatur, vtpote in solennitatibus testamentorum; quippe duos testes cum plebano sufficere contendit ALEXANDER III. in *cap. cum esset. hoc tit.* contra iuris ciuilis dispositionem, quod septem requirit *l. si vnus. C. de testament.* sed hoc restringunt doctores ad terras, & ditiones summi pontificis, non alias, quod iure pontificio non possit iuri publico derogari: nam Alex. III. in eo capite scribit Velitrensibus populis sibi subditis. Alii contra, Alexandrum

drum iuri publico derogaſſe contendunt, vnde & in quibusdam Galliae partibus id obſeruari notat CVIACIVS; nec mirum, cum teſtamentum coram ſolo principe factum, conſcientia principis firmum ſit, in *l. omnium. C. eod. Omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimur*, ait IVSTINIANVS. *ſſ. ſed neque. C. de vet. iur. enucl.* & acta omnia imperfecta, auctoritate ſummi pontificis vim capiant, *cap. 1. de transact.* nec ſolum fide principis, ſed etiam actis iudicum, & municipum firmari teſtamenta addit *d. l. omnium*, quia ſenatus vice principis eſt, *l. quisquis. C. ad l. Iul. maieſt.* quod hodie maxime periculoſum eſſet.

VIII. In legatis quidem ad pias cauſas relictis, defectus nil obeſt, *cap. relatum. hoc tit.* quod & ius ciuile antea probauit, ſeueritatem enim illam in ambiguis religionis quaeſtionibus remitti ſolere ait PAPIN. in *l. ſunt perſonae. ff. de relig. & ſumpt.* Legatorum piis locis deputatorum cognitio pertinet ad dioeceſanum, id eſt, epiſcopum, vt loquitur *cap. Ioannes. hoc tit.* vel presbyterum, in *cap. 1. de empt. & vendit.* vel ſacerdotem, cuius eſt etiam teſtamenti executionem procurare, *cap. nos quidem, & cap. ſi heredes. hoc tit. l. nulli*, & *conſtit. Graeca 45. C. de ſacroſ. eccleſ.* quamuis id vetuerit teſtator *nou. 121. ſſ. ſi quis autem*: quod ius apud paganos locum habuit, & pontifex maximus ad executionem eorum, quae pia erant, heredem compellebat. *l. hereditas. de petit. hered.*

IX. Quae cauſa eſſe videtur, cur epiſcopus in omnibus legatis eccleſiae relictis canonicam portionem, ſeu falcidiam habere debeat, *cap. officii. hoc tit.* quae vulgo quarta eſt, *cap. conquerente. de offic. ordin.* ad exemplum quartae, quam decuriones curiae relinquere tenebantur, *l. ſancimus. C. de ſacroſ. eccleſ.* quaſi ſit epiſcopus heres neceſſarius; haec portio incerta, & dubia eſt, pro regionum, & locorum conſuetudine, *cap. certificari. infra, de ſepult. can. de his. 10. q. 1.* vnde conſuetudo cum ſpectetur, in totum repelli poteſt ab hac delibatione legatorum, *cap. de quarta. de praeſcript.* nec ſolum epiſcopi, ſed & omnes clerici executores teſtamentorum eſſe poſſunt, imo & monachi, *ſecundum conſtit.* LEONIS, quam refert BALSAMON in *can. 3. ſynodi Chalced.*

TITVLVS XXVII.
DE
SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO.

I. Post successionis ius ex testamento, deueniendum fuit ad id, quod ab intestato locum habet, de quo eadem fere statuenda est regula, quae in superiori tit. distinctione habita inter res ante episcopatum, vel post episcopatum acquisitas; de illis dubium non est, quin ecclesiae debeantur, de his, ita demum, si non sint, qui iure cognationis defunctum contingunt, vt ait *can. si episcopus*, & *can. vlt. 12. q. 5.* GREGORIVS in *cap. 3. primae compil.* id etiam confirmat CAROLVS M. *cap. 175. lib. 5. capitul. nouella* IVSTIN. *131.* & *l. vnica. C. Theodos. de bonis cleric.* & *cap. 1. hoc tit.*

II. Deficientibus proximis, & coniunctis succedit ecclesia, quae cum vxor sit episcoporum, & clericorum, *cap. inter. de translat. cap. quia. de cleric. non resident.* succedere debet ad exemplum iuris, quo datur bonorum possessio, *vnde vir*, & *vxor*, episcopus, vel clericus miles est Christianus, cui succedit ecclesia, sicuti militi legio, *l. 2. C. de heredit. decurio. l. 2. ff. de iniust. nup.* & cohortali, seu apparitori praesidis prouinciae, cohortales eiusdem prouinciae succedunt, *l. 3. C. de heredit. decur.* & apud HARMENOP.

III. Exstantibus propinquis, si indicem, seu inuentarium fecerit episcopus, iuxta *40. can. apostolorum*, eo mortuo successio eis debetur, & statim possunt eam adire: quod si inuentarium non fecerit, post mortem exspectandum est, donec eius successor episcopus ordinatus sit, qui tunc discernet bona aduentitia, ab ecclesiasticis, vt scribit BALSAMON in *can. nulli. 35. syn. 6. in Trullo*, quod congruit cum concilio Valentino sub Ioanne II. multo antea, in *can. 3.* quo cauetur, ne sine metropolitani, vel comprouincialium episcoporum conscientia, propinqui quicquam intestati episcopi praesumant; ne forte cum hereditariis rebus, etiam aliqua ad ecclesiam pertinentia vsurpent.

IV. Intestatus porro dicitur, non is tantum, qui non facit testamentum, sed & qui non iure fecit, aut si iure fecit, heredes scripti incapaces

paces sunt, vt refertur a BALSAMONE in *can. 84. syn. Carthag.* ad exemplum iuris ciuilis in §. 1. *de hereditat. quae ab intest. deferuntur.*

TITVLVS XXVIII.

DE SEPVLTVRIS.

I. Successioni siue ex testamento, siue ab intestato locus esse non potest, nisi mortuo eo, de cuius bonis quaeritur; sed inter officia, quae defuncto reddi debent ab herede, praecipuum est *sepultura*, ideo recte hic titulus subiungitur.

II. Officium sepulturae, actus est humanitatis, & misericordiae; non quod aliquid conferat animabus defunctorum: curatio funeris, conditio sepulturae, pompa exsequiarum magis sunt viuorum solatia, quam subsidia mortuorum, inquit D. AVGVST. 1. *de ciuitate Dei cap. 12.* sed ideo non est contemnenda sepultura corporum, quia *his tanquam organis, & vasis sanctus spiritus vsus est*, inquit ipse *cap. 13.* solas animas rationales honorare nouimus solenni sepulturae honore, praesertim quod corpus fuerit animae bene, & sancte instrumento suo in certaminibus vsae receptaculum, vt vult ORIG. *lib. 8. contra Celsum.*

III. Nec enim reuocandum istud est ad veterum sententiam, qui inferni fluuium insepultos non posse transmeare credebant, sed ad misericordiae opera, quibus adstringimur; *si enim viuentes nudos operire praecipimur, quanto magis defunctorum corpora?* inquit D. AMBROS. *lib. de Tobia, cap. 1.* Hoc officium pietatis in legem versum est, quam ex institutis maiorum, & patriarcharum statuit LEO III. in *cap. 1. hoc tit.* in quo etiam libertatem vnicuique eligendi sepulturae locum praebet, contra veterem ordinem, quo quilibet maiorum sepulcra sequi tenebatur, quod Melchiades magno concilio definitum scribit, in *can. placuit. 13 q. 2.* illud concilium magnum quale fuerit, si quis Romanum, quo Donatistae sub eodem Melchiade condemnati fuerunt, non existimat, aliud scrutetur, quo id definitum reperiat.

IV.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0279
DFG

IV. Quicquid sit, primitus hic ordo statutus, vt quisque maiorum sepulcris insisteret, vbi lares quisque suos habebat, vbi sacramenta solebat percipere, *d. can. placuit*, & vt loquitur *can. vbicunque. eod. vbi quis decimas persoluebat viuus, ibi sepeliatur mortuus*, a quo tamen iure recedere coegit necessitas familiarum, quae ita aliquando copiosae, vt eis vnum sepulcrum vix posset sufficere *d. can. vnaquaque:* hinc factum, vt electio sepulturae libera fuerit facta a Paschali II. vt est relatum in *concilo Lateran. sub Alex. III.* dummodo minus religiosum locum quis non elegerit. *cap. fraternitatem. hoc tit.*

V. Hodie tamen, & quouis modo licet sepulturam eligere, etiam in loco minus religioso, *cap. cum quis. §. si quis. eod. in 6.* dummodo debita portio eorum, quae defunctus ecclesiae reliquit, reseruetur paroeciae, quae portio varie assignata fuit, aliquando dimidia a Leone, in *cap. relatum. hoc tit.* modo tertia, in *cap. 1.* postea quarta ab Vrbano III. vt refert Clemens in *cap. certificari. hoc tit. in 2. compilat.* quam etiam approbauit Innocentius III. in *cap. in nostra, seq. hoc tit.* & recte Vrbanum III. auctorem dicit Clemens III. in *d. c. certificari;* quamuis inscriptio *capitis, cum super*, Lucium III. praeferat; quem errorem detegere licet ex *concilio Lateran. sub Alex. III. parte vlt. cap. 63.* vbi *caput 7. huius tit.* quod praecedit dictum *cap. cum super* (& vtrumque adscribitur Lucio III. in *hoc tit.*) Vrbano III. tribuitur. Ergo ab Vrbano assignata portio quarta legem fecit, quam saluam paroeciis fore voluit: *saluam iustitiam* dixit optime, eadem nempe ratione, qua, *iusta*, dicuntur exsequiae, quia ita sunt constituta, vt iure & necessario fieri debeant: dicta & *feralia*, a ferendis corporibus. OVID. 2. *Fast.*

Hanc, quia iusta ferunt, dixere feralia lucem.

Iustitia similiter dicta est, quia est iustitia, & exsequiis debetur, qui vsus loquendi animaduertitur in epist. GOFFRIDI *Vindocinensis* abbatis, & apud IVONEM *Carnot. Pauperum corpora si insepulta remanerent pro ecclesiae iustitia, non ideo minus haberent de gloria.* INNOCENT. III. *lib. 1. reg. epist. 219.* ad decanum Vlixbon. *Recepta*, inquit, *a templariis iustitiae legitima cautione;* alias pars illa vocatur, *symbolum animae, vel pecunia sepulcralis* in *can. 12. & 13. concil. Aenhamensis* sub Vulstano archiepiscopo Eboracensi in Anglia.

VI.

VI. Porro haec portio (quod notandum) de relictis ecclesiae exigebatur; nam vltra quid aliud exigere pro sepultura VRBANVS II. vetuit in *concilio Claromont. cap. 8.* INNOC. III. sub poena simoniae in *cap. suam. infra, de simonia,* haec quartae exactio, hodie pene exoleuit, cum & consuetudo, quae legis vicem gerebat, euanuerit, qua quilibet fidelis ecclesiae partem bonorum suorum relinquere cogebatur, nomine, & titulo exsequiarum, quod ius mortuaria vocabant. *cap. officii. supra, de testament. cap. conquerente. de offic. ordin.*

VII. Hodie totum, quod pro exequiis impenditur, plebano debetur; si vero extra suam ecclesiam efferatur defunctus, saltem portio canonica, *concil. Trid. sess. 25. de reform. cap. 13.* dicta canonica, vt ostendatur vnumquemque ita deuoueri paroeciae suae, vt sine iniuria alio post mortem suam traduci non debeat, vnde Clemens III. optime dixit in *d. cap. certificari*, corpora mortuorum, quae alibi sepeliuntur, a sua ecclesia assumi, & nisi id ex voluntate certa defuncti factum fuerit, corpus recte e tumulo eruetur, & propriae ecclesiae restituetur, cum omni lucro, quod perceptum fuerat. *cap. ex parte*, & *cap. cum liberum. hoc tit.*

VIII. Sepultura propriae paroeciae dicitur dicitur perpetua, a qua extrahere corpora non licet, nisi ex licentia plebani, vel pontificis, *arg. l. ossa. de religios. l. 1.* & *vlt. C. eod.* exstat capitulare Caroli calui in villa Sparnaco *cap. vlt. Nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eiiciat, aut sepulturam cuiusquam temerario ausu quoquomodo violet; sed vnumquemque in loculo sibi a Deo praeparato, atque concesso aduentum sui iudicis praestolari concedat*, & in synodo Pistis, eadem fit querela, *ideo sanctorum, & protectorum nostrorum corpora de sepulcris suae requietionis effossa sunt.* Aliis de causis nisi magnis extrahi e sepulcro cadauer non poterat, veluti ex causa, qua solet denegari sepultura, vtpote haereticis *cap. sicut. de haeretic.* excommunicatis, *cap. sacris. hoc tit.* manifestis vsurariis, *cap. quia. infra, de vsuris*, raptoribus, mortuis sine baptismo, & iis, qui sibi mortem conscisuerunt: & e contrario non debent cum talibus personis commiscri Christiani, & eorum tumulis includi, ideo D. Cyprianus Martiali magno crimini vertit, quod filios apud profana gentilium sepulcra deposuisset.

IX. Porro sepulturae locus non in ecclesiis, si iure summo agatur, sed in coemeteriis est concedendus, & hic ordo veteris ecclesiae, qui si rite ecclesiasticae dignitati consuleretur, esset reuocandus: olim enim in-

tra ecclesiam sepulcra prohibebantur, vt videre licet apud D. GREGORIVM, *lib. 4. cap. 50. dial.* BVRCHARDVM, & IVONEM, & innumeris locis, vt in *can. nullus. 13. q. 2. & hoc secundum constitutionem antiquorum patrum*, vt loquitur *concilium Arelat. VI. sub Carolo M. cap. 21.* quod sane maiori ratione fit, quam apud ethnicos; nam l. XII. tabb. defunctum intra moenia ciuitatis sepelire vetitum erat, apud TVLLIVM *2. de legib.*

X. In coemeteriis olim omnia martyrum corpora recondita erant, & summum habebatur solatium a fidelibus, quibus iuxta ipsorum reliquias quiescendi spes erat; vnde factum, vt respirante paululum ecclesia sub imperatoribus Christianis reliquiae martyrum in ecclesias intra ciuitates illatae fuerint, quasi in praemium certaminis pro Christo accepti, & victoriae triumphum: vt apud Romanos, qui victoriam in bello pro repub. reportassent, peculiari beneficio afficiebantur, vt intra vrbem sepelirentur, apud PLVTARCHVM in *problemat. Rom. quaest. cap. 79.*

XI. Et consequenter zelus Christianorum eo vsque etiam sese effudit, vt intra ecclesias sepulturam ambierint, D. AMBROS. *serm. 77. Ideo a maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus corpora nostra sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos poena non tangat.* PAVLINS *epist. 43.*

Vt de vicino sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purgat in igne animas.

Et hanc sepulturam nullus potest iure proprio eligere, & sibi arrogare, sed ab episcopo in maiori, & matrice ecclesia, in minori & paroeciali a presbytero, seu paroeco obtinere debet, vt refertur ex concil. Meldens. *cap. 10.* apud BVRCHARDVM *lib. 3. cap. 150.* & in constitutionibus RICVLPHI Suession. episcopi, quae exstant ad calcem operum HINCMARI *cap. 18. sepulturas mortuorum ecclesiastica honestate, & pietate vnusquisque presbyter disponat, & ne pro sepeliendis mortuis xenia exquirat.*

TITV-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0282
DFG

TITVLVS XXIX.
DE
PAROCHIIS, ET ALIENIS PAROCHIANIS.

I. Superiori titulo sepulturas mortuorum vnicuique ecclesiae, in qua sacramenta percipiuntur, & decimae praestantur, esse faciendas dictum fuit, quod ius communitatem, & vnitatem demonstrat parochiarum. Nunc consequenter de ipsis *paroeciis* agendum.

II. Paroecia est aliquod territorium, cuius incolae vnam, & eandem ecclesiam habent, dicta corrupto nomine parochia, id est vicinia, & paroeci vicini, apud Graecos, sicut προσοίκοι IVSTINIHN. in *l. 26. C. de episc. aud.* ἐν ἐκείνῃ τῇ πολεῖ ἢ τῇ παροικίᾳ, id est, *in ciuitate, vel eius vicinia:* sic in *psalmum 119. incolatum* septuag. interpretes παροικίαν dixerunt. D. HIERONYM. *ad Galat. cap. 4.*

III. Dupliciter autem fuit accepta paroecia; aliquando ampliori significatione pro episcopatu, & dioecesi, vt in *capitul.* CAROLI M. *cap. 8. 9.* & *11. lib. 1. vt nullus episcopus in alterius paroeciae ordinationes facere audeat*, & in *can. 14. 15. 34.* & *35. apostolorum*, *concil. Antiocheno can. 9.* & aliis locis innumeris. Aliquando pro vnica tantum tribu, seu vicinia, cuius generis plurimae vno episcopatui subiacebant: vnde INNOC. I. in *epist. 8.* reprehendit Florentinum episcopum Tiburtinum, quod Nomentanam paroeciam ad Vrsum episcopum pertinentem vsurpasset.

IV. Paroecia haec dicebatur etiam *plebes*, *concil. Africano cap. 87.* & *Rhegiensi can. 3.* & *Nannet. cap. 4. cum sacerdos*, inquit, *viderit aliquem infirmari in sua plebe:* inde dictus plebanus, qui plebis, seu paroeciae curam habet, *cap. cum olim. de praescript.* & presbyter plebis, *cap. 36. concil. Meld.* plebani, seu paroeci institutionem simul cum episcopatuum, & dioecesium distinctionibus natam esse declarat ANACLETVS I. *epist. 3. cap. 2. episcopi non in castellis, aut modicis ciuitatibus debent constitui, sed presbyteri per castella, & ciuitates, & villas debent ab episcopis ordinari, singuli per titulos suos.*

V. Nec enim primam titulorum, seu paroeciarum diuisionem tribuere debemus Dionysio; quamuis apud ANASTASIVM, & in *Pontificali* legamus, ipsum ecclesias presbyteris diuisisse, coemeteria, paroecias, & dioeceses constituisse: ob persecutionem Valeriani imperatoris turbata ecclesia, & eo demum mortuo a Gallieno paci reddita, opus fuit nouas paroecias consignare, vt notat BARONIVS; id munus praestitit Dionysius: nisi dicamus hanc diuisionem paroeciarum factam fuisse in vrbe Roma, vt septem regionibus, & paroeciis distingueretur: vnicuique ergo vico, seu viciniae presbyter vnus adscriptus est, qui cardini, seu curae ecclesiae inseruiens eam temere deserere non poterat, *can. sanctorum. 70. d.* cui sicut episcopo, subditos docere, verbum Dei praedicare, sacramenta ministrare onus incumbit, & animam suam pro ouibus suis ponere debet, estque in sua vicinia oculus episcopi, & primus post episcopum: sicut enim episcopi in locum apostolorum successerunt, ita presbyteri, seu plebani in locum septuaginta discipulorum: hoc aperte demonstrat ANACLETVS *loco citato*, THEODVLPHVS *Aurelian. epist. 1.* & FVLBERTVS *epist. 2. ad Finardum*, qui plebanos, curae pastoralis vicarios adiutores vocat, MONTANVS *episcopus Tolet.* in quadam *epist. ad concil. Tolet. II. adiecta: adiutores suos Dominus nostri laboris secundo dignitatis gradu esse voluit:* hoc sensu presbyteros per titulos vrbis Romae distributos secundi ordinis facit synodus Rom. IV. *can. 6.* hinc fit, vt praelati vocentur, *cap. cum ab ecclesiarum. de offic. ordin. cap. 4. de iudic.* & abbatibus anteferantur in concilio Emeritano sub Vitaliano papa *can. 11.*

VI. Eadem vero lex, quae circa fines, & terminos, inuicem episcopos obligat, & paroecos, nempe, ne quis contempta sua paroecia alienam inuadat, *d. can. 14. & 15 apostolorum;* ne clericus alienus ab alio episcopo praeter sententiam proprii episcopi suscipiatur, & ordinetur, & ei λειτουργειν concedat, sub poena excommunicationis. *can. 16. syn. Nicaenae*, & *can. clericum. 7. distinct.*

VII. Similiter nec paroecus alienae paroeciae quempiam suscipiat, ei sacramenta administret, & ad missam admittat, sed hunc statim ab ecclesia eiiciat, *cap. vt dominicis. hoc tit.* nisi in itinere plebeianus, id est paroecus fuerit, vel placitum, id est litem habuerit, vt ait *cap. 5.* concil. Nannet. relatum a BVRCHARDO *lib. 2.* & *lib. 1. Capitul. Can. 15. apostolorum* videtur hanc legem imponere tantum clericis, non laicis, qui etsi insolentia

lentia, & contumacia absentes a propria paroecia alteri insistant, non propterea a communione sint arcendi, quem intellectum sequitur BALSAMON *syn. Nicaenae d. can. 16.* & *syn. Carthag. can. 68.* & ideo singulare est *d. cap. vt dominicis*, cum ait laicum etiam ab ecclesia arcendum.

VIII. Quod attinet ad clericos, ab alieno episcopo sicut nec ordinari, ita nec iudicari possunt, *cap. 3. hoc tit.* & ordinatio facta nullius est momenti, *can. episcopus. 7. q. 1.* sicut sententia ab incompetenti iudice lata est nulla, *cap. at si. de iudiciis*, *can. nullus alterius. 9. q. 2.* excommunicatio quoque nulla est, *cap. nouit. supra*, *de offic. delegat. cap. a nobis. de sent. excom.* Sed quaeri potest, an sicut episcopus non potest alterius paroeciae, clericos ordinare, excommunicare, iudicare, ita nec metropolitanus possit; dubitatum fuisse scribit BALS. ad *d. can. 14.* propterea quod metropolitano subditi sint omnes, qui sunt eiusdem prouinciae, licet non eiusdem dioecesis, & paroeciae: sed concludit nihil hac in parte differre metropolitanum ab aliis episcopis, nisi per negligentiam, vel appellationem id fiat. Quae ad *cap. primum huius tit.* pertinent, ad ea, quae diximus ad *tit. de clerico aegrot.* supra, referenda sunt.

TITVLVS XXX.

DE DECIMIS, PRIMITIIS, ET OBLATIONIBVS.

I. Ius paroeciarum maxime consistit in decimis, primitiis, & oblationibus; quo fit, vt hic titulus superiorem subsequatur.

II. Imprimis vt ordine totam hanc materiam discutiamus, quaerendum est, quo iure debeantur decimae, & quidem eas a Deo institutas, & originem sumpsisse ex ipsa lege Dei Moysi data per angelos certum est, *cap. 22. Leuit. Deuter. cap. 12.* & *14.* antequam etiam Abraham offerret decimas Melchisedec regi, & sacerdoti, *Gen. cap. 14.* & *Heb. cap. 7.* per hunc enim sacerdotium fuit designatum, per illum laicorum status. *can. decimas. 16. q. 1.* & *can. decimas. 16. q. 7.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0285
DFG

III. Et quamuis sublata fuerit obligatio legis Mosaicae, cessantibus etim sacrificiis veteris legis, & consequenter obligatio praestandarum decimarum euanuerit; ratio tamen obligationis remansit, vt qui eccleſiis inseruiunt, de oblatis nutriantur, *cap. 9. 1. ad Corinth. can. ex his. 12. q. 1. cap. cum secundum. sup. de praebend.* & quamuis non praecise in noua lege decima fuerit imperata, consuetudo tamen induxit decimarum solutionem, ius diuinum veteri lege stabilitum imitata, qua ratione etiam decimae censentur iuris diuini, *cap. 3. parochianos. hoc. tit.* cuius etiam sententiae est PHILO *Iudaeus, lib. de praemiis sacerdotum,* qui etiam docet legem sacerdotes aequiparare regibus, & imperare, vt eis tanquam principibus tributa conferantur: confirmat idem AVCTOR *constitutionem apost. lib. 2. c. 34.* τέτους ἄρχοντας ὑμῶν καὶ βασιλεῖς ἡγεῖσθαι νομίζετε, καὶ δασμὸς ὡς βασιλεῦσι προσφέρετε: *hos existimate vestros praesides, hos putate reges, his quasi regibus vectigalia offerte.* Hinc factum, vt decimae census Dei nuncupentur *in can. 6. concil. Agripp.* apud BVRCHARDVM *lib. 3.*

IV. Sed cur potius decima pars constituta est? quia scilicet denarius numerus perfectus est, & vnitatem demonstrat per quam Deus repraesentatur, vt scribit ORIG. *homil. 13. in Leuit.* & Moses a Deo accepit decem praecepta, & ipse iudices decem constituit *18. Exod.* Talis numerus magno apud veteres in honore habitus est. OVID.

Annus erat decimum cum luna receperat orbem,
Qui numerus magno tunc in honore fuit.

V. Hunc numerum generaliter obseruandum docent omnes leges tam eccleſiasticae, quam politice; ita vt nec plus, nec minus sit praestandum, sed decima pars fideliter praebenda, *can. quicunque. 16. q. 7.* licet hodie consuetudo errorem fecerit; aliquando non decimam, sed duodecimam, quindecimam, ac viceſimam praestare: quod tamen nec leges, nec canones approbarunt, nec illam decimam minorem, vel maiorem fecerunt. Quae tamen partes semper vocantur decimae, quod in decimarum locum succeſſerint. Leges sacrae sunt firmiores, quam ciuiles; apud quas & viceſima hereditatum, & decima litium, & manumiſſorum ab impp. acciſae, auctae, irrogatae, reductae, & demum abolitae fuerunt, vt videre licet apud DIONEM *lib. 55.* TACITVM *13. annal* SVETON. in *Caligula.*

VI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0286
DFG

VI. Nulla tamen consuetudo potest efficere, vt nullae partes soluantur, *cap. in aliquibus. hoc tit.* sumpto ex *concil. Later.* sub *Innocentio III.* qui ideo hanc legem dixit, quod essent pleraeque gentes permistae Christianis, quae licet se dicerent Christianas, more tamen suo ecclesiis decimas non persoluebant, vt septentrionales populi, quos sero ad Christum conuersos narrat ALBERT. KRANTZIVS in *metrop.*

VII. Sunt, qui ex priuilegio, & indulgentia summi pontificis a praestatione decimarum excusantur, templarii, hospitalarii Hierosolymitani; *cap. ex parte. hoc. tit.* scilicet de terris suis, quas suis manibus excolunt; nec enim hoc priuilegium extenditur ad alia praedia, quae aliis locant excolenda, *cap. licet. hoc tit.* imo nec ad noualia, nisi id nominatim indulto contineatur. Cum enim tales immunitates destruant ius commune, restringendae sunt, *cap. odia. de reg. iuris in 6.* adeo vt noualium decimae paroeciis debeantur. *cap. commissum.* & *cap. quoniam. 13. hoc tit.*

VIII. Parua principia saepius larga habent incrementa, immunitates illae exiguae, quae primis tantum temporibus ex cultura propria monachis dabantur, longas radices egerunt, & ad omnem decimarum exemptionem sunt conuersae: exempli gratia in fauorem Carthusiensium, *cap. 2. de decimis, in 6.* fratrum praedicatorum, *cap. nimis. de excess. prael.* & *cap. 1. hoc tit. in 6.* monachorum S. Benedicti, a IOANNE XXI. in *chronico Cassin. lib. 2. cap. 1.* eremitarum Camaldulensium ab INNOCENTIO III. *lib. 2. epist. 12.* Cistercienſium, *cap. ad audientiam. hoc. tit.* contra quos exandescit P. BLESENSIS *epist. 82. cum Dominus*, inquit, *praecipiat decimas solui, quis contra eius praeceptum potuit dispensare?* & alibi; *quicquid indulgent priuilegia Romanae ecclesiae, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est vsurpare.*

IX. Ratio huius immunitatis initium sumpsit ab inopia, & egestate monachorum, qui tamen postea fidelium donis locupletati sunt, quae causa erat, cur terras propriis manibus excolerent ad exemplum apostolorum, actuum *cap. 18. & 20. 1. ad Corinthios, cap. 4. & 9. can. cauendae. 10. q. 8. can. praedicator. 16. q. 1.* quod etiam diffuse exagitat idem PETRVS; *si dominus papa indulgentia speciali priuilegiauit vos, dum ordo vester in paupertate gaudebat, potuit tolerari ad tempus; nunc autem quando*

vestrae

vestrae possessiones multiplicatae sunt, etiam in immensum priuilegia haec potius ambitionis, quam religionis instrumenta sunt.

X. Aliam rationem adfert IVO *Carnot. epist. 192.* quod incongruum esset monachos a diuinis auocari, & ab exactoribus perturbari : quae causa mouit episcopos, & etiam summum pontificem haec priuilegia indulgere, *can. peruenit. 16. q. 1.* cum enim presbyteri gradum, & honorem acceperint, & facultatem simul praedicandi euangelium, baptizandi, sepeliendi, & alia sacramenta ministrandi, quod olim erat eis prohibitum, *can. placuit. 16. q. 1.* non immerito eis etiam decimas concedendas iudicauit AMBROSIVS in *can. doctos. 16. q. 1.* Videnda elegans *epistola* HVGONIS *Pontigniacensis* edita a IVRETO, ad calcem *epistolarum Iuonis*, in qua Hugo tuetur ius commune, quo decimae praestandae sunt ecclesiis baptismalibus, *cap. cum contingat. 29.* & *sequenti*, *hoc tit.* aut ecclesiis maioribus, & conuentualibus, quibus paroeciales sunt annexae. *cap. ad quaestiones. de rerum permut.*

XI. Praeter ius commune, qui percipiunt decimas, aut habent ex priuilegio, vt dixi, aut ex concessione, & donatione ecclesiae, vtpote quae fit laicis, cum in feudum eas accipiunt, vel ad vitam, vel ad certum tempus, vt ecclesiam armis tueantur contra haereticos, & infideles, & tunc laici non proprie decimas, sed decimarum fructus, qui temporales sunt, *cap. 2. de locato*, percipere dicuntur, quia ius decimarum est quid spiritale, *cap. olim. de praescript.* cuius incapaces sunt laici; quod ipsi per se non possunt ad heredes de iure communi transmittere. *cap. nullus. de iure patr. cap. prohibemus. 19. hoc. tit. cap. cum apostolica. supra, de his, quae fiunt a praelat.* Quamuis ab Hugone Capeto huiusmodi feuda decimarum iuris hereditarii facta fuerint, vt quidam existimant; adeo vt etiam in feminas iure dotalitii transierint, nec sine luctu apud scriptores nostros legimus, ita misere sanctuarium Dei hereditario iure possessum fuisse, contra quam est in *can. apostolica. 8. q. 1.*

XII. Et quidem primus auctor huius exactionis fuit Carolus Martellus, post quem & summi pontifices saepe eam exercuerunt, vt Bonifacius VIII. *cap. 10. de decimis. in extrauag.* & Martinus IV. Reges & imperatores, vt Philippus Augustus, concilio Paris. apud GVAGVINVM *lib. 6.* Rudolphus imperator, apud TRITHEMIVM in *chronico.* Verum non omnes illae decimae eandem sapiunt naturam; nam quaedam deci-

decimae semel impositae fuerunt, aliae perpetuo remanserunt, maxime quae in feudum nobilibus datae; quod quidem pro bono pacis tolerauit ecclesia, & earum possessionem longi temporis passa est, dummodo essent ante concilium Later. sub. Alex. III. quo postea in futurum prohibitae sunt, & nouae infeudationes nullius censentur esse momenti, nisi a summo pontifice factae, vel confirmatae fuerint. *cap. 2. de feudis.* Nam ab episcopis post dictum concilium tales in feudum dationes non valent, *cap. quamuis hoc. tit.* episcopus non potest infringere legem a concilio, & papa statutam; sed solus papa summus praetor, cui addendi, supplendi, interpretandi competit potestas. *cap. ad haec. hoc tit.*

XIII. Potest quidem episcopus decimas a laicis possessas ecclesiae, cui voluerit, donare, quod enim a laico detinetur, ad vsum ecclesiasticum debet reuocari, *cap. cum apostolica. supra, de his, quae fiunt a praelat, sine consensu:* potest etiam episcopus decimas a longo tempore, id est, ante concilium possessas a laicis in alium laicum transferre, consentiente capitulo, *d. cap. cum apostolica*, quia episcopus est dominus superior feudi, sine cuius licentia vasallus feudum alienare non potest, *toto titulo, de alienat. feudi lib. 2. feudorum:* est principalis dominus, in cuius potestate res ecclesiae sunt, *can. episcopus, & can. praecipimus. 12. q. 1.* his casibus exceptis decimae si possideantur a laicis, iniuste possidentur, etsi a principe vel imperatore datae fuerint, *cap. dudum. hoc. tit.* si vi eas quis teneat: si vltra tempus definitum, si iniuriam fecerit ecclesiae, ob ingratitudinem. *toto tit. quib. mod. feud. amitt. lib. 1. feud.* Soli igitur ecclesiae cathedrali, & paroeciali debentur iure primaeuo decimae.

XIV. A quibus debeantur, sequitur dicendum, qua in re distinguere debemus decimas in *reales, personales*, & *mistas:* sicut enim fructus alii naturales, siue praediales, alii personales, siue industriales, alii misti, qui sine praediis & industria quaeri non possunt, quales sunt, qui ex armentis & pecoribus percipiuntur, *l. fructus. de vsuris. l. bonae fidei. de acquir. rerum dom.* ita quoque decimae sunt praediales, quae soluuntur ex frugibus, fructibus, oleribus, foeno: personales ex industria, & artificio, vt sunt lucra negotiationum, venationis, piscationis, militiae: mistae, quae ex pastu animalium, vtpote foetus, lac, agni, lana; quae tria decimarum genera iure exigi debent. *can. omnes. 16. q. 7.*

XV. Reales quidem, & mistas peti vbique videmus, non vero personales, vt in Gallia, & aliis locis, & in *concilio Mediol. sub Carolo Borromaeo, cap. 75.* nisi consuetudo aliter tulerit, *decimae sine fraude soluantur etiam personales, in quibus eas soluendi consuetudo est*, cui congruit INNOCENT. III. *lib. 1. regist. epist. 215.* vbi mercatores ad decimas cogit, qui ex consuetudine soluebant. Iure communi eas deberi, sicut reliquas, non est dubium, *can. decimae 16. q. 1.* de militia, de negotio, de artificio obligantur mercatores, milites, doctores, aduocati, *cap. pastoralis. hoc tit.* CHRYSOST. *homil. 43. in 1. Cor.* Gentiles hac in parte adducere non est operae pretium, qui tam accurate decimas omnium prouentuum falsis Diis obtulerunt, vt refert MAX. TYR. *14. dissertat.* sed & animalia ipsa ex rapinis, & praediis, vt refert AELIAN. *4. de histor. animal. cap. 53.* nulla res est tam exigua, de qua iure decimae peti non possint, apud CLEMENT. *2. constit. cap. 34.* quamuis tamen ad minutas illas exactiones id extendi ex aequo, & bono non debeat, ne nimius auaritiae fomes clero, & ecclesiae sit dedecori, vt concludit D. THOMAS *2. 2. q. 87.* ALEXANDER III. in *epist. ad quendam Cantuariensem archiepiscopum*, hanc etiam vel leuissimam exactionem concedit, *vbi priscae consuetudinis authoritas inualuerit*, inquit.

XVI. Sed & quod maius est, non solum corporalium rerum, sed etiam incorporalium decimam debemus, vtpote temporis, quod in Dei laudes & gloriam impendere debemus, D. AVGVST. *serm. 219. imo & quod maius est*, inquit, *non rerum omnium, & prouentuum, sed & ipsorum dierum decimas Deo dare debemus.* Quadragesimam rite anni decimam nuncupare possumus, vt in *concilio Trosleiano, cap. 6.* & apud NICOLAVM *ad consult. Bulgarorum: tempore quadragesimae, quo Deo carnis nostrae decimas damus, omni voluptati est renuntiandum.*

XVII. Igitur omnium, quae sub coelo sunt, decimae debentur, & ab omnibus, siue Iudaeis, *cap. de terris. hoc. tit.* & *cap. quanto. de vsuris:* siue haereticis, & infidelibus, quamuis de his cautum non inueniatur; quia noluit ecclesia id statuere aduersus eos, quos omnibus bonis spoliandos censet, *can. si vos. 23. q. 5.* cum falso titulo censeantur bona possidere, ex D. AVGVSTINI sententia, *can. quicumque. 23. q. 7. cap. vergentis. de vsuris:* non ita de Iudaeis: quos certis locis morari, & synagogas habere permittit *cap. 3. de Iudaeis.*

XVIII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0290
DFG

XVIII. Quibus vero ſolui debeant decimae, iam dictum; quia tamen habet aliquid ſcrupuli *cap. 2. hoc tit.* quod altioris, & longioris eſt indaginis, id ſeparatim memini me tractaſſe.

XIX. Secunda pars rubricae de primitiis attingenda eſt, quarum non ita ſtricta lex vnquam fuit. D. HIERONYMVS ex maiorum traditionibus refert quadrageſimam, vel ad minus ſexageſimam portionem frugum dandam, quamuis tamen nusquam in lege quantitas ſit definita, ſed in arbitrio fuerit offerentium, niſi vbi conſuetudine aliter fuerit obſeruatum, vt refert D. THOMAS *2. 2. q. 86. art. 1.* obligatio quidem indefinita pendet a lege. *cap. 20. 24. exodi. cap. 23. leuit. can. eccleſias. 13. q. 1. can. reuertimini. 16. q. 1.*

XX. Diebus praeſertim dominicis ſolebant praeſtari primitiae, non ſingulis, ſed quibusdam, pro temporum ratione deſignatis: P. DAMIANVS *epiſt. 16. lib. 4. ad V. epiſcopum. Poſt hanc*, inquit, *illa feſtiuitas ſequitur, quae dicitur nouorum, cum primitiae ſcilicet de nouis frugibus offeruntur.* Romani hoc feſtum dicebant *ambarualia.* VIRGIL. *1. Georg.*

Terque nouas circum felix eat hoſtia fruges.

Dictae ſunt primitiae, quod primae & nouae fruges darentur; ſed melius, *praemetia*, cum VERIO FLACCO, quae praelibationis cauſa ante metebantur: *primetia*, quaſi primae meſſes.

XXI. Primitiis oblationes iungo, quae fere pari paſſu ambulant, vtraeque quantum ad pretium, & magnitudinem arbitrariae, ex officio pietatis pendentes; ideo GREGORIVS VII. in *can. omnis. de conſecrat. diſt. 1.* ait; *omnis Chriſtianus procuret ad miſſarum ſolennia aliquid Deo offerre*: verbum, *procuret*, demonſtrat, non tam eſſe mandatum, quam ſuaſionem.

XXII. Veteri lege oblationes fiebant in principio menſium, ſiue die calendarum, prima ſabbati apud D. PAVLVM *1. Corinth. cap. 16.* qui translatus eſt in diem ſolis, ſiue dominicum, TERTVL. *apol. cap. 16.* Primitiae, & oblationes vel in gazophylacium mittebantur, quod arcam vocat. TERTVL. *apol. cap. 39.* ſecretarium POSSIDIVS in *vita D. Auguſtini, cap. 24.* vel etiam apud praepoſitum, id eſt, epiſcopum deponebantur, vt eſt apud IVSTINVM *martyrem apol. 2.* ſcilicet, vt diſquiri poſſet, an eſſent, digna munera, vel ob perſonam offerentium, vel an eſſent quaeſitae ex iuſta cauſa, vt ſi proficiſcerentur ab impiis, reiicerentur, *can. non eſt putanda. 1. q. 1. can. miror. 17. q. 4.* P. DAMIA-

NVS *epist. 36. lib. 6.* *Enimuero dona ab iniquis suscipere, quid aliud est, quam propriam animam ex dantis squalore foedare?* Si dignae reputabantur, per diaconum sacerdoti offerebantur. *can. vlt. de consecrat. d. 1.*

XXIII. Et primitiae quidem saepius super altare ponebantur, nusquam oblationes, vt scribit BALSAMON ad *can. 3. apostolorum*, qua de re *constitutionem* edidit EVTYCHIANVS P. *28.* quamuis haec lex non fuerit obseruata, *cap. 2. de consuetud. can. sanctorum. 10. q. 1.* saepius ex eminenti loco suspendebantur, vel ex columna, sicut olim Delphis factitatum a gentilibus, teste CLEMENTE ALEXAND. I. *stromat. cap. 1.*

Ὅφρα θεῷ δεκάτην ἀκροθινιάτε κρεμάσαιμεν
Σταθμῶν ἐκ ζαθέων, καὶ κίονος ὑψηλοῖο.
Vt decimamque Deo, primos fructusque dicemus,
Sedibus ex sacrosanctis, celsaque columna.

Haec donaria vocabantur & ἀναθήματα a verbo ἀναθῆναι, quod est *suspendere;* vnde & excommunicatio dicitur anathema. Solebant reges Israel victores, spolia sua consecrare, & in templo suspendere; sic Samuel, Saul, Dauid, vt scribunt doctores in *cap. 26. 1. paralip.* & gentiles apud MAX. TYRIVM, *cap. 14. dissertat.*

XXIV. Porro decimarum, primitiarum, & oblationum erogatio, & distributio non vna, eademque erat; siquidem primitiae & oblationes initio nascentis ecclesiae in episcoporum, presbyterorum, & diaconorum vsum vertebantur, *d. can. 3. & 4. apostolorum:* decima vero hypodiaconis, & ceteris inferioris ordinis clericis dabantur, vt ex CLEMENTIS *constitutione cap. 40. lib. 8.* constat, quo tempore credendum est primitiarum, & oblationum longe pinguiorem fuisse conditionem, sed refrigescente charitate euanuerunt, solis remanentibus decimis toti clero aeque diuidundis.

TIT V-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0292
DFG

TITVLVS XXXI.

DE REGVLARIBVS, ET TRANSEVNTIBVS AD RELIGIONEM.

I. Antea de clericis ſecularibus, & eorum iuribus tractatum; nunc vero de regularibus, & monachis, quos a clericis diſtinguit ſtrictioris regulae votum, qui & ideo regulares dicti ſunt, quamuis tamen generali appellatione, & ex primaeua inſtitutione omnes fuerint regulares, ſiue canonici, ob canonem, ſeu regulam, qua continetur omnis ordo eccleſiaſticus, *can. 24. ſyn. Laodic.* quae regula vocatur eccleſiaſtica in *can. ſi qui vero, & ſequenti 32. diſt.* vel quia initio naſcentis eccleſiae nullus ordinabatur, aut regulae eccleſiaſticae ſubmittebatur, cui non portio aliqua agri dominici colenda praeberetur, quae vocabatur *canon*, vt D. PAVLVS de ſe ipſo profitetur, *2. Corinth. cap. 10.* ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κάνονος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς &c.

II. Ab eo canone recte omnes clerici dicebantur, canonici, qui canonem ſeu portionem ſuam habebant, κλῆρον, non quidem decimarum, & primitiarum, vt vult gloſſ. in *can. cleros. 21. diſt.* ſed potius adminiſtrationis & regiminis, quod per titulos ſingulis diſtribuebatur, *can. ſanctorum. 70. diſt.* vnde dicti clerici. Porro hi ſub regula communis vitae degebant maxime, tunc cum creſcente numero Chriſtianorum excreuit etiam ipſorum numerus.

III. Vitae canonicae caput ſtatuerunt apoſtoli in tribus, *in communi ſubſtantia, in communi obedientia, & in communi dilectione ſuperna*, inquit P. BLESEN. *ſerm. 30.* ſed deinde ſucceſſu temporis ſenſim communitas illa euanuit, vsque ad tempora D. AVGVSTINI, qui horum maximam partem iterum ſub regula redegit; ipſe enim vitam canonicam reſtaurauit, non inſtaurauit, inquit idem P. BLESENS. qui ſoli vocati ſunt canonici, quod canonem, ſeu regulam antiquam apoſtolorum ſeruarent.

IV. Sed vt eſt miſera hominum conditio, haec canonica vita tandem emarcuit, & illi contempto communitatis voto annuos prouentus inter ſe diſtribuere coeperunt, pro regula ſeculi libertatem amplexi, cano-

nici dicti sunt seculares, vt notant TRITHEMIVS in *chronico Hirsaug.* & BRVSCHIVS *lib. de monast. German.* ad differentiam aliorum, qui regulam seruantes, vt a secularibus distinguerentur, dicti sunt regulares, *cap. super. infra, de statu monachorum;* nec ideo tamen clericorum nomen amiserunt, *can. necessaria. 12. q. 1. iuxta ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici ecclesiasticis disciplinis vacent.*

V. Hinc & canonici clerici dicuntur *can. 9. concil. Mogunt.* sub Carolo M. vt distinguantur a monachis, qui clerici non erant, *can. sic viue. 16. q. 1.* hi enim in syluis & recessibus degebant, illi in episcopiis & vrbibus, *can. 23. syn. Turon.* vtrosque, licet viuendi modo & disciplina dispares, votum tamen effecit pares, continentiae, castitatis, silentii, & paupertatis, quamuis diuersimode: vnde & vouentes appellantur ad differentiam clericorum, & canonicorum secularium, qui se talibus regulis non adstringunt, nec inter eos adnumerantur, vt indicat titulus infra, *qui clerici vel vouentes contrah. matrim.*

VI. Ergo totus hic titulus est de regularibus canonicis, & de monachis, inter quos similitudo maxima est ob tria vota, quae peculiariter profitentur, paupertatem, castitatem, & obedientiam; in quibus emittendis duo potissimum considerantur, voluntas, & aetas, sine quibus perfici non possunt, nec inde vlla nasci potest obligatio, *cap. 1. hoc tit. can. illud. 20. q. 1. can. praesens. 20. q. 3.* obligationis natura stipulatoris, & sponsoris personas petit *l. 1. ff. de verbor. obligat.* ita monasticae vitae professio non fit nisi ab abbate, seu praefecto stipulante, coram quo professio fieri debet, *can. 2. synodi VII. Constant.* & a spondente diuinitus exigi ait Nicolaus I. ad consulta Bulg. *cap. 87.*

VII. Nec enim sufficit sola deuotio paterna, vt est in concilio Tolet. IV. *cap. 48.* relato in *can. monachum. 20. q. 1.* nimis enim aspe rum visum fuit, vt paternae iussioni filius obsequi cogeretur, licet primis temporibus id maxime fuerit vsitatum, solenni enim ritu filius a patre monasterio mancipabatur, AYMONIVS, *cap. 2. de vita sancti Abbonis: monachicum ei tradidit habitum, facta prius per parentes solenni traditione,* sic expressum est in *regula S. Benedicti, cap. de profess.* Sic in mss. nostrae eccesiae Tolosanae Guillelmus de Lauriaco donat Deo, & S. Stephano, & patri Aurelio priori, & cunctis fratribus filium suum Guillelmum, quem canonicum fieri vult, anno 1088. Patribus adhuc patria illa potestas

ex

ex iure Quiritium seruabatur, SERVIVS in illud VIRG. *Aeneid. 11. ipse pater famulam voueo. Bene, ipse pater*, inquit, *quia auctoramenti potestatem nisi patres non habent.*

VIII. Et e contrario etiam inuitis parentibus olim raro licuisse liberis religionem amplecti, quin etiam, & sine causa legitima, & probata iis, qui sub patria erant potestate, non licebat nisi ex licentia plebani sui, quod INNOCENTIVS III. demonstrat, in *epist. ad decanum, & alios canonicos Cabill. libro 13. registri. Pro eo*, inquit, *quod iure paroeciali eisdem obligati tenentur.* Hac etiam libertate priuatos aliquando officiales regis Francorum videre licet in synodo Remensi apud FLODOARD. *lib. 2. cap. 5. Hi vero, quos publicus census spectat, sine permissu principis, vel iudicis se ad religionem sociare non audeant.* Quin & monasteria carceres erant, in quae etiam loco poenae, aut exilii plerique detrudebantur, apud GREG. TVRON. *lib. 4. cap. 15.* maxime clerici delinquentes, & regradati. *cap. 2. de poenitentiis, cap. 4. de excessib. praelat. can. 1. & seq. 12. q. 1.*

IX. Porro aetatis non minus, quam voluntatis defectus votum irritum facit, illam intra pubertatis annos, nempe duodecimum in foeminis, decimum quartum in maribus constituit *can. illud. 20. q. 1.* quod tempus aetatem discretionis appellat COELESTINVS III. in *cap. cum simus. hoc tit.* ad exemplum iurisconsultorum in *l. impuberem. de furtis*, ante quam nemo quantumuis doli capax obligatur, etsi proximus pubertati, vt notat gloss. in *d. can. illud*, licet tunc demum ratio dubitandi non abfuerit; ideo INNOCENTIVS III. rescribens episcopo Lingon. *lib. 12. registri* addit, *nisi forte prudentia in illis suppleuerit aetatem, vt saltem transire debeant ad regulam laxiorem*, & in *cap. super hoc tit. cap. vlt. de cohabit. cleric.* quod tamen nusquam probatum, minime *concilio Tridentino*, quo talia vota vt praecocia, & praematura damnantur, reiectis omnibus, quae expleto decimo sexto anno non fuerint emissa *sess. 25. de regul. cap. 15.* nisi deinde quis maior factus ratum habuerit. *cap. significatum. hoc tit.*

X. Nec vlla est amplius differentia regularium quoad votum, vt olim: in congregationibus enim & monasteriis strictioribus decimus octauus annus exigebatur, *cap. quia in insulis. hoc tit.* de insulis loquitur; quia in illis, & locis palustribus multa monasteria aedificabantur, vt in aere minus salubri corpora magis castigarentur, & nimia corporis prosperitas

ritas quasi vitis palmite luxurians amputaretur, vt scribit D. BASILIVS; & congruit, quod de Glastonienſi monasterio refert WILLELMVS MALMESB. *lib. 1. de gestis regum Angliae.*

XI. Si quis ergo in monasterio post decimum octauum annum professus fuerit, nullam posthac recedendi facultatem habet: professio vero non debet fieri nisi post annum, quo quis aetatis fuerit legitimae, qui vocatur annus probationis, *cap. statuimus. hoc tit.* licet antea foret triennium, *can. 5. syn. VII. Constant.* quod firmius statuitur *concilio Tridentino*, abrogata differentia professionis expressae, vel tacitae, censebatur is anni beneficio renunciasse, qui profiteri festinauerit, & professio talis valebat *cap. ad apostolicam. hoc tit.* quinimo sine voto professio facta censebatur, si quis habitum professionis per triduum gestasset, *cap. ad nostrum, & sequenti, cap. ex parte. hoc tit.* vel etiam non suscepto habitu professio facta valebat, *cap. porrectum. hoc tit. cap. consuluit. qui clerici vel vouentes:* monachum siquidem non facit habitus, sed professio regularis, in *concilio Aquisgran.* sub Ludouico Pio imperatore *cap. 125.*

XII. Clerici cucullos monachorum induebant, nec ideo tamen profiteri censebantur; *valde indecorum est*, inquit, *canonicum vestem monachicam induere, nisi etiam cum veste voluerit propositum mutare.* Olim vestibus monachorum non induebantur, qui annum probationis agebant, sed tunc demum, cum profitebantur, *cap. super. hoc tit. cap. 35. in addit. Capitul. Caroli M. ipse vero nec tondeatur*, inquit, *nec vestimenta pristina immutet, priusquam obedientiam promittat:* ait enim BALSAMON in *can. 5. syn. VII.* eum, qui semel induit habitum monachalem, etiam intra tempus probationis non posse eum postea exuere, ideoque tempus probationis in vestibus exigendum ait in *quaest. 1. ad interrogationes monachorum, in d. synodo.*

XIII. *Concilium Trident.* huiusmodi professionibus fibulam imposuit, & expressam tantum admisit, ne deinceps nasceretur occasio peccandi, & vota temere arguendi, quae semel iuris ordo, & solennia confirmarunt, a quibus recedere summa est impietas, nisi in duobus casibus; primo, si quis zelo perfectioris religionis trahatur; secundo, si religio a debita perfectione recedat, & remissiorem vitam assumat, *cap. sane*, & *cap. licet. hoc tit.* petita tamen, licet non obtenta licentia superioris, *cap. cum olim. de arbitris.*

XIV. Et

XIV. Et quia inde nascebantur altercationes, & odia inter ordines, saepius sancitum a summis pontificibus, ne ex vno monasterio in aliud migrare liceret; id mnedicantes ordines contra Cistercienses obtinuerunt a Benedicto. XII. tum etiam a Martino IV. in *extrauag.* qui vetuit sub praetextu etiam indulti apostolici a mendicantibus ad alios ordines transire, praeter Carthusiensem, in quem omnes alii, ab eo nullus migrare potest. Saepius antea inuenio concessum a fratrum minorum, & praedicatorum ordinibus ad mitiorem regulam transire in *epistola manuscripta* Gregorii X. nominatim praedicatoribus concessum ad regulam Sancti Augustini *propter debilitatem corporis transire;* simili ratione, qua a vita eremitica ad coenobiticam ire licuit, vtpote mitiorem, *can. qui vere. 16. q. 1.* ab hac ad illam non licuit, nisi ex abbatis licentia ob corporis imbecillitatem, & aduersam valetudinem *can. monachum 20. q. 4.* vel etiam fauore aliquo, & quasi manumissione in solatium praeteritorum laborum, vt ex *epistola 22.* D. HIERONYMI patet: quod tamen vetuit *Trident. concilium*, vt ambitiosis, & inconstantibus via praecludatur, quos Sarabaitas vocat CASSIANVS *coll. 18. cap. 7.* in quos grauiter animaduertere solitum D. CHRYSOSTOMVM refert SOZOMENVS *cap. 2. lib. 8.*

XVII. Et tam in hos, quam in receptatores sententiam excommunicationis depromit *can. 4. syn. Const. I. & II.* eosque ad suum monasterium esse reducendos statuit ξενοκειρίτας, in quo tonsi fuerunt, vt addit BALSAMO, vel titulati, vt est *in can. 23. synodi Biturícen.* eosque perinde requirendos statuit Gregorius IX. *in cap. vlt. hoc tit.* ac seruos fugitiuos Constantinus imp. *in l. quicumque. C. de seruis fugit.* Ministri enim Dei, sunt serui, & ideo a Graecis dicuntur θεραπευταὶ, ὑπηρέται, δοῦλοι apud SOPHOCLEM *in Oedipo:* ἐ γαρ᾽ τι σοὶ ζῶ δοῦλος, ἀλλὰ Λοξίᾳ, *id* est, *non tibi seruus viuo, sed Appollini.* VIRGIL. *11. Aeneid. Ipse pater famulam voueo.* Monachi igitur sunt serui *d. cap. vlt.* in quo fit mentio concilii generalis, quo id actum fuit. Gloss. intelligit *concilium Lateran. sub Innocentio III.* cui non assentior; nec enim in toto hoc concilio de fugitiuis mentio, sed ante ipsum quidem in concilio Eboracensi sub Coelestino III. his incommodis prospectum fuerat, & ne occasione negotiorum, administrationum, obedientiarum, quas firmas vocant, ne-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0297
DFG

que peregrinationis causa iter arriperent, etiam absque socio proficisci vetitum fuit, vt refert ROGERVS in *historia Angliae.*

TITVLVS XXXII.

DE CONVERSIONE CONIVGATORVM.

I. Postquam actum fuit de voto, & professione eorum, qui soluti & liberi ab omni nexu facile vitam mutare possunt, aequum est consequenter, vt de his, quibus aliquod est impedimentum, agatur, quales sunt *coniugati.*

II. Et quidem semper hoc fuit obseruatum, vt per ἄσκησιν, quam *nouell. 5. singularem conuersationem* vocat, diuortium inter coniuges rite fieri potuerit: cum enim vitae regularis professio morti comparetur; adeo vt, quod pacti sunt coniuges inter se in casum mortis, locum etiam habeat in casum & euentum monachismi, multo aequius & matrimonium solui dicendum est: quia mori videntur, ἑτέραν ἀπ' ἑτέρας βίε πορείαν ἑλόμενος, id est, *alterum iter vitae cum altero commutans,* inquit MATTHAEVS BLASTARES, quod & legibus imperatorum semper ratum fuit, quibus propter sacerdotium diuortio locum dederunt, *l. vitricus 61. in fine. de donat. inter virum, & vxor. l. sancimus. 53. & l. Deo. 56. C. de episc. & clericis.* TERTVL. *lib. I. de monog. Cereris sacerdotes viuentibus etiam viris amica separatione induantur.*

III. Et quod magis est, licebat ad aliud matrimonium currere, & vir, qui monachus fiebat, quod arrharum nomine dederat, amittebat, vxor vero duplum, eius quod acceperat, reddebat, quod IVSTINIANVS correxit in *l. 56. C. de episcop. & cleric.* vt sponsus, quod arrharum nomine dederat, reciperet, sponsa non duplum, sed quod acceperat, tantum redderet, quod aduersum erat legibus sacris, MATTHAEI *19. qui dimissam acceperit, adulter esto:* ad quem locum D. HIERONYMVS annotat, & si propter adulterium solutum fuerit matrimonium, non ideo ad aliud coniugium recurrere licere: *Homo,* inquit, *separat, quando propter desiderium secundae vxoris primam dimittit; Deus separat, qui & coniunxerat, quando ex consensu propter seruitutem Dei sic habemus vxores,*

quasi

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0298
DFG

quasi non habentes, cuius tamen erroris fuisse quosdam refert BALSAMON *ad can. 48. syn. VI. in Trullo.*

IV. Ex hoc notandum huiusmodi separationem ecclesiam non admittere, nisi ex consensu vtriusque, contra iuris ciuilis sanctiones, *cap. quidam. hoc tit.* matrimonium non sola separatio corporum soluit, sed voluntatis, *can. 1. 27. q. 2.* & tunc dicimus separationem fieri bona gratia, vt notat BALSAMON ad *can. 48. syn. VI. in Trullo:* si tamen commixtio carnalis non interuenerit, licet vni citra alterius consensum, vitam monasticam eligere, quia & tunc alias nuptias is, qui remanet, ambire potest, *cap. verum. cap. 7.* & *14. hoc tit.* & in eo congruit ius ciuile cum canonico, & *nouella* LEONIS *33.*

V. Quod si matrimonium consummatum est, vnus citra alterius consensum monasterium ingredi non potest; nulli enim fas est, alterum obligare ad ea, quae sunt perfectionis, quae sunt voti magis, quam praecepti. *can. integritas. 32. q. 1.* Legimus tamen Theonam abbatem reluctante vxore in solitudinem perrexisse, apud CASSIANVM *col. 21. cap. 9.* imo debet vterque τὸ χῆμα λαβεῖν, & continentiam vouere, nisi talis sit persona, cui incontinentiae nota, vel suspicio inuri non potest; veluti si grauetur infirmitate, defectu, vel senectute, *cap. vxoratus, & cap. ad apostolicam. hoc tit.* quo voto emisso nulli postea licet ab alio debitum maritale exigere. *cap. quidam, & cap. dudum. hoc tit. can. quod Deo. 33. q. 5.*

VI. Aliquando votum citra consensum vnius partis valet, vt si sciente, & dissimulante altera emissum sit: quamuis enim teneatur reddere debitum, si tamen altera pars decedat, is, qui votum emiserat, huic adstringitur, *cap. consuluit. hoc tit.* pendente vita vtriusque votum non obligat; nemo enim potest se firmiter obligare ad id, quod pendet ex alterius voluntate, *cap. charissimus. hoc tit.* valet tantum in sui praeiudicium, *cap. quidam, & cap. placet. hoc tit.* in quibus Alexander III. & Coelestinus III. quamuis non teneatur redire ad monasterium, non tamen posse ad secundas nuptias concedere concludunt: neque huic iuri aduersatur P. BLESENSIS *in epist. 19.* in qua vxorem, quae mortuum virum existimans falso rumore decepta se contulerat in monasterium, & reuerso marito egredi coacta fuerat, ac deinde mortuo eo non esse cogendam redire ad monasterium, imo alteri nubere posse respondet: quod ve-

rum est, cum reluctante vno ex maritis, aut cum errore votum castitatis emittitur.

TITVLVS XXXIII.
DE
CONVERSIONE INFIDELIVM.

I. Hic titulus optime subsequitur priorem, qui est de coniugatis Christianis vitam religiosam capessentibus; iste de *coniugatis infidelibus*, cui congruit optime titulus *de diuortiis*, & vterque eundem fere scopum attingit.

II. Hic est de conuersione infidelium, de his, qui ob infidelitatem matrimonio discedentes vitam monasticam amplectuntur, agere debuit, nec tamen de voto mentio, sed tantum de diuortio: vnicum locum huic materiae congruum reperio in *cap. vlt.* tituli superioris, quod vt fugitiuum ad hunc titulum foret reducendum, in quo, si iudicio ecclesiae dirimatur matrimonium, quod vna pars infidelis sit, vel in haeresim delapsa, dirimitur matrimonium, seu potius fit separatio; nec enim de nouis nuptiis cogitare poterit, licebit quidem ad monasterium confugere, quamuis postea is, qui desciuerat, ad bonam frugem redeat, vt scribit GREGORIVS IX. *in eo cap.* quod desumpsit *ex cap. 2. hoc tit. in 2. compil.* ex quo etiam conflauit *cap. 7. de diuortiis.*

III. E contrario si ex duobus infidelibus, alter fiat Christianus, hic poterit vitam monasticam profiteri, quia & licet ei nouas nuptias ambire; contumelia creatoris soluit ius matrimonii, & ideo non esse peccatum, ei qui dimittitur, si alii se iunxerit, refertur ex GREGORIO in *can. si infidelis. 28. q. 2. & d. cap. 2.* quam tamen sententiam AMBROSIO potius tribuere quidam malunt, *ad cap. 7. Corinth.* cum apud Gregorium non reperiatur: non ita est, quando matrimonium inter fideles erat contractum, quia licet contumelia sit creatoris ob ἀποστασίαν, & vnius discessum, tamen fidei sacramentum, quod semel susceptum est, remanet, vt est in *d. cap. 7.* Consequenter recte quaeritur in *cap. vlt. hoc tit.* si alter infidelium fidem amplectatur, cuius conditionem sequi debeant nati. Generaliter regula locum non habet, vt partus ventrem sequa-

sequatur; hoc enim respicit statum & conditionem natalium, *l. partum. C. de rei vind. can. liberi. 32. dist.* hic in fauorem fidei Christianae fidelis parentis ratio habetur ob metum, ne infidelis filios in errorem abducat; summa ratio est, quae pro religione facit, *l. sunt. ff. de religios. & sumpt.* quo fit, vt communis proles parenti conuerso assignetur *can. Iudaei. 28. q. 1.*

TITVLVS XXXIV.

DE VOTO, ET VOTI REDEMPTIONE.

I. Quia iam actum de voto monasticae religionis, consequenter agendum de aliis *votorum* generibus, & quomodo redimi, vel mutari possint.

II. Hic titulus praecipue agit de peregrinationibus, quae valde in vsu fuere apud Christianos; quarum excellentissima fuit Hierosolymitana, quam laudat, & magni facit D. HIERONYMVS in *epist. ad Paulam 19.* allato D. PAVLI exemplo, qui illuc sepulchri dominici visendi causa concessit, vt patet *ex 20. act. & 2. ad Galat.* quum etiam ex omnibus orbis partibus illuc turba conflueret, vt ipse ait *epist. ad Eustochium 27. cuius enim gentis homines ad sancta loca non veniunt?* Ob tantae peregrinationis dignitatem, votum hoc inter maiora censetur, a quo non possit, nisi a summo pontifice dispensari, vt colligitur ex *cap. 2. & 5. & cap. ex multa. hoc tit.* quod & asserit D. THOMAS *2. 2. q. 88. art. fin.*

III. Summi quoque ponderis fuit votum proficiscendi ad limina apostolorum, ad quae ex omnibus terrae finibus fit concursus, vt refert NICOLAVS I. *in epist. ad Michaelem imperatorem:* vnde vulgo omnes peregrini Gallica lingua vocantur, *Romiers*, & nostra occitanica *Romieus.* Hos ab omnibus exactionibus immunes esse voluit CALIXTVS II. in *concilio Rom. can. si quis Romipetas, & can. illi qui. 24. q. 3. cap. 7. de haeret. in prima compil.* imo & omnia eorum bona, quousque rediissent, *in pace & treuga* erant, vt loquitur concilium Claromont.

sub Vrbano II. & refert WILLEL. TYRIVS *lib. 1. de bello sacro, cap. 15. &* IVO CARNOT. *epist. 173.*

IV. Quinimo in recognitionem summae potestatis, & pontificiae auctoritatis, qua eminet sedes apostolica, omnes episcopi semel ad limina apostolorum pergere tenebantur. *can. iuxta. 93. dist.* Siciliae episcopos ad id peculiariter consuetudo adstrinxerat, vt de triennio in triennium Romam irent, postea triennium in quinquennium versum est a S. GREGORIO, vt constat ex eius *epistola 19. lib. 6.*

V. Similiter & visendi loca, in quibus martyrum, reliquiae condebantur, consuetudo viguit. Galli post limina apostolorum, celebriorem locum primis temporibus habuerunt ecclesiam sancti Martini apud Turones, vt ex *concilio Cabillon.* sub *Carolo M. cap. 44. & 45.* constat. Nunc vero nullus est locus in orbe Christiano, qui aequa veneratioue coli possit cum templo D. Saturnini Tolosae, in quod praeter innumera martyrum, & confessorum corpora, quorundam apostolorum a Carolo M. translata esse creduntur: nec mirum si tanta religione id obseruatum, cum innumeris miraculis Deus haec loca illustrarit, & accedentes beneficiis ingentibus compensarit. Saepius ad sanctorum reliquias velut ad oracula confluxerunt Christiani, tum litium & controuersiarum, cum furtorum & criminum detegendorum causa, vt de B. Felice narrat D. AVGVST. *epist. 137. Elegi,* inquit, *aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos: multis notissima est sanctitas loci vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui, vt pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest, quidquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propolatum.*

VI. Vota igitur haec tanti ponderis sunt, vt nec sperni, nec mutari facile possint, eleemosynis quidem redimi cum ecclesiae licentia possunt, *cap. 1. hoc tit. Glos. in cap. ex multa. hoc tit.* ait conuerti posse in vigilias, orationes, & ieiunia, *cap. magnae. hoc tit.* sicut etiam conuerti possunt in alia longioris, & durioris oneris vota, veluti religionis; quia illa sunt temporaria, & certis terminis reguntur; haec totum vitae tempus diuino mancipant obsequio, *cap. scripturae. hoc tit.* nec potest dici votum frangere, qui in melius id commutat, *cap. peruenit. de iureiur. can. si aliquando. §§. his. de poenitentia. dist. 1.* dummodo id fiat cum licentia abbatis, & superioris; aliter enim ex vno monasterio

in

in aliud licet ſtrictius, migrare non licet, & qui id egerit, vt emanſor puniendus eſt, nota aliqua inuri ei debet in poenam, quam Innocentius III. proponit, vt in vltimum locum reiiciatur, & ordine ſuo moueatur, quaſi capite minutus; exemplo decuriorum *in l. 3. ff. ad l. Corn. de falſis:* & inſuper cucullam memorialem deferendam proponit *epiſt. 12. lib. 2. regiſt.* cucullam memorialem intelligo, quae in ſignum, & memoriam culpae differat a reliquis: videnda *obſeruatio.*

VII. Hanc autem voti redemptionem, alii compenſationem, ſiue recompenſationem vocant, & in quibusdam exemplaribus hic titulus concipitur, *de voto, & voti compenſatione:* ita in *poenitentiali Rom.* quae quidem compenſatio fieri debet iuxta poenitentis qualitatem, vt eſt *in cap. 1. Capitularium* ISAACI *Lingonenſ.* & apud TERTVLL. *lib. de poenitentia. compenſatione redimenda proponit iniquitatem.* In *verſib.* METELLI apud CANISIVM *tom. II.*

Pannis & caſeolis ibi ſe
Penſans diſtribuebat egenis
Lotus clara voce reſonat.

Plura in *obſeruationibus.*

TITVLVS XXXV.

DE STATV MONACHORVM, ET CANONICORVM REGVLARIVM.

I. De natura, & qualitate votorum dictum ſupra, nunc de conditionibus, & ſtatu eorum, qui votum profitentur; eſt enim ſtatus, oc titulo, vitae modus, ſeu κατάϛασις, & forma viuendi peculiaris, quam, vt expendamus, diſtinctio adhibenda eſt inter monachos.

II. Quidam enim, vt ait D. HIERONYMVS *epiſt. 22,* ſunt anachoritae, alii coenobitae. Illorum auctor S. Ioannes Baptiſta, & poſt eum D. Paulus, ἡσυχάϛας vocat *nouella 5.* IVSTINIANI, quod requiem, & tranquillitatem mentis in ſolitudinibus, & receſſibus quaerant, & proprium latibulum, lauram, ſeu κέλλιον habeant, vnde dicti κελλιῶται,

&

& κελλιωτικοὶ: siquidem laura & ἔρημος, ἡσυχαστήριον habitaculum secretum, & reconditum significare, scribunt CEDRENVS, & EVAGRIVS *lib. 1. cap. 21.* & in *constitutionibus* PHOCAE.

III. De his materia huius tituli non est, quia non omnino eundem viuendi modum quem alii seruant, nec refectorium, nec dormitorium commune habent, quamuis aliquando eidem praepositio subiiciantur, quem archimandritam vocat *l. 7. C. de summa trinit.* imo nec certum statum, & propositum habent, quo regantur, sed vnusquisque sibi peculiarem viuendi normam quaerit. *can. si cupis. 16. q. 1.*

IV. Coenobitae vero sunt, qui in vastis solitudinum recessibus coniunctim, & communiter degentes a commercio hominum separantur, dicti monachi improprie, eo quod eremitarum vitam sectantes in vnum coetum, & conuentum coalescere coeperunt, vt ex D. HIERONYMO constat *in vita Pauli eremitae;* ideo dicti synoditae in *l. 7. C. de episc. audient.* SOCRATES *lib. 4. cap. 23.* ad exemplum prophetarum, quos Samuel habitare fecit vnius moris in domo, & cuneum prophetarum nuncupauit *1. Reg. 10.* habitaculis tamen vnicuique distributis, quae coenacula vocat ANASTASIVS *in vita Gregorii II.*

V. Hos ex syluarum latebris primum Athanasium Romam inuexisse refert D. HIERONYMVS *epist. 28. ad Principiam,* cuius exemplo ceterae ciuitates eos aduocarunt, vt Mediolanensis ciuitas, teste D. AVGVST. *lib. 8. confess. cap. 6. & de morib. ecclesiae cap. 33.* D. Martinus in Gallias, Eusebius Vercellensis in multas occidentis partes, teste D. AMBROSIO *epist. 82. lib. 2.* & D. Augustinus per totam Africam, vt refert POSSIDIVS *in eius vita cap. 11.*

VI. Hi diu discreti, & seiuncti a clero remanserant, adeo vt ad clericatus ordinem aspirare non possent, sed vt laici haberentur, *l. generaliter. 40. C. de episc. & clericis,* relata in *can. generaliter. 16. q. 1.* & arcebantur ab altaris ingressu, vt est in *responsione prima* synodi Constant. ex decreto *synodi VI. in Trullo, cap. 69.* quo nulli, qui sit in laicorum numero, altare ingredi conceditur: quae verba denotant monachos, qui licet proprie non sint laici, perinde tamen vt laici habentur, quo fit, vt etiam pro delictis segregatione fidelium, quam ἀφορισμὸν Graeci vocant, sicut laici, puniantur; clerici vero καθαιρέσει, id est *regradatione*, nec minoribus clericis, acolythis, exorcistis, lectoribus aequiparantur, imo

eis

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0304
DFG

eis erant inferiores, quamuis essent praefecti monasteriorum, *can. a subdiacono. 93. dist.* & quod magis est, nullus eorum primis temporibus sacerdos fieri poterat, sed omnes contemplationi vacabant, expertes missarum sacrificio, etiam in magnis festiuitatibus paschae, vt docet P. BLESENSIS *epist. 86.* ne tamen tali beneficio, & solatio priuarentur, indultum postea, vt vnus in quolibet monasterio sacerdotii gradum adipisceretur, cui celebranti reliqui possent assistere, & ab eo sacramenta percipere. *can. Eleutherius. 18. q. 2.*

VII. Paulatim deinde eis concessum ad gradum sacerdotii peruenire, quod primum statuisse Siricium papam scribit LVITPRANDVS in *eius vita*, & constat ex eius *epist. relata in can. monachos. 16. q. 1.* quos, si capaces reperti fuerint, ad ordines sacros promoueri posse statuit. Quam legem secuti sunt deinde pontifices alii Innocentius, *in can. si monachus*, Gregorius, *can. moderamine. ead.* cum hac tamen conditione, vt ad clericatum accedentes monasterium relinquerent, & habitandi in eo facultas adimeretur, vt est in *can. 3. concilii Later.* sub Gregorio, quia tunc temporis vnusquisque presbyter alicui ecclesiae ordinabatur, *can. si quis monachus. 16. q. 1.* quod non ita cauebatur aduersus regulares, quibus olim licuit regimina ecclesiarum suscipere *cap. vlt. sup. tit. & cap. quod Dei. hoc tit.* Rationem reddit IVO *Carnotensis epist. 69. & 213. quia in primitiua ecclesia nullus est constitutus rector animarum, nisi de communi vita assumptus. can. scimus. 12. q. 1.*

VIII. Hoc beneficio donati tandem ab omnia munia ecclesiastica peruenerunt, *can. doctos. ead.* de qua re diu certatum inter monachos, & clericos, his valide contradicentibus, & asserentibus monachos supra votum, & professionem hoc sibi ius arrogare: hac de re conqueritur grauiter HVGO *Pontigniacensis in epist. ad Honorium papam*: simul enim atque ordines sacros assumendi facultas illis data est, etiam episcopalia, & paroecialia iura exercere, praedicare, baptizare, poenitentiam imponere, peccata soluere coeperunt, quod maxime illis B. Gregorius indulsit *d. can. moderamine*, *& seq.* contra veteres ecclesiasticas sanctiones in *concil. Chalced. can. 4.*

IX. Quod quidem eis licebat foris, & extra monasteria in ecclesiis, in quibus ordinati fuerant: sic etiam intelligendum concilium Later. de quo sumptum *cap. 2. hoc tit.* intra vero septa monasteriorum nusquam olim eis

licuit, sed nec episcopis missam celebrare, vt testatur AIMONIVS *in vita Abbonis cap. 12.* hoc tamen etiam ipsis sibi arrogantibus interdictum fuit a Calixto II. & Paschali II. *in can. peruenit. & can. interdicimus. 16. q. 1.* nec sine magnis contentionibus id potuit sopiri.

X. Cum & confessionum, & sepulturarum ius habuerunt, & missas cantare coeperunt, quod maxime illis erat vetitum, *can. luminoso. 18. q. 2.* quia missa publica olim in paroeciis tantum canebatur, vt diximus supra, *tit. de paroeciis*, quod vt impediretur multis opus fuit constitutionibus, & hac de re exstat ampla constitutio INNOCENTII III. *in epist. ad Antipolitanum episcopum lib. 13. registri*, qua prohibet monachis Lerinensibus aquae benedictae asperſionem, processiones, litanias, baptismum, sepulturam, campanarum pulsationem, antequam in ecclesia paroeciali fuerint pulsatae. Campana iuris paroecialis signum fuit: vnde & presbyteri, qui alicui ecclesiae incardinabantur, per funem campanae inuestiebantur, INNOCENTIVS III. *lib. 1. epist. ad Niuernensem episcopum.*

XI. Tria igitur obtinuerunt monachi; primum, vt ad ordines promouerentur; secundum, vt munia ecclesiastica exercerent; tertium, vt in paroecialibus ecclesiis deseruirent, permittente episcopo, *can. cum pro vtilitate. 16. q. 1.* quae omnia iura ab episcopis accipiunt, & clerici facti, eius iurisdictioni subiiciuntur, *can. abbates, & seq. 18. q. 2.* quamuis a lege dioecesana eximantur, *can. 1. 10. q. 1. & can. inter. ead. q. 1.* iurisdictio secum trahit correctionem, & disciplinam, *cap. 1. hoc tit.* quam episcopus exercere potest in delinquentes, maxime negligente abbate, vel praepositio, ad quem primario iure correctio pertinet, *cap. quanto. de officio ordinar.* nisi tunc demum, cum paroeciis inseruiunt, quia tunc tam lege dioecesana, quam iurisdictionis episcopo subsunt. *cap. 14. sess. 25. de regularib. concil. Trident. can. Eleutherius. 18. q. 2.*

XII. Haec autem correctio spectat ad regulae obseruationem, quam potissimum in vestibus, abdicatione proprietatis, cibis, silentio, & officiis consistere constat *ex cap. cum ad monasterium. hoc tit.* vestium quidem & forma, & modus certus est, nec vti eis lineis camisiis licet, sed tantum laneis, quod Gregorius IX. in constitutionibus Benedictinorum stricte prohibet; laneae enim vestes conueniunt poenitentibus, & lugentibus, quales sunt monachi, *cap. 2. inf. de homicid.* vnde est, quod exprobratur quibusdam apud AVENTINVM 5. *annal. Boiorum*, quod ex laneis linei facti essent.

essent. Vsitatus etiam ex camelonum setis vestitus apud PAVLINVM *2. de vita S. Martini:*

Multis vestis erat setis contexta cameli.

Et epist. 7. ad Seuerum, humiles horrentibus ciliciis vocat: & TERTVLL. *lib. de pudicitia,* conciliatos, seu, conciliciatos, & concineratos.

XIII. Color etiam maxime spectatur in vestibus monachorum, qui pullus olim fuit, vt annotatum est a CARDINALE BARONIO *ad annum 393. cap. fin.* sed successu temporis, & multitudine crescente monachorum, varietas colorum inducta est, vt alii sint nigri, alii albati, alii variegati, habita certa forma, & mensura vnicuique, ne confusio habitus confusionem inducat ordinum, vt scribit INNOCENTIVS IV. *in epist. ad fratres eremitas S. Augustini.*

XIV. Omnes monachi in eo conueniunt, vt cucullam ferant, vel mafortem CASSIANVS *lib. 1. cap. 7. Capitium* posterior aetas dixit, quod antiquitus significabat tegumentum, quo mamillae foeminarum operiebantur, vt SCALIGER aduertit. Canonici vero regulares birros, pileos, & almutias, *Clement. 1. de statu monach.* coronam in capite gestant, sed monachi ampliorem, totum fere caput radentes, in signum etiam moeroris, & luctus, vt testatur PAVLINVS *epist. 7.* & SALVIANVS *lib. 8. de prouidentia.*

XV. Tam clerici quam monachi praecinguntur zona, cingulo, vel baltheo, quae sunt signa castitatis, & obedientiae, & eam zonam fuisse pelliceam ad exemplum Eliae, & Ioannis Baptistae docet GERMANVS *patriarcha in theoria rerum ecclesiasticarum,* & GAVDENTIVS *Brixiensis serm. 2.* HIERONYMVS *epist. 8. ad Demetrium.*

XVI. Ciborum etiam qualitas praescribitur, ne carnes comedant in refectorio, nec extra, nisi necessitate cogente; quod nominatim statuitur de monachis S. Benedicti, *in d. cap. 6.* & confirmatum fuit in constitutionibus Cluniacensium a Gregorio IX. Nicolao IV. & *Clementina I. hoc tit.* qua sanctione abutentes monachi libere extra refectorium nulla necessitate cogente edebant, talem licentiam arctauit Benedictus XII. *cap. 26.* prohibendo vsum carnium a prima dominica aduentus, vsque ad natalem Domini; & a septuagesima vsque ad festum paschae, quamuis olim omnibus monachis carnium esus fuisset interdictus, *can. carnem. de consecrat. dist. 5.* monialibus vinum apud D. HIERONYMVM *epistola ad Eu-*

stochium: Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno: & in *lib. de regulis monachorum* hanc abstinentiam in monachis eo magis desiderari ait, quod apud Aegyptios sacerdotes, & philosophos ethnicos summo pretio habita fuerit.

XVII. Tertium, quod iniungitur, est proprietatis & peculii abdicatio, quae in professione nuncupatur, *can. non dicatis. 12. q. 1.* cuius tam stricta est obseruatio, vt contra eam non tantum abbas, sed nec summus pontifex possit dispensare, vt est in fine dicti *cap. 6. hoc tit. & in concilio Trident. sess. 25. de regul. cap. 1. & 2.* adeo vt si quis in extremis proprium quid habuisse repertus fuerit, sepultura & fratrum communione priuandus sit, *cap. 2. hoc tit.* & iam sepultus exhumandus, si commode fieri possit *cap. 4.* vel nisi inde scandalum moueatur, *cap. sacris. de sepulturis:* quod si viuus huius criminis reus quis repertus fuerit, excommunicatus est ipso iure, Gregorii IX. constitutione. Nicolaus vero IV. grauius in eum animaduertit, vt per annum in pristinum statum redigatur, & nouus homo fiat, & coram conuentu in terra prostratus comedat. Constitutione denique BENEDICTI XII. *cap. 16.* sit inhabilis ad beneficium, prioratum, officium, & regimen quodlibet.

XVIII. Quarto exigitur in monachis silentium, quod S. CLIMACVS *inanis gloriae hostem* vocat, *gradu 26.* & ipsius scholiastes, *custodiam virtutum,* ideoque ipsum quidam maximo vitae suae tempore coluerunt, vt Theonas abbas, quem triginta annis obseruasse refert PALLADIVS in *historia Lausiaca,* & hoc iubet *can. placuit. 16. q. 1. Sedeat solitarius, & taceat.*

XIX. Quinto iniungitur custodia castitatis, quae inter praecipua vota reponitur, & a qua dispensare etiam summus pontifex non potest: haec annexa fuit semper monasticae vitae, & licet digniores fuerint clerici etiam minorum ordinum, tamen in hoc dignior conditio monachorum, quibus, sicut in sacris ordinibus constitutis, matrimonium interdictum est. *can. 16. concilii Turon. II. can. seriatim. 32. dist. nouell. 5. Iustinian.*

XX. Postremo addenda obedientia, de qua licet non fiat mentio *in d. cap. cum ad monasterium:* tamen eam tacite subnotat HONORIVS III. *in cap. fin.* dum de contumacium, & rebellium correctione tractat: eam absolutam, & omnimodam esse debere statuit *can. abbates. 18. q. 2.* Obedientia, citra vllam diiudicationem propriae voluntatis renunciatio, defini-

ni-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0308
DFG

nitur ab ANTIOCHO, monacho coenobii S. Sabae, *homil. 39.* qui eam primum locum sortiri ait, & olim eam praecipuam, & primam fuisse virtutem apud orientales monachos scribit SEVERVS *dial. 1.*

XXI. Peruicaces, incontinentes, & voti infractores grauiter puniri debere per abbates carcere, vel exilio, vel aliqua alia poenitentia statuitur *in d. cap. fin.* Regula S. Benedicti huiusmodi transgressores zona ad collum appensa, genibus flexis, sisti iubet ad portam refectorii, vt videre est in eius constitutionibus; cingulo enim honoris, & ordinis priuabantur, *concilio Hispal. II. anno 657.* sumpto more antiquorum, quo virgines corporis dedecus passae, zona suspendebantur; & cum nuptui dabantur, zonam soluebant, quae nodus erat virginitatis, vt notat *interpres* APOLLONII TYRII. Falsi iudices, & milites transfugae per zonae, vel cinguli detractionem exautorabantur, apud CASSIODOR. *in psalmum 29.* & VALERIVM MAXIMVM *lib. II. cap. 7.*

XXII. Quod si abbates, & praepositi in huiusmodi excessibus corrigendis segnes fuerint, visitatores denuntiabunt episcopo, cuius proprium munus regere monasteria, vt ait D. AMBROSIVS *epist. 82. lib. 10.* vel summo pontifici, si exemptum fuerit monasterium, vt est in *cap. 222. lib. 6. Capitul. Caroli M. l. 40. C. de episc. & clericis.*

TITVLVS XXXVI.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS, VT EPISCOPO SINT SVBIECTAE.

I. Non solum personae, sed etiam domus religiosae subiici debent episcopo, quae non possunt exstrui absque eius licentia, *can. omnes basilicae. 16. q. 7. secundum antiquos canones*, inquit; propterea quod in *can. apostolorum, 34.* statuitur episcopum vniuscuiusque gentis esse caput; ita vt nihil arduum, & magni momenti praeter illius mentem fieri possit, *can. 4. concil. Chalced.* ob audaciam quorundam id factum, qui oratoria, & monasteria eo inconsulto construebant.

II. Episcopus habet potestatem, & curam totius dioeceseis, quam *canon 9. syn. Antioch.* vocat *regionem, quae vrbi episcopali subest*, πάσης τῆς χώρας

χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτῆ πόλιν. Ciuitas episcopi dicitur, non tantum vrbs moenibus, & pomoeriis cincta, vt in *l. 2. ff. de verb. signif.* siue cum suburbiis, & continentibus aedificiis; *cap. si ciuitas. de sentent. excomm. in 6.* sed etiam omne territorium, & regionis ambitus ei adscriptus, vniuersitas agrorum, vicorum, & coloniarum, prout definitur in *l. fin. de iurisd. omnium iud.* & de praefecto vrbi dicitur in *l. 1. de praef. vrbi*, qui iurisdictionem habet intra centesimum milliare, & hoc spatium vrbi adscribitur: ideo episcopus non tantum dicitur vrbis, sed etiam territorii episcopus, *l. monasteria. 40. C. de episc. & clericis:* simili sensu refert XIPHILINVS Seuerum imperatorem vrbem, omnemque regionem Perinthiis concessisse, *vt vicum Byzantium*, τὴν πόλιν, καὶ τὴν χώραν ἐχαρίσατο.

III. Intra hoc territorium vltra licentiam episcopi domus religiosa poni non debet; domus religiosae nomine censetur templum, basilica, κυριακὸν a ZONORA in *can. 28. synodi Laod.* non quod, vt quidam censent, a regibus, & principibus dominis esset fundatum, sed ab ipso omnium Domino, vt refert EVSEBIVS *in vita Constantini*, & RVFINVS *1. hist. cap. 3.* hoc autem nomine censeri tantum cathedrales, & matrices ecclesias, quidam annotarunt; quod omnino non est reiiciendum, tum quod caeterae ecclesiae paroeciales, in quibus episcopi sedem non habebant, eiusdem tamen dioecesis ecclesiae, vel templa proprie dicerentur; quae vero vsui cederent monachorum, neutro vocabulo nuncuparentur, sed oratoria simpliciter, vel domus oratoriae. *cap. 6. supra, de statu monach. can. 4. concilii Chalced.*

IV. Altaria quoque hoc titulo comprehenduntur, quae erigi etiam passim non possunt citra episcopi licentiam, quod a *synod. Carthag.* statutum est, *can. 86. & can. placuit. de consecrat. dist. 1.* propter zelum iniquum, seu potius daemoniacum afflatum, quo moti rustici temere in honorem martyrum dicabant, non habentes reliquias, vt scribit BALSAMON. Quae altaria memorias dici, martyria, confessiones, vulgatum est ex *can. vlt. syn. Gangren.* & ANASTASIO *bibliothecario.*

V. De coemeteriis idem dicendum est, erant enim aedes, in quibus condebantur ossa martyrum, CASSIOD. *trip. part. hist. cap. 3. lib. 5. Populus ieiunans est egressus ad coemeterium orationis causa:* ab his templorum originem manasse quidam censuerunt; nam & D. HIERONYMVS. *lib. de locis Hebraicis*, scribit sub ipsam Lazari tumbam aedificatam fuisse nobi-

lem

lem ecclesiam: quod verum est de templis tantum in honorem martyrum dicatis, praeter quae Christiani ecclesias tempore D. Petri habuerunt, antequam memoriae martyrum construerentur; nam & Linus praecepisse fertur, vt foeminae velatae essent in ecclesiis apud eundem ANASTASIVM, quae quidem ecclesiae ex priuatorum aedibus confectae sunt, & ideo sacrae aedes vulgo, & religiosae domus dictae fuerunt; reperimus etenim Pudentis senatoris, & discipuli Petri domum ad sacrum cultum fuisse conuersam, & Euphemiam matronam domum suam in titulum erexisse *epist. 1. Pii papae.*

VI. Sunt praeterea alia loca, quae domibus sacris, & religiosis annumerantur, *hoc titulo*, loca nempe ad hospitalitatis vsum deputata, *cap. ad haec. hoc. tit.* quae non sunt sacra, sed religiosa: differentiam agnoscimus ex iure ciuili inter rem sacram, & religiosam, *ff. sacrae. instit. de rerum diuis.* & *ex* VARRONE *in Verrio Flacco*: sed diuerso ritu, vt dicetur infra *de ecclesiis aedific.* religiosa loca sunt nosocomia, ptochotrophia, xenodochia, & similia, quae recensentur *in l. sancimus. C. de sacros. eccles.* & *in rubrica C. de episc. & cleric.* quae & dicebantur κοιμητήρια, in quibus peregrini, & senes infirmi recipiebantur, & dormiebant, apud *Athenaeum lib. 1. cap. 5.*

VII. Haec omnia subsunt episcopo, & erigi eo inconsulto non debent, *cap. 3. hoc tit.* licet quidem vnicuique laico priuatim habere oratorium, & hospitale in propriis aedibus, dummodo in eis altaria non erigantur, nec officium missae celebretur, nec formam ecclesiae gerat, *can. clericos. de consecrat. dist. 1. nouel.* IVSTINIANI. *58.* Solus episcopus potest facere locum sacrum, consecratione rite, & solenniter facta, & constitutione, vel religiosum destinatione, *d. cap. ad haec.* quae omnia pertinere ad legem dioecesanam, siue iurisdictionis episcopi ex *concilio Ilerden.* refertur *in can. 1. 10. q. 1.* ita vt nullus chorepiscopus, vel presbyter possit iure proprio altaria erigere, & basilicas consecrare, *can. 7. concil. Hispal. II.* virgines consecrare, vel benedicere *can. 8. concilii Wormat.*

VIII. Olim quidem nec id ius episcopi semper habuerunt, sed solus summus pontifex, qui eis licentiam dabat: hoc episcopis ademit Gelasius I. *can. de locorum, & duobus sequentibus, de consecrat. dist. 1.* rationem reddit LVITPRANDVS *in eius vita; quia multi eo in tempore etiam in nomine infidelium defunctorum constructiones aedificabant; & sacris proces-*

cessionibus audacter instituebant: quod confirmat etiam SOCRATES *lib. 2. cap. 8. eccles. hist.* & locum habuit tempore D. Gregorii, a quo etiam facultas consecrandi ecclesias petebatur, vt *ex epist. 14. lib. 12. registri, & epist. 18. lib. 11.* patet.

IX. Pertinet quoque ad episcopum cura, & dispensatio prouentuum tam ecclesiarum, quam aedium religiosarum, & venerabilium, & hoc ex antiqua consuetudine ecclesiae, *can. sic quidam, & sequentib. 10. q. 1.* de xenodochiorum, & religiosarum domuum distributione, & cura, idem statuitur in *concilio Aquisgran. cap. 141.* constituendi sunt enim oeconomi, qui negotia, & res gerant, & singulis annis suae administrationis rationes referant episcopo, vt ait IVSTINIANVS in *l. omnem. 42. C. de episc. & cleric* regiae quoque solicitudinis hoc esse constat ex *can. 40. concilii Meldens.* sunt enim viduae orphani, & minus potentes sub mundeburde, seu tuitione regum *cap. 223. lib. 6. Capitul. Caroli M.*

TITVLVS XXXVII.

DE CAPELLIS MONACHORVM, ET ALIORVM RELIGIOSORVM.

I. Satis demonstratum fuit, quo pacto monachi, & regulares clerici ad ecclesiastica munera peruenerint, quibus etiam licuit proprias ecclesias, & paroecias habere, dummodo in eis presbyter adhiberetur, qui curam populi sumeret; sed quia id ipsum etiam sibi vindicabant, merito adiectus est titulus, quo ostenditur monachos saepius oratoria, & capellas instituisse, & iure proprio possedisse, in quibus ipsi munia paroecialia obibant; ideo prouisum huic incommodo fuit ab Vrbano II. in *concilio Claromont.* & nouiter statutum, vt populus per capellanum hisce capellis praefectum regatur, *cap. 1. hoc tit.* cuius tamen instituendi facultas monachis remaneat, quos praesentare episcopis debeant. *cap. 3. infra, de priuileg. cap. 3. hoc tit. in prima compil.*

II. His consensit Vrbanus, licet inuitus, eo quod iure eas capellas tenere monachi non possent, quas eis acquisitas, ratas, & inconcussas permanere vult, propter ineuitabile scandalum: *hoc tamen tenore, ne incon-*

inconsultis episcopis inposterum talia praesumant, vt est in *integra decretali*, *in prima compil.* quod postea seruatum non fuit, sed in locis ad monachos pertinentibus monachi plebis regimen continuarunt, ideoque in *cap. fin.* vetat HONORIVS III. ne liceat illic aliquem solitarium morari sine socio, sed eis alius adiungatur, aut vero ecclesiam per clericos seculares deseruiant iuxta Lateranense concilium *cap. 2. supra*, *de statu monachorum*, etsi rescripto apostolico id eis concessum fuerit, nisi ab eo derogetur dicto concilio. *cap. ex parte. hoc tit.*

III. Sed cur hic titulus, cum in eo sit quaestio de plebium cura, concipiatur de capellis, non vero ecclesiis, cum certum sit, ecclesias dici, in quibus conuentus fit Christianorum *ad Rom. cap. 16.* ideo quod, vt superius dixi, non sine magnis contentionibus monachi ad earum gubernationem admissi olim fuerint, nec illis licuerit vlla templa possidere, sed tantum oratoriola, siue capellas ita dictas ob clericum, siue capellanum, quem in eo instituere tenebantur. Quapropter recte in tertia compilatione hic titulus concipitur *de capellis clericorum*, *& monachorum.*

IV. Contenti erant monachi hisce aediculis, quae ita humiles erant, vt tabernis, seu pergulis negotiatorum similes essent, dictae capellae, quas καπηλεῖα vocat IVLIVS POLLVX, & HESYCHIVS καπέλλην, quasi dicas σηκὸν, *tentorium*, *stabulum*, *templum* apud PLVTARCHVM, quo quidem vtuntur vt plurimum mercatores in nundinis, similiter enim erigi solebant sacella portatilia, maxime in castris, vt testatur VINCENTIVS *Bellouac. lib. 32. cap. 92.* quibus ad missas celebrandas vtebantur presbyteri, qui principes ad bellum proficiscentes sequebantur, vnde dicti capellani: ea capella portatilis dicitur motorium templum *tripart. hist. lib. 1. cap. 9.* & missae, quae in his tabernaculis celebrabantur, dicebantur missae castrenses, vt refert GENEBRARDVS *in chronicis ad annum 315.*

V. Possumus etiam deriuare capellam a prisco vocabulo Gallico, *chape*, id est, toga: vnde *chapeau*, quia totum hominis caput tegit; & apud Vascones *caperan*, vel, *capelan* sit tegere: *caperade*, vel, *capelade*, sit locus tectus, & coopertus: loca ergo sacra quod tecta sint dicta, *chapelles*; & detracta aspiratione *capelles*. Confirmatur ea opinio ex eo, quod capsa, in qua conditae erant reliquiae, dicebatur capella: MARCVLPHVS *lib. 1. formula 38. Tunc in palatio nostro super capellam domini Martini debeant coniurare.* Non reiicimus tamen sententiam WALA-

FRIDI STRABONIS, qui capellanos a cappa S. Martini deducit. HONORIVS in *sermone de S. Martino: huius*, inquit, *cappa Francorum regibus ad bella euntibus pro signo anteferebatur, & per eam hostibus victis victoria potiebantur: vnde & custodes illius cappae vsque hodie capellani appellantur.* Tanta fuit veneratio illius cappae, vt hoc obiter dicam, vt custodes capellani, & locus, vbi seruabatur, inde dictus, fuerit capella. Sic in Hispania, tunica S. Vincentii summo fuit in honore, & in bellis delata, apud ADONEM VIENN. *chronic. aetate 6.*

VI. Sacelli etiam nomine donamus capellam, quia vt refert ISIDORVS templum, seu sacrum est maior ecclesia; sacellum aedicula, seu priuata domus: quod notat etiam PAVLVS in *l. 9. ad l. Iul. pecul. sunt sacrilegi*, inquit, *qui publica sacra compilarint; at qui priuata sacra, vel aedicula incustoditas tentauerint, amplius quam fures, minus quam sacrilegi;* per *aediculas* intelligit Paulus, lares domesticos, non vt voluit ACCVRS. capellas Christianorum, quod & reperio adnotasse virum doctum MENDOZAM *ad concil. Illiberitanum.* TREBATIVS vero sacelli originem non a sacro solum deducit, sed quasi compositum verbum vocat *sacram cellam*, vt ex eo refert MACROBIVS *lib. 3. cap. 4.* quasi dicat locum paruum Deo dicatum; locellum, in quo etiam aptantur statuae, vel aues, teste ARISTOTELE, & hoc ad differentiam templi, quod sacrum dicitur, & magnum ἱερὸν, quod vtrumque significat; quasi templum dicatur, vbi frequentia populi est, & magnis vsibus sit destinatum; ideo VLPIANVS, & MARTIANVS in *l. 6. & 9. de rerum diuis.* sacrum definiunt, *quod publice consecratum est.*

VII. Sicut ergo superioribus titulis demonstratum, ecclesias & domos religiosas non ab alio, quam episcopo institui, & fundari posse; ita nunc a monachis aediculas, & capellas erigi non posse, *can. sanc. 16. q. 2.* erectas tamen eis conseruari, dummodo in eis capellanos ponant, quos praesentent episcopis, & ita ius eis conseruetur praesentandi presbyteros, quorum sint inuestitores, vt loquitur GREGORIVS *in can. visis. eadem quaest.* & ita ius patronatus acquirant, de quo sequenti titulo.

TIT V-

TITVLVS XXXVIII.

DE

IVRE PATRONATVS.

I. *Ius patronatus* ignotum fuit primis ecclesiae temporibus, & praerogatiuae, quibus gaudent nunc fundatores ecclesiarum sensim, & furtim irrepserunt, conniuentia scilicet ad excitandos fidelium animos, vt testatur INNOCENTIVS III. *in cap. quoniam. hoc tit.*

II. Duo praecipue ad id ius habendum plerosque impulerunt, ambitio, & auaritia; qui enim ecclesias construebant olim, praecipue sibi arrogare voluerunt bonorum ecclesiae collatorum dispensationem; tum etiam clericorum ordinationem, seu institutionem, quorum audaciam primum repressam a Pelagio II. comperimus, *in can. abbatem. 18. q. 2.* & a concilio Toletano III. ipsius temporibus congregato *in can. nouerint. 10. q. 1.* tunc enim dotem ecclesiae ab ordinatione episcoporum tollebant, imo & reditus sibi proprios faciebant, quod vetitum concilio Bracar. *can. 6. relato in can. si quis. de consecrat. dist. 1.* sed & multo antea concilio Ilerd. in *can. 1. 10. q. 1.*

III. Praecipue, quod fundatores habuerunt ex consensu, & constitutionibus ecclesiae, fuit electio, & nominatio clericorum, *d. can. abbatem*, concilio Toletano IX. *in can. decernimus. 16. q. 7.* vulgata inscriptio habet ex concilio Toletano IV. sed male. Hoc etiam suis edictis cauit IVSTINIANVS *nou. 57.* in fine, & *123. cap. 18.*

IV. Gelasius postea omnia iura fundatoribus adimere voluit, solo aditu processionum relicto, sicut licet ceteris Christianis, *can. piae mentis. & can. Frigentius. 16. q. 7.* siquidem multi aedificantes oratoria, & aediculas sacras in martyrum honorem, publicos conuentus, & processiones instituebant, quod Gelasius prohibuit in *can. certum. de consecrat. dist. 1.* & apud LVITPRANDVM in *eius vita: multi*, inquit, *constructiones aedificabant, & sacris processionibus instituebant;* ideo in *d. can. piae mentis*, statuit, non alias processiones fieri posse, quam publicas, quibus ipsi sicut alii Christiani interessent, quod etiam prohibuit IVSTINIANVS *nou. 123.*

32. ne laici faciant τὴν λίτην, quam *δημοσίαν πρόσοδον* vocat, id est, publicum processum. *nou. 67. c. 1.* & IVLIANVS *antecessor in nouellis.*

V. Praetendebant ipsi fundatores gradum, auctoritatem, & dignitatem, non tantum in ordinatione & electione clericorum, dispensatione, & perceptione redituum, vt dixi; sed etiam ius procedendi in conuentibus, & coetibus fidelium, sicut episcopi, & alii praelati habebant; quae causa fuit, cur Gelasius tam acriter cum his egerit. Processionum autem ordinem, tum honorem, qui praelatis deferebatur, agnoscimus ex TERTVLL. *lib. de praescript. aduersus haeret.* & D. AVGVST. *22. de ciuit. Dei cap. 8.* processiones erant supplicationes solennes cum hymnis, & canticis apud D. GREGORIVM *lib. 2. epist.* Graeci λιτανείας vocant, quibus interesse solebant reges, principes, & magistratus, & ad campos vsque sequi sacerdotes, vt scribit ZONARAS *3. annal.* primis quidem temporibus erant antelucanae, teste SIDONIO *epist. 17. lib. 5.* & in his omnes Christiani non miscebantur, sed in varios coetus distribuebantur, vt optime demonstrat GREGORIVS, *epist. 2. lib. 11. Erat litania alia clericorum, alia monachorum, alia virorum, alia foeminarum, alia monialium, alia viduarum, alia infantium, & pauperum.*

VII. Patroni, seu fundatores peculiarem litaniam a reliquis seiunctam parabant, quae causa fuit Gelasio eos in litaniam ceterorum fidelium redigendi, quod ita percrebuit vsque ad tempora ALEXANDRI III. qui *in cap. nobis. 25. hoc tit.* processionis, seu potius praecessionis honorem patronis indulsit post clericos, qui primi semper sunt, *cap. 1. de vita, & hon. cleric.* laici vero sunt postremi, quos honorem etiam confessus clericis dare debere scribit TERTVLL. *lib. de exhortat. ad castitatem, cap. 7. Differentiam,* inquit, *inter ordinem, & plebem constituit ecclesiae auctoritas, & honor per ordinis consessum sanctificatus a Deo, vt zelus Christianorum excitetur ad ecclesias construendas, & opibus subleuandas.*

VII. Tandem eis quasdam praerogatiuas tacitus magis ecclesiae consensus, quam lex generalis indulsit iis omnibus, qui vel constructione, vel dotatione, vel soli concessione ecclesiam iuuant, vnde versus:

Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus.

Quibus munificentiae modis ius patronatus acquiritur, & patronus fit quasi dominus, & vocatur dominus in *can. abbatem. 18. q. 2. l. 1. C. de colonis Thracen. l. vnica C. Theod. ne colonus inscio domino:* vnde factum est

vt

vt reges, & duces omnium ecclesiarum in suis ditionibus sese patronos asseruerint, ratione soli, seu fundi, quamuis eae sint cathedrales, vel collegiatae, vel monasteria, *cap. cum terra. de electione*, & eo sensu Waldemarum regem Daniae hoc iure vti potuisse, licet noluerit, scribit ALB. KRANTZIVS *lib. 6. Daniae.*

VIII. Cum patronatus honore, onus etiam suscipere tenentur patroni; quippe ad patrocinium, & curam ecclesiarum tenentur, *can. filiis, & seq. 16. q. 7.* ob quod etiam in locum defensorum, & aduocatorum saepius successerunt; fuerunt enim primitus in ecclesia defensores, ἔκδικοι in *concilio Chalced.* qui per vniuscuiusque ciuitatis incolas eligebantur, vt notat BALSAM. *ad can. 78. concil. Carthag.* In ecclesiis vero priuatorum donis constructis, non alii coeperunt assumi defensores, quam ipsi fundatores, quos ideo & patronos, & aduocatos vsus appellauit, *cap. praeterea, & cap. cum autem. hoc tit.* & patronatus ipse aduocatia dictus est *cap. quia. hoc tit.* & apud MATTHAEVM PAR.

IX. Fuisse tamen distinctos patronos a defensoribus, postremis etiam temporibus, colligendum videtur ex *d. cap. praeterea*, quod non negandum pro ratione ecclesiarum: nam in quibusdam erant patroni, in aliis erant vicedomini, custodes, vel guardiam habentes; sed hi omnes aut erant reuera fundatores, aut fundatorum vicem gerebant, & vario nomine pro varietate locorum vocabantur; *aduocati, & defensores* apud KRANTZIVM *lib. 11. cap. 4. Saxoniae, lib. 7. cap. 9. metropol. cap. in quibusdam. de poenis. cap. generali. sup. de elect. custodes, & guardiani*, ἔφοροι apud BALSAM. *ad can. 1. synodi Constantinop.* Custodia dicitur guardia a vocabulo Germanico *wart*, quod diligentem corporis custodiam significat: dicti etiam vicedomini, quasi domini locum tenentes, *can. diaconum. 89. dist.* Castaldi, qui domini loco praedium seruant *tit. 2. lib. 11. feud.*

X. Sunt praeterea oeconomi, de quibus *in d. cap. praeterea*, non fit mentio, quos tamen comprehendere debemus his verbis, *seu quocunque alio nomine censeantur, mansionarii*, & *paramonarii*, in *l. 46. C. de episc. & cleric.* qui sunt villici, seu actores possessionum, *can. 1. concil. Chalced.* Sed inter hos omnes supradictos discrimen semper fuit; siquidem aduocatos, defensores, patronos, guardianos licet promiscue vsurpatos reperiamus; tamen ab oeconomis, vicedominis, mansiona-

riis, & actoribus longe distare certum est: quandoquidem illorum cura leuior, horum grauior fuit: illi e laïcis potuerunt assumi; hi tantum de proprio clero. *can. quia in quibusdam. 89. dist.*

XI. Porro ipsi omnes, licet non essent clerici, tamen clero adnumerabantur, adeo vt eos promouere per pecuniam crimen esset, vt est *in can. 2. concilii Chalced.* vnde consequenter supra reliquos laicos nonnullis honoribus, & praerogatiuis fruebantur. Episcopi enim, chorepiscopi, presbyteri, diaconi ordinabantur; reliqui vero clerici charactere designabantur, defensores, oeconomi, & reliqui officiales promouebantur, & haec promotio illis honor erat, & dignitas, vt scribit BALSAMON. Hinc factum fuit, vt fundatores ad illorum exemplum eadem iura praetenderint, quibus restitit diu ecclesia, donec tandem aequitas suasit, illis aliqua indulgere, ne aliter charitas fidelium refrigesceret. Igitur praeter curam, & defensionem ecclesiarum, & clericorum praesentationem patronis datam, vt si quando ad inopiam vergant, de reditibus ecclesiae eis prouideatur *can. contra. & can. quicumque. 16. q. 7. cap. in officiis. supra, de testament.* Ecclesia enim, quantum ad res, & possessiones, quasi liberta est fundatorum, exemplo liberti, qui tenentur alere patronum suum, & manumissorem. *l. si quis a liberis ff. solent. de liberis agnosc. l. 5. C. de alendis liberis.*

XII. Creuerunt successu temporis praerogatiuae patronorum; siquidem & hodie sedis eminentioris, & sepulturae locum nobiliorem sibi constituunt. Praeter haec, si quae alia sunt, magis consuetudo, quam ius probauit, vt sunt tributa, census, & exactiones, quarum non potest patronus vllam spem concipere, nisi nominatim initio fundationis reseruauerit, quod fit consentiente episcopo ante ecclesiae consecrationem *d. cap. praeterea. & cap. 3. ne praelat. vices suas*, aliter non sufficit patroni reseruatio, *cap. cum dilectus. de consuetud.* quia per se onera ecclesiae imponere non potest. *cap. 4. hoc tit.*

XIII. Similiter non potest patronus tempore vacationis fructus suos facere, nisi id ita quoque exceperit, vt notat glossa *in d. c. generali. de elect. in 6.* hinc nata regalia vacantium episcopatuum, & abbatiarum, quasi reges, & duces initio reseruauerint. Quibus casibus exceptis, non possunt patroni quidpiam exigere sub poena anathematis, vt ALEXANDER III. statuit in *concil. Lateran. d. cap. 4. & cap. praeterea.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0318
DFG

terea. 23. quae constitutio facta fuit praesente Friderico aenobarbo imp. ex consilio cardinalium, vt ostendit initium *cap. ad abolendam. de haeret. in prima collect.*

XIV. Ergo praecipua patronorum praerogatiua in praesentatione consistit, non mera concessione *cap. fin. hoc tit.* Episcopi quidem necessarius est consensus, adeo vt ii excommunicentur, qui a laicis tantum ecclesias capiunt irrequisita episcopi audientia, id est iudicio, & eas statim resignare cogantur, *cap. relatum. hoc tit.* & haec praesentatio non extenditur generaliter ad omnes ecclesias, sed tantum ad capellas, & oratoria, non ad conuentuales, & collegiatas; ita vt si quis ius patronatus in capella habuerit, quae postea populi consensu, & frequentia paroecia facta fuerit, amittet facultatem eligendi, & praesentandi plebanum; sed ne praetermitti per ingratitudinem videatur, assensus eius requiretur, *cap. nobis. hoc tit.* & latius in *secunda collect.* Quod si hoc initio cauerit priuilegio speciali, non adimetur ei ius praesentandi, *arg. can. Eleutherius. 18. q. 2.* communiter scilicet cum clericis, *can. hinc est. 16. q. 1.* quamuis id contra ius, vt laicus cum clericis eligat, vel praesentet. *cap. sacrosancta, & cap. Messana. sup. de elect.*

XV. Sicut autem patronus sine episcopi institutione neminem ecclesiis praeficere potest; ita nec episcopus sine praesentatione patroni, nisi post negligentiam quatuor mensium, si patronus sit laicus, sex mensium, si ecclesiasticus, *cap. eam te, & cap. cum propter. hoc tit.* quae prima est differentia; alia est, quod primus praesentatus a clerico potior sit in iure, vltimus vero praesentatus a laico. *cap. cum autem. hoc tit.* Patrono ecclesiastico inuito potest legatus a latere conferre, non vero inuito laico, *cap. cum dilectus. hoc tit.* Romanus pontifex ex plenitudine potestatis suae *d. can. cuncta. & can. vlt. 9. q. 3.* potest tam ecclesiastico, quam laico derogare, si hoc specialiter adiectum sit in rescripto; nam aliter non praesumitur velle ius suum cuiquam tollere. *can. ecce. & ibi gloss. 90. dist.* In Gallia tamen derogatio iuris patronatus laici non seruatur.

XVI. Differt etiam patronus laicus ab ecclesiastico, quod ille, si indignum praesentauerit, non ideo priuetur iterum facultate praesentandi, *cap. 4. supra, de offic. ordinar.* variare enim potest, *cap. cum autem. hoc tit.* dummodo scilicet primi praesentatio non iam sit probata episco-

po,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0319
DFG

po, *cap. quod autem. hoc tit.* si enim liceret a praesentatione effectum sortita recedere, illuderetur saepe dioecesano. *cap. bonae. §. nec obstabat. de postuland.* Ecclesiasticus vero pro ea vice priuatur, *cap. 7. §. fin. supra, de elect. cap. 11. infra, de excessib. praelat.* quae ratio non aliunde petenda est, quam ab eo, quod ius patronatus ecclesiasticum est mere spiritale, imo est beneficium, quod nullo modo vendi, donari, vel alienari potest: laicum vero ius non est spiritale, sed spiritali annexum, & potius religiosum, quam sacrum, & ideo licet separatim vendi non possit, tamen cum vniuersitate alienari potest. *cap. de iure. hoc tit.*

XVII. Communia vero quaedam sunt vtrique patrono, nempe vt in dissensu maioris partis calculo eius stetur, *cap. 1. 2. & 3. hoc tit. cap. 1. de his, quae fiunt a maior. part. cap.* vt institutus per nouum patronum non possit inuitus mutari, *cap. querimoniam. hoc tit. concil. Trident. sess. 14. cap. 12.* reliqua, quae ad *d. cap. praeterea*, pertinent, in *seq. titulo* expenduntur.

TITVLVS XXXIX.

DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, ET PROCVRATIONIBVS.

I. Superiori titulo actum de oneribus, quae ecclesiis incumbunt ob ius patronatus; nunc agitur specialiter de tributis, quibus obnoxiae sunt ecclesiae, non tantum patronis, sed etiam praelatis in signum, & probationem subiectionis. *cap. omnis. hoc tit.*

II. Varia sunt genera tributorum, quorum mentio in *cap. praeterea. superioris tituli*; & tamen eorum tractationem meliori consilio in hunc reiecimus: quia non solum a patronis, sed etiam aliis personis exiguntur. Haec sunt fodrum, albergaria, regium, quae verbis huius rubricae subintelliguntur: quippe fodrum est procurationis, siue euectionis praestatio, *cap. procurationes. hoc tit.* est enim equorum pabulum, & quicquid eis in cibum datur: vox Germanica, significans foenum,

foenum, seu stramen, Gallice, *foine:* quamuis fodrum praeter pabulum equorum ad plenam pastus administrationem trahatur in constitutionibus CONRADI, 5. *feudorum*, & ad annonam, *apud* AYMONIVM *lib. 5. cap. 3. hist. Franc.* perinde ac verbo victus, & panis omnia necessaria continentur. *l. verbo victus. de verb. signif.* ita quoque euectio, quae proprie est veredorum, & paraueredorum, *l. euectiones. lib. 12. C. de cursu publico:* tamen & pro omni victus praestatione sumitur apud MARCVLPHVM *lib. 1. formula 11.*

III. Hoc iure canonico vtimur vulgo nomine procurationum; quia sicut euectiones sunt diplomata, & codicilli, quibus cursus publici vsus conceditur, allata tessera, quam synthema D. HIERONYMVS vocat, Graeca voce, quae significat tesseram, & continet id, quod ex pacto, vel consensu datur, apud SVIDAM, HESYCHIVM, & ATHENAEVM σύνθημα: ita & procurationes erant quaedam litterae, seu tractoriae, γράμματα συσατικὰ, in quibus euectionum modus continebatur, pro ratione, & conditione visitantium, vt constat ex *capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 69.* & hoc procurationis nomine praeter pabula equorum, cibi etiam necessarii, non epulae solennes praestabantur. *cap. cum apostolus. hoc tit.*

IV. Ideo vero procurationes, & euectiones maxime, in numero, & quantitate equorum constituebantur; tum quia praecipuas impensas pariat equorum cura, cum quod constituto numero equorum, constituitur etiam numerus personarum, & sic euectio proprie denotat viaticum vnius equitis. Haec & alia nomina licet proprium habeant significationem, tamen sumuntur promiscue pro integro viatico. Aliquando debetur solum hospitium, & vulgo appellatur *alberga*, seu *albergaria in d. cap. praeterea*, quasi dicas *hebergaria*, a veteri lingua Gallica *heberger*, quod significat hospitio recipere in *capitularib. cap. 68. lib. 3.* Dicitur praeterea manfio, quae sumitur pro diuersorio, pro habitatione, ad quam viatores superueniente nocte, vel aeris intemperie sese recipiunt apud APVLEIVM *lib. 4.* & SVETON. *in Tito cap. 10.* hinc, *mansus*, vocabulum latius diffusum pro villa, seu hereditate agros, prata, vineas, pascua continente in *capitul. cap. 9. lib. 1.* & *cap. 1. hoc tit.* quod dicitur etiam mansionaticum.

V. Quamuis autem supra dicta nomina fodri, procurationis, euectionis albergariae, mansionatici peculiarem significationem habuerint; tamen quia vnum sine altero vix esse potuit, ei, qui fodrum, & pabulum equorum habebat, etiam victus dandus erat, ideo fusius accepta sunt: deinde alio vocabulo donata sunt, *paratarum* nempe; quasi scilicet dixerimus *paratas* omne id, quod tam ad equorum pabulum, quam hospitium, & victum transeuntium fuerit necessarium: *glossarium* PITHOEI *paratas* in *epist. ad Ludouicum apud Attiniacum c. 14. maiores paratas exquirere* HINCMARVS de archidiaconis; pastus, & repastus appellat SIDONIVS *epist. 11. lib. 8. parata hospitia* dixit, & concilium Tolosanum sub Victore II. *paratam soluere*, pro omni genere viatici, quod tantum visitantibus debetur, excepta pecunia numerata, *dicto cap. cum apostolus*, hinc hodie adhuc nostro idiomate *la parade.*

VI. Non debent etiam visitatores vltra duos dies in eodem loco moram facere, nisi euidens cogat necessitas, in constitutionibus Benedictii XII. *cap. 2.* trium dierum spatium concessum fuisse scribit CASSIODOR. *12. variarum, epist. 15.* vnus vero tantum statutus fuerat in concil. Tolet. *can. inter. 10. q. 3.*

VII. Ius istud procurationis omnibus competit, visitationis facultatem habentibus, & nullae ecclesiae ab hoc onere excusantur, quia omnes legi iurisdictionis subiiciuntur, *cap. sopitae. hoc tit. cap. 1. supra, de statu monach.* nisi speciali priuilegio sint munitae, *gloss. in cap. dilectus, supra, de offic. iud. ordin. cap. dilecti. de priuileg.* nec procuratio exigi potest, nisi a visitantibus tantum personaliter, non aliter. *cap. procuratores. 23. hoc tit.*

VIII. Praeter paratas, & conuiuia, aliud ius debetur episcopo, quod cathedraticum nuncupatur, ob honorem cathedrae episcopalis, & matricis ecclesiae, & ob consecrationis beneficium; *can. 1. & seq. can. vlt. 10. q. 3.* atque etiam in signum subiectionis; *cap. omnis. hoc tit.* hoc cathedraticum plerique cum iure visitationis quasi vnum, & idem sit, confundunt, quod concilium Bracar. *in dicto can. 1.* suadet, & indicat INNOCENTIVS III. *in cap. pastoralis. de donat.* in quo si episcopus remiserit omnes prouentus, quos in aliqua ecclesia percipiebat, non ideo censetur remisisse cathedraticum. & ius visitationis. *cap. cum venerabilis. hoc tit.*

IX.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0322
DFG

IX. Primitus quarta portio, vel quarta decimarum, & oblationum, quae episcopo dabantur, erat pro cathedratico, & pro visitatione, vt patet ex GREGORIO M. *epist. 12. lib. 4.* Confirmat hanc sententiam *can. decreuimus. 10. q. 1.* in quo statuitur, vt secundum antiquum ordinem, ecclesiae visitentur: *quia*, inquit, *tertia pars omnibus vt accipiatur ab episcopis, nouimus esse statutum:* & quia hoc vitium desidiae haesit pluribus visitationis onus fugientibus, eos tamen lucri cupiditas compellit, vt aliquo censu contenti essent, & mansiones aliquo pretio remitterent, vt loquitur *can. relata. ead.* pretium illud fuit duorum solidorum: verum episcopi, & alii praelati fiscum suum magis locupletarunt seruata media, tertia, vel quarta redituum omnium parte, quae iure antiquo eis fuerat assignata, *can. antiquos. can. de his. can. decreuimus. 10. q. 1.* de nouo postea sibi quaesierunt ius procurationis, & ius cathedratici, quod sub diuersis nominibus idem erat, vt constat ex concil. Tolosano sub Victore II. *Statuimus*, inquit, *vt ecclesia solum tertium, aut paratam, vel synodum, solito more persoluant episcopo, vel clericis:* atque ita triplex, vel quartum ius diuersum ex vno fabricarunt.

X. Cathedraticum aliquando sumitur non tam pro eo, quod episcopo praestatur, quam quod ipse episcopus pro sua ordinatione, & inthronizatione praestat, quod IVSTINIAN. *nou. 56. enthroniasticon* vocat, MALAXVS in *historia patriarcharum*, ἐμβατίκιον, *aditiale*, quod reliqui clerici pro sua aditione, & introitu ἐμφανιστικὸν soluunt, *nou. 123.* sicut olim moris erat, vt qui promouerentur ad aliquem gradum, & ordinem, pro introitu sportulas darent; senatores nempe, decuriones, & quicumque in aliquam militiam, vel tribum vrbis Romae referebantur, *l. pen. ff. pen. & vlt. de legat. 3. l. 3. C. de proximis sacrorum scriniorum:* verum huiusmodi xenia vetita fuerunt *concil. Aurel. I. cap. 10.* apud BVRCHARDVM *lib. 3. cap. 117.* IVLLIANVS antecessor, *nou. 50.* praesertim illud cathedraticum, quod alibi dicitur synodaticum, *cap. olim. hoc tit.* quia a clericis venientibus ad synodum soluebatur, cui interesse tenentur omnes, *cap. quod super. de maiorit. & obedient.* & quia synodus post pascha solet conuocari, vocatur etiam paschalis praestatio *cap. 15. in prima collect. de simonia.*

XI. Aliquando auaritia effecit, vt idem ius in varias tributorum formas, & species exierit, vt ex vno plura vectigalia extorta sint, quod

saepius vetitum fuit, *cap. prohibemus. hoc tit. can. quia cognouimus. 10. q. 3.* cum enim nihil certum, & definitum pro his fuerit priscis ecclesiae constitutionibus, quisque praelatus, quantum poterat, sibi arrogabat; adeo vt non aliud ius seruatum fuerit, quam ipsa consuetudo, & ob id huiusmodi tributa, vocata fuerunt vnico vocabulo, *consuetudines, cap. scientes. hoc tit.* & *dicta nouell.* IVSTINIANI *123. cap. 3.* & consuetudines episcopales *d. cap. 15. de simonia. in 1. collect.*

XII. Quin autem cathedraticum diuersum fuerit tam a procurationis, quam enthroniastici modo, nulla est dubitatio; siquidem, vt diximus, procurationes in viatico consistebant, cathedraticum in pecunia numerata, duobus nempe solidis, ex decreto Honorii III. *in cap. conquerente. de off. iud. ord.* quod antea conciliis Hispaniae statutum fuerat: emphanistica continebant solidos ducentos, vel trecentos, qui erant praecipui fructus vnius anni, & id tantum Constantinopoli, non alibi concessum *d. nou. 123. cap. 35.* quod ius summi pontifices exegerunt pro introitu a praesulibus, & adhuc aliquatenus pro bullarum expeditionibus capiunt, licet annatae exoleuerint transactione Francisci I. cum Leone X.

XIII. Effecit etiam consuetudo in quibusdam locis, vt fructus beneficiorum vacantium ab episcopo, abbate, archidiacono, & aliis exigantur, quod ius deportus vocant, licet nihil pro collatione, vel inuestitura praestandum sit, *can. nullus. 1. q. 2. cap. etsi. infra, de simonia, & concil. Trident.* pro redemptione altarium, quoties monachis ecclesiae ea lege permittebantur sub certae pecuniae datione, vt est in *epist. 12. lib. 3.* GOFFRIDI *Vindocinensis*, ad quam SIRMONDVS refert epistolam, & decretum synodi Aruern.

XIV. Haec sunt praecipue tributa, quae iure communi exigi consueuerunt, praeter quae nulla, aut certe rara exigere licuit. *cap. scientes. hoc tit.* Vetantur quoque omnes aliae exactiones insolitae, quae noui census dicuntur *in cap. prohibemus. hoc tit.* qualis est illa, de qua *cap. ea quae. hoc tit.* denariorum collectio, quae fit per singulos archidiaconatus propter visitationem S. Petri, vt addidit Raymundus, contra mentem Alexandri III. nec enim illa collectio fiebat ob visitationem liminum apostolicorum; sed quia tota Anglia censualis erat ecclesiae Romanae, vt

vt ex MATTHAEO PARIDE, & WILLELMO MALMESBVRIENSI notum

notum est, qui *lib. 6. de gestis regum Angliae* Etelnulphum regem, tributum S. Petro coram Leone IV. obtulisse refert.

XV. Reprobantur praeterea omnes talliae, gabellae, spallae, indictiones, quae iure communi non debentur; quippe sunt proprie tributa regia, quae non debentur ratione dominii ecclesiastici, sed temporalis, & dicuntur vnico vocabulo, regia in *d. cap. praeterea*, regalia, in *lib. feudorum;* regiae inquisitiones in *can. vnico. 10. q. 3.*

XVI. Tallia est collecta, collatio, symbola in *cap. licet, & cap. cum apostolus. hoc tit.* ἔρανον apud POLLVCEM *lib. 8. cap. vlt.* non dissimilis a capitatione; quippe tallia, seu capitatio fit non tantum ratione corporum, sed etiam possessionum, APPIANVS in *Lybicis*, ἐπὶ τῇ γῇ, καὶ ἐπὶ τοῖς σώμασι.

XVIII. Gabella dicitur ab Hebraica voce *gabbia*, quod est stipe collatitia, vel a *gab*, quod apud Germanos est munus, vt annotauit WASERVS *lib. 1. cap. 14. de numis Hebraeorum*, vel ab Hebraica dictione ghauel, quae significat legem iniquam, vt scribit VILLALPANDVS *in Ezechielem, dist. 1. c. 2. lib. 2.*

XVIII. Spalla vero videtur proprie aliquod genus seruitii denotare, in *cap. cum venerabilis. hoc tit.* vocabulum plane barbarum, de quo in *obseruationib.* Sunt & alia nomina exotica censum significantia, quae iure communi, id est iure ordinario ab ecclesia peti non possunt, veluti quaecumque temeraria tributa, id est insperata, repentina, & extraordinaria apud FESTVM dicuntur.

TITVLVS XL.

DE CONSECRATIONE ECCLESIAE, VEL ALTARIS.

I. Pertinere ad legem dioecesanam, & iurisdictionem episcopi, constructionem ecclesiarum, dedicationem, consecrationem, censuum impositionem, supra dictum est; nunc ritus consecrationis tangendus, & quaecunque ad religonem, & ceremonias dedicandarum ecclesiarum spectant.

II. Titulus hist est de consecratione ecclesiae, vel altaris: altare differt ab ecclesia. Altaria primis temporibus aedificata fuerunt, cum nondum basilicas, & ecclesias habere liceret ob tyrannorum saeuitiam, quae vsque ad Maximini imperatoris obitum durauerat, postea enim ecclesiae pace reddita aedificari templa, & ecclesiae paroeciales, baptisteria beneficio Constantini imperatoris coeperunt, vt est apud EVSEBIVM *lib. 10. cap. 2. & 5.* & adhuc Romae ipsius baptisterium videtur, NICEPH. *lib. 7. cap. 35.*

III. Inter consecrationem autem, & dedicationem parum interest: siquidem dedicatio fiebat semper in consecratione; dedicatio respicit memoriam illius, cuius nomini, & honori templum deuouebatur; consecratio ceremonias, & ritus obseruandos. Frequentia martyria causam dedicationis praebebant; sic enim B. Petro altare dicatum, quod confessio, & martyrium dicebatur, *can. si quis super. 2. q. 7.* Cornelius in praedio Lucinae martyrium D. Paulo dicauit, vt refert Damasus: & hanc dedicationem, martyrum triumphum vocat D. HIERONYMVS *epist. 34. ad Iulianum.*

IV. In dedicandis vero, & consecrandis ecclesiis hic ordo seruatur: primo, vt oratio in fundamentis iaciendis fiat; processio solennis celebretur, deinde crux figatur, BALSAMON ad *canonem 86. synodi Carthag.* & *nou.* IVST. *67.* statuit, vt nullus audeat aedificare ecclesiam, vel oratorium, πρὶν ἂν ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος παραγενόμενος εὐχὴν ἐν τῷ τόπῳ ποιήσαιτο, καὶ σαυρὸν πήξαιτο, δημοσίαν ἐκεῖσε πρόσοδον ποιησάμενος. Id est, *antequam episcopus ibi vota faciens, sanctissimam crucem infixerit in eodem loco, publice procedens, & rem omnibus manifestam faciens.* Adde *nou. 5. & 123.* IVSTINIANI; & hoc vocatur a Graecis σαυροπήγιον in *Basil. ecloga 4.* Celebrari etiam debet missa, *can. omnes. de consecrat. dist. 1.* tum altaria vnctione chrismatis perunguntur, *can. altaria. eod.* ex praecepto nempe legis diuinae, exemplo Iacob, qui oleum super lapidem in signum consecrationis fudit, *cap. 28. Genes.* atque ex consuetudine, exemplo S. Sylvestri, vt scribit INNOCENTIVS III. *cap. vnico. §. vlt. supra, de sacra vnct.*

V. Quibus altaribus, vt dedicatio perficiatur, apponendae sunt reliquiae, teste GREGORIO M. *epist. 12. lib. 1. & ep. 19. l. 2.* aliisque locis innumeris. Olim quidem haec erat obseruatio, vt non solum maiori altari reconde-

ren-

rentur, sed aliis quoque omnibus apud eundem CREGORIVM *epist. 50. lib. 5.* quin & sine reliquiis ecclesia consecrata non censetur. *can. 7. syn. VII.* Reliquiarum condendarum in altaribus, seu aris processit mos ex eo; quod olim tumuli, & sepulchra martyrum altaris ministerium praebebant, constitutione Felicis I. apud DAMASVM: & haec altaria vocabantur tituli, ob nomen martyrum, qui in eis conditi erant: demum Christiani omnes ecclesias suas vocare coeperunt titulos, ad exemplum Iacob, qui erexerat lapidem in titulum, vt esset ei monumentum visionis suae; *Lapis iste*, inquit, *quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei:* quae ratio forsitan est, cur altaria lapidea esse debeant. *can. altaria. 31. de consecrat. dist. 1.*

VI. Porro ita soliciti erant veteres consecrandarum ecclesiarum, & altarium, vt ante consecrationem missas in eis celebrare nefas ducerent, *can. hic ergo. can. sicut non alii. ead.* Imo & dubitatum fuit, num episcopus non deponendus esset, qui in ecclesia non dedicata sacrificium missae celebrasset: ex decreto enim Lucae patriarchae Constantinop. statutum fuit, hunc non esse deponendum, sed synodi arbitrio alio modo puniendum, vt scribit BALSAMO *ad can. 8. syn. Constantinop. VII.* Sed successu temporis, grassantibus ecclesiae hostibus, qui templa incenderunt, & deuastarunt, visum interim fuit tabulas quasdam lapideas consecrare, quae superponerentur aris, & altaribus nouiter erectis, *can. concedimus. ead.* quo factum, vt in dedicandis, & consecrandis altaribus remissiores hodie sint episcopi.

VII. Hoc autem operatur consecratio, vt ex profano & impuro, locus fiat sanctus & purus, daemones inde pellantur: refert enim SIGEB. *in chron. anno 870.* Coloniae celebrata synodo ad dedicationem ecclesiae S. Petri voces malignorum spirituum auditas, conquerentium se a possessis diu sedibus expelli. Fit etiam locus publicus e priuato, *l. 6. & 9. de rerum diuis.* & extra commercium ponitur, *§. sacrae. instit. eod.* quam quidem mutationem encaeniorum solennia denotant, a vocabulo ἐγκαινόω, quod est *innouo*, *dedico*, ἐγκαινισμὸς, *innouatio*, *dedicatio*, apud FESTVM, quia aliquid innouatur, vt refert SVIDAS. Id etiam dicebatur initiari, quemadmodum qui ad ordines promouentur, & consecrantur, dicuntur sacris initiari, quia noui hoines aliquatenus fiunt, *can. 77. syn. VI. in Trullo.* Sic TVLLIVS I. *de nat. Deorum*, initiari dixit gentes,

id

id est sacris imbui. Initia quoque & initiorum dies dicuntur festa sacrorum, VARRO 3. *de re rust. cap. 1. Sacra Cereris initia* dixit CATVLLVS de Aty: *Tympanum tubam Cybele tua mater initia.*

VIII. Igitur initia ecclesiarum, sunt consecrationes, & innouationes, quas vt significarent veteres, lugubres vestes in candidas laetitiae causa mutabant, vt refert D. HIERONYM. *epist. 34. ad Iulianum*: & quia res consecratae mutant pristinam naturam, vendi, vel alienari nullo pacto possunt, *l. sancimus. C. de sacros. eccles.* quamuis tamen sacrae non remaneant, desinunt enim incendio, violenta sanguinis effusione, & aliis modis, *can. ecclesiis. de consecrat dist. 1.* si adulterio violentur, & polluantur, *can. ecclesiis. de consecrat. dist. 1.* si adulterio violentur, & polluantur, *can. ecclesiae. ead.* si in eis excommunicati sepeliantur, *cap. consuluisti. hoc. tit.* si hostes, & infideles eas inuaserint, *arg. l. cum loca. ff. de relig. & sumpt.* si moueantur ea, quae rem sacram faciebant, *l. sacra. §. illud. ff. de rerum diuis.* vt si motum fuerit omnino altare, si fractum, si imminutum, pristinam formam amiserit; sic enim intelligendus *can. si motum. de consecrat. d. 1. & c. 1. hoc tit.*

IX. Quod si modice laesa fuerit tabula, denuo ecclesia non est consecranda, *cap. ligneis. hoc tit.* qua tamen in re dubium fuisse indicat IVO *epist. 72. & 80.* sed conclusum fuit, sufficere reconciliationem per aquam cum vino, & cinere benedictam, *cap. proposuisti. hoc tit.* & hoc ex veteri ecclesiae instituto: Alexander enim I. ex praecepto apostolorum aquam asperionis benedici cum sale iussit, qua fieret consecratio rerum ecclesiae, id est, reconciliatio, *epist. 1. cap. 5.* quae reconciliatio per episcopum, non vero simplicem presbyterum fieri debuit. *cap. aqua. hoc tit.*

X. Nec solum ecclesia polluitur modis supra dictis, sed etiam omnia, quae illi adhaerent, vt coemeterium, non e contrario: si coemeterium, vel quid aliud accessorium profanatur, non ideo ecclesia labefactatur. *cap. si ciuitas. inf. de sentent. excommunicat.* & *cap. vnico. hoc tit. in 6.*

TI-

TITVLVS XLI.

DE CELEBRATIONE MISSARVM, ET SACRAMENTO EVCHARISTIAE, ET DIVINIS OFFICIIS.

I. In eccleſiis conſecratis celebrantur miſſae, & diuina officia peraguntur, recte igitur de his agendum. Tria ſunt, quae ex hac rubrica eliciuntur, celebratio miſſae, ipſum ſacramentum, & diuinum officium.

II. Miſſa eſt ritus peragendi incruenti ſacrificii a Chriſto inſtituti, & ab apoſtolis primum, tum deinde ab eorum ſucceſſoribus obſeruatus: liturgiae D. Iacobi, Marci, Baſilii, & Chryſoſtomi fidem faciunt, tum conſtitutiones apoſtolorum, & pontificum, qui D. Petri ſedem tenuerunt: ALEX. I. *in epiſt. ad orthodoxos* aperte id ſe a patribus accepiſſe ſcribit: & de miſſa loquitur, de qua etiam cogitauit ANASTASIVS *in vita Clementis*, dum ad miniſterium ſacerdotale Cletum, & Linum primum a D. Petro ordinatos fuiſſe tradit. Teleſphorus poſtea papa IX. conſtituit, vt nocte natalis Domini miſſae celebrarentur, aliis vero diebus ante auroram, & horae tertiae curſum numquam. Pius vndecima ſacrificium Domino offerre ſolebat: Zephyrinus ſtatuit, vt epiſcopo miſſam celebrante patenas vitreas miniſtri ſacerdotes portarent: Felix vt ſupra ſepulchra martyrum miſſae celebrarentur; S. Sylueſter, vt miſſae ſacrificium non in ſerico, neque panno tincto, ſed in linteo celebraretur.

III. Haec ſunt prima tempora, in quibus licet vix eccleſia reſpirare poſſet a vi & tyrannide ethnicorum principum, tamen hoc iuge ſacrificium tam ſolicite procuratum fuit: auxerunt vero ſequentes pontifices miſſarum ſolennia, & plurimum variis tum orationum, tum caeremoniarum ritibus illuſtrarunt, vt Anaſtaſius, Coeleſtinus, Leo, Gregorius III. Leo III. & omnes hi fere intra quadringentos a Chriſto annos, vt nouatorum fronti calumnia inuratur.

IV. Cur vero hoc ſacrificium dicatur miſſa, plerique a vocabulo Hebraico, quod ſpontaneam oblationem ſignificat, deducunt ex *cap.*

16. Deuter. alii Latinum nomen esse asserunt, vt missa dicatur, quasi missio, sicut remissa, remissio apud D. CYPRIANVM *epist. 70.* ZENONEM *Veron.* & alios: est etenim missa, siue missio, absolutio, ἀπόλυσις: quia erat finis; sicut dies vltimus cuiusque festi, quia tunc populus soluebatur, ἀπόλυσις dicitur apud CODINVM *de offic. aulae Const.* BASILIVM *Seleuciae epist. de S. Tecla lib. 2. cap. 18.*

V. Denique missa sumitur pro quocunque officio ecclesiae, vt optime scripsit SICARDVS *Cremonensis, cap. 1. lib. 3.* quem ex penu literaria reuerendissimi nostri antistitis Tolosani CAROLI, & eius munificentia videre licuit. Hanc autem absolutionem diaconus pronuntians, catechumenos post euangelii lectionem mittebat foras, quibus sacris mysteriis interesse non dabatur, vt scribit FLORVS *magister, in expositione missae*, & BEATVS REMIGIVS *tractatu de celebratione missae.* Illorum erat missa post lectiones, & euangelia ante munerum oblationem, ait *canon 1. concilii Valent.* missa vero fidelium post confectionem, & participationem sacramentorum, quibus non licebat egredi ante absolutionem, seu dimissionem, teste CAESARIO *Arelat. homil. 12.* antequam populus benedictionem accepisset sacerdotis, ait canon, *conuenit. de consecrat. dist. 5.* abusus enim irrepserat, vt cum catechumenis fideles etiam exirent, de quo conqueritur IVO *Carnot. epist. 219. Qui audiebat*, inquit, *missam catechumenorum, subterfugiebat missam sacramentorum.*

VI. Antequam abirent fideles, post peractam missam solebat cani canticum trium puerorum ex constitutione Toletani concilii, vt idem SICARDVS annotauit, *cap. 8. eiusdem lib.* & ita factum fuit, vt nomen missae, quod denotabat finem mysteriorum, pro ipsis mysteriis fuerit acceptum. Hae duae missae erant partes praecipuae totius officii; nam praeter has, alias quinque statuit idem Sicardus, vt ita septem partes totius missae efficiat.

VII. Fuit porro olim duplex missa, seu oblatio matutina, & vespertina, *d. can. conuenit.* CYPRIANVS *epist. 63.* Solebant enim quidam bis in die offerre mane, & vespere, quod pro regionum diuersitate factum D. AVGVST. refert *epist. 118.* Quin & S. Leonem octo & nouem vicibus celebrasse missam vna die scribit WALAFRIDVS STRABO *cap. 21.* & plerumque multi post esum sacrificabant, quidam ieiuni mane, tum deinde post coenam, & hoc sacrificium dicebatur vespertinum, quod

licet

licet desierit, tamen feria quinta in coena Domini vulgo fiebat; quapropter vetitum fuit, ne amplius nisi a ieiunis fieret missa, *can. 29. syn. VI. in Trullo*, quod ex more receptum in ecclesia, videtur innuere D. AVGVST. *Placuit spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intret, quam ceteri cibi, nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur.* Vide BAR. *tom. 1. annal.* Die vero coenae Domini pomeridiano tempore, si aliquorum commendatio esset facienda, id a pransis solis orationibus fieret, *can. 29. concil. Carthag. III.* sub Leone IV. & ieiunus existimatur etiam, qui nulla praecedenti dormitione missam cantasset, vt est *in epist. 15.* ALEXANDRI III. edita a SIRMONDO.

VIII. Ideo etiam cautum, vt sacerdos semel tantum in die celebret, excepto festo natiuitatis Domini, *cap. consuluisti. cap. te referente. hoc. tit.* atque etiam in festo paschae, quibus diebus olim licuisse bis, aut ter celebrare, & praeter hos dies, quotidie bis licuit vnam missam scilicet de die, alteram pro defunctis, temporibus Honorii III. vt constat concilio Oxonienſi; causa necessitatis hoc exegit, nempe pro defunctis, vel in locis semotis, in quibus sacerdotum copia non est, *can. sufficit. de consecrat. dist. 1.* & tunc debet sacerdos manere ieiunus, & sumendo corpus Christi non perfundere vinum, vel aquam ad ablutionem, cuius haustus celebrationem secundam impediret *cap. ex parte. hoc tit.*

IX. Primis temporibus longe aberat vt quilibet sacerdos bis sacrificaret, quia & diu mos fuit, vt in vna ecclesia vna tantum missa celebraretur, vt notat IVO *2. parte, cap. 87.* quod Graeci maxime obseruarunt: crescente vero multitudine Christianorum celebrari coeperunt missae, quae priuatae dicuntur in *can. & hoc. ead. dist. & cap. quidam. hoc tit.* quod in priuatis oratoriis fierent, ne a publicis solennitatibus populus auocaretur, vt scribit THEODVLPHVS *ad presbyteros Aurel. cap. 46.* Primus Deusdedit potifex binas cantari missas, & publice fieri permisit, sic enim intelligenda sunt verba ANASTASII in eius vita: *hic constituit secundam missam in clero:* ad id pertinet *epistola 79. c. 2.* LEONIS *ad Dioscorum, & cap. cum creatura. hoc. tit.*

X. Porro tota missae celebratio principaliter consistit in sacrificio panis, vini, & aquae, quorum substantia vertitur in substantiam corporis, & sanguinis Iesu Christi, *cap. cum Marthae. hoc tit.* plus autem vini, quam aquae apponendum est; quia aqua debet in vinum conuerti, quae

mutatio fieri bene non posset, & deinde vinum mutatur in sanguinem, *cap. perniciosus. hoc tit.* damnata hac in parte eorum opinione, qui aquam in vinum conuerti non putabant, sed in phlegma, & humorem aquosum, quem de latere saluatoris nostri, non vero aquam fluxisse dicebant, *cap. in quadam. hoc tit.* qua de causa grauiter plectitur sacerdos, & ab officio, & beneficio est deponendus, qui sine aqua sacrificat, vt de pessima Armeniorum religione refert S. Nicon, quod damnatur in *cap. fin. hoc tit.* in quo Honorius quatuor praecipua requirit in confectione sacramenti, aquam cum vino, panem absque fermento, ignem, & calicem.

XI. Panem fermentatum ecclesia Romana non recepit; Christus enim hoc sacramentum instituit primo die azymorum, MATTH. *26.* MARCI *14.* & LVCAE *22.* azyma enim demonstrant fidelium sinceritatem *1. Corinth. 5.* Graeci contra in fermentato sacrificabant, & hoc in detestationem Nazaraeorum, qui veterem legem euangelio miscebant, & vsus azymorum fuit legalis ceremonia; vtroque autem pane confici sacramentum D. GREGORIVS in *suis epistolis* demonstrat; sed tamen Graecorum pertinaciam fugillat hac in parte GREGORIVS VII. *epist. 1. lib. 8.*

XII. Ideo vero ignem desiderat summus pontifex, quia, vt ait, D. HIERON. *in Marcum, cap. 11.* ignis denotat spiritus sancti gratiam; & hoc est ex veteri instituto ecclesiae, vt referunt scriptores ecclesiastici, tum quod primum Christianis sacrificantibus & conuenientibus, in cryptis, & locis tenebricosis, cum etiam peruigiliis nocturnis faces accendere necesse erat; ideoque de oleo sacro mentio fit in plerisque auctoribus; vnde laudatur liberalitas Eudoxiae Augustae apud NICEPH. *lib. 14. cap. 50.* In signum quoque laetitiae, & honoris lychnuchi appendebantur, ex instituto apostolorum, *can. 72.* qui mos creber fuit apud gentiles, teste SVETONIO *in Iulio*, & AESCHILO, *in choro Agamemnonis.*

XIII. Calix etiam in consecratione desideratur, quem ligneum amplius fieri noluit Zepherinus, sed vitreum; tum deinde propter fragilitatem Vrbanus I. ex argento, vel auro, vel saltem ex stanno fieri iussit. *can. vasa. & seq. de consecrat. dist. 1.*

XIV. De diuinis officiis est vltima pars rubricae, ad quam pertinet *caput 1.* quo sacerdos antequam ad missae sacrificium veniat, pensum seruitutis suae debet persoluere: *pensum seruitutis* dixit, eodem sensu, quo IVO *Carnot. epist. 19.* pensum canonicum: translatione enim sumpta

a fusis

a fusis mulierum, omne officium, siue onus, dicitur pensum, vt apud COLVMELLAM *lib. 3. cap. 10. vnumque est ei propositum, operis sui pensum peragere*: alii cursum canonicum vocant, quem matutinali officio, prima, tertia, sexta, nona, & vespertina horis fieri debere tradit CLEMENS in *constitutionibus apostolicis*, & diuisim expendi debere D. HIERON. *epist. 22. ad Eustochium*, statis scilicet temporibus, quibus signa pulsari debent. *cap. 168. lib. 6. Capitul.*

XV. Erant olim septem horae ad officium peragendum, quatuor diurnae, tertia, sexta, nona, & vespera; nocturnae tres reliquae, testibus D. BASILIO, & IOANNE CHRYSOSTOMO, *homilia 49. ad populum Antioch.* quam diuisionem septenariam postea aliter factam esse constat ex *d. cap. 1.* in matutinum, primam, tertiam, sextam, nonam, vesperam, & completorium: quapropter grauiter errant chronographi, qui Sabiniano papae primam horarum canonicarum diuisionem tribuunt, quam ab apostolis manasse eorum acta testantur.

XVI. His horis hymnos, rythmos, & orationes, tum etiam psalmos decantabant, vt ex D. BASILIO constat *epist. 69. ad Neocaesarienses*: ideoque falluntur etiam, qui putant Damasum psalmos primum in ecclesiam inuexisse: nam quod refert ex eius vitae scriptoribus WALAF. STRABO *cap. 21.* eum constituisse, vt diu, noctuque psalmi canerentur, vel ad cantilenam referendum est, vel verius ad curam, quam in augenda celebritate canendi, & psallendi adhibuit: quo etiam sensu Hormisdam, & Gregorium M. clerum composuisse, & psalmis erudisse referunt ANASTASIVS, & LVITPRANDVS.

XVII. Diuum quidem Hieronymum, & S. Benedictum exemplo S. Ambrosii induxisse, vt singulis septimanis totum psalterium persolueretur, non negabimus, vnde & officium illud septimanae dicitur in concilo Tarraconensi sub Hormisda; sicut cantum psalmorum alternis vicibus in Antiochena ecclesia statuisse Flauianum, & Diodorum temporibus Constantii imperatoris, testatur RADVLPHVS TVNG. *1. lib. de canonum obseruantia cap. 8. & 10.* D. quoque Gregorium constat initio precationum induxisse dicendum versiculum: *Deus in adiutorium meum intende;* & D. Hieronymum: *gloria patri, &c.* in fine vniuscuiusque psalmi: Pelagium vero II. singulis diebus pensum illud, seu cursum canonicum a presbyteris persolui iussisse.

XVIII. Antequam ita compoſita, & diſtincta eſſent officia inter pſalmos, lectiones non recitabantur, quod fuit ſtatutum *can. 17. ſynodi Laodicenae*, vbi BALSAMON ſcribit, ideo in varias ſeſſiones pſalterium fuiſſe diſtributum, & lectiones interponi coeptas, vt aliquantulum quieſceret populus, & rurſum poſtea caneret. In veſperis olim quatuor tantum pſalmi dicebantur, vt ex *regula* D. BENEDICTI *cap. 17.* liquet, & adhuc apud Carthuſianos obſeruatur, qui antiquam regulae puritatem illaeſam cuſtodierunt.

XIX. Qua vero lingua tum miſſae ſacrificium, cum diuina officia peragi debeant, non eſt dubium; ob principatum enim Rom. ſedis Latina lingua ab omnibus gentibus vſurpari debuit, & licet Graeci propria lingua vſi fuerint, tamen feſtis ſolennibus, quibus Chriſtianae & catholicae fidei imperium demonſtrabatur, Latina lingua res ſacras faciebant, vt patet ex *ſynodo VI. in Trullo.* Macario haeretico damnato tantam fuiſſe laetitiam populi, & concilii, vt miſſae publice Latino ſermone fuerint celebratae, & omnis populus Latinis vocibus acclamarit, refert ANASTASIVS in *vita S. Agathonis.* Quin & libertatem huius linguae Conſtantinopoli conceſſam a Zenone imp. ſcribit VICTOR *Vticenſis*, *lib. 2. de perſecut. Wandal.* Haec ſola eſt, quae Chriſtianae religioni congruit, licet variae ſint linguae, quarum quisque populus peculiarem habet, MACARIVS *homil. 32. Chriſtiani*, inquit, *vnam linguam ediſcunt, cunctique ſub vna ſapientia eruditiuntur.*

XX. De ſilentio, & attentione officiorum, vnicum *cap.* eſt *ex concil. Lateran.* ſub Innoc III. cui adde *cap. ſi diligenti. in 5. compil.* & ne ſacerdos ſolus celebret, eſt *cap. 7. in capitulis* incertae editionis, *tom. I. concil. Angliae, cap. propoſuit. ſiqu. de filiis presbyt. & epiſtola* THEODVLPHI *Aurelian. c. 7.*

TITVLVS XLII.

DE BAPTISMO, ET EIVS EFFECTV.

I. De ſacrificio miſſae dictum: ſed quia baptiſmus ianua eſt ſacramentorum omnium, ſine quo nemo ad illa admitti poteſt; ideo de baptiſmo agendum fuit, qui fit per trinam merſionem in aquis, his verbis:

bis: *ego te baptizo in nomine patris, & filii, & spiritus sancti,* sine quibus sacramentum *nihil operatur, cap. 1. hoc tit.* trinam hanc demersionem olim necessariam fuisse notum est, quam ad triduanae Christi sepulturae imaginem institutam fuisse scribit DIONYSIVS *lib. de eccles. hierarch. cap. 2.* & D. GREGORIVS *epist. 41. lib. 1.* alii vero ob trinitatis mysterium in *can. eodem modo. de consecrat. dist. 4.* vtraque ratio probatur in *can. de trina. ead. d.* tandem tamen ad vitandos varios errores, & schismata sopienda vnicam mersionem sufficere constitutum est in *can. propter. ead.*

II. Ex quibus constat, duo semper in baptismo requiri, verbum & aquam: sine verbo nullum est sacramentum, sed aqua. *can. detrahe. 1. q. 1. cap. 5. hoc tit.* Locus etiam requiritur, vt nempe fiat in ecclesia, *can. in nomine. dist. 23.* non vero in priuatis aedibus, nisi ad baptizandos filios regum, & principum, *Clement. vnica. hoc tit.* vel necessitate tali exigente, quod periculum mortis incutiat. *can. aegrotantes. de consecrat. dist. 4.*

III. Similiter nec omnis aqua ad baptismum assumi debet, sed consecrata, nisi cogente necessitate: tunc enim aqua fontis, fluminis, stagni, vel paludis sufficit ex constitutione VICTORIS P. *epist. 1.* non omnis quoque persona ad baptizandum idonea est, sed episcopus tantum, vel presbyter, nisi in eorum defectu; nam tunc & diaconis, imo & laicis conceditur, *can. constat. ead.* dummodo bigami non sint, ait concilium Valent. & Eliberitanum: non quidem mulieribus, *can. mulier. 23. dist. can. mulier. de consecrat. d. 4.* contra haeresim Marcionitarum, teste EPIPHANIO *haeresi 42.* nisi absentibus viris; quia tum demum eis licere docent theologi.

IV. Praeter haec, tempus consideratur, quod olim duplex fuit, in festo paschae, & pentecostes, *can. duo tempora, & sequentib. de consecrat. dist. 4.* aliis vero non licuit, nisi ob infirmitatem, & aliquod ingens periculum, *can. baptizari. dist. 5. & can. de catechumenis, & seq. de consecrat. dist. 4.* donec propter frequentia pericula prouisum fuit, vt quandocumque libuerit, baptismus concedatur, vt scribit RVPERTVS *lib. 4. de diuinis officiis, cap. 18.* iuxta *canonem, celebritatem. de consecrat. dist. 3.* Illud magis institutum fuerat ad solenniorem celebrationem, quam sacramenti necessitatem: nam, vt ait TERTVLL. *lib. de baptis. cap. 19. diem baptismi solenniorem paschа praestat, ceterum omnis dies Domini est, omnis*

hora,

hora, omne tempus habile est baptismo, si de solennitate interest, de gratia nil refert, quod confirmat D. AMBROS. *ad cap. 4. Pauli ad Ephes.* quo tempore id desierit, pro certo non habetur, cum duorum illorum temporum obseruatio sensim, & desuetudine potius, quam lege euanuerit, vt colligere est ex *concilio Matisc. sub Pelagio II. can. 3.* quo reprehenduntur Christiani ob contemptum legitimorum dierum, ita vt duo, vel tres in sancto paschate non reperirentur baptizandi.

V. Desiit quoque solennis, & stricta illa obseruatio in recipiendis baptizandis, quam tamen scire non ingratum erit, imo perutile, cum eam non plane cognitam existimem. Duplex erat ordo eorum, qui baptizandi erant, quos communi vocabulo catechumenos dici certum est, scilicet tam eos, qui instruendi erant, quam instructi. Instruendi peculiari nomine dicebantur catechumeni ἀπὸ τῦ κατηχεῖν, qui quidem aut erant poenitentes, aut audientes; siquidem inter poenitentes, non solum fideles referebantur, qui ob crimen aliquod ab ecclesia deiecti erant, sed etiam gentiles, qui baptismum optabant, quos primum poenitentiam agere necessum erat, *can. omnis, & can. agunt. de consecrat. dist. 4. can. tres sunt. de poenitentia. dist. 1.* Dicebantur vero audientes, quia in auditorium, & tyrocinium veniebant, vt ibi audirent rudimenta, & principia fidei, *can. ante baptismum. ead. dist. 4. de consecrat.* his enim catechistae sacram paginam exponebant, incipientes a creatione mundi, & libris geneseos vsque ad praesentis ecclesiae tempora, vt refert D. AVGVSTINVS *lib. de catechizandis rudibus;* rudes vocat, quos *canon 14. syn. Nicaenae* ἀκροωμένους, TERTVLL. *lib. de poenitentia,* nouitiolos, & catulos infantiae recentis renouandos; D. LEO I. *epist. 80.* qui autem eis legebant diuinas scripturas, erant lectores, ἐπὶ κοινῇ ἀκροάσει, id est, *in communi auditione,* ait BALSAMON *ad can. 22. synod. Laod. can. 90. syn. Carthag.*

VI. Aliud genus catechumenorum constituebant competentes, sic dicti, quasi simul gratiam Christi petentes, teste D. AVGVST. *sermone 116.* in dominica palmarum; & ISIDORO *lib. 2. de eccles. officiis cap. 21.* electos vocat SIRICIVS *epist. 1. ad Himerium,* & ALBINVS FLACCVS *lib. de diuinis off. cap. de baptis.* quia solebant nomina sua dare sacerdotibus, qui ea in tabulas referebant, vt est apud GREGORIVM NYSS. *oratione aduersus eos, qui differunt baptis.* CLEMENS *epist. 3. de officio sacerdot. accedat autem, qui vult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen,* quod fiebat,

vt

vt plurimum initio quadrageſimae, vt totis quadraginta diebus ieiunarent, teſte D. HIERON. *in epiſt. ad Pammachium;* adeo vt qui poſt duas hebdomadas recipi peteret, non audiretur, *can. 45. ſyn. Laod.* qua in re falluntur, qui totum tempus ad catechismum complendum aliquando fuiſſe 40. dierum, aliquando 18. dicunt, quod eſt intelligendum de competentibus tantum, quibus poſt nomina data, & petitionem baptiſmi factam ſupradictum tempus exigendum erat; primitus etiam vltra, nempe per tres menſes, vt ex CLEMENTE conſtat loco citato, *vt tribus menſibus iam conſummatis in die feſto poſſit baptizari*, quod de competentibus tantum locum habuit, nam audientibus tres anni conſtituebantur, *can. 2. ſyn. Nicaenae, can. 95. ſyn. VI.* quod IVSTINIANVS ad biennium contraxit *nou. 145.* & aliquando longius productum fuiſſe, aliquando coarctatum, non eſt ambigendum.

VII. Intra vero tempus competentium ſeptem fiebant ſcrutinia, id eſt, interrogationes, ſiue inquiſitiones: D. AVGVST. vocat *examina, cap. 1. ad catechumenos*, & SIRICIVS *epiſt. 1. ad Himerium:* horum ſex a tertia potiſſimum hebdomada quadrageſimae fiebant: ſeptimum vero die ſabbati, quo baptiſmus impendebatur, ante reſurrectionis feſtum, vel pentecoſtes. *cap. 2. de capell. monach. cap. his quae. de maior. & obedient.* In eo vero conſiſtebant ſcrutinia, vt a competentibus tum fidei articuli, cum etiam oratio dominica, & ſymbolum apoſtolorum exigerentur publice in eccleſia. *can. baptizandos, de conſecrat. diſt. 4.* D. AVGVST. *homil. 42. de expoſit. orat. dominicae.* Licet quoque, vt alibi, ipſe teſtatur, tenerentur tantum neceſſario reddere ſymbolum, quod fidei fundamentum eſt, & idcirco πίστις vocat *ſyn. Laod. can. 45.* vt plurimum die dominica palmarum, & ſequentibus deinde feriis, *cap. 13. concilii Agath.* qui dies dicebantur etiam capitilauium, quod moris eſſet capita vngendorum lauare, apud TERTVLL. *lib. de baptiſmo cap. 14.*

VIII. Conſtat ergo ex ſupra dictis diuiſionem rite factum fuiſſe, vt baptizandi primo dicerentur poenitentes, tum audientes, poſtremo competentes: nec eam debet turbare confuſio & promiſcua acceptio catechumenorum, quo nomine omnes crebro acceptos fuiſſe non eſt dubium. His diuerſae manſiones in eccleſia dabantur, vt praeter alios videre eſt apud authorem *lib. de ſeptem gradibus eccleſiae*, qui vulgo D. HIERONYMO tribuitur. Vna poenitentes, & audientes continebantur in ferula ſcilicet, ſeu auditorio, id eſt in ve-

ſtibulo, & atriis, quibus patebat ingreſſus ad eccleſiam. In altera manſione erant, qui proprie dicebantur catechumeni tam competentes, quam non competentes, qui locus protendebatur vsque ad ambones duos, ſeu pulpita, in quibus epiſtolae canonicae, & euangelia Chriſti decantabantur, vt docet BALSAMON *ad can. 12. ſyn. Nicaenae. & can. 4. ſyn. Ancyr.* ad quos ambones aſcendebatur gradibus, vt ab his in eminenti & edito loco conſtitutis facile quilibet audiret, vt docet CLEMENS II. *conſtit. cap. 57. & can. 15. ſyn. Laodic. Non oportere praeter cantores, qui ſuggeſtum aſcendunt, aliquos canere,* μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, id eſt, *& ex membrana legunt*, hinc antiphonae & reſponſoria, quae ab epiſtolis ad euangelia canuntur, graduales, & tractus dicti fuerunt, & hodie adhuc nomen retinuerunt.

IX. Ab ambonibus verſus altare erat manſio fidelium, quam σύϛασιν, *congregationem, ſeu conſiſtentiam* vocabant, in qua fideles vſque ad finem miſſae perſiſtebant: tum deinde erat altare, ſeu participatio ſacramentorum, quod cancellis claudebatur, intra quos clerici tam maiores, quam minores ſtabant, nec vllus ingreſſus laicis patebat, niſi communicaturis, *cap. 1. ſup. de vita, & honeſt.* & illae manſiones dicebantur etiam ſtationes primi chori, *can. nonnulli. 93. diſt.* ſtationes ſecundi chori erant, vbi populus ſtabat. *cap. 3. concil. Turon. II.* Hanc etiam diuiſionem manſionum notat D. BASILIVS *epiſt. ad Amphilochium 3. can. 56.* & ita proprie catechumeni, fideles, & clerici erant intra eccleſiam, poenitentes & audientes extra: nec enim porticus, & veſtibula eccleſiae cenſebantur, quia in his gentiles, & pagani ſtabant, vt ait D. HIERONYMVS *epiſt. 17. ad Marcellam. Atrium autem*, inquit, *quod eſt foris templum, nec metiaris, quoniam datum eſt gentibus.* Statio ſiquidem catechumenorum eccleſiae pars erat, vt docet BALSAMON *ad d. can. 12. ſyn. Nicaenae, & ad d. can. 4. ſyn. Ancyr.* quamuis & aliquamdiu dubitatum, an pars illa, quae ſubſtractio dicebatur, in qua erant catechumeni, eccleſiae adſcriberetur, vt idem notat ad *can. 99. ſyn. VI. in Trullo.*

X. Completo igitur baptiſmi tempore baptizatos indui veſtibus albis tritum eſt ex AYMONIO, & GREGORIO TVRONEN. *lib. 5. cap. 11. Albicabat tota ciuitas de grege candido:* rationem reddit D. AMBRO-

SIVS

SIVS in *can. accepisti. de consecrat. dist. 4. quod exuerint inuolucra peccatorum, & induerint innocentiae casta velamina.* Haec innocentia denotatur per infantiam, quae propria baptismo, non tantum ex numero annorum infra septennium concluditur, *can. paruuli. ead. d.* apud D. AVGVST. *in epist. ad Renatum:* sed etiam supra septennium, tales enim infantes dicuntur: omnis siquidem aetas imperfecta, quae Graecis νέηρα, infantia est, notante BALSAMONE ad *can. 85. syn. VI. in Trullo. in can. 28. syn. Carthagin.* νέηρα προβεβηκυία, sumitur pro ἡλικία, hoc *est aetate prouecta.*

XI. Quin & omnes cuiuslibet prouectae aetatis per baptismum existimantur paruuli, & infantes; iuxta illud MARCI *10. siquis non receperit regnum Dei, sicut puer, non intrabit in illud:* quod confirmat D. AVGVSTIN. in *psalmum 112.* qui ita intelligit haec prophetae verba, *laudate pueri Dominum.* S. GAVDENTIVS *sermon. 8. regeneratos vos esse per baptismum, & renatos nuncupatione ipsa, qua infantes vocamini, potestis aduertere.* Fuit equidem error, infantibus baptismum non esse dandum, eo quod, vt ait INNOCENTIVS III. *in cap. maiores. hoc tit.* paruuli nec sentiant, nec consentiant, nec charitatem habeant; quam rationem ipse nullius momenti facit, & iuris regulis destruit: ait enim duplex esse peccatum, originale, & actuale, illud sine consensu contractum, etiam sine consensu per baptismum tolli; hoc consensu contractum, consensu etiam abolendum, *can. non ex quo. & can. regenerante. ead. d.* quod & de mutis, surdis, & amentibus dicitur in *d. cap. maiores*, dummodo ante morbum tale propositum habuisse noscantur, quia voluntas praesumitur durare. *cap. 1. sup. de his, quae vi met. cau.*

XII. Quapropter cum tales ob infantiam, vel alium defectum obloqui, & respondere non valent, fideiussores solent habere, qui pro eis respondeant, quorum fides ipsis prodest, teste D. AVGVST. *ead. dist.* sunt etenim noui patres baptizatorum, sicut manumissores, & adoptiui, ideoque & compatres, quasi simul patres, sicut competentes simul petentes, apud D. AVGVST. σύντεκνοι apud CEDRENVM, & CONSTANTINVM CABASILAM, fidei ductores apud TERTVLL. *lib. de baptis. cap. 18.* patrini, *can. in catechismo. ead. dist.* sed & aliis nominibus, quae hic recensere nimis esset otiosum.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0339
DFG

XIII. Initio nascentis ecclesiae non erat receptum, vt patrini illi, & sponsores adhiberentur, quia, vt dixi, nulli infantes ad baptismum admittebantur, vt ex D. HIERONYMO *lib. 3. ad Pelagium* constat, quod cum graue, & damnosum esset, sublatum fuisse refert D. AVGVST. *1. de ciuit. Dei, cap. 27.* nec diu id stetit, cum & in *d. can. in catechismo*, Hyginus iam receptos patrinos ostendat, tum *auctor constitutionum apostolicarum*, & D. DIONYSIVS *lib. de coelesti hierarch. cap. de baptis.*

XIV. Fuit praeterea error, ne ante diem octauum infantes baptizarentur, quod D. CYPRIANVS adhibito consilio se improbasse refert, *epist. 69.* & D. GREG. *in responsionibus ad August. epist. 31. lib. 12.* & statim ei, qui editus est, baptismum conferri posse ait. Haec opinio processerat ex circumcisionis lege, qua dies octauus exspectabatur, *Gen. 17.* qui dicebatur lustricus, vel sanctificationis lustratio, *can. 75. concil Carthag.* quem morem etiam obseruarunt ethnici; aliquando vero etiam septimum, nonum, vel decimum apud PLVTARCH. ARISTOTELEM, & alios: M. Aurelius imp. tertium diem statuit teste IVLIO CAPITOLINO.

XV. Solebant autem patri, die baptismi, baptizatorum nomina in tabulas professionis referre, teste D. DIONYSIO loco citato, vt ita sponsionis ab eis factae fides haberetur, si quando pueri facti adulti a fide aberrarent, vt ait TERTVLL. *lib. de baptis. cap. 18.* ab his tabulis non omnino alienae professionum tabulae, de quibus in *l. 1. C. si saepius in integ. rest. παιδογραφίας l. 2. de excusat. tut.* quas ad obseruandas aetates hodie custodiri praeceptum est *concilio Trident.* sicut olim in templo Saturni, vel apud praefectos aerarii, teste CAPITOLINO in *Marco*, & *Gordianis.* Quae ad vnctionem pertinent *tit. de sacra vnct. supra* attigimus.

TITVLVS XLIII.
DE
PRESBYTERO NON BAPTIZATO.

I. Hic titulus aperte pendet ex superiori, in quo agitur peculiariter de eo, qui sine baptismo ordines suscipit, cum baptismus sit ianua aliorum sacramentorum, ordines conferri non possunt,

aut

aut collati nullius sunt effectus, *cap. veniens. hoc tit.* nisi per ignorantiam id factum fuerit.

II. Quamdiu enim ordinatus putat se baptizatum, non periclitatur, *cap. 1. hoc tit.* imo & si sciat se carere baptismo, si tamen impeditur ad baptismum accedere, votum ei sufficit; per fidem enim tanquam per radicem, initium, & principium Deus hominem sanctificat, cuius potentia sacramentis visibilibus non alligatur apud D. AVGVST. *q. 84. in Leuit.* Hic enim est baptismus flaminis, qui non minus iuuat, quam fluminis, aut sanguinis, *can. nullus exspectet. de poenit. dist. 7. can. baptismi, & can. catechumenum. de consecrat. dist. 4.*

III. Debet vero purgari ignorantia, quandocunque fieri potest, & tunc, cum innotuit presbytero, se non fuisse beptizatum, laicus fit, & nouus homo, ita vt baptizari, & omnes denuo ordines recipere teneatur *cap. 1. hoc. tit. can. si quis per ignorantiam. 1. q. 1.* imo, quod putauerunt quidam, ab eo baptizatos iterum baptizandos, propter verba, quae leguntur apud BVRCHARD. *lib. 4. cap. 74.* IVONEM *parte 1. cap. 268. Baptizetur, & ordinetur iterum, & omnes, quos prius baptizauit:* quae posteriora verba absunt a *cap. 1. hoc tit. & in prima compil.* & merito; nec enim baptizatus gratiam accipit a baptizante tantum, sed a sacramento, adeo vt a quocunque impendatur baptismus, seruata ecclesiae, & fidei Christianae norma, valeat, *can. hanc regulam, & sequentibus. 1. q. 1.* & iterari non debeat, *l. nulli. C. ne sanctum baptisma reit.* cui tamen sententiae aduersantur *can. 45. & 46. apostolorum*, in quibus deponendum esse episcopum asseritur, qui baptismum haereticorum admiserit, & baptizatum non iterum baptizauerit: qui loci intelligendi sunt de ficto, & imperfecto baptismo, qui non est vere baptismus, quod indicant verba illa, quibus e contrario deponi iubet baptizantem eum, qui secundum veritatem habet baptismum, κατ' ἀλήθειαν βάπτισμα. Nouatiani hac insania acti fuerunt, vt iterari saepius posse, & debere crederent, quos redarguit D. PAVLVS *ad Rom. cap. 6. quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*; si enim plures essent baptismi, oportuisset etiam saepius Christum passum fuisse, scribit EVLOGIVS *Alexand. lib. 2. contra Nouatianos.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0341
DFG

TITVLVS XLIV.

DE CVSTODIA EVCHARISTIAE, CHRISMATIS, ET ALIORVM SACRAMENTORVM.

I. Qui baptizantur, oleo chrismatis vngi, tum deinde ad communionem corporis Christi admitti solebant; ideo recte subiungitur hic titulus, quo prospicitur sacramentorum custodiae, & curae, ne temere a profanis, & sacrilegis manibus polluantur, praesertim sacrosancta eucharistia, quam in vsum aegrotantium a presbyteris reseruari veteres voluerunt, *can. presbyter. de consecrat. dist. 2. cap. officium. sup. de offic. archipresb.* Imo & eam primis temporibus domum asportare licuit, & linteis mundis, & pretiosis inuolutam in arculis suis recondere, vt de sorore sua Gorgonia testatur GREG. NAZIANZEN. *orat. funeb.* & CYPRIANVS *lib. de lapsis*, TERTVL. *lib. de oratione.*

II. In altaribus solebant e columna arculae quaedam, vel cistae suspendi, in quibus sacrum Domini corpus asseruabatur, ideoque toties videmus apud authores, qui vitas pontificum scripserunt, DAMASVM, ANASTASIVM, LVITPRANDVM, summos pontifices ciboria donasse; vt nominatim Sergium II. & Leonem III. qui ciboria cum columnis suis super altare mirae magnitudinis feciſſe narrant.. Ciborium erat arcula illa, Graeca vox, sicut κιβώρια, seu κιβωτια, pocula significant, apud ATHENAEVM; cistam vel arcam, in qua reponuntur vestes, apud POLLVCEM. Hinc D. PAVLVS *ad Hebraeos cap. 9.* arcam foederis appellat τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης.

III. Peculiariter tamen ciborium vsurpari coepit pro vasculo illo, quo eucharistia seruatur, vocatur sacra pyxis apud ODONEM *Parisiensem in statutis synodalibus, cap. 35.* & alibi passim; sicut & columba; eo quod saepius in formam columbae aureae, vel argenteae facta esset, vt notum est ex *petitionibus cleri, & monachorum in concilio V. Constantinop.* aduersus Seuerum, qui columbas altaris abstulerat. Quod vero licuit aliquando domi asseruare, originem habuit a nascente ecclesia liberam diuini cultus facultatem non habente, adeo vt in cryptis, & foueis conuenire missarum causa oporteret; sed recuperata paulisper li-

libertate, is mos euanuit propter fraudes impiorum, & haereticorum, qui ne detegerentur in ecclesiis non communicasse, sacrum corpus secum auferentes polluebant, & profanabant; contra Priscillianistas legem tulit *concilium Caesarauguſt. I. can. 3. ſub Damaſo: Euchariſtiae gratiam ſi quis probatur acceptam in eccleſia non ſumpſiſſe, anathema ſit in perpetuum.*

IV. Fuit quidem error non tantum domi, sed & in ecclesia corpus Dominicum non debuisse asseruari in *epist. 2. ad Iacobum fratrem Domini*, quae nomine Clementis scripta est, relata in *can. tribus. de consecrat. dist. 2.* vetatur omnino seruari, vbi gloss. id ita interpretari voluit, sed male, ne sacerdotibus liceat ad opus suum asseruare, nominatim enim loquitur de eucharistia populo eroganda, quam ideo seruari opus fuit. Hanc constitutionem vim non habuisse dicendum est, sicut supra, *de baptismo infantium* diximus, aequiori sane, & sanctiori ratione, ne fideles subitis & spontaneis morbis affecti sine sacro viatico decederent. *d. can. presbyter.*

V. Fuit sane iniunctum presbyteris frequenter hoc sacramentum renouare, octauo quoque die ab ODONE *Parisien. can. 21. ne vetustate*, inquit, *aliqui ad indeuotionem moueri valeant, aut errorem*; ab HVBERTO *Cantuar.* archiepiscopo in suis decretis, apud ROGERVM *de Hoüeden* in *Ioanne rege: renouetur*, inquit, *hostia ipsa singulis diebus dominicis.*

VI. Igitur in his scriniis, & ciboriis reponi debere corpus dominicum constat, & ita concludi, ut contra sacrilegas manus sint firma, & sub clauibus posita, ait INNOCENT. III. *in cap. 1. hoc tit.* & idem ODO *d. can. 35.* quod non tantum de eucharistiae custodia, sed etiam olei, chrismatis, & fontium decreuit, & nuper *Trident. synodus sess. 13. cap 6.* tutius stabiliuit; adeo vt presbyter, cui cura commissa est, ob negligentiam, & culpam graui poena mulctetur, *can. qui bene. de consecrat. dist. 2.* tenetur enim non solum ob dolum, & latam culpam, verum etiam ob negligentiam arg. *can. si per negligentiam. ead.*

VII. Sub fideli custodia commendantur quoque sacra vasa, & vestimenta, ne a profanis laicorum manibus contingantur, *can. in sancta. de consecrat. dist. 1.* & vt sint honesta, & munda, *can. seq. cap. sane, sup. de celebrat. miss.* & si quando sordida fuerint, intra sacrarium ablui debent a diaconis, & ministris, *can. nemo. ead.* oportet ea nitida, & integra esse, corrupta vero igne consumenda sunt, ait GREGORIVS VII. *in concil. Roman. capite 27.*

VIII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0343
DFG

VIII. Haec prohibitio tangendi vasa sacra respicit omnes, praeter eos, qui ad sacros ordines sunt promoti, vt sunt presbyteri, diaconi, & hypodiaconi; imo & olim subdiaconis id non licuit, *can. 21. syn. Laod. can. non oportet. 21. d.* quia ordinibus sacris subdiaconatus non erat adscriptus: sed tamen in *can. 28. syn. Carthag.* contrarium definitur.

IX. BALSAMO enim respondet, adhibita differentia inter ψηλάφειν, quod est *contrectare, transferre*, & loco mutare, & ἅπτεσθαι, quod est *tangere*, qui nec tamen constans est in sua distinctione, sed aliam fingit ad *d. can. 21.* vtrum vasa sacra sint inania, & vacua νεῶν ὄντων, inquit, & tunc liceat eis tangere, non vero, si insit corpus dominicum; motus forsitan ea ratione, quod hypodiaconus in sua ordinatione calicem vacuum, & patenam vacuam recipiat *can. 1. subdiaconus. 23. d.* qui desumptus est ex concilio perantiquo *Carthagin. IV. can. 5.* quod fuit celebratum iuxta sententiam BARONII, anno 398. Sed facessit negotium *d. can. 21. synodi Laodic.* qui prohibet ὑπηρέτας, id est, *ministros*, siue *subdiaconos* ingredi diaconicum, & sacra vasa tangere, contra mentem *d. can. 28.* Ideo recurrit ad aliam distinctionem, temporis nempe, quo tractantur sacra mysteria ἐν τῇ θυσίᾳ, vt tunc tantum vasa sacra tangere non possit, sed tantum transferre, & alibi asportare, quae mens est etiam ZONARAE, qui quidem mox ab hac opinione recedit, & hoc ex more Carthaginis, & regionis Africae suspicatur: quod, si verum amamus, magis placet; quippe tota Africa vsum Romanae ecclesiae sequebatur, vt demonstrat *in praefatione dicti concilii, & commonitorium Zosimi ad idem concilium.*

X. Fuit autem vetus consuetudo Rom. ecclesiae, vt quamuis subdiaconatus non esset adhuc ordo sacer, a coniugio tamen esset alienus, & ideo sacra vasa tangere posset: haec probatur ex *can. ante triennium. 31. dist. vt more Romanae ecclesiae subdiaconi nullatenus suis vxoribus misceantur*, quem morem antiquissimum esse dubium non est: nec existimare debemus, vt vulgo creditur, Gregorium I. hoc decreuisse *in can. nullum. 28. dist.* cum antea & Pelagium praedecessorem suum idem statuisse profiteatur *in can. multorum. 32. dist.* Frustra enim dixisset Gregorius morem hunc fuisse Rom. ecclesiae, si Pelagius, vel ipsemet auctor fuisset, vt latius tractaui sup. *ad titulum de clericis coniugat.* morem non allegasset, quem vsum multis seculis habitum cum ISIDORO *in can. 4. dist. 1.* debemus accipere, *secundum consuetudinem praeteritorum temporum*, vt loquitur PAVLINVS *epist. 299.*

XI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0344
DFG

XI. Quam tantam fuisse colligere fas est, vt initio nascentis ecclesiae nata sit, & hypodiaconi sacra vasa tangere potuerint: probatur illud ex *cap. 21. lib. 8. constitutionum apostolicarum*, quae licet dubiae sint, quantum ad auctorem, quem Clementem vulgo esse existimant, ius tamen vetustissimum demonstrant; agit in eo D. THOMAS *apostolus de ordinatione subdiaconi: καὶ δὸς αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον, πρός τὸ ἐπαξίως ἐφάπτεσθαι τῶν λειτουργικῶν σε σκευῶν*, id est, *tribue ei spiritum sanctum, vt vasa ad ministrandum tibi facta digne attrectet;* ita TVRRIANVS vocem, *ἐφάπτεσθαι*, vertit, quasi nullam differentiam ponat cum voce *ψηλάφειν*. Et frustra BALSAMO laborat in ponenda differentia, Graecus homo non poterat probare sententiam Latinorum, qui vxores hypodiaconis tollebant, quae tamen lex non omnino improbata erat, vt dixi, a Graecis, praesertim tempore sacrificii, id est, *κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐφημερίας αὐτῶν, ἤγουν καθ' ὃς καιρὸς μεταχειρίζοντας τὰ ἅγια*, id est, *tempore vicis suae, scilicet quando tractant sacra.* Et hic est sensus dicti *can. 28.* Quantum attinet *ad can. 21. synodi Laodic.* vel mos Romanus locum tunc habuit, vel subaudienda dicta distinctio *d. can. 28.*

XII. Quod vero spectat id, quod dicitur de diaconico, seu sacrario in eo *can. 2.* aliquid tangam in *obseruationibus meis.* Postremo in hoc titulo decor, & reuerentia ecclesiarum procurantur, ne ex ecclesiis horrea fiant, in quibus aliena supellectilia recondantur, praeterquam in summa necessitate, veluti ob incendia repentina, & hostium incursus, *cap. 2. hoc tit. arg. can. sicut. de consecrat. dist. 1.* antiquitus ingrauescentibus bellis hoc fuit obseruatum, vt rustici in ecclesiis res suas tutarentur: ANONYMVS *Floriacensis 4. de miraculis S. Benedicti, cap. 24. Vt vero moris agrestium est*, inquit, *in aduentu militum formidare, rustici omnia sua ad ecclesiam conuebunt, tam annonam, quam supellectilem variam.*

TITVLVS XLV.

DE RELIQVIIS, ET VENERATIONE SANCTORVM.

I. Hic titulus optime quadrat superioribus, tum quod ecclesiae sine reliquiis consecrari, & dedicari non possint; cum quod olim missa tantum celebraretur super memorias, & sepulchra martyrum.

II. Quamobrem reliquiae ſumma in veneratione ſunt, quibus Chriſtiani reuocant ſibi in mentem virtutes, & merita ſanctorum, vt horum ſuffragiis & meritis adiuuentur, vt de SS. apoſtolis Petro, & Paulo CORNELIVS papa *epiſt. 1.* ſcribit, quorum corpora in ſummo honore habita, pretioſis loculis recondita fuerunt, aedificatis illis eccleſiis, & ſumptuoſis monumentis, quae D. HIERONYMVS *aduerſus Vigilantium, & quaeſt. 11. ad Elpidiam*, *trophaea* nominat, quia eorum paſſio, & pro Chriſti nomine ſanguinis effuſio, fuit celebris triumphus, & gloria; & quamuis vbicumque locorum inuocari ſanctorum animae poſſint, maxime tamen, vbi eorum habentur memoriae, vbi ſepulchra, vbi reliquiae, D. AVGVST. *lib. de cura pro mortuis gerenda*, & D. CYPRIANVS *in epiſt. ad Cornelium.*

III. Ex quibus conſtat, fundamenta eccleſiae fuiſſe martyria, baſilicas, & aras ipſorum honori dicatas, ideo Anacletus V. pontifex a D. Petro, & ipſius diſcipulus memoriam ipſi exſtruxit, quod deinde ſemper in eccleſia receptum fuit, vt eorum, qui pro Chriſto mortem ſubiiſſent, corpora ſummo in pretio haberentur, ita vt initio etiam naſcentis eccleſiae imagines eis poſitae, & erectae fuerint, teſte EVSEBIO *lib. 7. hiſt. cap. 18.* exemplum praebuit nobis D. Lucas, quem proprio penicillo virginem Mariam depinxiſſe narrat, quod vltra non eſt probandum; innumera enim teſtimonia ſatis εἰκονοκλάσας tam priſcos, quam neotericos conuincunt, quod noſtri non eſt inſtituti.

IV. Hoc tantum addimus, ideo iconas, & imagines martyrum depictas in eccleſiis fuiſſe, vt oculis Chriſtianorum repraeſentaretur paſſio, quorum celebrabantur γενέθλια, ſeu natalitia; erat enim ſatius in templis talia depingi, quam inanes, & laſciuas picturas, ἀγάλματα adhiberi, quas ſynodus VI. in Trullo damnauit, vt refert HADRIANVS *in can. vlt. de conſecrat. diſt. 3. Sanctorum ſiquidem imagines ad memoriam & recordationem proſunt, tum etiam ignorantes inſtruunt, & gentibus lectionem praebent*, vt ait Gregorius *in can. perlatum*, & *ſeq. ead. diſt.*

V. Natalitia vero cum dicimus, ſaepius intelligimus diem depoſitionis, quem τελείωσιν Graeci vocant, vt ſcribit D. AMBROS. *ſerm. 70.* EVSEBIVS *lib. 4. cap. 14.* agens de reliquiis S. Polycarpi: παρέξει ὁ κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τῦ μαρτυρίου αὐτῦ ἡμέραν γενέθλιον, εἰς τε τῶν προηθληκότων μνήμην: *Dominus praeſtabit, vt celebrem eius martyrii diem inſtar natalis feſti recolamus.* HENRICVS *monachus*, *de vita S. Germani*, *lib. 4.*

Hoc

Hoc ſcitote prius mundo clareſcere nomen
Quattuor ante dies, haec ſunt natalia ſancti,
His murtyr factus felici ſorte calendis.

Martyrium natalem diem vocant, quod vſu, & conſuetudine eccleſiae factum referunt RVDVLPHVS *in Leuit.* & HAYMO *in ſuis homiliis.*

VI. Quod ſi dies hi maxime celebres Chriſtianis, multo magis, reliquiae, & oſſa, vt TERTVLL. docet *lib. de corona milit.* damnatis aduerſariis in Graecia Aetio, & Eunomio, in Italia Iouiniano, in Gallia Vigilantio, qui hunc honorem ſoli Deo debitum iure latriae aſſerentes δελείαν, damnabant, quae a creatura praeſtatur creaturae, nec differentiam ponebant inter ἀνθρωπολατρείαν, & ἀνθρωποδελείαν. Porro reliquiarum veneratio ab eccleſia accepta fuit, veteris teſtamenti exemplo, quo patrum, & prophetarum corpora ſummo cultu excipiebantur.

VII. Et vt vltra progrediamur, ipſi gentiles idem obſeruarunt: refert enim HERODIANVS ſenatum, populumque Rom. vrnam feralem, & reliquias Seueri adoraſſe, & ſalutaſſe: meliori conſilio Chriſtiani elegerunt ſibi patronos, tum apoſtolos, tum alios, qui ſancte, pieque in ſuis ditionibus floruerunt, vel martyrium paſſi ſunt: nec hoc eſt nouum, ſed antiquiſſimum; Graeci ſiquidem ſaepius noctu irruentes Romanis auferre, & ſuffurari corpora apoſtolorum Petri, & Pauli, quaſi ciuium ſuorum, & patronorum conati ſunt, vt ſcribit GREGORIVS M. *epiſt. 30. lib. 3.* quae cauſa fuit, cur Leo M. ſuper ſepulchra eorum cuſtodes, & cubicularios ex clero Rom. conſtituerit, qui nunc capellani dicuntur, teſte ANASTASIO, a capella nempe, ſeu capſa, quibus reliquiae recondebantur: MARCVLPHVS *lib. 1. formul. 38. Tunc in palatio noſtro ſuper capellam domini Martini debeant coniurare:* quae ratio eadem eſt, cur adhuc in plerisque eccleſiis antiquioribus excubitores ſint, ad cuſtodienda nempe corpora, & reliquias ſanctorum conſtituti, vt in eccleſia Carnotenſi antiquiſſimo templo, intra quod viſitur puteus, in quem olim immerſa fuere innumera martyrum corpora.

VIII. Nec ſolum oſſa, & cineres tanti fuere apud nos, ſed etiam veſtes, ſudaria, calceamenta, refert enim D. LVCAS *act. 19.* ſudaria, & ſemicinctia D. Pauli languores aegrotantium curauiſſe: idem de vinculis D. Petri narrat TERTVLL. *2. ad vxorem:* quin & vela eis admota eandem virtutem habuiſſe notum eſt.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0347
DFG

IX. Solebant Christiani non audentes, nisi raro sacra illa pignora tangere, velis quibusdam, & linteis obuoluere, quibus deinde se iuuari experiebantur: huiusmodi vela vocabantur sanctuaria, & brandea apud GREGORIVM *epist. 30. lib. 3.* & GREG. TVRONENSEM *de gloria martyr. cap. 28.* & cum in altaribus recondebantur, solebat relinqui foramen, quod, *fenestella*, dicebatur, per quam fideles diebus natalitiis reliquias inspiciebant, tangebant, vel funiculos, & velamina immittebant, vt testatur SOZOMENVS *lib. 9. cap. 2.* EVODIVS *lib. 1. cap. 2.* FLODOARDVS *hist. Rem. lib. 3. cap. 9. Fenestra inibi vnde sancti sepulchrum videri fecit*: inspectio illa, & contactus reliquiarum ad venerationem spectat, & ritum antiquorum inferias celebrandi, vt de Adriano imp. narratur, eum digressum Antiochia fuisse ad inspiciendas reliquias Traiani, quas Tatianus, Plotina, & Mattidia deferebant, apud AELIVM SPARTIANVM. Praeter haec mos erat etiam vino immergere reliquias, cuius haustus multum ducebat ad sanitatem; *Anonymus lib. de mirac. S. Benedicti cap. 44.* in fine, & *author vitae S. Genulphi cap. 33.* hoc vinum vocabatur sanctum vinagium.

X. Vetitum vero fuerat, tangere reliquias, & frequenter ostendere; tum quod populus facile in contemptum duceretur, cum quod res sacrae, & religiosae a prophanis manibus contrectari non debent; imo nec a clericis minorum ordinum, sed a solis presbyteris, ex constit. Bonifacii V. apud ANASTASIVM: multo minus igitur & vendi possunt, *cap. vlt. hoc. tit. l. nemo. C. de sacros. eccles.* HARMENOP. *lib. 3. tit. tit. 3.*

XI. Per reliquias intelligit Gregorius hoc tit. corpora sanctorum, λείψανα τῶν ἁγίων: non omnium, qui pro Christiana fide obierunt, sed quae autoritas ecclesiae comprobauit, *cap. 1. & 2. hoc. tit.* & hoc ex veteri instituto ecclesiae in *can. 14. concil. Carthag. V. in can. placuit. de consecrat. dist. 1. Quaecunque per somnia, & vanorum hominum reuelationes fiunt, omnino reprobentur.*

XII. Ius hoc fuit episcoporum, vt ab his tantum examinarentur reliquiae, & non nisi ab his approbatae populo exhiberentur: de quo tamen non inuenio constitutionem antiquiorem, quam Caesarauguſtanae synodi II. sub Gregorio I. *can. 2.* statuit synodus, *vt reliquiae in quibuscumque locis inuentae fuerint, prolatae a sacerdotibus, pontificibus, praesententur, igne probentur.* Ea examinatio saepius fiebat in conuentu episco-

ſcoporum ſuffraganeorum, *accerſitis epiſcopis in gyro degentibus*, ait RODVLPHVS GLABER *lib. 4. cap. 2.* SOZOMENVS, SOCRATES, THEODORETVS, & alii, idem notant. Primus Innocentius III. conſtitutionem edidit in concil. Later *can. 62.* ne reliquiae venerationi eſſent, niſi a ſummo pontifice approbatae, quod deinde epiſcopis omnibus licuit; ſicut antea, *can. 5. ſynodi Rauennatis II.* Et demum generali conſtitutione cautum eſt, nulla habita ratione locorum, quantumlibet exemptorum *concilio Trid. ſeſſ. 25.*

TITVLVS XLVI.
DE
OBSERVATIONE IEIVNIORVM.

I. IN conſecrationibus eccleſiarum miſſae ſacrificio, vigiliis, & ſolennitatibus ſanctorum praeuia debent eſſe ieiunia, quo fit, vt hic titulus optime ſequatur. Ieiunia enim in lege veteri ſolennia fuiſſe docet D. HIERONYMVS *in cap. 58. Iſaiae & 45. Ezechielis.*; tres enim erant praecipuae ſolennitates paſchae, pentecoſtes, & ſcenopegiae, ſeu fixionis tabernaculi, ante quas ieiunium fiebat, vt idem in *pſalmum 80.* ſcribit.

II. Apud Chriſtianos ſtata, determinataque fuerunt ieiunia, & ab ipſo Chriſto Domino inſtituta, poſtmodum ab apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus pie cuſtodita, dicebantur ſtationes, tum quod ſtatis, & certis diebus iuberentur, tum quod conuentus, & ſynaxes fierent ad exemplum ſtationum militarium, vt ſcribit TERTVLL. *libro de corona milit. in fine*: vel potius ad exemplum ſtationum, quas Hebraei fecerunt in deſerto, vt ait CASSIANVS *coll. 21. cap. 28. & 29.* quarum exemplo communiter in eccleſia fiebant ieiunia, *quae ſyn. Gang. can. 29.* vocat τὰς παραδεδομένας νηστείας εἰς τὸ κοινὸν, veſtigia ſuperſunt adhuc Romae, vbi in eccleſiis videmus diſpoſitas ſtationes.

III. Licet autem ſynaxes illae paulatim exoleuerint, tamen ſolennia illa ieiunia durarunt, inprimis quadrageſima, quae ſeptem hebdomadas complectitur, quam apoſtoli obſeruarunt Chriſti exemplo, Moyſis, & Eliae, qui primi quadraginta dies ieiunarunt, vt expreſſum eſt ſub poena anathematis *in can. 69. apoſtolorum:* quam traditionem Telesphorus decreto confirmauit, vtpote praeceptum Domini, ſic enim

appellat S. AMBROSIVS *serm. 38.* & LEOM. *diuinam institutionem, serm. 4. de quadrag.*

IV. Praeter quadrageſimam ex inſtituto apoſtolorum quatuor temporum ieiunia recepta fuiſſe conſtat ex LEONE *ſerm. 7.* Vernum in quadrageſima, aeſticum in pentecoſte, autumnale in menſe ſeptembri, hybernum decembri, vt idem ait *ſerm. 8.* ad exemplum Iudaeorum, qui quatuor ieiunia obſeruarunt, ZACHAR. *cap. 8. can. igitur, & ſeq. diſt. 76.* nec inſtitutio huius quaterni temporis Calixto I. danda eſt, vt ex *pontificali in eius vita* colligi poteſt, ſed potius id confirmaſſe, quam condidiſſe credendum eſt, vel vt theologi quidam putant, id ipſum locupletaſſe: quod non primum eſſet ternum, ab eo quaternum factum fuiſſe dicunt, quod apparet tam ex *pontificali*, quam ex ANASTASIO, vbi CARDINALIS BARON. legendum non *ter*, ſed *quater* exiſtimat, quam ſententiam firmat ex eo, quod quatuor illa ieiunia ſecundum quatuor anni tempeſtates diuiſa fuerint, teſte MICROLOGO *lib. de eccleſiaſticis obſeruationibus.*

V. Sed non ita omnino ſentiendum, alii exiſtimarunt, imo primitus tria ieiunia fuiſſe ab apoſtolis obſeruata contendunt: etenim ea ieiunia ad exemplum Iudaicorum fuiſſe inſtituta, quae tria tantum fuiſſe diximus, vt conſtat ex *cap. 23. Exodi: Et dixit Dominus Moyſi; loquere filiis Iſrael, tria anni tempora mihi cuſtodite:* quam ſententiam videtur amplecti D. ANASTASIVS *Nicaenus, quaeſtionib. in ſcripturas*, & confirmat *canon 1. d. 76.* ſumptus ex *epiſt. 1.* Calixti, in qua nominatim profitetur ſe hactenus obſeruatum triplex ieiunium, quaternum efficere, iuxta ſermonem ZACHARIAE *cap. 8.*

VI. Eſt aliud quoque ſolenne ieiunium apoſtolica traditione inſtitutam *can. 69. apoſtol.* εἴ τις ἐ νηστεύσοι, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευήν, καθαιρείσθω: *ſi quis non ieiunat, vel quartum diem, vel paraſceuen, deponatur*, ratio redditur in *can. ieiunia. de conſecrat. diſt. 3.* quod quarta feria Iudas traditionem molitus, & ſexta in cruce dominus poſitus ſit, vt refert PETRVS ALEX. in *can. vlt. epiſt. canonicae.* Porro ſabbato primitus non ieiunari ſolitum, imo vetitum oſtendit *epiſtola 8.* D. IGNATII, qui eo die ieiunantes Chriſti interfectores appellat, quae ſententia non paruas excitauit lites, eo quod Romani pontifices ieiunare eodem die praeceperint: rationem reddit INNOCENTIVS I. *in can. ſabbato. de conſecrat. diſt. 3. ſabbatum praetermittere non debemus, quoniam inter triſtitiam, & laetitiam temporis illius videtur incluſum.*

VII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0350
DFG

VII. Nec solum Romae fuit peculiaris hic mos, sed plerisque aliis tum vicinis, cum remotis regionibus teste D. AVGVSTINO *epist. 19. ad Hieronymum;* vt in Hispania teste HIERONYMO *epist. 28.* licet multae orientis ciuitates, & multo maior Christiani orbis pars aliud senserit, etiam in Africa, vt coniicitur ex eo, quod mater D. Augustini Mediolanum profecta contrarium seruari a D. Ambrosio videns, fluctuare coepit, vt ipse refert *epist. 118. ad Ianuarium*, relata *in can. illa. 12. dist.* Graeci hac in parte nimia pertinacia suae sententiae adhaeserunt, ita vt Romanos damnare ausi fuerint *can. 55. syn. VI. in Trullo*, ad quem BALSAMO temere partes Graecorum tuetur. Latini remissiores in accusandis legibus paternis, & traditionibus antiquis fuerunt. Sequuti quod D. AVGVSTINVS, HIERONYMVS, AMBROSIVS, & alii constanter asseruerunt, qui nec Graecos damnantes, nec Latinos accusantes, regionum consuetudini detulerunt; sanctiori tamen consilio ieiunium sabbati commendarunt, cum non amplius sit sabbatizandum, vt ait TERTVL. *aduersus Iudaeos*: imo omnis honor olim sabbato debitus in diem dominicum transfusus fuerit propter resurrectionem Domini, *d. can. sabbato*, saniori inquam, consilio, ne cum Iudaeis commune quidquam nostri habeant, & solennitates iam sublata renouent, *cap. 1.* ISAIAE. *&* *cap. vlt.* D. PAVLI *ad Hebraeos*: sed Graeci peiori consilio, qui tam enixe hoc festum tuebantur in odium haereticorum, qui originem sui erroris a Simone mago duxerunt, vt contumeliam sabbato inurerent ieiunantes, teste D. IRENAEO *lib.* I. & EPIPHANIO *haeresi 42.*

VIII. Praeter supra dicta ieiunia aliud est, quod fit in vigiliis assumptionis B. Mariae, & SS. apostolorum *cap. 1. & 2. hoc tit.* hae enim vigiliae fuerunt ieiunia, quia vt plurimum vigiliae sine ieiunio non fiebant, & in his solebant Christiani ter noctu conuenire, teste D. HIERONYMO *epist. 7.* ad vesperam, media nocte, & mane dum deinde ad solis ortum, & ita quatuor erant vnius vigiliae stationes, quas ARNOBIVS quatuor vigilias vocat in *psalmum 129.* Fuerunt & alia ieiunia, quae ob necessitatem in locis diuersis indicebantur, dicta ieiunia bannita, de quibus *obseruat. 17. lib. 1.*

IX. Videndum nunc de modo, & qualitate ieiuniorum, in quibus seueriores fuere antiqui, qui vsque ad vesperum nihil edere solebant, D. HIERONYMO teste *in psalm. 80.* & id fuisse verum ieiunium docet PAV-

LI-

LINVS *epist. 7. ad Seuerum*, & *epist. 24. ad Amandum: Cum in diebus quadragesimae adueniſſet, quotidiana ieiunia non refugit, & pauperem mensulam veſpertinus conuiua non horruit.* Hora autem ſoluendi ieiunii fuit nona potiſſimum, *cap. 86. lib. 6. Capitul.* & *cap. 34. concilii Mogunt.* PRVDENTIVS hymno S. Fructuoſi:

Ieiunamus ait, recuſo potum.
Nondum nona diem reſignat hora.

Aliquando ſub noctis crepuſculum, quo tempore antiqui coenare ſolebant. VIRGIL. *Nunc eadem labente die conuiuia quaerunt.* Vbi SERVIVS refert prandia in vſu non fuiſſe, ſed tantum tenues cibos, veluti ad medicamentum apud PLVTARCHVM, *4. ſympos.* Chriſtiani vero impranſi, & omnino ieiuni ad ſolis occaſum diem protrahebant, & tunc in coena non lautioribus epulis ventrem reficiebant, ſed vilibus, & ruſticis tantum cibis, vt ait SALVIANVS *lib. 1. de prouid.*

X. Carnium quidem eſus primis temporibus fuit prohibitus, vt conſtat ex Teleſphori *epiſt. 1. can. ſtatuimus. 4. diſt.* non ſolum clericis, ſed etiam laicis, teſte D. AVGVSTINO *ſerm. 64.* & PRVDENT. *hym. no 3.* Graeci tam rigide id obſeruarunt, vt propter corporis imbecillitatem, etiam ſi quis extremum ſpiritum ageret, carnibus veſci non poſſet, niſi licentia ſynodice petita, vt refert BALSAMON in *can. 69. apoſtolorum*: quae lex maxime facit ad vitam Carthuſianorum, qui etiam in extremis a carnium eſu abſtinent.

XI. Imo & a vino abſtineri ſolitum liquet ex ipſo PRVDENTIO, & THEOPHILO *Alex.* qui vixit circa annum CCC. *in epiſt. de paſchae celebratione.* Denique ſolebant ieiunantes ξηροφαγίαν obſeruare, & ab omnibus eſcis iurulentis, & pinguibus, caſeo, & lacticiniis abſtinere, *can. denique. eod. diſt.* TERTVL. *lib. de ieiuniis aduerſus Pſychicos*, & alibi ſaepius; imo quod maius eſt, ſolebant, veteres ſine vllo cibo & potu plures dies tranſigere, quod maxime feciſſe monachos Ponti, & eos viginti dies, & noctes exegiſſe ſcribit GREGORIVS NANZIANZ. *ad Hellenium*, D. AVGVST. *epiſt. 86. ad Caſulanum*: alios integras hebdomadas peregiſſe teſte LVCIANO in *Philopatro*; quod ita intelligendum putem; vt non ab omni cibo penitus abſtinerent.

XII. Per cibum, & potum intelligimus omne edulium, & eſcam praeter panem & aquam: vnde eſt, apud DONATVM *in Terent.* cibus ſumi-

mitur pro eo, quod delicatis praeberi solet, victus vero de aridis & inanibus alimoniis, reiecto etiam si lubet pane, & sumptis tantum oleribus, & herbis agrestibus, sicut de Iustiniano imp. narrat PROCOP. *lib. 1. de aedificiis*, quem transactis duobus diebus solidis, agrestas herbas, sale & aceto conditas, reiecto pane, & vino comediſſe tradit. Nil prorsus ediſſe per integram hebdomadam, vel viginti dies, absurdum esset omnino, nec vltra tres dies potuisse fieri, quisquam affirmare audeat, licet D. AVGVST. *lib. 1. de moribus Manich.* quosdam vltra tres dies omnimodo abstinuisse recenseat, sed vt rem miram; *ieiunia prorsus incredibilia*, inquit, *exercere didici, non quotidie semel, sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vsitatissimum, sed continuum triduum, vel amplius sine cibo, ac potu ducere.*

XIII. Nec vero ieiunia solum attendebantur in potu, & cibo, sed etiam in aliis; ita vt negotia vlla non exercerentur diebus statis, *cap. 12. concil. Aquisgran. II.* NICOL. ad *consulta Bulgar. cap. 45.* THEODVLPHVS ad presbyteros Aurelian. *cap. 42.* sed omne tempus piis occupationibus impenderetur, vt in visitandis pauperibus, & captiuis, quod munus proprium est episcoporum diebus esurialibus cuiusque hebdomadae, quarta nempe, & sexta olim feria, *l. neminem. C. de episcopal. audient.* sed nec licuit festos dies celebrare, πανηγυρίζειν; imo quod est maius, sacrificium Deo offerre, praeterquam diebus sabbato, & dominico, & annunciationis B. Mariae festo, *can. 52. syn. sextae in Trullo*: nec martyrum natales peragere, *can. 51. syn. Laod.* quod, vt docet BALSAMON, hi dies festi gaudium adferrent, & incongruum moerore simul, & gaudio diffundi; sed hic excessus fuit Graecorum, non Latinorum.

TITVLVS XLVII.
DE
PVRIFICATIONE POST PARTVM.

I. Ad mysteria diuina audienda, & sacramenta percipienda qui, & quomodo admittendi sint, diximus; sed quia nemo ad ea accedere potest, nisi dignus sit ecclesiam ingredi, ideo agitur de purificatione, sine qua mulieres post partum non admittebantur ex lege Mosis *cap. 12. Leuit.*

II. Certi enim dies erant, quibus mulieres post partum a templi ingressu arcebantur, si masculum peperissent 40. si faeminam 60. septem

quidem diebus mariti cum vxoribus versari prohibebantur, qui vocabantur dies separationis, reliquis vsque ad 40. vel 60. cum eis loqui, & vesci, non tamen debitum exigere fas erat, *can. cum enixa, & can. ad eius. d. 5.* sed quia omnia illa ceremonialia praecepta sublata sunt, respondet INNOCENT. III. in *cap. vnico. hoc tit.* statim a partu mulieres, vt Deo gratias agant ecclesiam ingredi posse, nec poenam in culpam vertendam esse ait *can. si mulier. ead. dist.* nisi ex veneratione, & reuerentia id libenter agant.

III. Quod non solum obseruarunt primitus mulieres, sed etiam mariti, qui post copulam coniugalem lauacri purificationem quaerebant, & ab ingressu ecclesiae paululum abstinebant; vt scribit GREGORIVS M. *lib. 12. epist. in responsione ad August. 10. Vir*, inquit, *cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua intrare ecclesiam non debet, sed neque lotus intrare statim debet, can. vir. can. propria. 33. q. 4.* Refert & ipse matronam quandam, quae cum carnis aestu a viri sui complexibus abstinere non potuisset, & subsequente die ad dedicationem oratorii S. Sebastiani accessisset; a malignis spiritibus correptam fuisse. *lib. 1. dialog. cap. 10.*

IV. In more fuit & hoc antiquis Aegyptiis, & Graecis, vt numquam nisi loti templum adirent, & Iouem precarentur, apud HERODOTVM in *Euterpe*, eo quod, vt ait TVLLIVS *1. de legib.* labes corporis aquae absterfione tollatur. Christiani primitus hoc obseruarunt, vnde ad fores ecclesiarum erant fontes, quibus ingressuri lauarentur, teste EVSEBIO *lib. 10. cap. 4.* PAVLINVS *epist. 12. ad Seuerum:*

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lauat amne ministro.

Non quod crederent, aqua vitia purgari, sed vt ea lotione ad mentem purgandam excitarentur: TERTVLL. *lib. de orat. Hae sunt verae munditiae, non quas plerique superstitiose curant ad omnem orationem, tum etiam cum lauacro totius corporis*, quod agnouit OVID. *2. fastorum:*

Ah nimium faciles, qui tristia crimina mentis
Flumine a pelli posse putatis aqua!

V. Apud nos in mulieribus enixis purgatio necessaria non est, licet hoc statuerit purificationis lex; cum propter fluxum sanguinis, qui eas facit immundas, tum propter secundas, seu secundinas, quae sunt membranae, quibus in vtero partus obuoluitur, de quibus PLIN. *lib. 20. cap. 9.* In hac purificatione propter periculi, & doloris euasi gaudium sole-

solebant foeminae conuiuia cum placentis, & ferculis facere, quae dicebantur, festa secundarum, qui ritus eo deuenerat, vt etiam in honorem virginis Mariae, secudinae fierent, quod damnauit *synodus VI. in Trullo, can. 80.* eo quod absque vllis secundis, absque fluxu sanguinis, absque dolore mundi Saluatorem pepererit.

VI. Error processerat ex eo, quod in ecclesia festum praesentationis, seu purificationis celebrabatur; licet enim huic legi adstricta non foret, eam tamen voluit adimplere, vt tradit D. AVGVST. *haeresi 5.* & S. CYPRIANVS *serm. de natiuitate Christi.* Hoc autem purificationis festum primum institutum fuisse a Iustiniano sub Vigilio papa, refert CARDINALIS BARONIVS *ad annum 544.* quod confirmatur ex LANDVLPHO in *eius vita*, cui etiam suffragatur SIFFRIDVS *lib. 1. epist.* nisi in eo, quod sub Pelagio, non Vigilio factum asserit, idque Constantinopoli: *Sub Pelagio*, inquit, *papa, & Iustiniano imp. sumpsit initium apud Constantinopolim, vt* ὑπαντὴ *Domini celebraretur:* causam fuisse ingentem mortalitatem refert SIGEBERTVS in *chronico ad annum 542.* ALBINVS FLACCVS *lib. de diuinis officiis*, in detestationem lupercaliorum statutum fuisse dicit, & errat CEDRENVS, qui non sub Iustiniano, sed Iustino vltimo imperii anno factum narrat. Hoc festum deinde litaniis auxisse Sergium scribit praefatus ALBINVS FLACCVS *d. lib. de diuinis officiis.*

TITVLVS XLVIII.

DE ECCLESIIS AEDIFICANDIS, VEL REPARANDIS.

I. Cum de consecratione altarium, de sacramentis in ecclesia ministrandis, & de ipso ingressu templi dictum sit, merito agendum de aedificatione, & reparatione ecclesiarum hoc tit. in quo duo potissimum tractantur; aedificatio, & reparatio.

II. Aedificari quidem ecclesiae, nisi causa cognita, & probata ab episcopo non debent, *can. quidam. 18. q. 2.* & vbi necessitas populi id requirit per congrua, & vtilia loca, vt ait *can. ecclesias. 16. q. 7.* veluti si talis sit distantia, quae incommodum plebibus adferat, quo minus diuinis officiis interesse possint, *cap. 3. hoc tit. can. cum longe. dist. 63.* licet noua haec constructio vergat in perniciem antiquae ecclesiae, ait Coe-

leſtinus in *cap. fin. hoc tit.* quod eſt contrarium vniuerſo iuri in *can. eccleſiae, & ſeq. 16. q. 1.* in quibus veteres eccleſias nouarum erectione poſſeſſionibus, decimis, iuſtitiis, non eſſe defraudandas aſſeritur; quod intelligendum eſt, quoties adhibetur conſenſus epiſcopi, & rectoris, in cuius dioeceſi, vel paroecia noua fit eccleſia, *can. multis. ead.* adeo vt is, qui nouiter inſtituitur, ſit proprie vicarius perpetuus, cuius praeſentatio pertineat ad rectorem primarium. *cap. 3. hoc tit.*

III. Similiter de epiſcopatu dicendum eſt, hic enim titulus huc ſpectat; nomine enim eccleſiae frequenter epiſcopalem intelligimus; & totam congregationem fidelium dioeceſis vocabulo, *can. ſcire. 7. q. 1. cap. relatum. ſup. de teſtament.* Si excreuerit in immenſum populus, & tales ſint ciuitates, quae dignae cenſeantur eo priuilegio, tunc conſtitui poteſt epiſcopus, *can. 6. ſyn. Sardic. & in cap. fin. 65. diſt.* non vero in pagis, & vicis, ne vileſcat nomen epiſcopi, ait Anacletus *epiſt. 3. can. epiſcopi, & ſeq. diſt. 80.* ſed in his χωρεπίσκοποι, aut περιοδευταὶ ponendi ſunt, licet aliquando & epiſcopi poſiti fuerint, quos tamen non vt epiſcopos habendos cenſuit *can. 57. ſyn. Laodic.* imo eos ditionem, & poteſtatem epiſcoporum, qui in ciuitatibus ſunt, agnoſcere debere, καὶ μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ πόλει: vbi BALSAMON ſcribit talem epiſcopum vicanum, & ruſticum ſine mente metropolitani nil agere poſſe, contra ipſorum verborum ſignificationem, & mentem ipſius ſynodi; quod apparet ex eo, quod nouum non eſſet decernere, vt epiſcopi metropolitano ſubſint, quod de iure communi ſit; ſed id fuit nouum, vt tales vicani epiſcopi ſubſint epiſcopo ciuitatis; quia ſcilicet proprie non ſunt epiſcopi, ſed exarchi, circumcurſatores ad animarum curam deſtinati.

IV. Pari ratione nec metropolitani noui, nec primates inſtitui debent, niſi gens aliqua deinceps ad fidem fuerit conuerſa, *can. nulli. 99. diſt.* licet aliquando in gratiam principum id effectum fuerit, vt de Toletana vrbe, quam primatus honore ornauit ſummus pontifex, ad inſtantiam Chindaſuinti Gotthorum regis, vt ſcribit RODERICVS *lib. 2. cap. 21.* Noſtra vrbs Toloſa olim Narbonenſi ſubdita prouinciae, metropolis effecta beneficio Ioannis XXII. *cap. nuper certis. extrauag. de praebend. & dignitatib.* Nec id abſque ratione, eo quod regia vrbs quondam, imo & metropolis fuerit: iure definitum fuit, vt primatus, metropoles, archi-

epiſco-

episcopatus, & episcopatus constituantur pro ratione, & dignitate prouinciarum & ciuitatum. *can. prouinciae. 99. dist. 1.*

V. Sed forsan longius progressus sum, quam debui, & hunc sermonem melius, & conuenientius titulo *de praebendis, & dignitatibus* tribuissem, ad semitam redeo. Non solum paroeciales ecclesiae condi possunt cum supra dicto temperamento, sed etiam monasteria, *cap. penult. & vlt. hoc tit.* adhibito episcopi consensu, vel sola summi pontificis autoritate, insciis episcopis, & plebanis: quod tamen raro olim fiebat, eaque dumtaxat lege, vt paroecianos ad quotidiana officia, aut ad sepulturam non reciperent. *cap. hoc tit. in 2. compil.*

VI. Praeterea inspicienda est opportunitas locorum, in quibus ecclesiae aedificari debeant, & doti earum sufficienter prouideatur, non solum ad sarta tecta, ad ornamenta, & luminaria, sed etiam ad custodum, & deseruientium, τῶν προσεδρευόντων alimenta, vt loquitur *nou.* IVST. *67. can. nemo. de consecrat. dist. 1.* quam dotem pro ratione dignitatis ecclesiae, vel oratorii assignari debere, scribit GREGORIVS in *epist. 6. lib. 7. epist. 18. lib. 11.* & aedificator intra quinquennium complere debet aedificium, & si ante decesserit, heredes eius tenentur. *nou. 123. cap. 18. & nou. 131. cap. 10.*

VII. Formam ecclesiarum si quaeras, ea potissimum fuit, quae crucis formam referret, vt de ecclesia in Narnio narrat BARONIVS ex *Marco Diacono ad annum 401.* vel in modum nauis; ex praecepto CLEMENTIS *lib. 2. constit. cap. 57.* quod praefigurata fuisset in arca Noe, vt tradit GAVDENTIVS *serm. 8.* PAVLINVS *epist. 34.* vnde hodie dicimus nauem ecclesiae Gallice *la nef.*

VIII. Fuit vero ex primaeuo ordine, vt aedificium esset versus orientem, *can. ecclesiasticarum. dist. 11.* apud TERTVLL. *in apolog.* προτευχέσθω δὲ κατὰ ἀνατολάς: id est, *precetur vero versus orientem, constit. apostolicarum 46. lib. 7.* tum quod oriens sit Christi figura, vt idem ait *lib. aduersus Valentinian. cap. 3.* tum quod aliis mundi partibus sit praestantior: quam consuetudinem ab apostolis manasse scribit IVSTINVS MARTYR *resp. 118. ad orthodoxos.* Alii dicunt id ideo fieri, quod paradisus in oriente esse credatur, & sol supra paradisum oriatur, vt refert MOSES BARCEPHA *commentario de paradiso, parte 1. tom. 1. bibl. SS. P.P.*

IX. Gentiles quoque ad orientem precabantur, sed longe diuerso sensu; siquidem solem orientem adorantes spectabant, APVL. *lib. 2.*

Tunc orientem obuersus, & incrementa solis Augusti tacitus imprecatus. Iudaei contra occidentem spectabant *3. Reg. 8.* ne sicut gentiles viderentur solem adorare, vt scribit ANASTASIVS *Sinaita q. 48. in Scripturam:* qua ratione intelligendus est IOSEPHVS, qui *lib. 8. antiq. cap. 2.* dixit templum Salomonis ad orientum versum fuisse, quia scilicet facies, & ingressus orientem prospiciebat; sicut e contrario Christianorum templorum portae solem occiduum respiciunt, vt orantes in eis vultum dirigant ad ortum, vt de templis paganorum refert VITRVVIVS *lib. 4. cap. 5.*

X. Olim veterum templorum apud Christianos introitus erat ad ortum, vt sol aequinoctialis radios suos contra medietatem templi protenderet, vt iis, quibus ingressu interdictum erat, saltem prospectum praeberent, vt tradit WALAFRIDVS STRABO *lib. de ecclesiast. offic. cap. 4.* quod confirmat SIDONIVS *epist. 10. lib. 2.*

Aedes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arce frontis,
Ortum prospicit aequinoctialem.

EVSEBIVS quoque describens templa a Christianis erecta ingressum, & aditum ad ortum ponit *lib. 10. hist.* Qui ergo fieri potuit, vt supplices orarent versus orientem, si ab ortu ibant ad templum? Secundum figuram templorum nostri temporis necessario precari versus occasum debuissent.

XI. Res est non exiguae disquisitionis, nec huic difficultati facile potest satisfieri, nisi dicamus ecclesias patuisse olim ad ortum, & fideles intus preces suas ad ortum etiam feciſſe, nec id incongruum erat, quia altare positum erat in introitu templi, vbi & sacrificia fiebant, vt idem STRABO docet, & ARISTEAS *lib. de LXX. interpretibus:* PROCOPIVS *lib. de aedificiis*, describens templum sanctae Sophiae innuit sanctuarium fuisse versus templi frontem & solem orientem: καὶ τὸ μὲν τῆ νεὼ πρόσωπον (ἔιη δ' ἂν αὐτῆ τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἵνα δὴ τῷ Θεῷ ἱερεργεῖσι τὰ ἄῤῥητα) τρόπῳ τοιῶδε δεδημιούργηται. Id est: *& frons quidem templi (est autem pars vbi sacra arcana Deo faciunt versus orientem solem) ratione huiusmodi fabricata est.* Hoc vt clarius constet, sciendum, ita dispositum fuisse templum, vt facies ipsius, seu frons tres portas haberet, quarum media longe amplior, & praestantior obicibus & repagulis clausa a custodibus seruabatur, per quam sacerdotes,

& mi-

& miniſtri ad altare, & ſanctuarium ingrediebantur. Aliis duabus portis minoribus patebat aditus ingreſſuris, qui per porticus ex vtraque parte diſpoſitas ducebantur in interiora templi loca, in quibus manſiones pro ratione perſonarum diſtinctae, & diſpoſitae erant, ita vt non pateret aditus ad ſanctuarium, quod cancellis vndique circumſeptum erat; quae omnia perſpicue demonſtrat EVSEBIVS *dicto loco.*

XII. Ingreſſus ergo erat ad orientem tam apud Chriſtianos, quam gentiles, qui templorum extremitatem per anticam, & poſticam partem denotabant; antica erat ad ortum, poſtica ad occaſum: per anticae nomen intellexerunt veteres ianuam, autore VERRIO FLACCO, *in verbo, anticum;* quo ſenſu etiam ISIDORVS *lib. orig.* partes templi quatuor ponit anticam ad ortum aequinoctialem, poſticam ad occaſum, ſiniſtram ad ſeptentrionem, dexteram ad meridiem. Apud Iudaeos licet antica pars, ſiue aditus pateret ad ſolis ortum; tamen orantes ad poſticam, ſiue occaſum conuerſi erant, ideoque grauiter arguuntur gentiles, qui ſolem adoraturi terga vertebant Domini templo & facies orienti, ZACHARIAE *cap. 8.* Chriſtiani imitari voluerunt formam templi Salomonici, quod faciem habebat verſus ortum; attamen ne more Iudaeorum ad occidentem precarentur, ſanctuarium, & altare ad orientem locarunt in introitu, in antica, non in occidente, ſiue in poſtica: & ita templum D. Petri Romae conſtructum refert LEO M. *lib. 7. de natiuitate*, & WALAFRIDVS STRABO *dicto loco.*

XIII. Et hanc formam prioribus ſeculis ſeruatam fuiſſe credendum eſt; ſed ſucceſſu temporis immutata eſt, conſtituta facie templorum ad occaſum, vt interiora penetralia, vbi eſt altare, ad orientem vergerent, quod oſtendit ſatis PAVLINVS *epiſt. 12. Proſpectus*, inquit, *baſilicae non, vt vſitatior mos eſt, orientem ſpectat*, vbi per proſpectum, faciem templi, vbi atrium eſt, denotat. Gentiles quoque, vt hoc addam, licet templa ſua ad ortum paterent, preces etiam huc fundebant, teſtibus PORPHYRIO, & LVCIANO *lib. de domo*, & CLEMENTE ALEX. *ſtrom. 7.* Hic autem mos non ad ſuperſtitionem vſque ſeruatus eſt, ſed aliquando ad occaſum, & alias mundi partes templa ſua, & preces verterunt; vnde eſt, quod IVSTINVS MARTYR *q. 118.* ait, in omni loco eſſe orientem precantibus, ἐν παντὶ γὰρ τόπῳ ὑπάρχει ἡ ἀνατολὴ τοῖς εὐχομένοις.

XIII.

XIV. De magnitudine ecclesiarum nonnihil addendum est: siquidem non concessum erat pro arbitrio amplitudinem constituere, sed solebat in eis aedificandis episcopus loci aduocari, qui locum consignabat, & linea circumscribebat, teste D. HIERONYMO in *vita Hilarionis: mira Domini gratia*, inquit, *non prius abire passi sunt, quam futurae ecclesiae lineam mitteret:* & hoc est, quod consignationem vocat GREGOR. in *cap. 1. supra, de religios. domib.* Sic & linea missa condebantur vrbes, teste EVSTACHIO, vbi Dido bouis corio Carthaginem designauit, apud HEROD. *lib. 5.* & VIRGIL 1. *Aeneid.*

Taurino quantum possent circundare tergo.

Vt plurimum ecclesiarum amplitudo, seu circuitus ex veteri ecclesiae instituto non fuit vltra 40. passus, capellarum & oratoriorum 30. vt refert Nicolaus in *can. sicut. 17. q. 4.* Quapropter EVSEBIVS Constantinum ingens, & memorandum aedificium in animo habentem, locum amplioribus terminis circumscripsisse refert: frequentius ambitus ecclesiarum triginta passibus concludebatur. *can. quisquis. 17. q. 4.*

XV. Alterum huius tit. membrum reparationem ecclesiarum respicit, ad quam tenentur, quicunque prouentus ecclesiarum percipiunt, *cap. 1. & 4. hoc tit.* secundum antiquam diuisionem, qua partes quatuor fiebant, quarum vna fabricis deputabatur, *can. vobis. con. concesso, & seq. 12. q. 2.* sartis tectis apud GREGOR. *epist. 42. lib. 4.* & haec portio decima fabricalis dicebatur, quae separatim exigi solebat, nec alio diuerti poterat sine expressa episcopi, vel summi pontificis licentia, vnde & videmus CLEMENTEM IV. *in epist. 24. & 103.* ad archiepiscopum Hispal. decimas fabricales regibus Castellae, & Legionis concessisse, vt ecclesiam aduersus Sarracenos tuerentur.

XVI. Hae decimae, sicut aliae, pertinent ad ipsorum cognitionem, quorum auctoritate dispensari a presbyteris, & diaconis debent, *can. praecipimus. 12. q. 1. can. de reditibus. 12. q. 2.* nec solum quarta fabricalis in reparationem ecclesiae conuerti debet, sed etiam, quod supereſt ex portionibus clericorum, *cap. 1. & 4. hoc tit.* & ne minus solicite id fiat, episcopo visitationis munus iniungitur, vt exquirat diligenter, quibus vnaquaeque basilica reparationibus indigeat, *can. decreuimus, & seq. 10. q. 1.* & si quae fuerit diruta, vel clericorum solatio, & populi frequentia

desti-

destituta, vt nulla reparationis spes remanserit, tunc eam proximiori vnire debet episcopus, vt rescribit GREGOR. *in epist. 8. lib. 1 &. epist. 35. lib. 2.*

TITVLVS XLIX.

DE IMMVNITATE ECCLESIARVM, COEMETERII, ET RERVM AD EAS PERTINENTIVM.

I. Parum fuisset dixisse de consecratione, dedicatione, & aedificiis ecclesiarum, & de ritibus, qui obseruantur, nisi & priuilegia earum, & immunitates proponantur.

II. Immunitas, est vacatio, &exemptio munerum, onerum, & officiorum, quae libertas vocatur a TVLLIO, *orat. de Fonteio*; sicut immunis dicitur, qui nullo fungitur officio, munis, qui adstrictus oneri est; officiosus ideo dictus a FESTO, vectigalis a TVLLIO *3. offic.* Graecis λειτεργὸς, sicut ἀλειτεργὸς immunis, & ἀλειτεργησία immunitas.

III. Consideratur dupliciter immunitas, ratione templorum, & ratione personarum, quae in eis deseruiunt. Primum, quod in *cap. 1.* statuitur, tangit immunitatem ecclesiarum, ne in eis placita & iudicia secularia exerceantur, non tantum intra ipsas, sed nec in earum atriis, & porticibus. *can. 22. syn. Arelat. sub Carolo M. cap. 91. lib. 5. Capitul.*

IV. Moris erat olim sub dio causas agere, atque in portis ciuitatum, sed plerumque ob ingruentes pluuias, aut solis ardores, in templum iuris dicundi causa sese recipiebant comites, quod prohibuit Carolus, iubens vt ipsi domos sibi constituerent, in quibus mallum tenerent, non vero in ecclesiis, *cap. 28. lib. 4. Capitul. Mallus tamen neque in ecclesia, neque in atrio eius habeatur:* extant formulae talium immunitatum apud FLODOARDVM *hist. Rem. lib. 11. cap. 29.* Et apud MARCVLPH. *lib. 1. cap. 3.*

V. Processerat hic abusus a gentilibus; nam apud Romanos senatus, postquam sacrificatum fuerat, in templo ius dicebat, teste GELLIO: nec solum in ciuilibus cauffis, sed etiam iis, quae corporalem poenam ingerunt; nec enim iudicium sanguinis exerceri debet, vbi est tutela refugii. *cap. 5. hoc tit*

VI. Habuit praeterea hanc immunitatem ecclesia, vt ab ea extrahi fontes non possint, *cap. seq. & can. definiuit. 17. q. 4.* quod sancti canones exemplo legum Romanarum effecerunt, *can. id constituimus. 17. quaest. 4.* nec solum templa, sed etiam statuae asylum praebebant, *l. 2. de his, qui sunt sui vel alien. l. 1. de offic. praef. vrbi*, contra facientibus crimen maiestatis inditum est a Theodosio *l. 2. C. de his, qui ad eccl. confug. l. 4. C. Theod. eod.* quod diu non est passus Arcadius; imo omnes debitores, & rationibus obstrictos ab aris & templorum septis auelli posse statuit, *l. 3. C. Theod. de his qui ad eccles.* idque suasu Eutropii, quem ob id diuinam vltionem expertum fuisse narrat CHRYSOSTOMVS *homil. in Eutropium.* Contra Leo sub poena capitali Theodosii sanctionem renouauit, cum tanta religione, vt talia audentes solius etiam cogitationis poenam non effugerent. *l. praesenti. C. eod.*

VII. Hinc obseruatum fuit semper, vt pro omni debito, vel crimine, ecclesia praesidio esset confugis, *can. eos qui. 87. d.* adeo vt nec laesae maiestatis rei inde extruderentur, *syn. Matisc. II.* Cum enim Eberulphus Chilperico regi necem intulisset, & eum ab ecclesiae atrio extraxissent satellites, vltio diuina secuta est interfectores, teste GREG. TVRONENSI *lib. 6. hist. Franc. cap. 21. & 22.* posteriores tamen pontifices cum licentia episcopi reos extrahi posse censuerunt; homicidis quoque, & adulteris, & virginum raptoribus terminos ecclesiarum non prodesse, imo nec aliis, sed tantum iis, qui vim, iniuriam, & saeuitiam potentiorum, & dominorum pertimescerent statuit IVSTINIAN. *nou. 17. cap. 7. & nou. 117. cap. vlt.*

VIII. Ius canonicum hac in parte criminosis fauere voluisse non est credendum, quum & publicos latrones, & depopulatores agrorum ab ecclesiae asylo expellat *cap. inter alia. hoc tit.* homicidas quoque eiiciendos esse, & eis victum denegari debere ait, *cap. 23. lib. 9. Capitul.* sed & omnibus atrocium criminum reis sinum suum claudit ecclesia, cum aliquo tamen temperamento suae benignitatis, nempe vt confugis, mortis, & poenae corporalis reis immunitatem praestet, tactis prius a vindicibus sacrosanctis euangeliis coram clericis. *d. cap. inter, & can. de raptoribus. 26. q. 1. can. id constituimus. 17. q. 4.*

IX. Idem est de coemeteriis, ex quibus fontes abstrahi non debent, ex decreto INNOCENTII II. *in syn. Rom. cap. 22.* in his collocatae erant

cruces

cruces, quibus septa & ambitus designabantur, ne quis terminos auderet transgredi: *Anonymus 4. de mirac. S. Benedicti: Denique cruces aliquantulum excelsas per gyrum coemeterii posuerunt, quas nemo suum persequens inimicum transgredi audeat.*

X. Imo quod sanctius, & laudabilius olim fuit, cruces in triuiis,& itineribus positae securitatem praebebant, ex decreto Vrbani II. in syn. Claromont. *cap. 29. & 30.* Non est hoc loco omittenda pulchra constitutio Bonifacii archiepiscopi Cantuarien. tit. *de immunitate ecclesiae*, quae impedientes ministrari alimenta confugis, poena sacrilegii plectendos decernit: & in eo notanda consuetudo Angliae, vt qui abiurabant regnum, non possent ab ecclesia, vel coemeterio abstrahi, sed deducebantur ad proximum portum vt exirent e terra, saluis sibi vita & membris, vt scribit GVILLELMVS LYNDEWODE *ad prouinciale, seu constitutiones Angliae:* qui & addit, quod notatu dignum est, confugientem ad ecclesiam, se clericum esse asserendo, tutum esse a iurisdictione regia etsi non abiurasset regnum.

XI. Praeter has immunitates, & priuilegia prohibetur etiam, ne ecclesiae, & earum septa, hospitio sint laicorum, nec tabernae, aut cauponae in eis fiant ad cibos vendendos, *can. 77. syn. VI. in Trullo*, nec vlli accubitus, κατασκευάσματα, vel lectuli in medio templi sternantur, *can. 74. ead. can. 4. d. 42.* nisi summae necessitatis causa, *can. nulli. 41. d.* quae necessitas efficit aliquando, vt & iumenta in ecclesiam introducere liceat, omni alio diuersorio deficiente, *can. 89. eiusd. syn.* ad quam BALSAMO etiam volucres, perdices, passeres, & columbas introduci posse putat, sed raro, ne sanctum per excrementa contaminetur. Sed eo deuentum hodie est, vt ex templis fiant horrea, messes, & foenum in his recondantur, quod acriter reprehendit THEODVLPHVS ad *presbyteros Aurelian. can. 8.* mensas, & arcas illic inferri etiam vetat GREGOR. VII. *concil. Rom. cap. 32.* nisi belli tempore *can. 19. concil. Later.* vt supra *tit. de custodia eucharistiae* diximus.

XII. Altera immunitas respicit personas ecclesiae, quas ab omnibus muneribus, & oneribus eximi voluit CONSTANTINVS in *l. 1. & 2. C. de episcop. & cleric.* Quod IVSTINIANVS renouauit in *l. generaliter. eod. relata. in can. generaliter. 16. q. 1.* & vilibus praesertim ministeriis, vtpote calcis coquendae, arenae fodiendae, & similium, quae enumerantur

in l. maximarum. de excusat. mun. lib. 10. Cod. a procurationibus, & ratiociniis; nec enim clerici fieri debent procuratores, actores, villici. *l. officiales. C. eod. cap. vnico. sup. de obligat. ad ratiocin.* tunc enim iniuriam fieri clero ait IVSTIN. *nou. 123. cap. 15.* Denique liberi esse debent ab omnibus adscriptitiis conditionibus, *cap. 116. lib. 6. Capitul.* ab extraordinariis vero muneribus non excusari debere, sanxerunt constitutiones imperatorum; extraordinaria dicuntur, quae ad tempus, & ex improuiso indicuntur, veluti angariae, & parangariae belli tempore, *l. neminem. C. de sacros. eccles.* instructiones itinerum, pontium, portuumque, *l. 7. C. eod.* reparationes, & custodiae murorum, & portarum vrbis, *cap. peruenit. hoc tit. can. si nulla. 23. q. 8.* CONSTANT. HARMENOP. *lib. 2. tit. 5.*

XIII. Benignior fuit Carolus M. qui clericos ab omnibus personalibus, & extraordinariis oneribus liberos fecit, *cap. 190. lib. 7. Capitul.* ratio ab ipso imperatore redditur, ob consecrationem, quae eos iuris diuini facit, vt praestent tantum diuina seruitia, *cap. 116. lib. 6. Capit.* & vt ait EVSEBIVS, *lib. 10. hist. cap. 7.* μᾶλλον ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται, id est, *absque vlla molestia propriae legi obsequium praestent.*

XIV. Non ita de oneribus patrimonialibus, seu possessionum, quae HARMENOP. λειτεργία κτηματικὰ vocat, BALSAMON in *can. 4. syn. VII.* ζευγολόγιον, *iugationem, iugum,* vt CONSTANTINVS imp. in *l. 3. C. de episc. & cleric.* vocat: ab his immunitatem non praebuit ipse in *d. l. 3. eod.* nec THEODOSIVS in *l. 15. C. Theod. eod.* EMANVEL bulla aurea per totam Romaniam sacerdotibus omnibus non solum omnis muneris publici, sed etiam ζευγολογίᾳ ἀτελείαν concessit, vt idem BALSAMON refert: quod tamen veteres aequum non existimarunt, vt D. AMBROS. ostendit in *can. conuenior, & can. tributum. 23. q. 8.*

XV. De eo tamen conquestio maxima fuit, eo quod apud ethnicos sacerdotes a tributis omnibus, exactionibus, & oneribus, immunes legi censoriae adstricti non essent; quod cum temperamento accipiendum est, vt scilicet agri, & possessiones clericorum censum praestent, non vero agri, & possessiones ipsius ecclesiae, quae sacrae, & nullius sunt, *can. nulli. 12. q. 2.* quas vero clerici iure suo & peculiari nomine, non vero ecclesiae possident, immunitas sequi non debet, in quibus principis dominatum agnoscere debent, *can. magnum. 11. q. 1.* vel potius ne in immensum excrescant patrimonia clericorum in ceterorum perniciem, quibus licet

possi-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0364
DFG

possidere mansum integrum, sine vllo seruitio, vt est in *cap. 1. sup. de censib.* & ita intelligenda praecepta tam regia, quam imperialia, quae olim immunitatem clericis dederunt, quorum formulae sunt apud MAR. CVLPHVM passim, & apud FLODOARDVM, & *can. 7. synodi Aurel. I.*

TITVLVS L.

NE CLERICI, VEL MONACHI SECVLARIBVS NEGOTIIS SE IMMISCEANT.

I. Immunitas non tantum vtilitatem, & commodum ecclesiae respicit, sed etiam honestatem, & ideo sicut suarum praerogatiuarum, ita dignitatis suae, & decoris leges habere debet, quas ministri ipsius obseruent, vt a laicis, & profanis hominibus in vtroque dissimiles sint vitae modo.

II. Igitur non debent se negotiis seculi implicare, *se seculari*, vt loquitur *Anonymus* maioris monasterii, *archiepiscopus Tutinensis monachos accusauit, vbi indecente petulantia lasciuire solent, & seculari, quod dictu nefas est, & ad hoc dedecus maius redigere monasterium.* Nec quidquam cum secularibus commune debent habere clerici, cum sua stipendia separatim capiant, *can. hi qui. 21. q. 3.* quod ex institutis apostolorum processit, *can. 6. apostol.* Imprimis iudicium sanguinis interdicitur clericis, *ex concil. Tolet. in cap. 5. hoc tit.* adeo vt contra facientes gradus clericalis honore priuentur, *can. saepe, & seq. 23. q. 8.* quod & Innocent. III. in concil. Later. renouauit, *cap. sententiam. hoc tit. Reos tormentis afficere, vel suppliciis extorquere, censura curiae est, non ecclesiae disciplina* ait HILDEBRAND. *epist. 30.*

III. Multo minus & placitis secularibus interesse, vel praeesse possunt, vt illic praepositi sint, vel missi comitum, vel vicecomites, *d. cap. 5.* vel principum iustitiarii, *cap. sed nec. 4. hoc tit.* vt fuse tractatur in *cap. 2.* sententiarum synodalium Lucae patriarchae; qua tamen in re Innocentii III. temporibus abusus maxime inualuerat, praesertim in Anglia; refert etenim MATTHAEVS PARIS, monachos S. Trinitatis conquestos fuisse apud Innocent. III. quod Hubertus Cantuariensis archiepiscopus contra ordinem dignitatis suae, se iustitiarium Angliae, & sanguinis iudicem gereret, quod sub poena interdicti Richardo I. Innocentius vetuit, & huic praecepto rex obtemperauit.

IV. Inhibetur etiam clericis negotiatio, siue mercatura turpis lucri causa, *cap. secundum. hoc tit. can. quoniam*, & *seq. 14. q. 4.* iusta enim, & honesta negociatio licita est, *cap. 1. hoc tit.* quia & apostoli necessitatis causa id egerunt, & B. PAVLVS de se profitetur *act. 20. can. 1. 21. q. 1.* licet clericis & monachis mercaturam exercere, vt quaestus in vsum pauperum conuertatur, ait CONSTANTIN. in *l. 2. C. de episc. & clericis:* quod ita intelligendum est, vt quidem καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν liceat ad aliis elocandum, non vero vt intelligimus ἔχειν, *habere*, id est, exercere; non enim hoc licet *can. nulli. 44. dist.* sicque interpretatur BALSAMON in *can. 9. syn. VI.* Longissima porro differentia est inter mercaturae, siue negociationis, & laboris, industriaeque proprie quaestum; siquidem quod propriis manibus faciunt, & operantur clerici, iustum est; sic enim ex praecepto fecerunt olim monachi ad vitandum otium: lucra vero, quae ex foenore captantur, damnat *can. 17. syn. Nicaenae*, vnde conqueritur SIDONIVS *epist. 8. lib. 1.* clericos foenerari, syros psallere ordine praeposterο, quod & arguit quoddam genus idololatriae TERTVLL. *lib. de idololat. cap. 12.*

V. Idem de procurationibus, & conductionibus statuitur in *d. cap. 1.* nec enim officiales fieri debent, & aliis ratiociniis occupari, *cap. vnico. sup. de obligat. ad ratiocinia. l. officiales. C. de episcop. & clericis:* non villici, non insularii, id est exactores pensionum ex insulis locatis, *l. imperatores. de offic. praef. vigil.* Tutelis quoque, & curationibus sese implicare non debent; hoc prohibitum episcoporum concilio scribit CYPRIANVS *epist. 9. lib. 1.* & vetat Leo imp. *nou. 68.* & Iustinianus *nou. 123. cap. 5.* quae omnia nominatim cauentur in *can. peruenit. 86. d.* & *can. 3. syn. Chalced.* ad quem BALSAMO refert, clericos posse fieri executores testamentorum, imo & ad tutelam vocari legitimam, non testamentariam, adducta nouella Leonis sapientis, quod tamen ius canonicum non admisit, nisi eo casu, quo quaestio est de miserabilium personarum tuitione, vel cura. *cap. 1.* & *can. episcopus. 88. dist.*

VI. Non possunt etiam clerici suscipere tabellionatus officium, *cap. sicut. hoc tit.* in quo Innocentius III. abusum coërcet, quo passim in Esculana ciuitate presbyteri, diaconi, & subdiaconi tabellionatus officio fungebantur, vt est in *epist. integra registri* nuper editi. Indignum enim esset,

eos

eos seruos fieri, qui pro dominis agnoscuntur; tabelliones sunt serui publici *l. non aliter. ff. de adopt.*

VII. Aliud est, quod alienum a proposito monachorum vult ALEX. III. *in concilio Turon.* scientiam legum, & medicinae, *cap. non magnopere. hoc tit.* quod decretum HONORIVS III. ad omnes clericos dignitate aliqua praeditos, & quoslibet presbyteros traduxit, in *cap. vlt. hoc tit.* Quantum attinet ad iuris ciuilis cognitionem, inhibet INNOCENT. III. *epist. 144. lib. 1.* qua electum Brixiensem reprehendit, quod cum ei concessisset in scholis morari, legibus secularibus incubuisset: non abs re monachis id vetitum, ne eo praetextu a contemplationis, & silentii terminis auocentur, vt ait *d. cap. 3.* quod non est extendendum ad ius canonicum, cuius studium nobile, purum, & plane diuinum, licet aliquando a Benedicto XII. sub poena excommunicationis monachis nigris, & Cistercienſibus fuerit interdictum, expensis scilicet, & sumptibus ordinis, vt refert *Anonymus in eius vita*; quod & retractauit in suis constitutionibus regularibus, *cap. 7. de mittendis ad studia*, vbi nominatim theologiae, vel iuris canonici scientiam praescribit. Quantum vero est de clericis secularibus, durum nimis, & asperum videtur a ciuilis iuris scientia arcere, quod veram philosophiam veteres nuncuparunt, *iudicare, promere, & exercere iustitiam,* PLINIVS *lib. 1. cap. 10.* ideoque Bonifacius VIII. decreta haec temperauit, prohibens plebanis, & dignitatem habentibus scholas huius scientiae aperire, & publice id ius profiteri: habebant illi in paroeciis suis scholas, vt constat ex *can. 56. lib. 2.* apud BVRCHARDVM, *can. 5. in addit. capitul.* & THEODVLPH. AVREL. *cap. 20.* non vetando, quin priuatim huic studio incumbant, *cap. 1. hoc tit. in 6.* non vt forensium disceptationum periti fiant, vt est in *l. repetita. C. de epiſc. & cleric.* sed vt vtilitatibus suis, & alienis prospiciant. *cap. vnico. 39. dist.*

VIII. Physices vero scientia omnibus interdicitur; physica nihil aliud est, quam medicina, sicut physici dicuntur medici, quorum alii theorici sunt, alii practici, vtraque horum doctrina improbatur; cum enim nimium autoritatis naturae tribuunt, in autorem naturae saepius impingunt, vt loquitur IOANNES SARISBERIENS. *cap. 29. lib. 2.* hanc scientiam parum proficere Christiano scribit D. AVGVST. *enchiridio ad Laurentium,* arguens eos, qui pro sua sententia adducunt hunc versiculum:

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Practi-

Practicam medicinam olim presbyteris vsitatam fuisse docet THEODORET. in *epist. 115. ad Apellam*: Εἷς τέτων ἐστὶν ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Πέτρος, λογικῶς μὲν μεταχειρίζων τὴν τέχνην, κοσμῶν δὲ ταύτην τοῖς ἤθεσιν: id est: *vnus horum est religiosissimus presbyter Petrus: qui rationabiliter artem exercet, ac illam moribus exornat*, quam tamen postea damnarunt nostrae constitutiones, tum propter frequens mortis periculum *l. illicitas. ff. de offic. praesid. discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt*, inquit PLINIVS *lib. 29. cap. 1.* cum quod chirurgicam artem exercent, vrunt, secant, cucurbitas admouent, *l. lege. ad l. Cornel. de sicar. l. 53. ad l. Aquil.* PAVLVS *3. sent. tit. 6. can. 1. concil. Nicaeni*: & ad hanc chirurgicam artem medicinae partem restrinxit INNOCENT. III. supradictas constitutiones, *in cap. sententiam. hoc tit. & in epist. ad Gebennensem episcopum lib. 14. registri*, in qua cum monachus quidam ferro tumorem gutturis mulieri cuidam aperuisset, ipsa postmodum cum se vento & aëri exposuisset, e viuis excessit; vnde consultus summus pontifex, an sacris interdicendus monachus; respondet, non ideo, cum non sua culpa mulier obierit, ab altari arcendum, satisfactionem tamen condignam ab eo praestandam, quod alienum officium vsurpasset, sibi minus congruum.

FINIS LIBRI TERTII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0368
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0371
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0372
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn817456112/phys_0374
DFG

eos ſeruos fieri, qui pro dominis agnoſcuntur; tabelliones ſunt ſerui publici *l. non aliter. ff. de adopt.*

VII. Aliud eſt, quod alienum a propoſito monachorum vult ALEX. III. *in concilio Turon.* ſcientiam legum, & medicinae, *cap. non magnopere. hoc tit.* quod decretum HONORIVS III. ad omnes clericos dignitate aliqua praeditos, & quoslibet presbyteros traduxit, in *cap. vlt. hoc tit.* Quantum attinet ad iuris ciuilis cognitionem, inhibet INNOCENT. III. *epiſt.* 1. qua electum Brixienſem reprehendit, quod cum ei conceſ- ſcholis morari, legibus ſecularibus incubuiſſet: non abs re mo- vetitum, ne eo praetextu a contemplationis, & ſilentii terminis r, vt ait *d. cap. 3.* quod non eſt extendendum ad ius canoni- ius ſtudium nobile, purum, & plane diuinum, licet aliquando cto XII. ſub poena excommunicationis monachis nigris, & Ci- bus fuerit interdictum, expenſis ſcilicet, & ſumptibus ordinis, *Anonymus in eius vita*; quod & retractauit in ſuis conſtitutioni- laribus, *cap. 7. de mittendis ad ſtudia*, vbi nominatim theologiae, canonici ſcientiam praeſcribit. Quantum vero eſt de clericis ſe- , durum nimis, & aſperum videtur a ciuilis iuris ſcientia arcere, ram philoſophiam veteres nuncuparunt, *iudicare, promere*, & *uſtitiam*, PLINIVS *lib. 1. cap. 10.* ideoque Bonifacius VIII. aec temperauit, prohibens plebanis, & dignitatem habentibus uius ſcientiae aperire, & publice id ius profiteri: habebant illi iis ſuis ſcholas, vt conſtat ex *can. 56. lib. 2.* apud BVRCHAR- an. 5. *in addit. capitul.* & THEODVLPH. AVREL. *cap. 20.* non quin priuatim huic ſtudio incumbant, *cap. 1. hoc tit. in 6.* non vt diſceptationum periti fiant, vt eſt in *l. repetita. C. de epiſc.* & vt vtilitatibus ſuis, & alienis proſpiciant. *cap. vnico. 39. diſt.*

I. Phyſices vero ſcientia omnibus interdicitur; phyſica nihil quam medicina, ſicut phyſici dicuntur medici, quorum alii theo- alii practici, vtraque horum doctrina improbatur; cum enim utoritatis naturae tribuunt, in autorem naturae ſaepius impin- t loquitur IOANNES SARISBERIENS. *cap. 29. lib. 2.* hanc parum proficere Chriſtiano ſcribit D. AVGVST. *enchiridio ad Lau-* arguens eos, qui pro ſua ſententia adducunt hunc verſiculum:

elix qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Practi-